

CHRONOS:

Pustolovščina Zgodovine

ZA
11-12
LET

Kolofon in Opozorila

CHRONOS: Pustolovščina Zgodovine *Od invazij do renesanse*

Avtor: A. Domio & Antigravity (AI Assistant)

Leto: 2025

Različica: 1.0

PRAVNO OBVESTILO IN IZJAVA O ODGOVORNOSTI

Metodologija in Uporaba Umetne Inteligence Ta knjiga je zgodovinsko leposlovno delo, ki ga je uredil in strukturiral avtor, z bistvenim prispevkom sistemov umetne inteligence (Google Gemini) za iskanje podatkov, zgodovinsko sintezo in slogovno obdelavo. Čeprav so bile vse informacije podvržene postopku preverjanja ("fact-checking"), zapletena narava jezikovnih modelov ne izključuje možnosti napak ali netočnosti. Avtor prevzema odgovornost za uredniško strukturo in celotno vizijo.

Narava Dela

Vsebina te knjige je izključno izobraževalne in zabavne narave. Nekateri dialogi, situacije in manjše podrobnosti so bili leposlovno prirejani za pripovedne in didaktične namene, da bi zgodovino približali mladim bralcem. Elementi "igrifikacije" (Listi značaja, Lore, Statistike) so igrive abstrakcije in jih ne smemo razlagati kot dobesedne zgodovinske podatke.

Licenca

To delo je distribuirano pod licenco Creative Commons: **Priznanje avtorstva - Nekomercialno - Brez predelav 4.0 Mednarodna (CC BY-NC-ND 4.0)**. Gradivo lahko prosto delite, kopirate in redistribuirate v katerem koli mediju ali formatu, pod pogojem, da navedete ustrezno priznanje avtorstva, ga ne uporabljate v komercialne namene in ga ne predelujete.

OPOMBA O METODI: ČASOVNI STROJ

To ni običajna prašna zgodovinska knjiga. Je pripovedni eksperiment. Za pisanje knjige *CHRONOS* sem uporabil “kiborg” pristop: vizija in struktura sta človeški; sposobnost analiziranja stoletij dogodkov in njihovega sintetiziranja na nekaj straneh pa je sintetična.

Uporabil sem agente umetne inteligence, usposobljene za delovanje kot “časovni popotniki” (Time Travelers), z izrecnim ukazom, naj ignorirajo akademski dolgčas in iščejo “žive podatke”: kaj so jedli, kako so se borili, česa so se bali.

Vendar je zgodovina živa snov, ki se nenehno revidira. Na to besedilo ne glejte kot na dokončno sodbo, ampak kot na zemljevid za začetek potovanja.

Berite s kritičnim duhom in se zabavajte.

CHRONOS: Pustolovščina Zgodovine

A. Domio

2025-12-09

DOSJE 1: DEDIŠČINA IN PROPAD	10
OPERATIVNI BRIEFING: “CRASH” RIMA	10
CILJI SKOKA (SCENE)	10
Zadnji stražar	12
Deček cesar	17
Beg v noč	21
Odinov kovač	26
Samostan na otoku	30
Mesto duhov	34
POROČILO O NALOGI: DEDIŠČINA IN PROPAD	38
DOSJE 2: RAZDELJENA ITALIJA (LANGOBARDI)	40
POROČILO O NALOGI: DVE EKIPI, ENO IGRIŠČE	40
CILJI SKOKA (SCENE)	40
Prihod bojevnikov	41
Božja sodba	45
Kraljica graditeljica	48
Oko za oko	52
Puščavnik	55
Železna krona	58
POROČILO O NALOGI: RAZDELJENA ITALIJA	61
DOSJE 3: NOVI RED (KAREL VELIKI)	62
POROČILO O NALOGI: PRVI CEO EVROPE	62
CILJI SKOKA (SCENE)	62
Božična noč	63
V šoli s cesarjem	66

Grof in kmet	69
Meč in križ	71
Beli slon	74
Missi Dominici	76
POROČILO O NALOGI: NOVI RED	78
DOSJE 4: DRUGO SREDOZEMLJE (ARABCI IN ISLAM)	80
POROČILO O NALOGI: LUČ Z VZHODA	80
CILJI SKOKA (SCENE)	80
Jama	81
Beg	84
Zid ščitov	86
Hiša modrosti	89
Pirati	92
Voda v puščavi	94
POROČILO O NALOGI: DRUGO SREDOZEMLJE	96
DOSJE 5: SPORNA OBLAST (INVESTITURNI BOJ)	98
POROČILO O NALOGI: DVA KAPITANA, ENA LADJA	98
CILJI SKOKA (SCENE)	98
Železni papež	99
Jezni cesar	102
V snegu	105
Bojevita grofica	107
Škof grof	109
Konkordat	112
POROČILO O NALOGI: SPORNA OBLAST	114

DOSJE 6: BOG TAKO HOČE (KRIŽARSKE VOJNE IN KIVOVERSTVA)	115
POROČILO O NALOGI: VERA V GIBANJU	115
CILJI SKOKA (SCENE)	115
Poziv	116
Obleganje	119
Vitez Templjar	121
Ubožec	123
Krivoverec	125
Inkvizitor	127
POROČILO O NALOGI: BOG TAKO HOČE	130
DOSJE 7: OBDOBJE KOMUN	131
OPERATIVNI SESTANEK: URBANA KULTURA	131
CILJI SKOKA (PRIZORI)	131
Arengo (Zbor)	133
Carroccio (Bojni voz)	137
Študent	140
Mojster umetnosti	143
Gvelfi in Gibelini	146
Stolp	149
MISIJA OPRAVLJENA: DEBRIEFING## OPERATIVNI SESTANEK PO MISIJI: URBANA KULTURA	153
POGLAVJE 8: VERA V GIBANJU (Križarske vojne in herezije)	155
Poziv	156
Obleganje	159

Vitez Templjar	162
Ubožec	165
Heretik	167
Inkvizitor	170
POROČILO O MISIJI 08	173
POGLAVJE 9: VELIKA ŠAHOVNICA (Nacionalne države)	175
Stupor Mundi	177
Velika Listina Svoboščin	180
Sveti Kralj	182
Klofuta	185
Stoletna Vojna	187
Dekla	190
POROČILO O MISIJI 09	193
POGLAVJE 10: LUČI IN SENCE (Italijanske sinjorije)	195
Gospodar	196
Najemnik	199
Zarota	201
Objem Orla	204
Jeziček na Tehtnici	206
Pridigar	208
POROČILO O MISIJI 10	211
POGLAVJE 11: Jesen (Križa 14. stoletja)	213
NAVODILA ZA NALOGO (BRIEFING)	213
Ladja duhov	214
Zdravnik za kugo	218

Mrtvaški ples	221
Upor	224
Bičar	227
Po nevihti	230
POROČILO O NALOGI (DEBRIEFING)	233
POGLAVJE 12: Zora (Renesansa)	235
NAVODILA ZA NALOGO (BRIEFING)	235
Lovec na knjige	236
Kupola	240
Tiskarski stroj	243
Vitruvijski človek	246
Atenska šola	250
Obzorja	253
POROČILO O NALOGI (DEBRIEFING)	256

DOSJE 1: DEDIŠČINA IN PROPAD

OPERATIVNI BRIEFING: “CRASH” RIMA

ZA: Agent Alex

OD: Mission Control

Živjo, Alex. Pripni se, ker je tvoj prvi časovni skok prava klasika: leto 476 n. št. Vsi zgodovinski učbeniki pravijo, da se tu konča stari vek. Bum. Konec Rimskega cesarstva. Srednji vek. Tema. Ampak zgodovina ne deluje na stikalo. Ljudje niso šli spat kot Rimljani in se zbudili kot srednjeveški kmetje.

Resnica? “Veliki operacijski sistem” Rima se je sesul (crash), ampak življenje teče naprej. Tvoja naloga je ugotoviti, *kako*.

Ne boš sam. S tabo je **M.E.M.O.** (Modul Evristični Mnemonik Operativni), tvoja podporna umetna inteligenca. M.E.M.O. je tvoja žepna enciklopedija: dal ti bo podatke o predmetih, ki jih najdeš, kartoteke ljudi, ki jih srečaš, in na koncu vsakega skoka kratek slovar za razumevanje težkih besed. Uporabljal ga.

Ne potrebujemo letnic bitk, te že imamo. Zanima nas, kakšno je vzdušje. Zanima nas, ali so “barbari” res tako strašni, ali so samo ljudje, ki iščejo prostor zase. Razumeti hočemo, kako se počuti najstnik, kot je Romul Avgustul, ko izgubi vse, še preden odraste.

Vklopi senzorje. Poslušaj ljudi. Ne sodi z očmi leta 2025. Srednji vek ni mračna doba: je samo trenutek, ko se je zamenjala luč. Si pripravljen na izstrelitev?

CILJI SKOKA (SCENE)

Tukaj so tvoje koordinate. M.E.M.O. je že nastavil parametre.

1. Zadnji stražar (476 n. št.)

Pristal boš na rimskem obzidju. Poišči **Valerija**, vojaka na straži.

Cilj: Poglej prihod Odoakra z njegovimi očmi. Je to nasilna invazija ali samo menjava straže?

2. Deček cesar (476 n. št.)

Premaknil se boš v Raveno, v cesarsko palačo. Tarča je **Romul Avgustul**.

Cilj: Je zadnji zahodnorimski cesar, a je samo otrok. Vprašaj ga, kako se počuti. Ga je strah? Ali si je oddahnil?

3. Beg v noč (476 n. št.)

Sledil boš **Domitili**, Rimljanki, ki beži iz mesta.

Cilj: Razumeti, kaj pomeni izgubiti udobje Rima (terme, varnost, tekoča voda) in se znajti v bolj divjem svetu.

4. Odinov kovač (476 n. št.)

Vzpostavi stik v taboru "barbarov". Govori z **Gunnarjem**, kovačem.

Cilj: Odkrij njihove tehnološke skrivnosti. Zakaj so njihovi meči boljši od naših? So res tako "zaostali"?

5. Samostan na otoku (~529 n. št.)

Naredili bomo kratek skok naprej do Montecassina. Poišči **Svetega Benedikta**.

Cilj: Medtem ko zunaj vse razpada, on gradi nekaj novega. Naj ti razloži pravilo "Ora et Labora" (Moli in delaj).

6. Mesto duhov (Po letu 452 n. št.)

Zadnja postaja: ruševine Ogleja (Aquileia). Govori s **Starim ribičem**.

Cilj: Videti, kaj ostane po Atilovem prehodu. Spomin na mesto, ki ga ni več.

ČAKAM NA POTRDITEV OPERACIJE... 3... 2... 1... *Izstrelitev poteka.*

Zadnji stražar

Pristanek je brutalen, kot bi me nekdo potisnil z deset metrov visokega tobogana, a brez tobogana. Nobenih neonskih luči, nobenega gladkega asfalta pod podplati. Moji pohodniški škornji – edina moderna stvar, ki jo smem nositi, zamaskirani v usnjene sandale – zadenejo ob razpokan kamen in prah. Za trenutek se opotečem in skušam ujeti ravnotežje. Vrti se mi, stranski učinek časovnega skoka, ki mu Mission Control pravi “kronokinetična dezorientacija”, jaz pa mu pravim “želja po bruhanju”.

Prva stvar, ki me zadane, ni razgled. Je vonj. Je kot udarec v obraz. Oster, gost in skoraj trden miks postanega česna, dima vlažnega lesa, neznanih začimb in nečesa sladkobnega in gnilega, da se mi obrača želodec. *M.E.M.O., analiza atmosfere*, pomislim. Glas umetne inteligence mi zazveni neposredno v ušesu, miren in sterilen kot vedno. “*Zaznane povišane ravni delcev. Okoljska higiena: kritična. Biološke sledi razkroja in organski odpadki na ulicah spodaj. Dobrodošel v letu 476 n. št., Alex.*”

Hvala, M.E.M.O. Vedno spodbuden. Odprem oči in se razgledam. Sem na visokem obzidju, stisnjen med cinobran iz rdečih opek, žganih na soncu. Pod mano se razprostira Rim. Ampak to ni tisti Rim iz belega marmorja, ki sem ga videl v dokumentarcih ali v epskih filmih. Ni večno mesto, ki se blešči pod soncem Cesarstva. To je mesto, ki deluje... utrujeno. Svetloba sončnega zahoda vse barva v bolno oranžno barvo. Vidim podrte strehe, ki izgledajo kot škrbasta usta, plevel, ki nasilno poganja med stebri templjev, kot da si narava jemlje nazaj tisto, kar je njeno. Celi predeli, ki bi morali biti četrti, prekipevajoče od življenja, so videti zapuščeni, otoki tišine v morju opek. Četrti duhov, kjer je edino gibanje plapolanje perila, obešenega na gnilih vrveh, da se posuši.

Pred mano, le nekaj korakov stran, je moški. Naslonjen je na cinobran, negiben kot kip, in gleda proti severu, proti cesti Via Salaria. Njegova silhueta se temno izrisuje proti nebu, ki postaja vse temnejše. Ne nosi bleščečega oklepa iz plošč, ki sem ga pričakoval, tistega “segmentiranega” (*Lorica Segmentata*), ki ga nosijo legionarji v hollywoodskih filmih. Nosi

zarjavelo verižno srajco, dolgo srajco, narejeno iz tisočev prepletenih železnih obročkov, ki je videti težka kot tona. Na ramenih ima rdeč plašč, a je zbledelo rdeč, razbarvan od let dežja in sonca, spet pa ga drži sponka iz oksidirane brona. Njegova čelada je čudna: nima klasičnega grebena iz konjske žime, ampak nekakšen tog kovinski greben, ki teče od čela do zatilja. Deluje skoraj vesoljsko.

Počasi se približam in skušam biti tiho na kamnu, a eden od mojih škornjev zaškriplje na drobcu strešnika. Moški se obrne. Ne sunkovito, ampak z obupno počasnostjo, kot da bi ga vsak gib stal napora. Obraz ima umazan od saj, zaznamovan z globokimi gubami, ki so videti kot kanali, izkopani v suho zemljo. Njegove oči... njegove oči so videle preveč. Ni strahu, ni presenečenja. Samo neskončna utrujenost. Pogleda me, si ogleda moja čudna oblačila (grobo tuniko, ki me neznosno srbi), a ne deluje pretresen. Morda misli, da sem samo še en plačanec, ki je prišel od kdo ve kod. V teh časih so čudni ljudje normalnost.

Univerzalni prevajalnik mi komaj slišno zabrenči v ušesu in se sinhronizira z vulgarno latinščino 5. stoletja.

Alex: "Ehm... živjo? Je vse mirno tukaj gori?" Moj glas zveni previsoko, preveč moderno v tej starodavni tišini.

Še za sekundo strmi vame, nato pa spet pogleda obzorje.

Valerij: "Mirno? Če s tem misliš, da nas še ne koljejo, potem ja. Je mirno." Njegov glas je hripav, kot bi požiral gramoz.

Pokaže na ravnino onkraj obzidja, onkraj Porta Pinciana. Na obzorju se dviga oblak prahu in barva nebo v oker barvo.

Valerij: "Jih vidiš? Prihajajo. Heruli, Skiri, Turkilingi... vsi Odoakrovi ljudje. Lepa mineštra barbarov."

Tudi jaz se naslonim na zid, pri čemer pazim, da se ne umažem preveč, čeprav je zaman. Tukaj je vse umazano.

Alex: "Ste pripravljeni na boj? Na obrambo Cesarstva?" Poskušam poudariti besedo "Cesarstvo", kot da bi bila čarobna, sveta beseda. A on se zasmеji. Suh, kratek smeh, brez veselja. Bolj izbruh kašlja kot smeh.

Valerij: "Boj? In za koga, fant? Povej mi ti. Za tistega mulca v Raveni, ki se igra cesarja z očkovo krono? Ali za debele senatorje, ki so si že kupili

varnost in bežijo v svoje vile na podeželju?” Pljune na tla, temen curek, ki konča na tisočletnem kamnu.

Valerij: “Odoaker noče uničiti Rima. Ni neumen. Hoče samo plačilo. Hoče zemljo. Mi... mi vojaki nismo videli srebrnika že mesece. Plačujejo nas z vrečami gnilega žita ali z obljubami. Obljube ne napolnijo trebuha.” Obrne se k meni in prvič v njegovih ugaslih očeh vidim iskrico jeze.

Valerij: “Če Odoaker prinaša zlato, mu lahko rečemo tudi Kralj Italije, Cesar Vesolja ali sam Jupiter. Samo da plača.”

TARČA ID: VALERIJ

Vloga: *Miles* (Navaden vojak) obmejnih enot (*Limitanei*), zdaj nastanjen v Rimu.

Ocenjena starost: 40 let (a jih kaže 60).

Oprema: Verižna srajca (*Lorica Hamata*), poslikan ovalen ščit z zbledelimi geometrijskimi simboli, težko kopje.

Mentalno stanje: Razočaran. Ciničen. Ne verjame več v mit o “Večnem Rimu”. Ima se za profesionalca, ki ne dobiva plače.

Nevarnost: Nizka (če ni izzvan), a je izkušen veteran.

Pogled mi pade na njegov meč. Visi mu za pasom, na levi strani (antični legionarji so ga nosili na desni, me opomni M.E.M.O.). Veliko daljši je od kratkega in čokatega gladija, o katerem sem se učil v šolskih knjigah.

Alex: “Tisti meč... je drugačen od tistih starih, a ne? Videti je bolj... težek.”

Valerij se dotakne ročaja, instinktivna, skoraj ljubeča kretnja. To je edina čista stvar, ki jo ima.

Valerij: “Tale? To je *Spatha*. Dobra roba. Noriško železo.” Izvleče ga do polovice. Rezilo se zablešči, smrtonosno in ostro.

Valerij: “Gladij... bah. Gladij je bil v redu za dedke naših dedkov. Ko so se borili z ramo ob rami, ščit ob ščitu, v popolni želvi. *Pum, pum, pum*,

naprej kot stroj.” Naredi kretnjo vboda, oponaša strnjeno formacijo. Nato zmaje z glavo.

Valerij: “Ampak danes? Danes je kaos, fant. Formacije se takoj razbijejo. Barbari pridejo nadte na konjih, hitri kot veter. Udariti moraš daleč, imeti moraš doseg. Moraš sekati, rezati roke in glave, ne samo bosti. Vojna se je spremenila. Postala je... umazana. Neredna.”

SKENIRANJE: SPATHA

- > **Tip:** Dolg dvorezen meč (rezilo 75-90 cm).
- > **Izvor:** Izhaja iz keltske in germanske konjenice.
- > **Uporaba:** Idealen za sekanje (*fendente*), omogoča doseg sovražnikov na konjih ali boj, ko formacija razpade. Nadomestil je *Gladij* (krajši, ~50 cm), ker se legije ne borijo več v togih in strnjenih formacijah kot nekoč.
- > **Tehnična podrobnost:** To rezilo ima jedro iz mehkega železa (da se ne zlomi) in robove iz trdega jekla (za rezanje). To je napredna tehnologija za tisti čas, zelo draga.

Spet pogledam ven čez obzidje. Kolona “barbarskih” vojakov se bliža. Ampak nekaj je čudno. Ne slišim bojnih krikov. Ne slišim zvoka bojnih rogov, ob katerih ti zaledeni kri. Slišim škripanje težkih vozov. Slišim rezgetanje konj. Slišim zmedeno govorjenje, skoraj... domače. Vidim ženske in otroke na vozovih, lonce, ki ropotajo, pse, ki tečejo. Izgleda kot selitev, ne invazija. Ogromna, prašna migracija celega ljudstva, ki išče dom.

Alex: “Torej... je konec? Rimsko cesarstvo se konča tako? Brez zadnje velike bitke? Brez junaka, ki se žrtvuje?” Počutim se skoraj razočaranega. Kje je epika? Kje je drama?

Valerij se zavije v zbledel rdeč plašč (*Sagum*). S Tibere je zapihal hladen veter in prinesel vonj po močvirju. Hladno je, čeprav je avgust. Ali pa me mrazi samo zaradi občutka konca. Pogleda me, kot se gleda otroka, ki je pravkar vprašal, zakaj je nebo modro.

Valerij: “Cesarstvo se je končalo že leta nazaj, fant. Končalo se je, ko smo nehali verjeti, da smo drugačni od njih.” Z brado pokaže na barbare.

Valerij: “Poglej jih. Polovica mojih tovarišev v šotoru je Germanov. Govorijo moj jezik, jedo moj kruh. Odoaker? Odoaker je bil še včeraj zjutraj rimski general. Nosil je naše simbole. Nič ne propada. Ne bo nobenega poka.” Naden si čelado in si jo zapne pod brado s počasnimi in natančnimi gibi.

Valerij: “Samo... gospodarja menjamo. Sneli bomo en znak, obesili drugega. Življenje teče naprej. Kruh bo stal enako.”

Spet se nasloni na cinobran in mi obrne hrbet. Pogovora je konec.

Valerij: “Samo upam, da novi gospodar plačuje točno. In da je pivo dobro.”

Ko odhajam, čutim težo teh besed. Zgodovina se ne konča s klicajem. Konča se s tremi pikami.

REALITY CHECK

V šoli si leto 476 n. št. predstavljamo kot apokalipso ognja in plamenov, z barbari, ki uničujejo vse. V resnici je bil za navadne ljudi to skoraj birokratski prenos oblasti, vojaški “državni udar”. Rimska vojska je bila takrat sestavljena večinoma iz “barbarov”, ki so branili Rim pred drugimi “barbari”. Padec Zahodnega cesarstva se je zgodil brez hrupa: bil je tih, kot sveča, ki ugasne, ker je zmanjkalo voska.

M.E.M.O. SLOVAR

Heruli in Skiri: Germanska plemena. Niso bili neznani "napadalci", ki so prišli nenadoma, ampak ljudstva, ki so že leta živela znotraj ali na mejah Cesarstva in delala kot plačanci za Rim.

Želva (Testudo): Znana rimska vojaška formacija, kjer so se vojaki popolnoma pokrili s ščiti (zgoraj in ob straneh) in ustvarili oklep, neprebojen za puščice. Leta 476 je postala redka, ker je zahtevala dolgotrajno urjenje, ki ga nove vojske niso več izvajale.

Sagum: Klasičen rimski vojaški plašč iz težke volne, pravokoten, spet na rami s sponko. Ponoči so ga vojaki uporabljali kot odejo.

Odoaker: General barbarskega rodu, ki je poveljeval rimski vojski v Italiji. Ko je odstavil cesarja, ni hotel cesarskega naslova zase. Oklical se je za "Kralja ljudstev" (Rex Gentium) in poslal cesarske insignije v Konstantinopel z besedami: "Dovolj je en sam cesar, tisti na Vzhodu".

Deček cesar

Časovni skok je tokrat krajši, vprašanje nekaj sekund, a se mi želodec vseeno stisne, kot bi bil v dvigalu, ki pada v prazno. Ko odprem oči, je prva stvar, ki jo opazim, da se je zrak spremenil. Ne smrdi več po zažganem, po prahu in odprtih kanalizacijah kot v Rimu. Tukaj je zrak težak, vlažen, slan. Diši po gnilih algah, ribah in tisti tanki megli, ki ti zleze v pljuča in te sili h kašlju. M.E.M.O. mi projicira nove koordinate na mrežnico, svetlo zelen napis, ki lebdi v mojem vidnem polju: **Ravena, Cesarska palača. 476 n. št.** Smo na stotine kilometrov severno od Rima, v mestu, ki je postalo prestolnica Zahodnega cesarstva ne zaradi svoje lepote, ampak zaradi strahu. Ravena je naravna trdnjava, obdana z malaričnimi močvirji in blatnimi kanali, kraj, kjer so se cesarji desetletja skrivali v upanju, da barbari ne znajo plavati.

Znajdem se v dolgem, tistem hodniku. Moji koraki odmevajo na tleh iz intarziranega marmorja, osamljen zvok, ki še poveča občutek praznine. Vstopim v ogromno dvorano, prestolno dvorano. Ali vsaj tisto, kar bi *moral* biti dvorana moči polovice sveta. Tukaj je tišina drugačna od tiste v Rimu. V Rimu je bila to tišina utrujenosti, vdanosti v usodo. Tukaj je tišina zapuščenosti. Mozaiki na stenah se svetijo v brleči svetlobi bakel in

prikazujejo ponosne cesarje, oblečene v zlato in škrlat, ki teptajo sovražnike pod sandali in prejemajo krone iz Božje roke. A kraljeva soba je prazna. Nobenih pretorijanskih stražarjev z zloščenimi kopji. Nobenih dvorjanov, ki bi v kotih šepetali spletke. Nobenih pisarjev, ki bi tekali z zvitki pergamenta. Tam je samo deček.

Sedi na prestolu iz slonovine in zlata, ki je videti, kot da ga bo pogoltnil. Njegove noge, obute v rdeče svilene sandale, ki so zanj preveliki, bingljajo v prazno in se ne dotikajo tal. Ime mu je Romul, kot ustanovitelju Rima. In Avgust, kot prvemu, slavnemu cesarju, ki je republiko iz opeke spremenil v cesarstvo iz marmorja. Romul Avgust. Ime, ki tehta kot gora. Ime, ki je usoda, ali pa morda kruta obsodba. Zgodovina ima včasih res zlobnen smisel za ironijo. Nosi tuniko iz vijolične svile, cesarske barve par excellence, tiste, ki stane več kot zlato. A rob je umazan od prahu in na prsih ima madež od omake.

Počasi se približam in ga skušam ne prestrašiti. Dvigne pogled. Ima kodraste, temne lase in velike, tekoče oči. Pričakoval sem, da bom videl grozo. Pričakoval sem, da bom videl otroka, ki joka, ker ga prihajajo iskat zlobni orki. Namesto tega je videti samo... zdolgočasen. Grozno, smrtno zdolgočasen.

Alex: "Ehm... Vaše Veličanstvo?" Beseda mi zveni čudno. Klicati "Veličanstvo" fanti, ki je mlajši od mene, ima poseben učinek.

Pihne, nespoštljiv zvok, ki odmeva v prazni dvorani. Sname si zlat lovorjev venec, ki mu je lezel na levo uho. Za trenutek ga pogleda s prezirom, nato pa ga odloži na naslonjalo prestola, kot da bi bil pokvarjena igrača ali neudoben klobuk.

Romul: "Ne kliči me tako. Odoaker je rekel, da nisem več Veličanstvo. Rekel je, da sem samo Romul. In da moram pripraviti skrinje." Njegov glas je tanek, še vedno otroški, a v njem je nota izziva.

TARČA ID: ROMUL AVGUSTUL

Starost: Približno 13-14 let (rojen leta 461 n. št.).

Vloga: Zadnji zahodnorimski cesar (tehnično uzurpator, tja ga je postavil oče).

Mentalno stanje: Vdan v usodo, a na skrivaj si je oddahnil. Nikoli si ni želel oblasti; bil je kmet na šahovnici svojega očeta, generala Oresta (ki ga je Odoaker pravkar ubil).

Usoda: Ne bodo ga ubili (kar je izjemno redko za odstavljenega cesarja). Odoaker mu bo, morda iz usmiljenja do njegove mladosti ali iz prezira, prizanesel in ga poslal v pokoj v luksuzno vilo v Kampaniji.

Gledam fanta, ki zapira dobo, ki je trajala več kot tisoč let. Pričakoval sem dramatične prizore, grške tragedije. Namesto tega imam pred sabo najstnika, ki izgleda, kot da je v kazni. Igra se z zlatnikom in ga spretno vrti med prsti kot čarodej. *Ting, ting, ting*. Ritmičen zvok je edina stvar, ki prekinja tišino.

Alex: “Ti je... ti je žal? Da nisi več cesar? Da si izgubil vse to?” Z roko naredim široko kretnjo, da bi pokazal na dvorano, mozaike, palačo.

Romul ustavi kovanec in me pogleda naravnost v oči. Za trenutek je videti veliko starejši od svojih let. Ima pogled nekoga, ki je odraščal v zlati kletki, hranjen s strahovi in sumničenji namesto z mlekom in medom.

Romul: “Žal? Ti ne veš, o čem govoriš, tujec. Veš, kaj pomeni biti cesar danes? To ne pomeni poveljevati legijam ali graditi vodovode.” S skokom sestopi s prestola in pristane s topim udarcem. Začne hoditi gor in dol ter kriliti z rokami.

Romul: “Pomeni podpisovati papirje, ki jih ne razumeš, ker so napisani v birokratski latinščini, ki je nihče več ne govori. Pomeni poslušati smrdeče generale, ki vpijejo nate v germanščini in zahtevajo denar, ki ga nimaš. Pomeni, da ne smeš ven na vrt, ker bi te lahko zadela potepuška puščica. Pomeni, da te je strah vsakič, ko ješ, ker so tvoji sovražniki morda plačali kuharja, da ti je dal v juho trobeliko.”

Ustavi se pred mano in stiska kovanec v pesti.

Romul: “Moj oče... moj oče je hotel, da sem mogočen. Dal mi je tisto krono na glavo in mi rekel: ‘Zdaj si gospodar sveta’. Ampak jaz nisem hotel biti gospodar sveta. Jaz sem hotel samo rediti svoje kokoši.”

Vrže kovanec v zrak, visoko proti kasetiranemu stropu, in ga s suho kretnjo ujame.

Romul: “Odoaker me pošilja v Neapelj. V *Castellum Lucullanum*. Pravijo, da je tam sonce celo leto in da je morje modro, ne sivo kot tukaj. In veš, kaj je najboljše? Dali mi bodo 6.000 zlatih solidov pokojnine na leto. Šest tisoč!” Oči se mu zasvetijo. Ne od pohlepa, ampak od čistega otroškega veselja.

Romul: “Veš, koliko kokoši lahko kupim za 6.000 solidov? Lahko zgradim največji kokošnjak v Cesarstvu. Lahko kupim tiste numidijske kokoši s pikčastim perjem, ki sem jih videl samo v knjigah.”

Nasmehne se. To je pravi, odprt nasmeh, na eni strani brez zoba. To je nasmeh šolarja, ki je pravkar ugotovil, da je šole za vedno konec, da je bil test iz matematike odpovedan in da se je poletje pravkar začelo.

SKENIRANJE: ZLATI SOLIDUS

- > **Predmet:** Kovanec iz čistega zlata (4,5 grama).
- > **Vrednost:** Najstabilnejša in najmočnejša valuta poznega cesarstva, “dolar” antike. Z enim samim solidom si lahko kupil približno 100 kg žita ali plašč dobre kakovosti. 6.000 solidov na leto je ogromno bogastvo, vredno kralja.
- > **Zanimivost:** Besedi “soldat” (tisti, ki je plačan) in “soldi” (denar) izhajata prav iz tega kovanca, ker so plačanci pristali na boj le v zameno za *Soliduse*.

Ko odhajava iz palače, vidim služabnike, ki odnašajo zaboje z oblekami, skrinje s knjigami in kletke s pticami. Odoaker je držal besedo: Romul lahko odnese svoje stvari. Ni verig. Ni vojakov, ki bi ga suvali. Ne izgleda kot konec sveta. Izgleda kot selitev bogate družine, ki gre na počitnice. Zahodnorimsko cesarstvo ne umira s krikom agonije, med

plameni in uničenjem. Umira z vzdihom olajšanja trinajstletnika, ki komaj čaka, da gre na morje.

Ustavim se na pragu in pogledam nazaj proti praznemu prestolu. Krona je še vedno tam, na naslonjalu, pozabljena. Zlat obroč, ki ga nihče več ne potrebuje.

REALITY CHECK

Pogosto si velike zgodovinske dogodke predstavljamo kot univerzalne tragedije. Za Romula Avgustula je bil "padec cesarstva" verjetno najlepši dan v njegovem življenju: dan, ko je nehal biti prazen simbol, živa tarča, in je spet postal svoboden fant. Konec politične dobe je bil začetek njegovega osebnega življenja.

M.E.M.O. SLOVAR

Ravena: Prestolnica Zahodnega cesarstva od leta 402 n. št. Izbrana je bila namesto Rima in Milana, ker so jo okoliška močvirja delala za skoraj neosvojljivo naravno trdnjavo, popolno za šibke cesarje, ki so se hoteli skriti.

Škrlat (Porpora): Dragocena rdeče-vijolična barva, s težavo pridobljena iz tisočev morskih polžev. Bila je tako draga, da so samo cesar in njegova družina smeli nositi oblačila, ki so bila v celoti te barve. "Rojen v škrlatu" je pomenilo rojen vladajočemu cesarju.

Mozaik: Okrasitev, narejena iz tisočev majhnih koščkov barvnega stekla, zlata ali kamna. Ravena je znana po vsem svetu po svojih neverjetnih mozaikih, ki se svetijo, kot da bi imeli lastno svetlobo.

Izgnanstvo: Prisila živeti daleč od domovine ali mesta. Za Romula je bilo to "zlato izgnanstvo" v luksuzni vili, ki je pripadala slavnemu generalu Lukulu, sanjskem kraju v Neapeljskem zalivu.

Beg v noč

M.E.M.O. me iztrga iz zadušljivega miru ravenske palače in me vrže v temo. Prehod je nasilen. Trenutek prej so me obdajali marmor in svetloba bakel, trenutek kasneje pristanem na mokri in hladni travi. Trda noč je.

Ampak to ni noč, ki smo je vajeni mi, tista, posejana z oranžnimi uličnimi svetilkami, avtomobilskimi žarometi in svetlečimi napisi, ki se nikoli ne ugasnejo. Tema leta 476 n. št. je prava tema, gosta, tekoča. Tema, ki ti zleze v kosti in zaradi katere se počutiš majhnega in ranljivega. Niti lastnih rok ne vidim pred obrazom, dokler se mi oči ne privadijo na blede svetlobo lune, ki sije skozi oblake.

Sem na robu ceste. Prepoznam popoln tlak, velike bazaltne kamne, zložene kot ogromna sestavljanke: to je konzularna cesta. Verjetno Apijska cesta (Via Appia), "Kraljica cest". A kraljica je propadla. Pod škornji čutim globoke luknje, plevel, ki razbija kamen, blato, nakopičeno ob robovih. Nihče je ni vzdrževal že desetletja. Tišino moti le čričkanje in v daljavi tuljenje psa... ali morda volka. M.E.M.O. me obvesti, da divje živali ponovno naseljujejo zapuščeno podeželje. Odlično.

Nato ritmičen zvok. *Klop, klop, skriiik*. Utrujena kopita in nenamazana lesena kolesa, ki škripljejo po kamnu. Skrijem se za grm robidovja. Iz megle se prikaže voz. Je pokrit voz, vleče pa ga mula, ki je videti sama kost in koža. Vozi ga postava, zavita v temen plašč, ki se vsaki dve sekundi s trzajočimi gibi glave ozre čez ramo.

Odločim se tvegati. Stopim iz svojega skrivališča in dvignem roke, da so dobro vidne.

Alex: "Nočem vam nič žalega! Samo... potujem."

Reakcija je takojšnja. Postava s silo potegne vajeti. Mula se ustavlja in piha. Roka švigne iz plašča, a ne drži meča, ampak brlečo baklo. Svetloba osvetli obraz ženske. Ni mlada, a deluje plemenito, čeprav ima razmršene lase in obraz umazan od zemlje. Njene oči so razširjene od groze.

Domitila: "Potuješ? Ponoči? Si nor, fant, ali si razbojnik, ki se hoče dati ubiti?" Glas se ji trese, a v njem je trdota. Vajena je ukazovati.

TARČA ID: DOMITILA

Vloga: Rimska matrona (plemkinja), vdova senatorja.

Stanje: Na begu iz svoje primestne vile (zunaj Rima).

Oprema: Predelan kmečki voz, malo zalog, družinski nakit skrit v hlebcu kruha, oljenka.

Prevladujoče čustvo: Panika in dezorientacija. Njen urejeni in varni svet se je nenadoma zrušil.

Počasi se približam in skušam delovati nenevarno.

Alex: "Nisem razbojnik. Izgubil sem se... Lahko prisedem?"

Omahujoče me premeri s sumničavim pogledom. Nato pogleda v temo za sabo in se odloči, da je družba morda boljša kot samota. S suhim gibom glave mi pomigne. Splezam na voz. Smrdi po stari slami, kislem potu in strahu. Domitila ni oblečena kot elegantni kipi v muzejih, z lahkimi tunikami in popolnimi gubami. Nosi težka oblačila, plasti volne, da se zaščiti pred mrazom in da na sebi nosi čim več. Obute ima moške škornje, blatne do gležnjev.

Voz spelje in močno poskoči na izruvanem kamnu.

Alex: "Zakaj bežite? So barbari prišli v Rim?"

Domitila se zasmеji, grenkoba in histerija v enem.

Domitila: "Barbari? Barbari so povsod, fant. So v Rimu, so v Raveni, so na naših poljih. Ampak oni niso najhujši problem nocoj. Naši so." Vajeti stisne tako močno, da ji členki pobelijo.

Domitila: "Moji služabniki... ljudje, ki jih je moja družina hranila tri generacije... so včeraj ponoči pobegnili. In ne praznih rok. Odnegli so srebrnino, vino, celo odeje. Če bi me našli budno, bi mi prerezali vrat za en prstan."

Gleda v temno cesto pred nama, kot da je žrelo pošasti.

Domitila: "Včasih je bila na tej cesti *Mansio* - poštna postaja - vsakih deset milj. Lahko si zamenjal konje, spal v posteljah z lanenimi rjuhami, si

privoščil toplo kopel. Bili so vojaki, ki so patroljirali. Lahko sem potovala iz Rima v Brindisi sama in brala knjigo.” S prezirom pljune na tla.

Domitila: “Zdaj? Zdaj je samo gozd. In tisti, ki živijo v njem. Razbojniki, ubežniki, obupanci. Spet smo postali živali, ki se skrivajo v temi.”

Iz vleče majhno glineno svetilko, da bi preverila luknjo na cesti. Plamen je šibek, s težavo se bori proti temi.

Alex: “Kaj pa voda? Terme? Vile?”

Domitila: “Vodovod, ki je dovajal vodo v mojo vilo, je bil razbit pred tremi meseci. Nekdo je ukradel svinec iz cevi ali pa se je zrušil lok in nihče ne ve, kako ga popraviti. Ni tekoče vode. Ni term. Umivamo se v reki, kot Germani. Moje vrtnice so umrle. Moja knjižnica je postala gnezdo za podgane.”

SKENIRANJE: RIMSKA OLJENKA

- > **Predmet:** Oljna svetilka iz terakote (gline).
- > **Funkcija:** Edina prenosna tehnologija za ustvarjanje svetlobe.
- > **Gorivo:** Oljčno olje (pogosto odpadno ali žarko).
- > **Podrobnost:** Ta ima dulec počrnjen od uporabe. Svetloba, ki jo proizvaja, je minimalna, majhen rumen krog, ki komaj osvetli noge, vse ostalo pa pušča v senci. Je simbol sveta, ki ugaša.

Alex: “Ampak Rim... Rim je še vedno tam. Senat, zakoni...”

Domitila: “Senat?” Pogleda me, kot da sem idiot. “Senat je krožek starcev, ki pišejo pisma Odoakru in ga prosijo, naj ne dvigne preveč davkov. Zakoni veljajo samo, če je tam nekdo, ki jih uveljavlja z mečem. In meče imajo zdaj drugi.” Voz upočasni. Prispela sva do razpotja. Kamnit cestni smerokaz (miljnik) je padel na tla, prerasel ga je mah. Domitila se ustavi, neodločna.

Domitila: “Moj svet je končan, fant. Svet vil s talnim ogrevanjem, večerij s svežimi ribami, poezije, brane na vrtu... vse to je končano. Izginilo je kot dim.” Dotakne se prsi, kjer pod plaščem skriva trdo vrečko. Verjetno je to vse, kar ji je ostalo od njenega preteklega bogastva.

Domitila: “Zdaj šteje samo preživetje do zore. Najti kraj, kjer so visoki zidovi in močna vrata. Morda v samostanu ali v utrjenem gradu. Nič več mi ni mar za razkošje. Hočem samo, da me ni strah.”

Veter premakne veje dreves in ona vzdrhti ter s hitrim pihom ugasne svetilko, da je ne bi videli. Ostaneva v temi, v tišini, poslušava dihanje mule in zvoke noči. Čutim njen strah. To je fizičen, otipljiv strah. Strah nekoga, ki je izgubil zaščito civilizacije in se znašel gol proti naravi in nasilju.

Domitila: “Stopi dol, fant. Mula ne zmore nositi dveh ljudi v klanec. Srečno.”

Stopim dol. Voz spelje in tema ga v nekaj sekundah pogoltne. Ostanem sam na zapuščeni Apijski cesti. Dojel sem, kaj pomeni propad Cesarstva. Ne gre samo za cesarja, ki izgubi krono. Gre za luč, ki ugasne. Gre za vodo, ki neha teči. Gre za cesto, ki se zlomi in je nihče ne popravi. Gre za strah, ki spet postane gospodar noči.

REALITY CHECK

Konec cesarstva ni bil samo političen dogodek. Bil je zlom infrastrukture. Uničene ceste, suhi vodovodi, porušeni mostovi, zasuta pristanišča. Vsakdanje življenje je nenadoma postalo manjše, temnejše, bolj umazano in bolj nevarno. Varnost in udobje, ki so ju Rimljani jemali za samoumevna (kot tekoča voda ali policija), sta izginila v eni generaciji in prepustila prostor svetu preživetja.

M.E.M.O. SLOVAR

Apijska cesta (Via Appia): Najbolj znana in najstarejša rimska cesta, povezovala je Mesto (Urbs) z južno Italijo (do Brindisija) za trgovino z Vzhodom. Bila je popolnoma tlakovana z ogromnimi vulkanskimi kamni, avtocesta antike, ki je omogočala hitra in varna potovanja.

Matrona: Častni naziv za poročene rimske ženske, zlasti plemkinje. Vodile so hišo (*domus*), služabnike in vzgojo otrok ter imele pomembno in spoštovano javno vlogo v družbi.

Vodovod (Akvadukt): Mojstrovina rimskega inženirstva. Dovajal je svežo in čisto vodo iz gora v mesta na desetine kilometrov daleč, s pomočjo gravitacije in norih lokov. Ko so zaradi pomanjkanja vzdrževanja (ali sabotaž med vojnami) nehali delovati, so velika mesta postala neprimerna za bivanje.

Razbojniki: Cestni roparji. S koncem rimske vojske, ki je patroljirala po konzularnih cestah, je potovanje postalo ekstremna dejavnost, ki se je izvajala le v oboroženih skupinah.

Odinov kovač

Pustim Domitilo njeni usodi v temi in M.E.M.O. me teleportira drugam. Prehod je kot senzorična klofuta. Iz prestrašene tišine Apijske ceste preidem v eksplozijo življenja in hrupa. Veliko hrupa. Kladiva, ki udarjajo po kovini s plemenskim ritmom, *klang-klang-klang*. Krohot, ki trese zrak. Psi, ki besno lajajo. Otroci, ki kričijo in se lovijo. Odprem oči in se znajdem v taboru. Ampak to ni urejen in geometričen rimski tabor, ki ga vidimo v knjigah, s šotori v obliki šahovnice in ravnimi ulicami. To je vesel in vitalen kaos. Na stotine vozov je postavljenih v ogromen obrambni krog, kot lesena trdnjava. Znotraj je labirint kožnatih šotorov, tabornih ognjev, na katerih cvrči svinjska mast, in ljudi. Veliko ljudi. Visoki so, svetlolasi ali rdečelasi, oblečeni v krzna in kariraste volnene hlače (stvar, ki bi Rimljana navdala z grozo). To so Heruli. "Barbari".

Zrak je gost, skoraj žvečljiv. Diši po pečenem mesu, kislem potu, strojenem usnju in vročem železu. To je močan, divji vonj, a neverjetno živ. Odpravim se proti viru kovinskega hrupa, privlači me kot večšo luč. Pod zasilnim nadstreškom, narejenim iz kolov in volovskih kož, je poljska

kovačnica. Vročina je neznosna. Tam spodaj dela ogromen možki. Je velikan, z rokami debelimi kot drevesna debla, prekritimi s temno modrimi tetovažami, ki izrisujejo vozle in prepletene kače. Ima blond brado, dolgo do prsi, razdeljeno v tri kite, ki jih držijo srebrni obročki.

Ime mu je Gunnar. Je glavni kovač klana. Udarja po žarečem rezilu, naslonjenem na nakovalo. Njegovi udarci so natančni, kirurški, kljub surovi moči, ki jo vlaga vanje. Približam se in pazim, da me ne potepta skupina gosi, ki prosto gagajo med šotori.

Alex: “Dobro delo. Tisti meč izgleda... drugačen od drugih.”

Gunnar niti ne dvigne glave. Še naprej udarja, hipnotiziran od češnjevo rdeče kovine.

Gunnar: “To ni meč, mali Rimljan. To je volčji zob. Ugrizne globlje. In se ne zlomi, ko zadene kost.” Njegov glas je globok, grlen. Govori polomljeno latinščino, pomešano s trdimi besedami njegovega maternega jezika.

S kleščami prime rezilo in ga potopi v sod temne vode. *Sšššššš!* Oviije naju oblak vrele pare, ki s seboj prinese vonj po žveplu. Ko potegne rezilo ven, kovina ni enakomerno siva kot rimska. Ima čudne žile, kot morski valovi ali letnice lesa, ki tečejo vzdolž celotnega roba.

Gunnar: “Vidiš to? Vi Rimljani... vi vse stalite skupaj v velikih pečeh. Železo vlivate, kot da bi bilo juha. Mehko železo. Neumno železo. Zvijete se, če močno udariš.” S prezirom pljune na tla.

Gunnar: “Mi ne. Mi železo spletemo. Vzamemo žice trdega železa in žice mehkega železa, jih zvijemo skupaj, jih tolčemo, prepogibamo, spet tolčemo. Stokrat. Kot kito ženskih las. Trdo za rezanje, mehko, da se ne zlomi. Temu se reče *damask*.”

Poda mi meč. Skoraj mi pade iz rok od presenečenja: neverjetno lahek in uravnotežen je. Zdi se kot podaljšek roke.

Alex: “To je... to je mojstrovina.”

TARČA ID: GUNNAR

Vloga: Germanski kovač orožar (Herul).

Sposobnost: Mojster obdelave kovin in zlatarstva.

Predsodek: Rimljani ga imajo za "barbara", neciviliziranega, ker ne zna brati in nosi hlače, a on ima tehnološko znanje (napredna metalurgija), ki presega tisto v Cesarstvu.

Status: V germanski družbi je kovač skoraj sveta figura, ki se je bojijo in jo spoštujejo, ker nadzoruje ogenj in ustvarja orožje, ki daje moč kraljem.

Gunnar si obriše roke, črne od saj, v krpo. Obrne se k leseni mizi, kjer so raztreseni drugi predmeti. Vzame fibulo (sponko za plašče) in mi jo pomoli pod nos. Je iz čistega zlata, v obliki stiliziranega orla. A ni samo zlato. Površina je razdeljena na majhne geometrijske celice, napolnjene z rdečimi granati, zbrušenimi do popolnosti. Svetloba ognja prehaja skozi kamne, da se zasvetijo kot živa kri.

Gunnar: "Pravite, da smo divjaki. Pravite, da smo živali, ker pijemo pivo in spimo pod zvezdami. Ampak poglej to." Njegova roka, tako velika in žuljava, se dotakne nakita z neskončno nežnostjo.

Gunnar: "Kdo je pravi divjak? Tisti, ki zna delati samo ravne ceste in opečnate zidove, ali tisti, ki zna ujeti ogenj v zlato? Kdo zna ujeti sončno svetlobo v kamen?"

Počutim se nerodno. V šoli so me učili, da je barbarska umetnost "groba". Ampak ta predmet je tehnično pretresljivo prefinjen. Je čisti dizajn.

SKENIRANJE: ORLOVSKA FIBULA

- > **Predmet:** Varnostna zaponka za zapenjanje plašča na rami.
- > **Stil:** Zlatarstvo "Cloisonné" (celična tehnika).
- > **Tehnika:** Tanke zlate žice se prispajkajo na podlago, da se ustvarijo celice (alveole), ki se nato napolnijo z dragimi kamni (granati) ali barvnimi steklenimi pastami, odrezanimi na milimeter natančno.
- > **Pomen:** Orel je simbol moči in plemenitosti za Gote in druga germanska ljudstva (veliko preden je postal simbol modernih cesarstev). Ti predmeti so bili statusni simboli: lepša kot je bila tvoja fibula, pomembnejši si bil v klanu.

Gunnar vzame volovski rog, okrašen s srebrom, ga napolni iz soda in mi ga ponudi.

Gunnar: "Pij. To je medica. Nektar bogov. Od nje ti zrastejo dlake na prsih, Rimljan." Naredim požirek. Je sladka, zelo močna, ima okus po fermentiranem medu in zeliščih. Opeče me po grlu, a me takoj ogreje.

Alex: "Kaj boste naredili zdaj? Boste uničili Rim?"

Gunnar se zasmеji, gromek smeh, ki zatrese nadstrešek.

Gunnar: "Uničili? Zakaj bi uničili hlev, če hočemo konja? Jutri vstopimo v Rim. Ne da bi ga požgali. Da bi ostali." Ozre se okoli sebe, gleda svoje ljudstvo, otroke, ki se igrajo, ženske, ki kuhajo.

Gunnar: "Vaše hiše so hladne, kamnite. Ampak vaša zemlja je topla. Žito tukaj dobro raste. Utrujeni smo od hoje, fant. Moje kosti so utrujene. Hočemo samo kraj, kjer bomo postavili šotor in nam ga ne bo treba zjutraj podreti."

Vrne se k nakovalu. Dvigne kladivo. *KLING*. Zvok je močan, vitalen. Ni tiste vdane žalosti Valerija na obzidju. Ni melanholije malega Romula v prazni palači. Tukaj je energija. Tukaj je prihodnost. Je drugačna prihodnost, bolj groba, bolj hrupna, morda bolj nasilna. Ampak je živa. Ko odhajam, razumem, da ne gledam konca sveta. Gledam transfuzijo krvi.

Staro telo Rima umira, a ta nova, barbarska kri ga bo ohranila pri življenju v drugačni obliki.

REALITY CHECK

“Barbari” niso bili primitivni jamski ljudje. Bili so ljudstva s kompleksno kulturo, strogimi ustnimi zakoni in izjemno prefinjeno umetnostjo (zlasti v kovinah in nakitu). Njihova vojaška tehnologija (stremena, toga sedla, dolgi meči, sestavljeni loki) je bila pogosto boljša od rimske. Niso samo “zavzeli” Cesarstva; preoblikovali so ga, zlitje latinske kulture z njihovo energijo in tradicijami. Sodobna Evropa se rodi tukaj, v tej kovačnici.

M.E.M.O. SLOVAR

Kovač: V antiki in srednjem veku je bil skoraj magična figura. Znal je spremeniti kamen (surovo rudo) v sijoče in smrtonosne predmete. Germanske kovače so častili in njihove kovačnice so veljale za svete kraje.

Damask (Damaščansko jeklo): Napredna tehnika kovanja, ki vključuje prepogibanje in kovanje plasti mehkega železa in trdega jekla. To ustvari rezilo, ki je prožno (se ne zlomi ob udarcu), a ohranja izjemno oster rob. Rimljani so uporabljali preprostejše in krhkejše jeklo.

Fibula: “Varnostna zaponka” antike. Služila je za zapenjanje plaščev na desni rami. Barbarske so znane po tem, da so čudovit nakit, pogosto v obliki orla ali škržata.

Medica: Zelo stara alkoholna pijača, narejena s fermentacijo vode in medu. Bila je tipična pijača severnih ljudstev in Kelto, veliko preden sta se razširila pivo ali vino (ki sta veljala za pijači z juga).

Samostan na otoku

M.E.M.O. me opozori s skoraj slovesnim tonom: “Časovni skok v teku. Cilj: +53 let. Leto 529 n. št.” Ko se megla teleportacije razkadi, ne voham več železa in potu iz barbarskega tabora. Ne slišim več hrupa kladiv ali kričanja bojevnikov. Slišim... veter. Čist, svež veter, ki diši po borovcih,

mokri skali in kadilu. Odprem oči. Nisem več v ravnini. Sem na vrhu gore, pod nebom tako intenzivne modre barve, da me bolijo oči. Pod mano je dolina prekrita z odejo nizkih oblakov, kot belo morje, ki skriva svet. Svet spodaj je v kaosu. M.E.M.O. mi projicira hitre podatke: gotske vojne, lakote, epidemije. Italija je bojno polje. Toda tukaj zgoraj, na Montecassinu, se zdi, kot da smo na drugem planetu.

Pred mano je gradbišče. Ampak to ni navadno gradbišče. Desetine mož, oblečenih v črne tunike iz grobe volne, dela. Nekateri premikajo ogromne kamne, drugi mešajo apno, spet tretji okopavajo vrt, ki so ga z nečloveškim naporom iztrgali skali. Čudna stvar je tišina. Ali bolje rečeno, glasba. Ne vpijejo se ukazi. Ni delovodij, ki bi preklinjali ali pokali z biči kot na rimskih gradbiščih. Ti možje delajo in pojejo. To je nizko, gregorijansko petje, ritmično mrmranje, ki spremlja vsak udarec motike in vsak položen kamen. *Ora et Labora*, pomislim. Moli in delaj.

Mož se loči od skupine. Ima belo brado, ki mu sega do prsi, in sive, stroge, a mirne oči, ki se zdi, da ti berejo dušo. Nosi enako črno tuniko kot ostali, umazano od apna in zemlje, a izžareva naravno avtoriteto, kakršne ni imel noben cesar, oblečen v škrlat. To je Benedikt iz Nursije.

Alex: “Gradite trdnjavo? Tako debeli zidovi... se bojite barbarov?”

Benedikt se nasloni na svojo grčavo palico in se komaj opazno nasmehne.

Benedikt: “V nekem smislu da, sinko. Gradimo trdnjavo. Ampak ne za obrambo pred možmi z meči. Za tiste bi bili dovolj leseni zidovi.” Pokaže na dolino pod oblaki.

Benedikt: “Branimo se pred hujšimi sovražniki. Branimo se pred Kaosom. Pred Nevednostjo. Pred Pozabo. Svet tam spodaj pozablja, kdo je. Pozablja, kako se bere, kako se piše, kako se oskrbi rana, kako se posadi drevo. Mi gradimo barko, kot Noe. Le da namesto živali rešujemo luč.”

Pokaže mi, naj mu sledim. Vstopiva v nizko zgradbo, edino, ki je že dokončana. Vonj se spremeni. Diši po strojenem usnju, železovem črnilu (kisel, kovinski vonj) in čebeljem vosku. Smo v *Scriptoriumu*. To je dolga dvorana, osvetljena z velikimi okni, obrnjenimi na jug, da ujamejo vsak sončni žarek. Desetine menihov sedi pri nagnjenih lesenih mizah, sklonjenih nad liste pergamenta. Tišina je tukaj popolna, moti jo le *skrič-skrač* gosjih peres na grobi koži.

TARČA ID: SVETI BENEDIKT

Vloga: Ustanovitelj zahodnega menišтва.

Misija: Ustvariti samostojne skupnosti (samostane), ki delujejo kot "otoki reda" v morju anarhije.

Moto: *Ora et Labora* (Moli in delaj). Zanj ročno delo ni stvar za sužnje (kot za Rimljane), ampak način za približevanje Bogu.

Sovražnik: Ne barbari, ampak izguba civilizacije.

Približam se mlademu menihu, malo starejšemu od mene. Prste ima umazane od črnega in rdečega črnila. Prepisuje latinsko besedilo. Preberem mu čez ramo: *Eneida*. Vergilij.

Alex: "Ampak... to je poganska knjiga. Govori o lažnih bogovih, o antičnih junakih. Zakaj jo prepisujete? A ne bi morali prepisovati samo Svetega pisma?"

Benedikt mi položi roko na ramo. Njegov oprijem je močan.

Benedikt: "Resnica je kot zlato, fant. Najdeš jo tudi v blatu. Vergilij, Cicero, Aristotel... bili so pogani, da. Ampak imeli so modrost. Znali so graditi mostove, znali so dobro govoriti, znali so razmišljati. Če sežgemo te knjige, ker niso krščanske, bomo spet živeli v kočah iz blata. Mi prepisujemo vse. Ne sodimo. Ohranjamo."

Gledam meniha pri delu. Riše ogromno črko "A", inicialko. A to ni samo črka. To je svet. Znotraj črke "A" so prepleteni zmaji, akantovi listi, rajske ptice, naslikani z briljantnimi barvami: lapis lazuli modro, cinober rdečo, pravim zlatom v lističih. Čudovito je. V svetu, ki postaja siv in grd, ti moške porabijo mesece, da naredijo eno samo stran lepo.

Alex: "Koliko časa traja, da naredite takšno knjigo?"

Menih dvigne oči, rdeče od napora.

Menih: "Za prepis besedila? Tri mesece. Za okrasitev? Še dva. Če mi ne zmanjka črnila. Ali če mi pozimi ne zmrzne roka."

Alex: "Pet mesecev za eno knjigo? In koliko jih imate?"

Benedikt pokaže na police ob stenah. Morda je tam petdeset zvezkov.

Benedikt: “Malo. Ampak vsak od teh je vreden več kot grad. Tukaj notri je medicina za zdravljenje vročice. Je geometrija za gradnjo cerkva. Je zgodovina tega, kdo smo bili. Brez teh...” se s spoštovanjem dotakne zvitka “...bi bili samo živali, ki jedo in spijo.”

Spet gremo ven na sončno svetlobo. Zvon začne zvoniti. *BIM. BAM.* To je mogočen zvok, ki se odbija med gorami. Nenadoma se celo gradbišče ustavi. Menihi odložijo motike, kladiva, peresa. Postavijo se v vrsto, v tišini, in se odpravijo proti kapeli. To je vojaška disciplina, a brez strahu. To je ritem.

Benedikt: “Čas, fant. Rimljani so merili čas za davke in za vojne. Mi ga merimo za Boga. Vsaka ura ima svoj namen. Čas za molitev, čas za delo, čas za branje, čas za počitek. Kaos zunaj nas straši, ampak tukaj notri... tukaj notri je čas naš prijatelj.”

Gledam te može, oblečene v črno. Ne izgledajo kot junaki. Nimajo mečev, nimajo oklepov. Imajo samo motike in gosja peresa. In vendar, ko jih gledam vstopati v cerkev, razumem, da so oni pravi bojovníki te dobe. Valerij se je boril za plačo, ki ni prihajala. Gunnar se je boril za zemljo. Ti menihi se borijo proti koncu sveta. In njihovo orožje je spomin.

SKENIRANJE: ILUMINIRANI KODEKS

- > **Predmet:** Rokopisna knjiga (Kodeks), nič več zvitok.
- > **Material:** Pergament (ovčja ali kozja koža, obdelana z apnom in postrgana), ker egiptovski papirus zaradi vojn ne prihaja več. Je neuničljiv material, zdrži tisoč let.
- > **Vrednost:** Ena sama knjiga, kot je ta, je vredna toliko kot čreda krav ali majhna vas.
- > **Inovacija:** Menihi so izumili “knjigo” s stranmi za listanje (Codex), ki je veliko bolj praktična od antičnih zvitkov za iskanje informacij.

Medtem ko M.E.M.O. pripravlja vrnitev, slišim petje menihov, ki prihaja iz kapele. To je sladek, hipnotičen zvok, ki preglasi šumenje vetra.

Tam spodaj, v megli, je Cesarstvo končano. Ampak tukaj, na tem otoku iz kamna, civilizacija zadržuje dih in čaka na boljše čase.

REALITY CHECK

Brez benediktinskih menihov (in kasneje drugih redov) bi izgubili 90 % antične literature in znanosti. V najtemnejših stoletjih srednjega veka so bili samostani edini "varnostni strežniki" človeštva. Tam so še znali brati in pisati, hranili so medicinske recepte, izboljševali kmetijske tehnike in ohranjali pri življenju latinsko in grško kulturo. Če danes poznamo zgodovino Rima, je to po njihovi zaslugi.

M.E.M.O. SLOVAR

Amanuensis (Prepisovalec): Iz latinščine *a manu* (z roko). Menih, specializiran za prepisovanje besedil. Bilo je izjemno naporno delo, ki je uničevalo vid in hrbet, veljalo pa je za obliko pokore in molitve.

Pergament: Posušena in napeta živalska koža. Za razliko od papirja (ki bo prišel veliko kasneje od Kitajcev/Arabcev) ali papirusa (krhkega) je pergament izjemno odporen. Staro besedilo se je dalo tudi postrgati stran in čeznjo napisati novo (Palimpsest).

Regula (Pravilo): Zbirka zakonov, ki jih je napisal sveti Benedikt za organizacijo življenja menihov. Določala je točne ure za vse, odpravljala brezdjelje in nered. Bila je "ustava" srednjeveške Evrope.

Montecassino: Samostan, ki ga je ustanovil Benedikt leta 529 n. št. na ruševinah poganskega templja. V zgodovini je bil štirikrat uničen in obnovljen (nazadnje v ameriškem bombardiranju leta 1944), a je vedno vstal od mrtvih, tako kot kultura, ki jo varuje.

Mesto duhov

Zadnji skok je udarec v želodec, hujši od prvega. M.E.M.O. me pelje nazaj v času glede na Montecassino, a v kraj, ki deluje kot konec vsega. Smo v letu 452 n. št., ali morda nekaj let kasneje. Težko je reči, ker se zdi, da se je tukaj čas ustavil. Smo v Ogleju (Aquileia), na severovzhodu Italije. Ali bolje rečeno, smo v tistem, kar je *ostalo* od Ogleja.

Pred mano ni mesta. Je okostje. Oglej je bil četrto največje mesto v Italiji, "Drugi Rim". Bil je mrgoleče, bogato пристanišče, polno trgovcev, ki so prodajali jantar z Baltika, začimbe iz Indije, sužnje iz Dakije. Zdaj je pokopališče počernelih kamnov. Hodim med ruševinami. Zlomljeni marmorni stebri ležijo v blatu kot kosti mrtvih velikanov. Porušeni zidovi še vedno kažejo sledi barvnih fresk – obraz ženske, košara sadja – zdaj izpostavljenih dežju in vetru. Nikogar ni. Ni glasov, ni ropota vozov, ni vonja po kruhu. Samo veter, ki žvižga med razvalinami, žalosten, strašljiv zvok. In galebi. Na tisoče galebov, ki kričijo na sivem nebu, edini gospodarji te urbane puščave.

Zrak smrdi po mokrem pepelu in stoječi vodi. Reka Nadiža (Natissa), ki je nekoč nosila ladje, natovorjene z zlatom, prav v mesto, je zdaj zasuta s peskom, močvirje rjavega blata, ki počasi požira pristaniške pomole. Vidim postavo, ki sedi na zidu blizu nekdanjega velikega pristaniškega skladišča. Je starec. Njegova koža je temna, ožgana od let sonca in soli, polna peg in globokih gub. Nosi cunje, ki so bile nekoč verjetno lanena tunika. Krpa ribiško mrežo s počasnimi, mehničnimi gibi. Njegove roke so deformirane od artritisa, grčave kot oljčne korenine.

Približam se. Zvok mojih korakov preplaši jato vran.

Alex: "Je... je kdo tukaj?" Moj glas nenaravno odmeva med praznimi zidovi.

Starec se ne obrne. Še naprej strmi v iglo, ki gre v mrežo in iz nje.

Starec: "Samo duhovi, fant. In žabe. One regljajo glasneje od senatorjev, veš? In govorijo pametnejše stvari." Pljune na tla.

Starec: "Če iščeš hrano, pojdi stran. Tukaj ni ničesar. Niti podgane ne najdejo več drobtin."

Sedem na varno razdaljo, na prevrnjen korintski kapitel.

Alex: "Kaj se je zgodilo tukaj? Izgleda, kot da je šel čez orkan."

Starec ustavi iglo. Dvigne glavo in me pogleda. Oči ima motne, mlečne, morda je na pol slep.

Starec: "Orkan? Ko bi vsaj bil orkan. Orkan gre mimo in odide. On... on je ostal v naših nočnih morah." Glas se mu zniža, postane hripav šepet.

Starec: “Atila. Bič Božji. Prišel je s severa, kot črna nevihta. Bilo jih je na tisoče. Konjeniki, ki so izgledali, kot da so prilepljeni na svoje konje. Obkolili so obzidje. Čakali so. In potem...” Z roko naredi suho kretnjo, kot bi hotel pomesti drobtine z mize.

Starec: “Prebili so vrata. Vse so požgali. Hiše, templje, skladišča. Kdor ni zbežal, je mrtev. Kdor ni mrtev, so ga odpeljali v verigah.”

Pokaže proti morju, proti laguni, ki se ravna in siva razprostira na obzorju. Vidijo se nizki otoki, peščeni nasipi, prekriti s trstičjem in meglo.

Starec: “Mladi... tisti zviti... so zbežali tja. V blato.” Zasmeji se, smeh, ki zveni kot izbruh kašlja.

Starec: “Pravijo, da je varno. Pravijo, da plitva voda ščiti pred hunskimi konji. Konji se pogreznejo v blato, pravijo. Gradijo koče na lesenih kolih, kot ptice, ki delajo gnezdo na vodi. Pravijo ji... Benetke, ali nekaj takega. Norci.”

TARČA ID: STARI RIBIČ

Vloga: Zadnji prebivalec Ogleja.

Stanje: Preživel Atilovo plenjenje (452 n. št.), živi med ruševinami kot puščavnik in noče zapustiti svojega mrtvega mesta.

Spomin: Spominja se sijaja Ogleja pred uničenjem: term, cirkusa, trgovine. Je živi spomin na izbrisan svet.

Simbol: Predstavlja konec rimske urbane civilizacije na celini.

Starec potegne mrežo. Prazna je, razen nekaj rečnih rakov in kosa gnilega lesa.

Starec: “To mesto je imelo pristanišče, kamor so prihajale začimbe iz Indije, svila iz Kitajske, jantar s severa. Videl sem ladje, velike kot palače. Videl sem cesarje hoditi po teh cestah. Zdaj? Zdaj lovim rake v blatu, da ne umrem od lakote.”

S težavo vstane, kolena mu škripljejo.

Starec: “Ampak jaz ne grem nikamor. Zakaj bi šel živet kot žaba sredi močvirja? Moje kosti bodo ostale tukaj, skupaj s kostmi mojih očetov. Oglej je moj dom. Čeprav je dom mrtvih.”

S tresočim prstom mi pokaže laguno.

Starec: “Pojdi, fant. Pojdi k njim, k norcem na otokih. Tukaj ni prihodnosti. Prihodnost je v blatu, pravijo. Ampak meni blato ni všeč. Blato je umazano.”

Medtem ko M.E.M.O. pripravlja vrnitev v bazo, gledam proti laguni. Vidim dim, ki se dviga z oddaljenih otokov. Dim domačih ognjišč. Vidim čolne, ki se premikajo med kanali. Vidim lesene kole, zabite v vodo za gradnjo novih hiš. Starec ima prav in se moti hkrati. Oglej je mrtev, da. Je kamnito truplo. A iz njegovega pepela, ali bolje rečeno, iz njegovega blata, se rojeva nekaj neverjetnega. Tisti ljudje, ki bežijo, tisti “norci”, ki gradijo hiše na vodi, ustanavljajo Benetke. Izumljajo nov način življenja, zaščiteni z morjem, trgovci, svobodni. Konec ene zgodbe je vedno, neizogibno, začetek druge.

SKENIRANJE: RUŠEVINE OGLEJA

- > **Kraj:** Nekdanja rimska metropola, ključno trgovsko vozlišče med Sredozemljem in Severno Evropo.
- > **Uničenje:** Do tal ga je porušil Atila leta 452 n. št. Legenda pravi, da je Atila potresel sol po ruševinah, da ne bi nič več zraslo.
- > **Zgodovinska posledica:** Uničenje je bilo tako popolno, da se begunci niso več vrnili. Zbežali so na otoke beneške lagune (Gradež, Torcello, Rivo Alto) in ustanovili prva naselja, ki bodo postala Serenissima Republika **Benetke**.

Starec spet sede in začne šivati svojo neuporabno mrežo. Jaz izginem v časovni megli in ga pustim samega z njegovimi duhovi. Zbogom, Oglej. Dobrodošle, Benetke.

REALITY CHECK

Uničenje Ogleja je popoln primer, kako zgodovina spremeni katastrofe v priložnosti. Če Atila ne bi uničil mesta, ne bi nihče nikoli pomislil, da bi šel živeti sredi nezdrave in neudobne lagune. In Benetke, najbolj edinstveno in neverjetno mesto na svetu, ne bi nikoli nastale. Včasih mora biti staro popolnoma pometeno, da se lahko zgradi novo.

M.E.M.O. SLOVAR

Atila: Kralj Hunov (434-453 n. št.). Rimljani so ga klicali "Bič Božji", ker so verjeli, da je božja kazen, poslana zaradi njihovih grehov. Bil je vojaški genij in karizmatičen vodja, ki je združil različna plemena.

Huni: Nomadsko ljudstvo, ki je prišlo iz step Azije (morda Mongolije). Bili so strašni konjeniki, živeli so na konjih in uporabljali izjemno močne sestavljene loke. Desetletja so terorizirali Evropo, ker so bili hitri in nepredvidljivi.

Laguna: Obalno območje, kjer se morska voda meša z rečno. Je plitva, polna skritih kanalov in peščenih nasipov. Bila je labirint, nemogoč za prečkanje s težko hunsko konjenico, ki ni znala pluti.

Kolišča (Palafitte): Hiše, zgrajene na lesenih ploščadih, ki jih podpirajo koli, zabiti v blato. To so bila prva bivališča v Benetkah, genialna rešitev za gradnjo na nestabilnih tleh.

POROČILO O NALOGI: DEDIŠČINA IN PROPAD

OD: Mission Control

ZA: Alex (Kronoporočevalec)

ZADEVA: Analiza po nalogi 476 n. št.

Odlično delo, Alex. Pravkar si na lastne oči videl tisto, kar zgodovinski učbeniki odpravijo v dveh vrsticah: "Propad Zahodnorimskega cesarstva". Ampak kot si opazil, ni bilo nobenega "BUM". Nobene končne eksplozije. To, kar si dokumentiral, je nekaj veliko bolj zapletenega in, če hočemo, bolj človeškega.

Ključne točke naloge:

1. **Tišina, ne hrup:** Konca nekega obdobja ne zaznamujejo vedno velike bitke. Včasih je to le utrujen deček, ki zapusti prestol, ki je zanj prevelik (Scena 2). Zgodovino sestavljajo ljudje, ne le datumi.
2. **Zlom “operacijskega sistema”:** Videl si prazne ceste, suhe vodovode, zapuščene vile (Scena 3). Ko pade cesarstvo, je prva stvar, ki izgine, vsakdanja varnost. “Mreža”, ki je držala vse skupaj, se je pretrgala.
3. **Ne napadalci, ampak migranti:** “Barbari” niso pošasti, ki so prišle iz vesolja. So ljudje, kot je Gunnar (Scena 4), s svojo tehnologijo, svojo umetnostjo in svojo željo po življenju. V star in utrujen svet so prinesli novo energijo.
4. **Rešilni čoln:** V samostanu (Scena 5) si videl, kam se je zatekla kultura. Medtem ko se je zunaj vse spreminjalo, je nekdo prižgal svečo, da bi zaščitil znanje. Ta luč ne bo ugasnila tisoč let.

Zaključek: Leto 476 n. št. ni konec sveta. Je ponovni zagon. Sistem se je sesul (crash), da, ampak programska oprema se piše na novo. Evropa, ki jo poznamo mi – Evropa narodov, različnih jezikov, katedral – se rojeva prav zdaj, iz pepela Rima in železa Germanov.

NASLEDNJA NALOGA: Spočij se, Alex. Naslednja postaja bo še bolj razdrobljena. Italija bo kmalu presekana na pol kot jabolko. Na sever in jug bodo prišli bojevniki z dolgimi bradami (Langobardi), medtem ko se bodo v sredini in na obalah upirali Bizantinci. Pripravi se, da izbereš stran.

Konec in ven. **REŽISER**

DOSJE 2: RAZDELJENA ITALIJA (LANGOBARDI)

POROČILO O NALOGI: DVE EKIPI, ENO IGRIŠČE

ZA: Agenta Alexa

OD: Nadzorni center

Dobrodošel nazaj, Alex. Upam, da si se spočil, ker je naslednji skok turbulenten. Smo v letu 568 n. št., skoraj stoletje po padcu Rima. Situacija se je drastično spremenila. Italija ni več enotna. Kot da bi nekdo vzel škorenj in ga prelomil na dvoje.

Na eni strani so **Bizantinci** (Vzhodnorimsko cesarstvo), ki skušajo obdržati koščke skupaj. Na drugi strani prihajajo **Langobardi**. Niso turisti. So celo ljudstvo na pohodu: bojovníki, ženske, otroci, živali. Iščejo dom in odločili so se, da je Italija popolna.

Tvoja naloga je razumeti, kako se bosta ta dva svetova, sprva zaprisedžena sovražnika, sčasoma pomešala. Videl boš nasilje osvajanja, pa tudi rojstvo novih zakonov in nove kulture. Ne išči Rimljanov iz preteklosti. Ne obstajajo več. Zdaj so tu Italijani srednjega veka.

M.E.M.O. je napolnjen in pripravljen. Srečno.

CILJI SKOKA (SCENE)

Tukaj so postaje tvojega potovanja po razdeljeni Italiji:

1. Prihod bojovníkov (Furlanija, 568 n. št.)

Cilj: Bodi priča vstopu kralja Alboina v Italijo. Opazuj ponosen in plemenski videz tega ljudstva na selitvi.

2. Božja sodba (Pavia, ~600 n. št.)

Cilj: Sodni dvoboj (ordal). Razumi, kako Langobardi rešujejo konflikte: ne z odvetniki, ampak z meči.

3. Kraljica graditeljica (Monza, ~600 n. št.)

Cilj: Spoznaj kraljico Teodolindo. Odkrij, kako skuša pametna ženska združiti Langobarde in Rimljane skozi vero in umetnost.

4. Oko za oko (Pavia, 643 n. št.)

Cilj: Bodi priča razglasitvi Rotarijevega edikta. Prehod od zasebnega maščevanja (*krvna osveta*) k denarni odškodnini (*wergeld*). To je ogromen korak k civilizaciji.

5. Puščavnik (Spoleto, ~700 n. št.)

Cilj: Ponosen langobardski vojvoda sreča svetega puščavnika v gozdu. Opazuj, kako se bojevališka divjost upogne pred duhovnostjo.

6. Železna krona (Monza, ~744 n. št.)

Cilj: Preuči predmet, ki je simbol te dobe: zlato krono, ki vsebuje žebelj s Kristusovega križa. Barbarska moč in krščanska vera, zliti skupaj.

Prihod bojevnikov

Mraz me ugrizne v lica, takoj ko stopim iz časovnega vrtinca. To ni vlažen in bolan mraz Ravene, niti suh mraz Rima. Je čist, oster mraz, ki diši po snegu in smoli. M.E.M.O. projicira koordinate: **Julijske Alpe, vzhodna meja Italije. Pomlad leta 568 n. št.**

Sem na gorskem prelazu. Pod mano se Furlanska nižina razprostira kot zelena preproga, še vedno pokrita z jutranjo meglo. A ni pokrajina tista, ki mi vzame dih. To je hrup. Nizko, neprekinjeno grmenje, kot grom, ki se nikoli ne konča. Zemlja se rahlo trese pod mojimi nogami.

Premaknem se za ogromno skalo in pogledam dol po poti. To ni vojska. To je plima. Tisoče, desetisoče ljudi se spušča z gora. Možje na konjih s

kopji, dolgimi kot drevesa, težki vozovi, ki jih vlečejo voli, ki mukajo, ženske z otroki v naročju, črede ovac, psi, ki lajajo. Vonj me zadane takoj zatem: mešanica znoja, mokrega usnja, dima bakel in živine. To je vonj ljudstva v gibanju.

Alex: “M.E.M.O., koliko jih je?”

Glas umetne inteligence mi odgovori neposredno v uho. *“Približna ocena: med sto in sto petdeset tisoč ljudi. To ni standardna vojaška invazija, Alex. To je množična migracija. Premikajo se vsi: družine, sužnji, živali.”*

Previdno se približam in se skušam zlit s skalami. Nosim tuniko iz grobe volne in težek plašč, oblačila, ki sem si jih “sposodil” iz holografskega arhiva, da ne bi izstopal. Gredo tako blizu, da bi se jih lahko dotaknil. Možje so velikani. Ali vsaj tako izgledajo v primerjavi z Rimljani, ki sem jih videl do zdaj. Imajo dolge lase, pogosto svetle ali rdečkaste, in brade... Moj bog, brade. To niso urejene brade grških filozofov. So divji grmi, dolgi do prsi, včasih spleteni v kite ali razdeljeni na dve konici.

Bojevnik: “Skild! Hvar er vatnið?”

Eden od njih zakriči nekaj v trdem, grlenem jeziku, polnem soglasnikov, ki praskajo po grlu. To ni latinščina. Niti podobno ji ni. Ustavi se nekaj metrov od mene, da bi popravil jermen na vozu. Opazim podrobnosti. Nosi dolge hlače (popolna novost za rimsko modo, ki je hlače smatrala za barbarske), krznene škornje in usnjen pas, okrašen z bronastimi zakovicami. Ob boku nima kratkega gladija legionarjev, ampak dolg in težek meč ter velik nož z enim rezilom, obešen vodoravno.

SKENIRANJE: SCRAMASAX

- > **Predmet:** Bojni in delovni nož.
- > **Značilnosti:** Rezilo z enim robom, dolgo približno 30-50 cm, težko in robustno.
- > **Uporaba:** Je "vsestransko orodje" germanskega bojvnika. Služi za sekanje drv, razkosavanje mesa in v bitki za prebijanje ščitov ali lahkih oklepov. Je statusni simbol: vsak svoboden mož ga nosi.

Bojvnik ponovno zjaše na konja. Ne uporablja trdega sedla kot Rimljani, ampak ima stremena. Stremena! Spomnim se, kaj sem se učil: Rimljani jih niso uporabljali. Ti barbari pa jih. Zato so tako stabilni na konju, zato lahko napadejo s kopjem, ne da bi odleteli ob prvem udarcu. Vrhunska vojaška tehnologija.

Nadaljujem s spuščanjem in sledim reki ljudi na razdalji. Prispem na jaso, kjer se je kolona ustavila za kratek počitek. V sredini je moški, obkrožen s stražarji, ki izgledajo kot dvokrilne omare. Jezdi ogromnega črnega žrebca. On ni samo velik. Je mogočen. Nosi čelado s ščitniki za lica, okrašenimi s figurami prepletenih živali. Njegov plašč je temno rdeč, spet z masivno zlato sponko.

Alex: "Tarča locirana. To mora biti on."

TARČA ID: ALBOIN

Vloga: Kralj Langobardov.

Značilnosti: Krut bojvnik, zvit strateg, karizmatičen vodja. Svoje ljudstvo je vodil iz Panonije (Madžarske) do Italije.

Posebni znaki: Ob boku nosi čašo narejeno... iz lobanje. To je lobanja Kunimunda, kralja Gepidov, ki ga je Alboin premagal in ubil. Poročil se je s Kunimundovo hčerko, Rosmundo, kot z vojno trofejo. (Da, to je zapleteno razmerje).

Cilj: Najti novo deželo za svoje ljudstvo, preden jih Avari iztrebijo.

Alboin dvigne roko. Tišina pade skoraj v trenutku, prekinja jo le veter in rezgetanje konj. Sname si čelado. Ima brazgotino, ki mu prečka čelo, in ledene oči, ki preučujejo italijansko nižino, kot da bi bila plen, ki ga je treba raztrgati.

Alboin: "Wotan je vodil naše korake!"

Njegov glas je rjojenje. Govori v svojem jeziku, a M.E.M.O. mi vse prevaja v realnem času.

Alboin: "Poglejte! Nobenih legij ni, ki bi nas čakale. Bizantinci so zaprti v svojih trdnjavah na obali in se tresejo kot zajci. Ta dežela je debela. Tu je vino, tu je žito, tu je sonce. Ta dežela nas je čakala."

Mrmranje odobravanja se dvigne iz množice. S kopji udarjajo ob ščite, ritmičen, hipnotičen zvok. *Tum. Tum. Tum.*

Alboin: "Nismo tukaj, da bi ropali in odšli. Tukaj smo, da ostanemo. To ni več dežela Rimljanov. To je *Langobardija!*"

Dvigne meč proti nebu. Sončna svetloba zadane rezilo, da se zasveti kot strela. To je zgodovinski trenutek. Gledam rojstvo novega kraljestva. Gledam dokončen konec antike v Italiji. A v vsem tem je nekaj srhljivega. Ob Alboinu, na belem konju, je ženska. Je blede, prelepa, a ima prazen, ugasel pogled. Rosmunda. Kraljica, prisiljena v poroko z morilcem svojega očeta in v pitje iz očetove lobanje med banketi. Pogleda me. Za sekundo se najine oči srečajo. V njenih očeh ne vidim strahu. Vidim sovraštvo. Hladno, potrpežljivo, absolutno sovraštvo. Alboin je osvojil Italijo, a s sabo je prinesel svojo lastno smrt.

Alex: "M.E.M.O., pojdiva. Zrak postaja težak."

Ko se oddaljujem, vidim Langobarde, kako nadaljujejo pohod. Vstopijo v Čedad (Forum Iulii), ne da bi naleteli na odpor. Vrata so odprta. Bizantinska garnizija je pobegnila ali se predala. To ni vojna. To je menjava najemnikov. Rimljani gledajo skozi okna, prestrašeni, medtem ko ti bradati velikani prevzemajo njihove hiše, njihovo zemljo, njihova življenja. Italija je bila pravkar presekana na dvoje. In rana se ne bo zacelila stoletja.

REALITY CHECK

Prihod Langobardov zaznamuje pravi zlom italijanske enotnosti. Do tega trenutka, tudi pod Odoakerjem ali Teoderikom, je rimska uprava ostala na nogah. Langobardi pa vse razstavijo. Ukinejo senat, rimske zakone, državno organizacijo. Italijo razdelijo na vojvodine (majhne pol-neodvisne države) in ustvarijo družbo, ki temelji na plemenu, ne na državi. To je začetek pravega italijanskega srednjega veka.

M.E.M.O. SLOVAR

Langobardi: Dobesedno "Dolgobradi" (*Lang-bards*). Germansko ljudstvo, ki izvira iz Skandinavije, se je nato preselilo v Nemčijo in na Madžarsko, preden je prispelo v Italijo.

Fara: Osnovna enota langobardske družbe. Ni samo družina, ampak razširjen klan sorodnikov in bojevnikov, ki potujejo in se borijo skupaj. Ko so se naselili, so ustanovili vasi, ki so pogosto prevzele ime "Fara" (npr. Fara Sabina, Fara Novarese).

Stremena: Ključni izum za konjenico, ki je prišel iz Azije po zaslugi Avarov in so ga prevzeli Langobardi. Konjeniku omogočajo, da trdno sedi v sedlu in udari z veliko večjo silo.

Krvna osveta (Faída): Zakon zasebnega maščevanja. Če je nekdo ubil tvojega sorodnika, si imel pravico/dolžnost ubiti njega ali člana njegove družine. Neskončna veriga krvi.

Božja sodba

Časovni skok me popelje nekaj desetletij naprej. M.E.M.O. me obvesti, da smo v **Pavii**, novi prestolnici langobardskega kraljestva. To ni več urejeno rimsko mesto iz preteklosti. Ulice so blatne, patricijske hiše so bile razdeljene in predelane s slamnatimi strehami in lesenimi ograjami. Čutiti je zrak propadanja, a tudi čudne vitalnosti. Slišim krike in žvenket kovine, ki prihajajo z glavnega trga.

Prebijem se skozi množico. Zdaj niso tu samo bojevniki, ampak tudi obrtniki, ženske, ki prodajajo jajca, otroci, ki tekajo na pol goli. Sredi trga je bil z belimi kamni označen krog. Znotraj kroga se dva moška pobijata.

To ni pretep v gostilni. Je nekaj obrednega. Oba nosita usnjene čelade in imata okrogle lesene ščite, pobarvane z živimi barvami (rdečo in modro). Udarjata se z divjostjo, uporabljata težke meče in sekire. Množica ni prestrašena. Navija. Stavi.

Alex: "M.E.M.O., kaj je to? Turnir?"

"Negativno, Alex. To je sojenje. Imenuje se Ordalia ali 'Božja sodba'."

Sojenje? Pogledam bolje. Eden od borcev, tisti z rdečim ščitom, je mlad, gibčen, s svetlo kito, ki mu pleše po hrbtu. Drugi, z modrim ščitom, je medved od človeka, starejši, poln brazgotin. Mladenič se izogne udarcu sekire, ki bi ga lahko presekal na dvoje, in odgovori s hitrim sunkom, ki opraska velikanovo ramo. Kri. Množica zarjove.

Gledalec: "Daj ga, Lupo! Pokaži mu, kdo je ukradel kravo!"

Obrnem se k moškemu, ki je zavpil. Kovač je, sodeč po ožganem usnjenem predpasniku.

Alex: "Oprosti... se borita za kravo?"

Kovač me pogleda, kot da sem neumen.

Kovač: "Ne za kravo, tujec. Za čast! Grimoald (pokaže na velikana) obtožuje Lupa (mladeniča), da mu je ukradel živino. Lupo prisega, da je nedolžen. Torej se borita."

Alex: "In... kdor zmaga, ima prav?"

Kovač: "Seveda! Bog ne bi nikoli dovolil, da nedolžen izgubi, kajne? Če Lupo zmaga, pomeni, da je Bog z njim in torej ni kradel. Če umre... no, bil je tat."

Logika brez napake. Grozljiva, a brez napake. Vrnem se h gledanju dvoboja. Grimoald je utrujen. Težko diha. Njegova sekira je počasna. Lupo to izkoristi. Z dobro nameščenim udarcem ščita spravi nasprotnika iz ravnotežja. Grimoald pade v blato. Lupo je v trenutku na njem in mu usmeri meč v grlo.

Tišina pade na trg. Vsi čakajo na končni udarec. Lupo pogleda proti lesenemu odru, kjer sedi starejši moški, oblečen v tuniko, obrobljeno s krznom, in z masivno zlato ogrlico. To je Vojvoda, sodnik. Vojvoda z roko nakaže znak. Lupo ne ubije. Umakne meč in pljune na tla, blizu Grimoaldovega obraza.

Lupo: “Bog je spregovoril! Krave nisem vzel jaz!”

Grimoald se s težavo pobere, ponižan, pokrit z blatom. Nihče mu ne pomaga. Izgubil je. Torej je lažnivec in obrekovalec. Bog ga je zapustil.

SKENIRANJE: LANGOBARDSKI ŠČIT

- > **Predmet:** Okrogel bojni ščit.
- > **Material:** Lipov ali topolov les, prekrit z usnjem in ojačan z železnim osrednjim “umbom” (kovinska polkrogla).
- > **Uporaba:** Ne služi samo za obrambo. Osrednji umbo se uporablja kot železni bokser za udarjanje nasprotnika v obraz ali trebuh v boju od blizu.

Približam se Lupo, ko odhaja iz kroga, slavijo ga njegovi prijatelji. Prepoten je, umazan od krvi, a evforičen.

Alex: “Dober boj. Ampak... te ni bilo strah umreti? Za kravo?”

Lupo me pogleda in si briše rezilo ob rokav.

Lupo: “Bolje mrtev kot brez časti. Če bi zavrnil dvoboj, bi vsi mislili, da sem tat. Nihče več ne bi pil z mano. Nihče ne bi poročil moje sestre. Bil bi mrtev človek v vsakem primeru.”

Razumem. V tej družbi je ugled vse. Ni pisnih dokumentov, ni kamer, ni prstnih odtisov. Tvoja beseda velja toliko kot moč tvoje roke. Če ne moreš braniti svoje resnice z mečem, tvoja resnica ne obstaja.

Alex: “Kaj pa, če bi bil šibek? Ali star? Ali bolan?”

Lupo se zasmeji.

Lupo: “Potem bi plačal šampiona, da se bori namesto mene. Bogati to vedno počnejo. Bog gleda srce, ne mišic... ampak dober šampion pomaga.”

Odhaja smeje, obkrožen s svojo *faro*. Ostanem sam na trgu, ki se prazni. Grimoaldova kri je še vedno tam, rdeča na sivem blatu. To je brutalen, primitiven sistem. A za njih deluje. Vzdržuje red. Preprečuje, da bi krvne osvete postale večne vojne. Vsaj za zdaj.

REALITY CHECK

Ordalia ("Božja sodba") je bila temelj germanskega pravosodja. Temeljala je na prepričanju, da Bog neposredno posega v človeške zadeve, da bi zagotovil zmago pravičnemu. Poleg dvoboja so obstajale preizkušnje, kot je hoja po žerjavici ali potapljanje roke v vrelo vodo. Če so se rane dobro zacelile, si bil nedolžen. To je bil pravni sistem, ki je temeljil na veri in vraževerju, ne na dokazih.

M.E.M.O. SLOVAR

Ordalia (Božja sodba): Iz germanskega *Urtheil* (sodba). Boleča ali nevarna fizična preizkušnja, uporabljena za ugotavljanje krivde ali nedolžnosti obtoženca.

Vojvoda: Iz latinskega *Dux* (poveljnik). Prvotno so bili generali, ki so vodili različna langobardska plemena. Z osvojitvijo so postali guvernerji mest (npr. vojvoda Spoleta, vojvoda Beneventa), pogosto zelo neodvisni od kralja.

Umbo: Osrednji kovinski del ščita. Ščitil je roko, ki je držala ščit z notranje strani, in služil kot ofenzivno orožje.

Kraljica graditeljica

Pokrajina se spet spremeni. M.E.M.O. me pelje v **Monzo**, majhno mesto severno od Milana. Tukaj ni blata Pavie. Tu je marmorni prah. Pred mano je gradbišče. Leseni odri obkrožajo cerkev v gradnji. Ni ogromna kot rimske bazilike, je pa elegantna, urejena. Rimski delavci (prepoznam jih po kratkih tunikah in jeziku) delajo z ramo ob rami z langobardskimi bojevniki, ki so za to priložnost odložili kopja in premikajo kamnite bloke.

V središču vsega je ženska. Ne sedi na prestolu. Stoji sredi prahu s pergamentom v roki. Nosi dolgo obleko iz modre svile, izvezeno z zlatimi nitmi, in belo tančico, ki ji pokriva lase, a ne obraza. Njen obraz je... inteligenčen. Ne najdem druge besede. Ima oči, ki opazujejo vse, ki preračunavajo, ki razumejo.

TARČA ID: TEODOLINDA

Vloga: Kraljica Langobardov (žena najprej Autarija, nato Agilulfa).

Izvor: Bavarska princesa (katoličanka).

Cilj: Spreobrniti svoje ljudstvo iz arianizma v katolicizem, da bi olajšala mir z Rimljani in s papežem.

Supermoč: Diplomacija. Kjer kralji uporabljajo meč, ona uporablja vero in umetnost. Je pravi politični um kraljestva.

Približam se in se pretvarjam, da sem nosač vode. Teodolinda se pogovarja z rimskim glavnim mojstrom.

Teodolinda: “Ne, ne tam. Tisti steber mora podpirati slavolok. Če ga postaviš tja, se bo vse zrušilo ob prvem tresljaju.”

Glavni mojster prikima, spoštljivo.

Glavni mojster: “Imate prav, moja kraljica. A kamen je trd, vaši možje ga težko režejo.”

Teodolinda se nasmehne. To ni nasmeh posmeha, ampak spodbude.

Teodolinda: “Moji možje znajo rezati glave, naučili se bodo rezati kamen. Nauči jih potrpežljivosti, mojster graditelj. To je tisto, kar nam manjka.”

Obrne se in me vidi. Za trenutek se bojim, da sem bil odkrit, a ona vidi le fanta z vrčem.

Teodolinda: “Vodo, fant. Prah mi suši grlo.”

Ponudim ji vrč. Pije brez prevelikih ceremonij.

Teodolinda: “Si nov? Nikoli te nisem videla med služabniki palače.”

Alex: “Prihajam od... daleč, moja kraljica. Sem popotnik.”

Preučuje me.

Teodolinda: “Popotnik. Dobro. Povej mi, popotnik, kaj vidiš tukaj?” Pokaže na nedokončano cerkev.

Alex: “Vidim... cerkev. Lepo.”

Zmaje z glavo.

Teodolinda: "Gledaš, a ne vidiš. To ni samo cerkev. To je most."

Alex: "Most?"

Teodolinda: "Med mojim ljudstvom in tvojim. Med Langobardi in Rimljani. Moji bojevniki so močni, da. Osvojili so Italijo. A ne morejo ji vladati sedeč na sedlih. Za vladanje potrebuješ zakon, potrebuješ pisavo, potrebuješ vero, ki združuje vse."

Dotakne se zlatega križa, ki ga nosi okoli vratu.

Teodolinda: "Moj mož Agilulf je dober kralj, a je bojevnik. Misli, da je sila dovolj. Jaz vem, da se sila iztroši. Kultura ostane. Če hočemo, da langobardsko kraljestvo traja, moramo nehati biti barbari in postati... nekaj drugega."

Alex: "Italijani?"

Beseda ji zveni tuje, a se nasmehne.

Teodolinda: "Morda. Novo ljudstvo. Ki ima moč severa in modrost juga."

Skupina zlatarjev pride iz bližnjega šotora in nosi predmet, pokrit z žametnim blagom. Teodolinda jih pokliče.

Teodolinda: "Pokažite mi."

Odgrnejo blago. Spodaj je mojstrovina zlatarstva. Je skulptura iz pozlačenega srebra, ki predstavlja kokljo s sedmimi piščanci. Sveti se na soncu, popolna v vsaki podrobnosti. Perje izgleda pravo. Oči piščancev so majhni dragi kamni.

SKENIRANJE: KOKLJA S PIŠČANCI

- > **Predmet:** Skulptura iz pozlačenega srebra in draguljev.
- > **Pomen:** Verjetno predstavlja kraljico (kokljo), ki ščiti svoje ljudstvo in Cerkev (piščance). Ali pa simbolizira ponovno rojstvo življenja.
- > **Slog:** Je popolna mešanica. Tehnika je rimska (vlivanje in kovanje), a estetika je barbarska (živali, geometrijski okraski). Je materialni dokaz kulturnega zlitja, ki ga Teodolinda skuša ustvariti.

Teodolinda: “To je za grob mojega sina. Hočem, da ve, da bo njegova mati vedno bedela nad njim, kot koklja nad svojimi malimi.”

Njen glas se za trenutek zlom, razkrije žensko za kraljico. Mater, zaskrbljeno za prihodnost krhke dinastije. Nato postane spet toga, kraljevska.

Teodolinda: “Pojdi zdaj, popotnik. In če te kdo vpraša, kaj si videl v Monzi, jim povej, da si videl Langobarde graditi, ne uničevati.”

Oddaljim se, medtem ko se ona vrne k razpravljanju o lokih in stebrih. Neverjetno je. Medtem ko se moški pobijajo v ordalijah za kravo, ta ženska gradi prihodnost Evrope z apnom, opeko in diplomacijo.

REALITY CHECK

Teodolinda je ena najpomembnejših osebnosti srednjega veka. Zahvaljujoč njej so se Langobardi postopoma spreobrili v katolicizem in opustili arianizem (različico krščanstva, ki je zanikala božansko naravo Kristusa in je veljala za “krivoverno”). To jim je omogočilo, da so se integrirali z rimskim prebivalstvom (ki je bilo katoliško) in se pogovarjali s papežem, namesto da bi se z njim nenehno vojskovali. Brez nje bi Italija ostala v državljanski vojni veliko dlje.

M.E.M.O. SLOVAR

Arianizem: Krščanski nauk (ki ga je Katoliška cerkev imela za krivovernega), zelo razširjen med barbari. Verjeli so, da je Jezus manjvreden od Boga Očeta, ne "iste snovi". Za Langobarde je bil to tudi način, da so se razlikovali od katoliških Rimljanov.

Stolnica v Monzi: Ustanovila jo je Teodolinda kot dvorno kapelo. Čeprav je trenutna zgradba gotška (prezdana stoletja kasneje), temelji in zakladnica (vključno s Kokljo in Železno krono) segajo v njen čas.

Integracija: Počasen in težak proces, v katerem se dve različni kulturi mešata, dokler ne postaneta ena sama. Teodolinda je bila arhitekt tega zlitja v Italiji.

Oko za oko

Vrnem se v Pavio, a minilo je še štirideset let. Leto je 643 n. št. Mesto se je spremenilo. Manj je blata, več kamna. Sem v kraljevi palači. Ni cesarska palača v Raveni, a je vseeno impresivna. Velike dvorane z vidnimi lesenimi tramovi, barvne tapiserije na stenah, orožje obešeno povsod. Tu je množica bojevnikov, vojvod in gastaldov (upravnikov). V sredini, na dvignjenem prestolu, sedi kralj Rotari.

TARČA ID: ROTARI

Vloga: Kralj Langobardov.

Naloga: Ustvariti samostojne skupnosti (samostane), ki delujejo kot "otoki reda" v morju anarhije. pomemben:** Pred njim so bili zakoni ustni, prenašali so jih na pamet starešine. To je ustvarjalo zmedo in krivice. Rotari se odloči, da jih bo "fiksiral" na pergament, v latinščini (čeprav malo barbarski latinščini), da bodo veljali za vse.

Rotari drži v roki zvitek pergamenta. Ob njem je rimski pisar, ki izgleda izčrpan in prestrašen. Kralj govori. Njegov glas je močan, vaje poveljevanja v bitki.

Rotari: “Poslušajte, svobodni možje! Preveč krvi je bilo prelite za nepomembne razloge. Preveč družin je uničila krvna osveta. Če človek ubije, sin žrtve ubije njega, nato brat morilca ubije sina... in se nikoli ne konča. To slabi vojsko. To slabi kraljestvo.”

Mrmranje nestrinjanja se dvigne od nekaterih starih bojevnikov. Za njih je maščevanje sveta pravica. Rotari udari s pestjo po naslonjalu prestola.

Rotari: “Dovolj! Od danes je krvna osveta prepovedana. Kdor utrpi krivico, ne bo iskal maščevanja z mečem, ampak bo prejel odškodnino v zlatu. Ta odškodnina se imenuje *Wergeld* (Guidrigildo).”

Pisar bere s pergamenta.

Pisar: “Poglavje 48. O izbitem očesu. Če nekdo izbije oko drugemu, bo plačal polovico vrednosti tistega človeka (njegov wergeld) kot odškodnino.”

Pisar: “Poglavje 51. O odrezanem nosu. Če nekdo odreže nos drugemu, bo plačal polovico wergelda.”

Pisar: “Poglavje 53. O ušesu. Če nekdo odreže uho, bo plačal četrtno wergelda.”

Poslušam očaran. To je cenik! Cenik za dele telesa. Zdi se makabro, a je revolucionarno. Namesto da te ubijem, ker si mi izbil zob, mi plačaš. Nasilje se spremeni v ekonomijo.

Alex: “M.E.M.O., ampak koliko je vreden človek?”

“Odvisno od njegovega stanu, Alex. Svoboden človek je vreden veliko (npr. 300 solidov). Polsvoboden (aldij) je vreden manj. Suženj je vreden toliko kot žival. To je družba, ki temelji na kastah, ne na enakosti.”

Bojevnik stopi naprej. Ima brazgotino, ki mu prečka lice.

Bojevnik: “Moj kralj! Kaj pa, če se nekdo dotakne roke svobodne ženske?”

Rotari se nasmehne. Vse je predvidel. Pisarju da znak.

Pisar: “Če se nekdo dotakne roke svobodne ženske proti njeni volji, bo plačal 900 solidov. Polovico kralju, polovico ženski (ali njenemu varuhu).”

Devetsto solidov! To je ogromna vsota. Več kot vrednost življenja dveh svobodnih moških. Razumem, da je za Langobarde čast žensk sveta, ali bolje, je dragoceno blago, ki ga je treba zaščititi.

Rotari: “Ti zakoni so zapisani. Ne morejo se spreminjati po muhi sodnika. So tukaj, črno na belem. In veljajo za vse Langobarde.”

Vidim bojavnike prikimavati. Nekateri so videti olajšani. Morda so utrujeni od spanja z enim očesom odprtim zaradi strahu, da jih bo bratranec nekoga, ki so ga užalili pred desetimi leti, prišel zaklat v spanju. Pisani zakon prinaša gotovost. Prinaša red. To je konec plemena in začetek Države.

Ko odhajam iz dvorane, vidim dva moška, ki se prepirata zunaj. Eden je stopil drugemu na nogo. Prvi seže po meču. Drugi dvigne roko.

Moški 2: “Stoj! Hočeš plačati globo za ‘zmečkano nogo’? To je 6 solidov, pisar je pravkar prebral!”

Prvi okleva. Misli na svoj denar. Pospravi meč in pljune na tla.

Moški 1: “Obdrži svoje solide. Ampak glej, kod hodiš.”

Deluje. Zakon je ustavil meč. To je majhen čudež civilizacije, rojen iz uma barbarskega kralja.

SKENIRANJE: ROTARIJEV EDIKT

- > **Predmet:** Zakonik, zapisan na pergamentu.
- > **Jezik:** Latinščina (a polna latiniziranih germanskih besed, kot so *faida*, *wergeld*, *sculdascio*).
- > **Vsebina:** 388 poglavij, ki pokrivajo vse: umore, rane, poroke, dediščine, kraje.
- > **Pomen:** Je prvi poskus dati jasna in pisna pravila ljudstvu, ki je temeljilo le na ustnem izročilu. Je osnova italijanskega srednjeveškega prava.

REALITY CHECK

“Wergeld” (Guidrigildo - “cena človeka”) je bil temeljni koncept. Vsaka oseba je imela “ceno” glede na svoj družbeni položaj. Če si jo ubil ali ranil, si moral plačati to ceno njeni družini. Če nisi mogel plačati, si postal suženj ali pa so te lahko ubili. Zdi se nepravilno (ker so bogati lahko plačali in jo odnesli), a je bil ogromen napredek v primerjavi s krvno osveto, ki je ustvarjala neskončne spirale nasilja.

M.E.M.O. SLOVAR

Edikt: Ukaz ali zakon, ki ga izda oblast (kralj ali cesar).

Krvna osveta (Faida): Zasebno maščevanje. “Oko za oko”.

Wergeld (Guidrigildo): Denarna odškodnina za žalitev ali zločin. Nadomešča krvno osveto.

Aldij: Vmesni družbeni razred med svobodnimi in sužnji. Bili so polsvobodni, vezani na zemljo (kmetje), a niso mogli biti prodani kot predmeti.

Puščavnik

Zapustim sever in se premaknem v srednjo Italijo. M.E.M.O. mi pravi, da smo v **Vojvodini Spoleto**, langobardskem ozemlju, ki je skoraj neodvisno od kralja v Pavii. Pokrajina je divja. Gosti gozdovi, gore, globoke soteske. Sledim lovu. Pred vsemi je vojvoda Faroald. Je ogromen moški, s sivo spleteno brado in kopjem za merjasce v roki. Jezdi z besom, ki straši celo njegove pse.

Vojvoda Faroald: “Hitreje! Zver je šla tja!”

Njegovi možje mu s težavo sledijo. Nenadoma vojvoda potegne vajeti. Njegov konj se vzpne. Pred njim, na jasi, ni merjasca. Tam je človek. Je zelo suh, oblečen le v cunje, z dolgimi in umazanimi lasmi. Kleči pred grobim lesenim križem, zapičenim v tla. Niti premakne se ne, ko psi lajajo nanj.

Vojvoda sstopi s konja, besen.

Vojvoda Faroald: "Kdo si ti, berač? Prestrašil si moj plen!"

Moški dvigne pogled. Njegove oči so neverjetno bistre, mirne. Ni ga strah.

Puščavnik: "Tvoj plen je tvoja duša, Faroald. In beži od tebe hitreje kot tisti merjasc."

Vojvodovi bojovníki sežejo po mečih. Nihče ne govori tako z vojvodo Spoleta in preživi, da bi o tem pripovedoval. A Faroald dvigne roko, da bi jih ustavil. Presenečen je.

Vojvoda Faroald: "Poznaš moje ime?"

Puščavnik: "Poznam tvoj sloves. Pravijo, da si velik bojovník. Pravijo, da si ubil sto mož. A povej mi, vojvoda... si dovolj močan, da premagaš samega sebe?"

Faroald se zasmеji, a je živčеn smeh.

Vojvoda Faroald: "Jaz nimam sovražnikov v sebi. Jaz sem vojvoda."

Puščavnik: "Ti si suženj svoje jeze, svojega napuha, svoje lakote po krvi. Si večji suženj kot zadnji od tvojih hlapcev. Jaz, tukaj, brez vsega, sem svobodnejši od tebe."

Vojvoda gleda puščavnika. Gleda lesen križ. Gleda tihi gozd. Za človeka, vajenega hrupa bitke, je ta tišina oglušujoča. Je močna. Langobardi spoštujejo moč. In v tem neoboroženem človeku Faroald vidi moč, ki je ne razume, a jo prepozna. Nadnaravno moč.

TARČA ID: SVETI PUŠČAVNIK

Vloga: Osamljen menih (verjetno sirski ali vzhodni).

Značilnosti: Skrajni asketizem. Živi od koreninic, moli cel dan, nima ničesar.

Učinek na Langobarde: Barbarski bojovníki so bili prestrašeni in očarani nad temi "božjimi možmi". Verjeli so, da imajo magične moči (čudeže) in da jih lahko prekolnejo. Pogosto so vojvode podarjali zemljo tem puščavnikom za ustanovitev opatij, v upanju, da si bodo kupili mesto v nebesih.

Faroald zapiči kopje v tla.

Vojvoda Faroald: "Kaj hočeš od mene, sveti mož? Zlato? Hrano?"

Puščavnik zmaje z glavo.

Puščavnik: "Hočem, da nehaš uničevati in začneš ščititi. Ta dolina je sveta. Zgradi tukaj hišo za Boga, ne zase."

Vojvoda ostane tiho dolg trenutek. Nato prikima.

Vojvoda Faroald: "Naj bo. Imel boš svojo opatijo. In jaz bom imel tvoje molitve. To je časten dogovor."

Sname si dragocen plašč in ga vrže pred puščavnikove noge. Nato ponovno zjaše na konja in nakaže svojim možem, naj se vrnejo. Lov je končan.

Alex: "M.E.M.O., se je to res zgodilo?"

"Zgodilo se je stokrat, Alex. Divje langobardske bojovníke so 'osvojili' menihi. Ustanovili so zelo pomembne opatije, kot so Montecassino (uničen in obnovljen), San Vincenzo al Volturno, Farfa. Razumeli so, da je bila Cerkev edina sila, sposobna dati stabilnost njihovi vladavini."

Gledam puščavnika. Niti plašča ni pobral. Vrnil se je k molitvi. Čudno je pomisliti, da so bili ti osamljeni možje pravi "diplomati", ki so združili barbare in Latince. Bojovníke so naučili, da obstaja večja moč od meča.

SKENIRANJE: LESEN KRIŽ

- > **Predmet:** Križ, narejen iz dveh skupaj zvezanih vej.
- > **Simbol:** Za Langobarde, vajene zlatih malikov in magičnih run, je bila preprostost krščanskega križa pretresljiva. Predstavljala je Boga, ki zmaga z umiranjem, ne z ubijanjem. Revolucionaren koncept za bojvniško kulturo.

REALITY CHECK

Spreobrnitev Langobardov ni bila vsiljena s silo, ampak se je zgodila s "kulturno okužbo". Menihi (pogosto vzhodni ali benediktinci) so navdušili barbare s svojo disciplino in duhovnim pogumom. Langobardski vojvode so začeli financirati samostane zaradi političnega ugleda in nadzora ozemlja, s čimer so ustvarili mrežo centrov moči, ki je trajala ves srednji vek.

M.E.M.O. SLOVAR

Vojvodina: Ozemlje, ki ga vlada vojvoda. Langobardska Italija je bila razdeljena na številne vojvodine (npr. Furlanija, Spoleto, Benevento), ki so pogosto delale po svoje in ignorirale kralja v Pavii.

Puščavnik: Menih, ki se odloči živeti v popolni samoti, da bi se posvetil Bogu.

Asketizem: Življenjski slog, ki temelji na odpovedovanju materialnim užitek (hrani, spolnosti, udobju) za dvig duha.

Železna krona

Zadnji skok me pripelje nazaj v **Monzo**, a Teodolindina cerkev je že dolgo dokončana. Zdaj je to svet kraj, tih, dišeč po kadilu. Sem v kripti ali morda v zakladnici. Nikogar ni, razen stražarja, ki drema na stolčku. M.E.M.O.

osvetli predmet, položen na blazino iz rdečega žameta, znotraj niše, zaščitene z rešetko.

Je krona. A ni lovorjev venec Cezarjev, niti rogata čelada barbarov. Je zlat obroč, sestavljen iz šestih plošč, povezanih s tečaji, okrašenih s cvetličnimi emajli in ogromnimi dragimi kamni: safirji, granati, ametisti. Sije s toplo, starodavno svetlobo.

Alex: “Prelepa je. Ampak izgleda... majhna.”

“Narejena je za nošenje, Alex. A ni le nakit. Poglej notri.”

Približam se rešetki, kolikor je mogoče. Znotraj zlatega obroča teče tanka železna plošča po celotnem obodu. Videti je zarjavela, groba, v ostrem nasprotju s sijajem zlata in draguljev.

SKENIRANJE: ŽELEZNA KRONA

- > **Predmet:** Kraljeva krona Langobardov (in kasneje kraljev Italije).
- > **Materiali:** Zlato, emajli, dragi kamni... in železo.
- > **Legenda:** Praviijo, da je bila notranja železna plošča narejena iz enega od žeblicev pravega Kristusovega križa, ki ga je našla sveta Helena (mati cesarja Konstantina) in ga nato papež podaril Teodolindi.
- > **Pomen:** Kdor nosi to krono, ni kralj le zaradi vojaške sile. Je kralj po božji volji. Združuje posvetno moč (zlato) in božansko moč (železo Pasijona).

Strmim v tisti kovinski obroč. Če je legenda resnična, se je to železo dotaknilo Kristusove krvi. Če je lažna, je vseeno mojstrovina politične propagande. Teodolinda in njeni nasledniki so ustvarili popoln predmet za legitimizacijo svoje oblasti. Niso več tuji osvajalci. So varuhi najsvetejše relikvije krščanstva. Vzeli so zlato (simbol barbarskega bogastva) in ga stalili z železom (simbolom rimske vere). Ustvarili so srednjeveško Italijo v enem samem predmetu.

Alex: “Kdo jo bo nosil?”

“Mnogi, Alex. Langobardski kralji, seveda. A potem bo prišel Karel Veliki. In za njim nemški cesarji, kot je Friderik Rdečebradec. In stoletja kasneje si jo bo celo Napoleon Bonaparte dal na glavo in rekel: ‘Bog mi jo je dal, gorje tistemu, ki se je dotakne’. Ta krona bo videla zgodovino Evrope.”

Slišim korake. Stražar se prebuja. Čas je za odhod. Medtem ko se časovni vrtnec odpira, da bi me odpeljal domov, vržem zadnji pogled na Železno krono. Ne vidim več muzejskega predmeta. Vidim simbol težke, nasilne, a nujne poroke. Poroke med Severom in Jugom, med mečem in križem, med Langobardi in Rimljani. Iz te poroke se bo rodila Evropa, ki jo poznamo.

REALITY CHECK

Železna krona je eden najpomembnejših predmetov zahodne zgodovine. Je simbol kontinuitete oblasti v Italiji. Dejstvo, da so se barbarski kralji želeli kronati s krščansko relikvijo, dokazuje, kako globoko so se spremenili. Niso hoteli uničiti Rima; hoteli so ga podedovati. Hoteli so biti novi Cezarji, a blagoslovljeni s strani papeža.

M.E.M.O. SLOVAR

Relikvija: Svet predmet (del telesa svetnika ali predmet, ki mu je pripadal), ki ga častijo verniki. V srednjem veku je posedovanje pomembnih relikvij dajalo ogromno politično in gospodarsko moč (ker je privabljal romarje).

Sveto rimsko cesarstvo: Politična entiteta, ki se bo rodila (s Karlom Velikim) prav iz zlitja germanske vojaške sile in verske avtoritete Rimske cerkve. Železna krona bo eden njenih ključnih simbolov.

Emajl: Okrasna tehnika, ki vključuje taljenje barvnega steklenega prahu na kovinsko površino. Langobardi so bili mojstri v tej umetnosti (imenovani *cloisonné*).

POROČILO O NALOGI: RAZDELJENA ITALIJA

ZA: Agenta Alexa

OD: Nadzorni center

Odlično delo, Alex. Pravkar si bil priča enemu najbolj ključnih in najmanj razumljenih obdobj naše zgodovine. Šolski učbeniki pogosto odpravijo Langobarde kot "barbarske invazorje". In na začetku so to vsekakor bili. Videl si Alboina, čutil si strah Rimljanov.

A videl si tudi drugo plat. Videl si, kako se je nasilje krvne osvete spremenilo v pravičnost wergelda. Videl si, kako se je surova moč bojevnikov upognila pred duhovnostjo puščavnikov. Videl si Teodolindo, kako tke mrežo integracije in združuje dve ljudstvi, ki sta se zdeli nezdržljivi.

Rezultat tega skoka ni le osvojitve ozemlja. Je rojstvo nove identitete. Rimljani in Langobardi so nehali biti dve ločeni entiteti. Pomešali so se. Ustvarili so nov jezik, nove zakone, novo umetnost. Ustvarili so Italijane.

Vendar je treba plačati ceno. Italija, ki jo zapuščamo danes, je zlomljena. Sever (Langobardia Maior) in Jug (Langobardia Minor) sta langobardska. Center in otoki so še vedno bizantinski (ali pod vplivom papeža). Ta razkol se ne bo zacelil stoletja. Pravzaprav bo trajal do leta 1861. "Italijansko vprašanje" se rodi tukaj, med Alboinovimi meči in Teodolindinimi molitvami.

Zdaj se spočij. Naslednji skok nas bo popeljal še dlje naprej. Nekdo prihaja z Zahoda. Kralj, ki bo za vedno spremenil zemljevid Evrope in ki bo vzel tisto Železno krono, da bi ustanovil nov Imperij. Pripravi se na **Karla Velikega**.

Naloga opravljena. Konec.

DOSJE 3: NOVI RED (KAREL VELIKI)

POROČILO O NALOGI: PRVI CEO EVROPE

ZA: Agenta Alexa

OD: Nadzorni center

Dobrodošel v letu 800, Alex. Če je bilo obdobje Langobardov ustvarjalni kaos, je to, kar boš obiskal zdaj, poskus vzpostavitve reda. Na poveljstvu je en sam človek. Mož, visok skoraj dva metra (dobesedno, izmerili smo okostje), ki ne zna dobro pisati, a govori latinsko, grško in frankovsko. Ime mu je **Karel Veliki**.

Njegova naloga? Ponovno ustanoviti Rimsko cesarstvo. A ne tistega Cezarjevega in Avgustovega. To je nov imperij: krščanski, germanski in evropski. Karel je kot CEO, ki prevzame propadlo podjetje (Zahodno Evropo) in ga skuša prestrukturirati: enotna valuta, enotna pisava, enotni zakoni, enotna vera.

A pazi: "red" pogosto pomeni "železna roka". Videl boš šole in knjižnice, a videl boš tudi odsekane glave in prisilne spreobrnitve. Sveto rimsko cesarstvo ni slavnostna večerja.

M.E.M.O. je pripravljen. Destinacija: Rim, božična noč.

CILJI SKOKA (SCENE)

1. Božična noč (Rim, 800 n. št.)

Cilj: Bodi priča medijskemu dogodku tisočletja. Papež krona Karla za "Cesarja Rimljanov". Skušaj razumeti: je Karel to pričakoval ali je bilo presenečenje?

2. V šoli s cesarjem (Aachen, ~805 n. št.)

Cilj: Vstopi v cesarsko palačo. Opazuj, kako je Karel, nepismen bojevnik, zbral najboljše ume Evrope (kot je Alkuin iz Yorka), da bi izumili novo pisavo: *karolinško minuskulo*.

3. Grof in kmet (Frankovska, ~810 n. št.)

Cilj: Opazuj rojstvo fevdalizma. Človek priseže zvestobo drugemu človeku v zameno za zaščito. To je temelj družbe za naslednjih tisoč let.

4. Meč in križ (Saška, 782 n. št.)

Cilj: Pojdi na fronto. Karel se bori proti poganskim Sasom. Tu boš videl temno plat: "Ali se krstiš ali umreš".

5. Beli slon (Aachen, 802 n. št.)

Cilj: Neverjetno darilo prispe iz Bagdada. Bel slon z imenom Abul-Abbas, darilo kalifa Haruna al-Rašida. Odkrij, da je svet bolj povezan, kot si misliš.

6. Missi Dominici (Severna Italija, ~812 n. št.)

Cilj: Sledi dvema cesarjevima odposlancema (grofu in škofu), medtem ko pregledujeta ozemlje. Kako Karel nadzoruje tako velik imperij brez interneta?

Božična noč

Časovni vrtinec me izpljune na kraju, ki ga poznam, a ga ne prepoznam. M.E.M.O. projicira: **Rim, Bazilika svetega Petra. 25. december 800 n. št.** To ni današnji sveti Peter, tisti z Michelangelovo kupolo. To je stara konstantinska bazilika: temna, polna antičnih stebrov, rešenih iz poganskih templjev, z lesenim ostrešjem. Mraz je. Zrak je gost od kadila in diha tisočev ljudi.

Prebijem se skozi množico. Tu so frankovski plemiči s svojimi krznenimi plašči, rimski kleriki z belimi tunikami in vojaki z oklepi, ki

žvenketajo. Vsi gledajo proti oltarju. Tam, klečeč v molitvi, je velikan. To je on. **Karel Veliki**. Nosi dolgo tuniko, rimske sandale (čudno za Franka) in škrlatno klamido (plašč). Nima krono. Glavo ima sklonjeno, kratke sive lase in tiste slavne viseče brke.

TARČA ID: KAREL VELIKI

Vloga: Kralj Frankov in Langobardov.

Starost: Približno 58 let (star za tisti čas).

Fizika: Visok, močan, jasen glas.

Situacija: Pravkar je rešil papeža Leona III. pred rimskimi plemiči, ki so ga hoteli oslepiti in mu odrezati jezik. Zdaj je gospodar Rima.

Božična maša se končuje. Zbor poje zadnjo himno. Nenadoma papež vstane. To je Leon III. Obraz ima zaznamovan z brazgotinami napada pred meseci. Približa se Karlu, ki še vedno kleči. Papež ima nekaj v roki. Zlato krono, posuto z dragulji. Tišina pade na baziliko. Sliši se le prasketanje bakel.

Leon III. položi krono na Karlovo glavo. V tistem natančnem trenutku, kot da bi bil dogovorjen znak, množica eksplodira v enoglasnem krik.

Množica: *“Karolo Augusto, a Deo coronato magno et pacifico imperatori Romanorum, vita et victoria!”* (Karlu Avgustu, od Boga kronanemu velikemu in miroljubnemu cesarju Rimljanov, življenje in zmaga!)

To zavpijejo trikrat. To je obredna formula. Karel vstane. Obrne se k množici. In tu vidim nekaj čudnega. Ne smehlja se. Ima izraz... nejevolje? Presenečenja? M.E.M.O. mi zašepeta na uho.

“Analiza obraza: Razočaranje. Karel ne izgleda srečen. Njegov biograf, Einhard, bo kasneje zapisal, da če bi Karel vedel za papeževe namene, tisti dan ne bi vstopil v cerkev, čeprav je bil božič.”

Alex: “Zakaj? Pravkar je postal Cesar!”

“Da, ampak papež mu je dal krono na glavo. Vizualno sporočilo je jasno: Oblast prihaja od Boga, preko papeža. Torej je papež nad Cesarjem. Karel je hotel imperij, ni pa hotel biti uslužbenec Cerkve.”

Gledam Karla, medtem ko hodi po ladji, obkrožen s telesnimi stražarji. Je veličasten, močan, a v njegovih očeh je senca. Dobil je naslov, o katerem je sanjal: Cesar Rimljanov. Združil je krščansko Evropo. A podpisal je tudi pogodbo, ki bo stoletja povzročala vojne: kdo zares poveljuje? Papež ali Cesar?

Ko grem iz bazilike, vidim skupino Frankov, ki proslavlja. Pijejo začinjeno vino in se smeji.

Frankovski vojak: “Si videl? Zdaj smo tudi mi Rimljani!”

Drugi vojak: “Rimljani? Bah! Rimljani so šibki. Mi smo Franki! In zdaj mi poveljujemo Rimu.”

Oba imata prav. To noč se ni ponovno rodilo antično Rimsko cesarstvo. Rodilo se je nekaj hibridnega. Pošast z dvema glavama: eno germansko in eno krščansko. Sveto rimsko cesarstvo.

SKENIRANJE: CESARSKA KRONA

- > **Predmet:** Zlata krona in dragi kamni.
- > **Simbolika:** Krožna oblika predstavlja popolnost in večnost. Dragulji spominjajo na Nebeški Jeruzalem, opisan v Apokalipsi.
- > **Moč:** Kdor jo nosi, je “novi David”, kralj-duhovnik, ki vodi božje ljudstvo.

REALITY CHECK

Kronanje leta 800 je eden najpomembnejših dogodkov v zgodovini. Zaznamuje *Translatio Imperii* (prenos oblasti): cesarska avtoriteta preide z Bizantincev (ki so jo imeli zakonito) na Franke. Za Konstantinopel je bilo to izdajstvo in uzurpacija. Za Zahodno Evropo je bil to začetek politične neodvisnosti.

M.E.M.O. SLOVAR

Sveto rimsko cesarstvo: Politična entiteta, ki jo je ustanovil Karel Veliki. "Sveto", ker ga je hotel Bog (preko papeža), "Rimsko", ker se naslanja na antično tradicijo, "Cesarstvo", ker je univerzalno.

Klamida: Kratek plašč, zapet na rami, značilen za rimske generale in cesarje. Karel ga nosi, da bi poudaril svojo novo vlogo.

Einhard: Uradni biograf Karla Velikega. Napisal je *Vita Karoli*, naš glavni vir o njem.

V šoli s cesarjem

M.E.M.O. me odpelje v srce Evrope. **Aachen** (Aquisgrana), Karlova najljubša prestolnica. To ni Rim. To je novo mesto, zgrajeno med gozdovi in termalnimi vreli. Vstopim v Cesarsko palačo. To je ogromen kompleks kamnitih zgradb, povezanih s stebrišči. A ne grem v prestolno dvorano. Grem v manjšo sobo, polno svetlobe. To je šola. A učenci niso otroci. So škofje, grofje, generali. Bradati in mogočni možje, ki sedijo v lesenih klopih kot šolarčki.

Pred njimi je suh menih s čudnim naglasom (angleškim?). To je **Alkuin iz Yorka**, Karlov minister za kulturo.

Alkuin: "Ne, ne, ne! Vojvoda Rotbert, tisti 'a' izgleda kot kurja taca! Morate ga narediti okroglega, jasnega. Tako." Alkuin nariše popolno črko na voščeno tablico.

Na koncu sobe je poseben učenec. Karel Veliki osebno. Cesar zahodnega sveta sedi na stolčku, s tablico v eni roki in stilusom v drugi. Piha. Njegova roka, vajena vihteti tri kilograme težak meč, se trese, ko skuša potegniti tanko črto.

Karel: "Prekletstvo! To je težje kot obglaviti Sasa."

Alkuin se približa, spoštljiv, a odločen.

Alkuin: "Veličanstvo, meč osvaja kraljestva, a pero jih ohranja. Če vaši sli ne morejo prebrati vaših ukazov, ker je pisava neberljiva, imperij propade."

Karel prikima. Ve, da je res. Do včeraj je vsak samostan pisal drugače. Črke so bile nerazumljiv klobčič ("merovinška" pisava). Ukaz, poslan iz Aachna, bi lahko v Milanu prebrali narobe. Karel hoče vse standardizirati. Hoče, da je 'a' enak 'a' v celem imperiju.

Karel: "Prav imaš, Alkuin. A moji prsti so prestari in trdi. Tablice imam pod blazino, da bi vadil ponoči, ampak..." Pogleda svoje skrpucalo in se zasmehi. Gromek smeh.

Karel: "...ampak mislim, da mi je Bog dal talent za vojno, ne za kaligrafijo. Toda moji sinovi se bodo naučili. In sinovi mojih grofov. In tudi sinovi pametnih kmetov. Hočem šole v vsaki škofiji!"

Neverjetno je. Nepismen (ali skoraj nepismen) cesar, ki sproži največjo šolsko reformo v zgodovini. Ustvarja vladajoči razred, ki zna brati in pisati. Rešuje latinsko kulturo pred pozabo.

Približam se mizi, kjer nekaj pisarjev prepisuje stare knjige. Uporabljajo novo pisavo, ki jo je izumil Alkuin. Prelepa je. Črke so ločene, okrogle, berljive. Med besedami so presledki (prej so pisali vse skupaj!). Tu so ločila.

SKENIRANJE: KAROLINŠKA MINUSKULA

> **Predmet:** Stil pisave.

> **Značilnosti:** Male, okrogle, dobro ločene črke. Zelo podobna našim malim tiskanim črkam.

> **Pomen:** Je "mati" vseh modernih pisav. Ko bodo renesančni tiskarji iskali model za prve tiskane knjige, bodo izbrali to, ker je bila najbolj jasna. Torej, če danes bereš to besedilo na zaslonu, je to po zaslugi Karla Velikega in Alkuina.

Alex: "M.E.M.O., koliko knjig so rešili?"

"Tisoče, Alex. 90 % klasičnih latinskih del (Cicero, Vergilij, Horacij), ki jih imamo danes, se je ohranilo po zaslugi kopij, narejenih v tem obdobju. Brez 'karolinške renesanse' bi izgubili spomin na antični Rim."

Karel vstane. Lekcija je končana. Približa se mi (preoblečen sem v pisarja).

Karel: “Ti, fant. Pišeš dobro?”

Prikimam, prestrašen.

Karel: “Dobro. Ker potrebujem moža, ki znata napisati resnico. Nočem, da ljudje mislijo, da sem le srečen barbar. Hočem, da vedo, da sem zgradil cerkve, mostove, kanale. Da sem prinesel luč.”

Poboža me po rami tako močno, da mi skoraj izpahne ključnico.

Karel: “Zdaj pa na lov. Za danes sem se dovolj učil.”

Odide iz sobe, sledijo mu njegovi “sošolci”. Ostanem sam z vonjem po vosku in pergamentu. Karel Veliki se ne bo nikoli naučil dobro pisati. A razumel je, da je kultura močnejše orožje od jekla. In uporabil jo je za združitev Evrope.

REALITY CHECK

“Schola Palatina” (Dvorna šola) ni bila fiksno fizično mesto, ampak krog intelektualcev, ki je sledil dvoru (ki je bil potujoč, čeprav je bil Aachen najljubši sedež). Karel je poklical najboljše ume od vsepovsod: Alkuina iz Anglije, Pavla Diakona iz Italije (Langobarda!), Teodulfa iz Španije. To je bil pravi mednarodni “think tank”.

M.E.M.O. SLOVAR

Aachen (Aquisgrana): “Novi Rim” Karla Velikega, v Nemčiji. Izbran zaradi termalnih voda (Karel je rad plaval) in osrednje lege glede na frankovska ozemlja.

Karolinška minuskula: Standardna pisava, ki jo je uvedel Karel. Prej so uporabljali težke in različne pisave od območja do območja. Karolina je omogočila pisno komunikacijo v celem imperiju.

Amanuensis (Pisar): Menih, ki je ročno prepisoval rokopise. Dolgo in naporno delo, ki je veljalo za obliko molitve.

Grof in kmet

Zapustim palačo in se premaknem na podeželje. Smo v srcu Francije, ali morda Nemčije. Tu ni meja, le neskončni gozdovi, prekinjeni z obdelanimi jasami. Prispem na *Villo* (ali *Curtis*), veliko kmetijsko posestvo. Tam je kamnita graščina, obkrožena z lesenimi in slamnatimi kočami. Na glavnem dvorišču se dogaja nekaj slovesnega.

Starejši moški, oblečen v čisto, a preprosto tuniko, kleči pred bojevnikom v oklepu. Bojevnik sedi na zložljivem stolu (znak poveljstva). Starec položi svoje sklenjene roke v bojevnikove roke.

Starec: “Gospod, postajam vaš mož. Obljubljam vam zvestobo in služenje, v miru in v vojni, dokler bom živ.”

Bojevnik stisne starčeve roke in ga poljubi na usta (poljub miru).

Bojevnik: “In jaz te sprejemam kot svojega vazala. Obljubljam ti zaščito in pravico. Podeljujem ti beneficij teh dežel, da boš lahko živel in se oborožil za mojo službo.”

To je preprost prizor, a M.E.M.O. me opozarja, da je temeljnega pomena. “*Priča si fevdalnemu poklonu (homagium), Alex. To je lepilo, ki drži Evropo skupaj. Ni močne centralne države, ki bi plačevala plače ali pošiljala policijo. Obstaja le ta osebni dogovor: jaz ti služim, ti me ščitiš.*”

Premaknem se proti poljem. Tu je življenje drugačno. Ni slovesnih priseg, le znoj. Vidim kmete, ki obdelujejo zemljo z lesenim orodjem. Suhi so, umazani. Nekateri so svobodni, drugi so tlačani (sužnji, vezani na zemljo). A vsi delajo za Gospodarja Curtisa.

SKENIRANJE: CURTIS (VILLA)

- > **Struktura:** Razdeljena na dva dela.
- > **Pars Dominica (Gospodov del):** Upravlja ga neposredno gospodar preko hlapcev. Tu so skladišča, hlevi, graščina.
- > **Pars Massaricia (Kmečki del):** Razdeljena na majhne parcele (*manse*), dane kmetom. V zameno morajo kmetje dati gospodarju del pridelka in zanj brezplačno delati nekaj dni v tednu (*tlaka*).
- > **Ekonomija:** To je zaprt sistem. Proizvede se vse, kar je potrebno za preživetje (hrana, obleke, orodje). Od zunaj se ne kupuje skoraj ničesar.

Približam se kmetu, ki popravlja ograjo.

Alex: “Težko življenje, kaj?”

Pogleda me sumničavo, nato pljune na tla.

Kmet: “Težko? Vedno je enako. Seje se, moli se, da ne bo toče, žanje se, polovico se da gospodarju. In če se gospodar odloči vojskovati s sosednjim grofom, moramo še mi vzeti vile in iti umret.”

Alex: “Ampak on vas ščiti, ne?”

Kmet se grenko zasmeji.

Kmet: “Ščiti nas pred drugimi gospodarji, ki nam hočejo ukrasti žito. Je kot ovčarski pes, ki ščiti ovce pred volkovi... da bi jih potem sam pojedel.”

Vse je razumel. Fevdalizem ni idiličen sistem. Je sistem preživetja. V svetu, polnem nevarnosti (Madžari, Saraceni, razbojniki), je svoboda razkošje, ki si ga nihče ne more privoščiti. Bolje biti hlapec močnega gospodarja kot svoboden in mrtev.

Vrnem se na dvorišče. Vazal je vstal. Zdaj je Grofov mož. Pridobil je moč, a izgubil svojo neodvisnost. To je veriga. Kmet služi vazalu, vazal služi grofu, grof služi cesarju, cesar služi Bogu. Vsi služijo nekemu.

REALITY CHECK

Fevdalizem ni nastal v enem dnevu. Bila je počasna evolucija. Karel Veliki je uporabil ta sistem za vladanje: svojih generalov ni mogel plačati z denarjem (bilo ga je malo), zato jih je plačeval z zemljo (*beneficiji* ali *fevdi*). V zameno so mu oni zagotavljali konjenike za vojsko. Težava? Ko je Karel umrl, so plemiči začeli obravnavati zemljo kot zasebno lastnino, ki jo zapustijo sinovom, ne več kot cesarjevo posojilo. In imperij je razpadel.

M.E.M.O. SLOVAR

Vazal: Svoboden človek, ki priseže zvestobo gospodarju.

Beneficij (ali Fevd): Zemlja (ali služba), dana vazalu v zameno za služenje.

Tlaka (Corvées): Dnevi brezplačnega dela, ki so jih morali kmetje opraviti na gospodarjevi zemlji.

Tlačan (Servo della Gleba): Kmet, ki ni suženj (ima pravice), a ne sme zapustiti zemlje, na kateri se je rodil. Je del inventarja kmetije.

Meč in križ

M.E.M.O. me teleportira v nočno moro. Smo na **Saškem** (Severna Nemčija), leto 782 n. št. Dežuje. Nebo je svinčeno sivo. Zemlja je močvirje blata in krvi. Pred mano je reka (Weser?). Na bregovih je na tisoče mož na kolenih, zvezanih. To so Sasi. Ponosni, poganski bojovníki, ki častijo sveta drevesa in gozdne bogove. A danes se ne borijo. Danes umirajo.

Karel Veliki je tam, na konju. Ni modri cesar, ki sem ga videl v šoli. Je Kralj Vojne. Njegov oklep je umazan. Njegov pogled je leden. Ob njem so škofje, s križi, dvignjenimi kot prapori.

Škof: “Se odpovedujete Wotanu? Se odpovedujete Thoru? Se odpovedujete Saxnotu?”

Saški ujetnik pljune proti škofu.

Sas: “Naši bogovi živijo v hrastih! Vaš bog je truplo, pribito na les!”

Karel da znak. Rabelj dvigne meč. *Vžig.* Sasova glava se odkotali v blato.

Obrnem se stran, z slabostjo v želodcu. To ni posamezna usmrtitev. To je sistematičen pokol. M.E.M.O. mi da podatke. *“Pokol v Verdnu. Karel je ukazal obglavljenje 4.500 saških ujetnikov v enem samem dnevu. Razlog? Zavrnil so spreobrnitev in se še naprej upirali.”*

Alex: “Ampak... on je pošast! Mislil sem, da je oče krščanske Evrope!”

“Je, Alex. A v srednjem veku ‘kristjan’ ne pomeni ‘pacifist’. Za Karla biti kralj pomeni spraviti vse pod božjo postavo. Pogani so rak v telesu imperija. Ali se pozdravijo (krst) ali pa se izrežejo.”

Vidim drugo skupino ujetnikov. Ti so prestrašeni. Videli so, kaj se je zgodilo njihovim tovarišem. Škof se približa z vedrom blagoslovljene vode.

Škof: “Krstim vas v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha.”

Vodo vrže nanje. Sasi jokajo, se tresejo, a sklonijo glave. Sprejmejo krst, da ne bi umrli. Karel jih gleda zadovoljno. Zanj je pravkar rešil njihove duše. Naredil je uslugo Bogu.

Približam se velikemu hrastu, posekanemu nedaleč stran. To je bil **Irmisul**, sveto drevo Sasov, steber, ki je podpiral nebo. Frankovski vojaki ga sekajo na koščke za drva. Vidim starega Sasa, ki joka in boža lubje mrtvega drevesa.

Starec: “Nebo bo padlo. Posekali ste steber. Sveta bo konec.”

Frankovski vojak se zasmеji in ga brcne.

Vojak: “Tvoje drevo je samo les, starec. Naš Bog je močnejši. Zmagal je.”

To je brutalna resnica zgodovine. Saška kultura, stara tisočletja, je izbrisana v enem popoldnevu. Njihove pesmi, njihovi miti, njihovi obredi... vse pometeno s Karlovim mečem in škofovskim križem.

Medtem ko sonce zahaja nad tistim poljem smrti, razumem, da je bila enotnost Evrope skovana v krvi. To ni bila demokratična izbira. Bila je

vsiljena. Karel je ustvaril imperij, da. A ustvaril je tudi globoko sovraštvo, ki tli pod pepelom.

SKENIRANJE: SAŠKI KAPITULAR

- > **Predmet:** Zakon, ki ga je izdal Karel za Sase (*Capitulatio de partibus Saxoniae*).
- > **Vsebina:** To je zakon terorja.
 - > Kdor je meso v postnem času? Smrt.
 - > Kdor sežiga mrtve po poganskem obredu? Smrt.
 - > Kdor zavrne krst? Smrt.
- > **Namen:** Popolnoma uničiti kulturno in versko identiteto Sasov, da bi jih asimilirali s Franki.

REALITY CHECK

Saške vojne so trajale več kot trideset let (772-804). Bile so "Vietnam" Karla Velikega. Vsakič, ko je mislil, da je zmagal, so se Sasi ponovno uprli, pod vodstvom junaka Widukinda. Na koncu je Karel zmagal le z množično deportacijo in terorjem. To je bil najtemnejši madež na njegovem vladanju, kritiziral ga je celo njegov svetovalec Alkuin, ki je rekel: "Vera je prostovoljno dejanje, ne prisilno. Človeka lahko prisiliš h krstu, ne pa k veri."

M.E.M.O. SLOVAR

Pogan: Iz latinskega *pagus* (vas). Označeval je tistega, ki je živel na podeželju in še naprej verjel v stare bogove, medtem ko so bila mesta že pokristjanjena.

Irminsul: Drevesno deblo ali lesen steber, ki so ga častili Sasi. Simboliziral je os sveta. Karel ga je dal uničiti, da bi dokazal nemoč poganskih bogov.

Mučeništvo: Za kristjane je umiranje za vero pot v nebesa. Za Sase iz Verdna je bilo umiranje za lastne bogove zadnje dejanje upora.

Beli slon

Vrnem se v **Aachen**, leto 802 n. št. Mesto je v vrenju. Ogromna množica se je zbrala ob glavni cesti. Vsi se prerivajo, da bi videli. Slišim čudne zvoke. To niso frankovski lovski rogovi. So činele, eksotični bobni. In potem ga vidim.

Slona. V Nemčiji. V 9. stoletju. Je ogromna zver, bela (ali zelo svetlo siva), z dolgimi okli, okrašenimi z zlatimi obroči. Na hrbtu nosi baldahin iz barvne svile. Ljudje kričijo, se križajo. Mnogi niso nikoli videli slona niti na risbi. Mislijo, da je pošast ali zmaj brez kril.

Ob slonu hodijo možje s temno poltjo, oblečeni v turbane in oblačila iz lahke svile, ki se zdijo narejena iz vetra. So arabski veleposlaniki.

Alex: "M.E.M.O., kaj delajo Arabci tukaj? Niso oni sovražniki?"

"Ne ti, Alex. Ti prihajajo iz Bagdada. So odposlanci kalifa Haruna al-Rašida. Sovražnik mojega sovražnika je moj prijatelj. Karel je sovražnik Omajadov iz Španije (tistih iz Roncesvallesa), in tudi Harun je. Torej sta Karel in Harun zaveznika."

Slon se ustavi pred palačo. Karel Veliki pride ven, da bi ga sprejel. Cesar izgleda kot otrok na božično jutro. Poboža žival po trobcu. Smeji se. Arabski veleposlanik se prikloni in mu izroči druga darila: vodno uro, ki zvoni ure (množica misli, da je črna magija), začimbe, dragocene tkanine.

Veleposlanik: "Od velikega Haruna al-Rašida, Poveljnika vernikov, velikemu kralju Frankov. Naj bo ta slon, **Abul-Abbas**, simbol našega prijateljstva."

Karel je navdušen.

Karel: "Povejte vašemu kalifu, da sprejemam z veseljem. Abul-Abbas bo živel kot princ."

Vidim frankovske plemiče, ki gledajo z zavistjo in sumničavostjo. Oni živijo v hladnih in vlažnih lesenih gradovih. Ti Arabci prinašajo parfume, hidravlični inženiring, svilo. To je trenutek kulturnega šoka. Zahod se zaveda, da je reven in zaostal v primerjavi z Vzhodom. Bagdad ima milijon prebivalcev, bolnišnice, knjižnice, ulično razsvetljavo. Aachen je vas, ki je preveč zrasla.

A Karel se ne sramuje. Je radoveden. Veleposlanika vpraša, kako deluje ura. Vpraša, kaj slon je. Hoče se učiti. To je njegova veličina. Ne boji se “drugačnega”, če mu je lahko koristno.

Alex: “Koliko časa bo živel slon?”

“Žal ne dolgo, Alex. Nemško podnebje ni zanj. Umrl bo leta 810, med vojaškim pohodom proti Dancem. Karel bo potr.”

Gledam Abul-Abbasa, ki je jabolko, ki mu ga je ponudil cesar. To je nadrealističen prizor. Indijski slon, ki ga je arabski kalif podaril germanskemu cesarju, v srcu Evrope. Svet leta 800 je veliko bolj “globalen”, kot si mislimo. Blago in ideje potujejo po Svilni poti in preko Sredozemlja, ignorirajoč verske meje.

SKENIRANJE: VODNA URA (KLEPSIDRA)

- > **Predmet:** Zapleten mehanizem iz medenine.
- > **Delovanje:** Voda teče s konstantno hitrostjo in premika zobnike. Vsako uro kovinske kroglice padejo na bronast krožnik in naredijo “dlin”. Opoldne se odprejo vratca in ven pridejo mehanski konjeniki.
- > **Vpliv:** Za Franke, vajene meriti čas s soncem (ko je), je to tuja tehnologija. Dokazuje znanstveno premoč islamskega sveta v tem obdobju.

REALITY CHECK

Odnosi med Karlom Velikim in Harunom al-Rašidom (kalifom iz “Tisoč in ene noči”) so zgodovinski. Izmenjala sta si več odprav. Karel je želel zaščito za krščanske romarje v Jeruzalemu (ki je bil pod arabskim nadzorom). Harun mu jo je podelil in Karlu priznal vlogo “zaščitnika” svetih krajev. To je bila diplomatska igra za izolacijo Bizantinskega cesarstva, ki sta ga oba sovražila.

M.E.M.O. SLOVAR

Kalif: "Naslednik" (Mohameda). Je politični in verski vodja islamske skupnosti.

Abasidi: Dinastija, ki je vladala islamskemu imperiju iz Bagdada (današnji Irak). Bili so zelo odprti za kulturo in znanost, za razliko od prejšnjih Omajadov.

Diplomacija: Umetnost upravljanja odnosov med državami brez uporabe (takojsnje) orožja. Darila (kot slon) so bila ključna za dokazovanje bogastva in dobrih namenov.

Missi Dominici

Zadnji skok me popelje v **Severno Italijo**, blizu Verone. Leto 812 n. št. Sem v majhnem tržnem mestu. V zraku je napetost. Lokalni grof, neki Ugo, je živčen. Grize si nohte, kriči na hlapce. Zakaj? Ker prihajajo inšpektorji.

Dva konjenika vstopita na trg. Nista navadna vojaka. Eden je laik, frankovski grof z modrim plaščem. Drugi je škof, z zlatim križem okoli vratu. Sta **Missi Dominici** ("Gospodovi odposlanci", torej cesarjevi).

TARČA ID: MISSI DOMINICI

Vloga: Oči in ušesa Karla Velikega.

Sestava: Vedno v paru: laik (za civilno pravosodje) in klerik (za versko pravosodje).

Naloga: Potovati po imperiju, poslušati pritožbe ljudstva, preverjati, da grofje ne kradejo in da škofje nimajo ljubic.

Moč: Imajo moč odstaviti skorumpirane uradnike. So "notranja policija" imperija.

Grof Ugo stopi naprej, obliva ga hladen pot.

Grof Ugo: “Dobrodošli, plemeniti odposlanci! Pripravil sem banket...”

Laični *Missus* ga ignorira.

Laični Missus: “Nič banketov, Ugo. Tukaj smo, da delamo. Prejeli smo peticijo kmetov iz doline. Pravijo, da si povišal davke brez dovoljenja in da si ukradel samostanske prašiče.”

Ugo prebledi.

Grof Ugo: “Obrekovanje! To so samo leni kmetje, ki nočejo plačati!”

Cerkveni *Missus* odpre pergament.

Cerkveni Missus: “Tukaj imamo zapriseržena pričevanja. In preverili smo samostanske knjige. Manjka dvajset prašičev.”

Začne se takojšnje sojenje, tam, na trgu. Kmetje, opogumljeni s prisotnostjo cesarskih odposlancev, stopijo naprej. Pripovedujejo o zlorabah, nasilju, krajah. Ugo se skuša braniti, a dokazi so neizpodbitni.

Na koncu laični *Missus* izreče sodbo.

Laični Missus: “V imenu cesarja Karla te razglašam za krivega poneverbe. Odstavljen si s svojega položaja. Ukradeno boš vrnil štirikratno. In zahvali se Bogu, da je cesar usmiljen in ti ne da odrezati roke.”

Množica vzklika. To je redek trenutek pravice. V svetu, kjer močni žre šibkega, je ideja, da obstaja višja avtoriteta (Cesar), sposobna kaznovati tudi mogočne, revolucionarna. Karel Veliki ne more biti povsod, a njegovi *Missi* so lahko.

Alex: “M.E.M.O., ampak ali ta sistem res deluje?”

“Deluje, dokler je tu Karel, Alex. On je negibni gibalec. Missi se ga bojijo, zato opravljajo svojo dolžnost. A ko bo Karel umrl... kdo bo nadzoroval nadzornike? Brez močnega cesarja bodo Missi postali skorumpirani kot grofje, ki bi jih morali nadzorovati.”

Vidim Uga, ki ga stražarji odpeljejo. Odposlanca ne izgubljata časa. Ponovno zjašeta na konja. Iti morata v naslednje mesto, nato v tisto za njim. Imperij je velik in greh je povsod.

Medtem ko se časovni vrtinec odpira, razmišljam o Karlu Velikem. Videl sem njegovo kronanje, njegovo šolo, njegove vojne, njegovo

diplomacijo, njegovo pravico. Poskusil je zgraditi ogromno zgradbo. A temelji so krhki. Vsi temeljijo na njem, na enem samem človeku. In noben človek ne živi večno.

REALITY CHECK

Missi Dominici so bili glavno orodje Karlove vladavine. Brez njih bi imperij takoj razpadel na tisoč neodvisnih držav. Predstavljali so "javni" zakon proti "zasebni" moči lokalnih gospodarjev. To je prvi poskus ustvarjanja centralizirane državne birokracije po padcu Rima.

M.E.M.O. SLOVAR

Poneverba: Uporaba javnega denarja ali blaga za zasebne namene. V praksi kraje iz državne blagajne.

Laik: Kdor ne pripada duhovščini (ni duhovnik ali menih).

Klerik (Cerkveni): Kdor pripada Cerkvi.

Kapitular: Zakon, ki ga je izdal Karel Veliki, razdeljen na poglavja. Missi so nosili s seboj kapitularje, da bi jih uveljavljali.

POROČILO O NALOGI: NOVI RED

ZA: Agenti Alexa

OD: Nadzorni center

Dobro opravljeno, Alex. Videl si vrhunec srednjega veka. Karel Veliki je bil velikan, v vseh pomenih. Vzel je razdrobljeno Evropo in jo prisilil, da je postala enotna. Uporabil je vero kot lepilo, kulturo kot orodje in vojno kot metodo.

A kot si opazil na koncu, ima njegov "Novi red" usodno napako: preveč je odvisen od karizme vodje. Sveto rimsko cesarstvo ni moderna država s trdnimi institucijami. Je mreža osebnih zvestob. Ko bo Karel umrl (leta 814), se bo ta mreža začela parati. Njegovi vnuki se bodo prepirali za dediščino kot razvajeni otroci in imperij bo razdeljen na tri dele

(Verdunska pogodba, 843). Iz teh treh delov bodo nastale Francija, Nemčija in Italija.

A preden pridemo tja, moramo pogledati, kaj se dogaja v preostalem svetu. Medtem ko je Karel gradil šole in sekal glave na Saškem, se je na Jugu dogajalo nekaj še večjega. Vroč veter piha iz puščave. Veter, ki prinaša novo vero, nov jezik in znanost, zaradi katere Aachen izgleda kot primitivna vas.

Pripravi se. Naslednja naloga nas vodi v Sredozemlje. Čas je, da srečamo Islam.

Naloga opravljena. Konec.

DOSJE 4: DRUGO SREDOZEMLJE (ARABCI IN ISLAM)

POROČILO O NALOGI: LUČ Z VZHODA

ZA: Agenta Alexa

OD: Nadzorni center

Medtem ko je Karel Veliki skušal naučiti brati svoje grofe v nemških gozdovih, se je na Jugu dogajalo nekaj neverjetnega. Ljudstvo trgovcev in pastirjev iz puščave, ki jih nihče ni jemal resno, se je prebudilo. V manj kot stoletju so osvojili imperij, večji od Rimskega: od Španije do Indije.

Niso prinesli le meča. Prinesli so številke (te, ki jih uporabljamo danes), algebro, kemijo, medicino, astronomijo. Medtem ko se je krščanska Evropa zapirala v gradove iz strahu pred temo, je islamski svet prižigal ulične svetilke v Bagdadu in Cordobi.

Tvoja naloga je raziskati to “Drugo Sredozemlje”. Razumeti, kako se je rodila ta vera, kako se je tako hitro razširila in kaj je podarila naši civilizaciji. Da, bile bodo bitke. A bili bodo tudi vrtovi, knjižnice in začimbe.

M.E.M.O. je nastavljen na arabščino. *Yalla*, Alex. Gremo.

CILJI SKOKA (SCENE)

1. Jama (Meka, 610 n. št.)

Cilj: Vse se začne tukaj. En sam človek, jama, glas v temi. Bodi priča prvemu razodetju Mohameda.

2. Beg (Medina, 622 n. št.)

Cilj: Hidžra. Mohamed pobegne iz Meke, da ga ne bi ubili. To ni umik, to je začetek *Umme* (skupnosti). Od tu se začne islamski koledar.

3. Zid ščitov (Poitiers, 732 n. št.)

Cilj: Čelni trk. Karel Martel (dedek Karla Velikega) ustavi arabsko napredovanje v Franciji. Kaj bi se zgodilo, če bi zmagali oni?

4. Hiša modrosti (Bagdad, ~820 n. št.)

Cilj: Vstopi v največjo knjižnico na svetu. Medtem ko v Evropi prepisujejo le Biblije, tu prevajajo Aristotela, Platona in indijske matematike.

5. Pirati (Sicilija, 827 n. št.)

Cilj: Izkrcaje v Mazari. Arabci pridejo v Italijo. Videl boš grozo, a tudi začetek preobrazbe, ki bo Sicilijo naredila za vrt Evrope.

6. Voda v puščavi (Granada, ~1300 n. št.)

Cilj: Obišči Alhambro. Odkrij, kako so arabski inženirji uporabljali vodo ne le za pitje, ampak kot arhitekturo. Raj na zemlji.

Jama

Časovni skok me popelje na kraj, ki ga še nikoli nisem videl. Nič gozdov, nič rimskih mest. Samo skala in pesek. M.E.M.O. projicira: **Gora Hira, blizu Meke. Arabija. Leto 610 n. št.** Vroče je, čeprav je noč. Nebo je preproga zvezd, tako gosta, da se zdi, da se jih lahko dotakneš. Sem pred majhno jamo. Notri je moški. Zavit je v preprost plašč. Trese se. Ne trese se od mraza. Trese se od strahu.

TARČA ID: MOHAMED (MUHAMMAD)

Vloga: Trgovec iz Meke.

Starost: 40 let.

Značilnosti: Pošten, spoštovan mož (*Al-Amin*, zanesljivi), a nemiren. Pogosto se umakne v to jamo, da bi meditiral, zagnusljen nad korupcijo in malikovanjem svojega mesta.

Situacija: Doživel bo trenutek, ki bo spremenil zgodovino sveta.

Skrijem se za skalo. Nenadoma zrak postane težak. To ni veter. Je fizični pritisk, kot da bi se gravitacija nenadoma povečala. Svetloba, ki ni vidna očem, a jo zazna vsak živec, napolni jamo. Mohamed se zvije v klobčič in si pokrije glavo. Slišim glas. To ni človeški glas. Je kot zvok gore, ki poka.

Glas: *“Iqra!”* (Beri!)

Mohamed joka. Prestrašen je.

Mohamed: “Ne znam brati! Sem nepismen!”

Glas ponovi, glasneje, ukazovalno.

Glas: *“Iqra!”*

Mohamed: “Kaj naj berem?”

Glas: *“Beri! V imenu tvojega Gospodarja, ki je ustvaril. Ustvaril je človeka iz grude krvi. Beri! Tvoj Gospodar je najbolj Plemenit. Tisti, ki je poučeval s peresom (kalamom). Poučil je človeka o tistem, česar ni vedel.”*

Pritisk izgine. Mohamed ostane tam, hlasta za zrakom, prepoten, pretresen. Opotekajoč se vstane in steče dol po gori, proti domu, k svoji ženi Kadidži. Išče tolažbo. Misli, da je znorel ali da ga je obsedel demon (*Džin*). Ne ve, da je bil tisti glas nadangel Gabriel. Ne ve, da so tiste besede prvi verzi Korana.

Alex: “M.E.M.O., to je bilo... intenzivno.”

“To je začetek Islama, Alex. ‘Islam’ pomeni ‘Podreditev’ (Bogu). Mohamed ni hotel ustanoviti nove religije. Arabce je hotel vrniti k edinemu

pravemu Bogu, Bogu Abrahama, Mojzesa in Jezusa. Zanj je Islam zadnja posodobitev božje programske opreme.”

Gledam Meko v daljavi. Je bogato mesto, trgovsko središče, kjer se ustavljajo karavane z vsega Vzhoda. V središču je **Kaaba**, črna kockasta zgradba. Danes jo obkroža 360 malikov: kipi plemenskih bogov, sveti kamni, razne podobe. Trgovci iz Meke služijo gore denarja na račun romarjev, ki prihajajo častit te malike. Ko bo Mohamed prišel dol in rekel: “Obstaja samo en Bog in tisti kipi so le kamenje”, bo sprožil vojno. Ne le versko vojno. Ekonomsko vojno. Mogotcem svojega mesta bo povedal, da je njihovega posla konec.

Sedem na še vedno vroč pesek. Čudno je pomisliti, da bo iz te osamljene jame izšla sila, ki bo v sto letih osvojila Perzijo, Egipt, Severno Afriko in Španijo. Sila, ki bo zgradila Alhambro in Tadž Mahal. Vse se je začelo z eno besedo: *Beri*.

SKENIRANJE: KORAN (QUR'AN)

- > **Pomen:** “Recitacija” ali “Glasno branje”.
- > **Narava:** Za muslimane to ni knjiga, ki jo je napisal Mohamed. Je neposredna beseda Boga (Alaha), ki jo je angel Gabriel narekoval Mohamedu 23 let.
- > **Jezik:** Arabščina. Velja za neprevedljivega (prevodi so le “interpretacije”), ker božanska popolnost tiči prav v zvoku in strukturi arabskih besed.

REALITY CHECK

Predislamska Arabija (imenovana *Džahilija*, “Doba nevednosti”) je bila plemenski, nasilen, politeističen svet. Ni bilo države, le plemena v večni vojni za vodo in pašnike. Islam je ta plemena združil pod enim zakonom in enim Bogom ter preobrazil ljudstvo roparjev v disciplinirano vojsko in prefinjeno civilizacijo.

M.E.M.O. SLOVAR

Alah: Arabska beseda za "Boga". Je isti Bog kristjanov in judov.

Kaaba: "Kocka". Sveta zgradba v središču Meke. Po izročilu sta jo zgradila Abraham in Izmael za čaščenje edinega Boga, a so jo kasneje pogani napolnili z maliki.

Kalam: Trstno pero, ki se uporablja za pisanje. V citiranem verzu je Bog tisti, ki "poučuje s peresom", kar poudarja pomen pisanja in znanja v Islamu.

Beg

M.E.M.O. me prestavi za 12 let naprej. **Meka, 622 n. št.** Mesto je sovražno. Čutim sovraštvo v zraku. Mohamed je pridigal leta, a je dobil malo privržencev in veliko sovražnikov. Mogotci plemena Kurejš (njegovega lastnega plemena) so se odločili: umreti mora. Obkolili so njegovo hišo. Bojevniki z izdrtimi meči čakajo, da pride ven, da bi ga vsi skupaj razsekali, tako da se nobena družina ne bi mogla maščevati posameznemu morilcu.

A Mohameda ni doma. Namesto njega je v njegovi postelji njegov bratranec **Ali** (ki bo postal zelo pomemben, zapomnite si to). Ali tvega življenje, da bi Preroku dal čas za pobeg. Mohamed je že v puščavi, skupaj s svojim najzvestejšim prijateljem, **Abu Bakrom**.

M.E.M.O. me teleportira na njuno sled. Sem v jami na gori Thawr, južno od Meke. Mohamed in Abu Bakr sta skrita notri. Zunaj slišim glasove mekaških lovcev na glave. Sledili so stopinjam. So točno pred vhodom v jamo.

Lovec: "Sledi se končajo tukaj. Morata biti notri."

Zadržim dih. Če ju najdejo, se Islam konča tukaj. Nič imperija, nič Alhambre, ničesar. Abu Bakr je prestrašen.

Abu Bakr: "Samo dva sva, Božji sel. Ujeli naju bodo."

Mohamed se mu nasmehne, miren.

Mohamed: "Ne bodi žalosten. Bog je z nama. Nisva dva, trije smo."

Lovec se skloni, da bi pogledal notri. A potem se ustavi.

Lovec: "Brezveze. Poglejte."

Pokaže na vhod. Pajek je spletel nepoškodovano mrežo točno pred odprtino. In golobica je naredila gnezdo in znesla jajca na rob skale.

Lovec: "Če bi vstopila, bi pretrgala mrežo in prestrašila ptico. Ta jama je prazna že leta."

Lovci odidejo. Je to čudež? Ali le srečno naključje? Za muslimane je to dokaz, da Bog ščiti svojega Preroka.

Mohamed in Abu Bakr počakata, da pade noč, nato nadaljujeta pot. Ne gresta na jug, ampak na sever. Proti oazi, imenovani Jatrib. Tam so lokalna plemena (Aws in Hazradž) naveličana medsebojnega vojskovanja in so povabila Mohameda, da bi bil razsodnik in vodja. Jatrib bo spremenil ime. Postal bo **Medina** (*Madinat al-Nabi*, Prerokovo mesto).

Medtem ko ju gledam, kako se oddaljujeta na kamelah, razumem, da to potovanje ni preprost beg. To je **Hidžra** ("izselitev"). To je trenutek, ko Islam preneha biti skupina preganjanih in postane Država. V Medini Mohamed ne bo več le pridigar. Bo politični vodja, general, zakonodajalec. Napisal bo Medinsko ustavo, revolucionaren dokument, ki zagotavlja pravice tudi judom in poganom, če le spoštujejo skupni zakon.

Alex: "M.E.M.O., zakaj štejejo leta od tu in ne od Mohamedovega rojstva?"

"Ker je Islam skupnostna religija, Alex. Mohamedovo rojstvo je zasebno dejstvo. Hidžra je rojstvo Umme, skupnosti vernikov. To je leto nič njihove politične in družbene zgodovine."

Gledam puščavo. Čez osem let se bo Mohamed vrnil v Meko. Ne kot ubežnik, ampak kot osvajalec. Vstopil bo v Kaabo in uničil malike s svojo palico, rekoč: "Resnica je prišla, laž je izginila". In odpustil bo svojim sovražnikom (razen redkim nepopustljivim). A vse to je mogoče le zaradi te noči. Zaradi pajkove mreže in golobice.

SKENIRANJE: ISLAMSKI KOLEDAR

- > **Tip:** Čisto lunarni (ne sončni kot naš).
- > **Leto Nič:** 622 n. št. (Hidžra).
- > **Delovanje:** Lunarno leto ima 354 dni (11 dni manj od sončnega). Zato se islamski meseci (kot je Ramadan) "vrtijo" nazaj skozi letne čase. Eno leto je Ramadan poleti, čez nekaj let je pozimi.

REALITY CHECK

Hidžra zaznamuje pretrganje plemenskih vezi. V antični Arabiji je bilo tvoje pleme vse. Če si ga zapustil, si bil mrtev človek. Mohamed ustvari novo vez: vero. *Muhadžirun* (tisti, ki so emigrirali z njim iz Meke) in *Ansar* (pomagači iz Medine) postanejo bratje, čeprav pripadajo različnim plemenom. To je konec tribalizma in začetek nadplemenskega naroda.

M.E.M.O. SLOVAR

Umma: Svetovna skupnost vseh muslimanov. Presega meje, rase in jezike.

Kurejš: Mogočno trgovsko pleme, ki je nadzorovalo Meko. Bili so varuhi Kaabe in zapriserženi sovražniki Mohameda (do njihove spreobrnitve).

Hidžra: Dobesedno "pretrganje vezi" ali "izselitev". Zaznamuje začetek islamske dobe (1. Muharram leta 1 AH).

Zid ščitov

M.E.M.O. me prestavi za 110 let naprej. **Francija, med Poitiersom in Toursom. Oktober 732 n. št.** Mraz je. Tla so zmrznjena. Sem sredi vojske, a to niso Arabci. So Franki. So veliki možje, s težkimi sekirami in

okroglimi lesenimi ščiti. Poveljuje jim mož, ki se zdi narejen iz železa: **Karel Martel** ("Mali Mars" ali "Tisti, ki udarja s kladivom"). Je dedek Karla Velikega.

Na drugi strani ravnine vidim sovražno vojsko. So muslimani. Prihajajo iz Španije (ki so jo bliskovito osvojili leta 711). So berberski in arabski konjeniki, hitri, lahki. Njihov poveljnik je **Abd al-Rahman**, guverner al-Andalusa. Oropali so Bordeaux in zdaj ciljajo na bogato opatijo svetega Martina v Toursu.

Alex: "M.E.M.O., to je bitka, ki je rešila krščansko Evropo, kajne?"

"Počasi, Alex. To je verzija iz evropskih šolskih učbenikov. Za Arabce je to le obmejni spopad, 'Balat al-Shuhada' (Tlakovana pot mučenikov). A da, je prelomnica. Če Karel tu izgubi, med tukaj in Parizom ni nobene druge vojske."

Bitka se začne. Arabci napadejo. Njihovi konji so hitri, njihove sablje ostre. Pričakujejo, da se bodo Franki zlomili in zbežali, kot so to storili Vizigoti v Španiji. A Franki ne zbežijo. Karel Martel je svoje mož postavil v strnjeno falango. Ščit ob ščit. Zid iz lesa in mišic. Arabci treščijo ob ta zid kot valovi ob čer.

Vidim arabskega konjenika, ki skuša prebiti linijo. Frank mu zasadi sekiro v prsi konja, nato ga pokonča na tleh. To je brutalen spopad dveh načinov vojskovanja: arabske lahke konjenice (mobilnost) proti frankovski težki pehoti (stabilnost).

Bitka traja ves dan. Arabci pošiljajo val za valom, a "ledeni zid" (kot ga imenujejo arabske kronike) se ne stopi. Potem se nekaj zgodi. Razširi se govorica, da so Franki obšli linije in ropajo arabski tabor, kjer je ves plen, vzeti v Bordeauxu. Med Arabci se razširi panika. Mnogi obrnejo konje, da bi šli nazaj braniti svoje zlato. Abd al-Rahman jih skuša ustaviti.

Abd al-Rahman: "Ostanite! Borite se za Alaha, ne za zlato!"

A prepozno je. V zmedi je Abd al-Rahman obkoljen in ubije ga frankovska sulica. Brez vodje arabska vojska razpade. Pade noč.

Naslednje jutro se Franki pripravijo na nov boj. A ravnina je prazna. Arabci so odšli v noči, s seboj so odnesli ranjence (in kar je ostalo od plena). Karel Martel je zmagal.

Približam se Karlu. Čisti si sekiro. Ne proslavlja. Ve, da se bodo vrnili. A ve tudi, da je danes dokazal, da Islam ni nepremagljiv.

Alex: “Če bi zmagali Arabci, bi danes govorili arabsko?”

“Morda. Ali pa bi Evropa postala mozaik emiratov kot Španija. Edward Gibbon, angleški zgodovinar, je zapisal, da bi se brez te bitke danes v šolah v Oxfordu poučeval Koran. To je pretiravanje, a pove bistvo.”

Gledam trupla na polju. Na eni strani križ, na drugi polmesec. To je začetek konflikta, ki bo trajal stoletja (Križarske vojne, Rekonkvista, Lepanto). A je tudi začetek Evrope kot politične entitete. Po tej bitki kronike prvič uporabijo besedo *Europenses* (Evropejci) za označevanje Karlove vojske. Evropa se rodi tukaj, kot nasprotje. Mi smo “tisti, ki so ustavili Arabce”.

SKENIRANJE: STREME

- > **Predmet:** Kovinski obroč, v katerega se vtakne noga za vzpenjanje na konja.
- > **Pomen:** Ključnega pomena. Karel Martel je razumel, da mora imeti za premagovanje arabske konjenice stabilne konjenike. Streme omogoča konjeniku, da “stoji” na konju in udari s sulico, ne da bi padel nazaj zaradi povratnega sunka.
- > **Posledica:** Zahvaljujoč stremenu se bo rodila srednjeveška težka konjenica (vitezi v oklepih).

REALITY CHECK

Poitiers ni bil konec arabske prisotnosti v Franciji. Še desetletja so izvajali napade, zasedli so Provanso in obalo (vse do Nice). A bil je konec *organiziranega* širjenja. Omajadi so razumeli, da je Severna Evropa prehladna, prerevna in pretežka za osvojitve. Raje so se osredotočili na Španijo in Sredozemlje.

M.E.M.O. SLOVAR

Emir: Guverner province ali vojaški poveljnik. Abd al-Rahman je bil emir al-Andalusa (islamske Španije).

Falanga: Strnjena vojaška formacija, uporabljena že od časov Grkov, kjer vojaki tvorijo neprekinjen zid ščitov.

Martel: Vzdevek, dan Karlu po bitki. Spominja na Juda Makabejca ("Kladivo"), judovskega bibličnega junaka.

Hiša modrosti

M.E.M.O. me odpelje daleč od vojne. **Bagdad, Irak. Leto 820 n. št.** Zaslepljen sem. Ne od sonca, ampak od lepote. Bagdad je največje mesto na svetu. Milijon prebivalcev. Ulice so tlakovane in ponoči osvetljene z oljenkami. Imajo brezplačne bolnišnice, parke, fontane. V primerjavi s Parizom Karla Velikega (ki je le malo več kot blatna vas), je to New York.

Vstopim v ogromno zgradbo s turkiznimi kupolami in notranjimi vrtovi. To je **Bayt al-Hikma** (Hiša modrosti). Ni le knjižnica. Je univerza, raziskovalni center, astronomski observatorij. Tišino moti le šelestenje papirja (ki ga tu že uporabljajo, medtem ko v Evropi še vedno uporabljajo drag pergament) in mrmranje učenjakov.

Vidim ljudi vseh ras in ver. Arabce, Perzijce, Jude, nestorijanske kristjane, Indijce. Delajo skupaj. Približam se mizi. Mož z dolgo brado prevaja besedilo iz grščine v arabščino. To je **Hunayn ibn Ishaq**, krščanski zdravnik. Prevaja Galena. Ob njem perzijski matematik piše čudne številke na tablo. To je **Al-Hvarizmi**.

TARČA ID: AL-HVARIZMI

Vloga: Matematik, astronom, geograf.

Prispevek: V arabski svet (in nato v Evropo) je uvedel indijski številski sistem (števke od 0 do 9).

Dediščina: Iz njegovega imena izvira beseda "Algoritem". Iz naslova njegove knjige (*Al-Jabr*) izvira beseda "Algebra".

Al-Hvarizmi vidi, da gledam njegove izračune.

Al-Hvarizmi: "Se ti zdijo ti simboli čudni, fant?"

Pokaže na ničlo. Preprost prazen krog.

Al-Hvarizmi: "To je *Sifr* (praznina). Indijci so nas tega naučili. Brez njega ne moreš delati zapletenih izračunov. Poskusi deliti MDCCCXLVIII z XXIV z uporabo rimskih števil. Dobil boš glavobol. S temi številkami je to otročje lahko."

Prav ima. Desetiški pozicijski sistem je osnova vse naše znanosti. Brez ničle ni računalnikov, ni vesoljskih potovanj, ni pametnih telefonov.

Premaknem se v drugo dvorano. Tu merijo obseg Zemlje. Da, prav ste razumeli. Medtem ko v Evropi mnogi še vedno mislijo, da je Zemlja ravna (ali pa se s tem ne obremenjujejo), tu vedo, da je okrogla, in računajo, kako velika je. Uporabljajo zapletene astrolabe, izvajajo sferično trigonometrijo. Kalif **Al-Mamun** plačuje te znanstvenike v zlatu. Za vsako prevedeno knjigo plača njeno težo v zlatu.

Alex: "M.E.M.O., zakaj počnejo vse to? Ali ni to proti veri?"

"Nasprotno, Alex. V Koranu piše: 'Črnilo učenjaka je bolj sveto od krvi mučenika'. Zanje preučevanje narave pomeni preučevanje božjega dela. Znanost ni sovražnica vere, je njena sestra."

Vidim drugega učenjaka, ki riše prerez človeškega očesa. To je okulist. V Bagdadu operirajo sivo mreno z votlimi iglami. V Evropi ti rečejo, da moli, če te boli trebuh, ali pa ti dajo pijavko. Tehnološki prepad je sramoten.

Grem ven na vrtove. Zrak diši po jasminu in grenki pomaranči. Medtem ko je Evropa potopljena v “temni vek” (ki potem ni bil tako temen, a zagotovo manj svetel kot tukaj), Islam doživlja svojo zlato dobo. Rešujejo grško znanje (Aristotela, Platona, Evklida), ki ga je Evropa pozabila. Nekega dne bodo te arabske knjige prišle v Španijo in na Sicilijo. Prevedene bodo v latinščino. In Evropa se bo prebudila ter ponovno odkrila svoje korenine po zaslugi svojih “sovražnikov”.

SKENIRANJE: ASTROLAB

- > **Predmet:** Medeninast disk z vrtljivimi deli.
- > **Funkcija:** “GPS srednjega veka”. Služi za izračun položaja zvezd, časa, zemljepisne širine in smeri Meke za molitev.
- > **Zapletenost:** Zahteva napredno znanje astronomije in geometrije. Je simbol arabske znanosti.

REALITY CHECK

Intelektualna strpnost Hiše modrosti je bila edinstvena. Kalif ni vprašal “Kateri je tvoj Bog?”, ampak “Kaj znaš delati?”. Kristjani in Judje so imeli visoke položaje. Žal se je to zlato obdobje končalo leta 1258, ko so Mongoli uničili Bagdad in vrgli knjige v Tigris. Pravijo, da je reka postala črna od črnila.

M.E.M.O. SLOVAR

Algebra: Iz arabskega *Al-Jabr* (“ponovno sestavljanje”). Je veja matematike, ki uporablja črke in simbole za reševanje enačb.

Cifra: Iz arabskega *Sifr* (“praznina”, “nič”).

Alkimija: Prednica kemije. Arabci so iskali kamen modrosti, a so medtem izumili destilacijo, alkohol (arabska beseda!) in številne kisline.

Pirati

M.E.M.O. me odpelje na **Sicilijo. Mazara del Vallo. Junij 827 n. št.** Morje je mirno. Sonce močno pripeka. Sem na plaži. Na obzorju vidim na desetine ladij. Imajo trikotna jadra (latinska jadra), drugačna od rimskih kvadratnih. So arabske ladje, ki so izplule iz Severne Afrike (Ifriqija, današnja Tunizija).

Na obali vlada panika. Bizantinski vojaki (ki še vedno nadzorujejo Sicilijo) tečejo sem in tja ter skušajo organizirati obrambo. A so redki in demotivirani. Ladje pristanejo. Na tisoče bojnikov skoči v plitvo vodo. Niso redna vojska. So mešanica vojakov, pustolovcev in verskih fanatikov (*Gazi*). Poveljuje jim starejši mož z belo brado, ki jezdi osla (da, osla, v znak ponižnosti). To je **Asad ibn al-Furat**. Ni general. Je pravnik, verski sodnik (*Kadi*).

Alex: “Sodnik, ki vodi invazijo?”

“Da, Alex. Zanje je to Džihad (Sveta vojna). Asad je prepričal emirja Ifriqije, da financira odpravo. Svojim možem je rekel, da bodo šli naravnost v Raj, če umrejo v bitki.”

Bitka na plaži je kratka. Bizantinci so povoženi. Asad zapiči svojo zastavo v pesek. To je začetek arabske osvojitve Sicilije. Potrebovali bodo skoraj sto let, da jo zavzamejo celo (Sirakuze bodo padle šele leta 878, Taormina leta 902), a od danes otok spreminja obraz.

M.E.M.O. pospeši čas. Vidim Sicilijo, ki se spreminja pred mojimi očmi. Stara propadajoča rimska mesta ponovno oživijo. V **Palermu** (ki postane prestolnica, *Balarm*), vidim rasti mošeje, palače, tržnice (*Suk*). Predvsem pa vidim, kako se spreminja podeželje. Arabci prinašajo rastline, ki v Evropi ne obstajajo: limone, pomaranče, sladkorni trst, bombaž, riž, datljeve palme, jajčevce, špinačo. Gradijo podzemne kanale (*Kanat*), da bi pripeljali vodo tja, kjer je ni. Sicilija postane zelena. Postane “Vrt Sredozemlja”.

Sem na tržnici v Palermu, sto let po izkrcanju. Je zmagoslavje vonjav in barv. Govori se arabsko, grško, latinsko in hebrejsko. Vidim trgovca, ki prodaja papir (proizveden tukaj, prvič v Italiji). Vidim kuharja, ki pripravlja čudne nitaste testenine, posušene na soncu. Imenujejo jih *Itrija*. So prednica špagetov.

Alex: “Torej so testenine prinesli Arabci?”

“Točno tako. Rimljani so jedli ‘lagane’ (liste svežega testa, kot lazanje), a suhe testenine, tiste, ki se dolgo ohranijo, so arabski izum. Idealne za karavane v puščavi in za ladje.”

Arabska Sicilija je neverjeten kraj. Strpna, bogata, izobražena. Pesniki opevajo lepoto deklet iz Palerma in sladkost pomaranč. A ne bo trajalo večno. Normani (pofrancozeli Vikingi) bodo prišli v 11. stoletju in osvojili otok. A namesto da bi vse uničili, se bodo Normani zaljubili v arabsko kulturo. Ustvarili bodo edinstven slog, “arabsko-normanski”, kjer imajo krščanske cerkve arabske kupole in napise v arabščini. A to je druga zgodba.

Danes na plaži v Mazari vidim le kri in ogenj. Asad ibn al-Furat bo umrl čez nekaj mesecev, med obleganjem Sirakuz, ubila ga bo epidemija. A njegove sanje so se uresničile. Islam je prinesel v srce Sredozemlja.

SKENIRANJE: SLADKORNI TRST

- > **Botanično ime:** *Saccharum officinarum*.
- > **Izvor:** Nova Gvineja -> Indija -> Perzija -> Arabci -> Sicilija.
- > **Vpliv:** Pred sladkorjem so v Evropi za sladkanje uporabljali le med. Arabski sladkor bo revolucioniral kuhinjo (in zdravje zob) Evropejcev. Iz tega bodo nastale sicilijske sladice (cassata, cannoli), ki so vse arabskega izvora.

REALITY CHECK

Beseda “Mafija” bi lahko izvirala iz arabščine. Obstaja veliko teorij. Nekateri pravijo, da prihaja iz *Mahias* (bahač), drugi iz *Ma’afir* (arabsko pleme, ki se je naselilo v Palermu), tretji spet iz *Mu’afah* (zaščita, oprostitev). Ne vemo zagotovo, a gotovo je, da so številne besede sicilijskega narečja (zibibbo, carciofo, magazzino, tariffa) arabske.

M.E.M.O. SLOVAR

Džihad: Dobesedno "prizadevanje". Lahko je notranji napor, da bi bil dober musliman (*Veliki Džihad*), ali obrambna/ekspanzivna vojna za Islam (*Mali Džihad*).

Emir: Na Siciliji so po osvojitvi vladali emirji, ki so bili skoraj neodvisni od kalifa.

Kanat: Podzemni namakalni sistem, ki zajema vodo iz podtalnice in jo transportira kilometre daleč, ne da bi izhlapela. Perzijska tehnologija, ki so jo prinesli Arabci.

Voda v puščavi

Zadnji skok me pripelje na konec te zgodbe, a tudi na njen estetski vrhunec. **Granada, Španija (Al-Andalus). Leto 1350 n. št.** Sem znotraj **Alhambre** ("Rdeče", zaradi barve njenega obzidja ob sončnem zahodu). To ni grad kot tisti evropski, narejeni za obrambo. To je palača, narejena za užitek. Vsaka stena je prekrita z izrezljanimi štukaturami, ki izgledajo kot čipke, z napisi v arabščini, ki v neskončnost ponavljajo: "*Wa la ghalib illa Allah*" (Ni zmagovalca razen Boga).

A pravi protagonist tu ni kamen. Je voda. Voda je povsod. Teče v kanalčkih v tleh, brizga iz fontan, polni velike pravokotne bazene, ki odsevajo nebo. Zvok vode je zvočna podlaga palače. Služi za hlajenje zraka (smo na jugu Španije, zelo vroče je), a služi tudi za pomiritev uma.

Sedem v **Levje dvorišče**. Dvanajst kamnitih levov podpira fontano. To je mojstrovina hidravličnega inženiringa. Arabski inženirji so preusmerili tok reke Darro, kilometre višje v hribih, da so pripeljali vodo sem gor, na hrib. Brez električnih črpalk. Samo z uporabo gravitacije in veznih posod.

Alex: "Prelepo je. Izgleda kot Raj."

"Točno to so hoteli, Alex. Koran opisuje Raj kot 'vrtove, pod katerimi tečejo reke'. Arabski arhitekti so skušali poustvariti ta Raj tu na zemlji."

Vidim sultana **Jusufa I.** Bere poezijo v paviljonu, odprtem na vrt. Ne zdi se zaskrbljen. In vendar njegovo kraljestvo umira. Kristjani s Severa (Kastilja in Aragonija) napredujejo. Zavzeli so že Cordobo in Sevillo.

Granada je zadnji košček Islama, ki je ostal v Španiji. Je otok v krščanskem morju. Vedo, da je le vprašanje časa. A namesto da bi gradili debelejšje zidove, gradijo lepše fontane. To je oblika estetskega upora. "Pregnali nas boste," kot da pravijo, "a nikoli ne boste mogli izbrisati lepote, ki smo jo ustvarili".

In prav imajo. Ko bosta Katoliška kralja (Izabela in Ferdinand) leta 1492 osvojila Granado, bosta tako očarana nad Alhambro, da ne bosta imela srca, da bi jo uničila. Uporabljala jo bosta kot svojo palačo. Karel V., krščanski cesar, bo v njej zgradil renesančno palačo (zelo grdo v primerjavi z ostalim), a arabski del bo pustil nedotaknjen.

Približam se fontani. Roko dam v mrzlo vodo. Razmišljam o vsem, kar sem videl v tem poglavju. Temna jama Meke. Beg v puščavi. Zid ščitov pri Poitiersu. Knjižnica v Bagdadu. Pirati na Siciliji. In zdaj ta vrt. Islam ni bil le "drugi". Ni bil le sovražnik. Bil je partner. Sogovornik. Včasih nasilen, včasih moder. Evropa ne bi bila to, kar je, brez Islama. Naše številke, naša medicina, naša filozofija, naša kuhinja, celo naša ljubezenska poezija (ki izvira od arabskih pesnikov Španije)... vse dolguje tem možem iz puščave.

Sonce zahaja. Obzidje Alhambre postane ognjeno rdeče. Mujezin kliče k molitvi z oddaljenega minareta. To je melanholičen zvok. To je labodji spev civilizacije, ki bo zapustila Evropo, a je pustila neizbrisen pečat.

SKENIRANJE: ARABESKA

- > **Predmet:** Ponavljajoča se geometrijska ali cvetlična dekoracija.
- > **Motiv:** Islam prepoveduje (ali močno odsvetuje) upodabljanje človeških ali živalskih figur na svetih krajih, da bi se izognili malikovanju. Zato so se umetniki izrazili z geometrijo in kaligrafijo.
- > **Učinek:** Ustvarja občutek neskončnosti in božjega reda.

REALITY CHECK

Španska *Rekonkvista* ni bila neprekinjena vojna. Trajala je 700 let! Bila so dolga obdobja miru, trgovine in zavezništov. Pogosto se je krščanski kralj povezal z muslimanskim emirjem proti drugemu krščanskemu kralju. Slavni *El Cid* (španski narodni heroj) se je leta boril kot plačanec za arabske emirje. Zgodovina je vedno bolj siva, kot jo prikazujejo filmi.

M.E.M.O. SLOVAR

Sultan: Naslov islamskega vladarja (drugače od Kalifa, ki je tudi verski vodja).

Mujezin: Tisti, ki kliče vernike k molitvi petkrat na dan z vrha minareta.

Rekonkvista: Dolg proces (722-1492), s katerim so krščanska kraljestva s severa Španije ponovno osvojila ozemlja, ki so jih zasedli muslimani.

POROČILO O NALOGI: DRUGO SREDOZEMLJE

ZA: Agenti Alexa

OD: Nadzorni center

Naloga opravljena, Alex. Islama nisi videl kot grožnjo, ampak kot civilizacijo. Razumel si, da so Arabci, medtem ko se je Evropa po padcu Rima s težavo reorganizirala, prevzeli štafeto antične znanosti in kulture. Delovali so kot “most”. Vzeli so grško filozofijo, indijsko matematiko, kitajski papir in jih prinesli na Zahod.

Brez tega “mostu” evropska renesansa nikoli ne bi obstajala. Kopernik je uporabljal izračune arabskih astronomov. Zdravniki iz Salerna so študirali iz Avicennovih knjig. Pomorščaki, kot je Kolumb, so uporabljali astrolab in zemljevide, narisane v Bagdadu.

A zgodovina se ne ustavi. Medtem ko Islam začne svoj počasni zaton (stisnjen med Mongole na Vzhodu in Kristjane na Zahodu), se v Evropi rojeva nov konflikt. Ne več med imperiji ali religijami, ampak med dvema silama, ki obe želita vladati svetu: Papežem in Cesarjem. To je boj za absolutno oblast. In pripravi se, ker nas bo naslednji skok popeljal v zimsko blato, pred obzidje gradu, kjer bo moral najmočnejši človek na zemlji klečati v snegu.

Naslednja postaja: **Canossa**.

Naloga opravljena. Konec.

DOSJE 5: SPORNA OBLAST (INVESTITURNI BOJ)

POROČILO O NALOGI: DVA KAPITANA, ENA LADJA

ZA: Agenta Alexa

OD: Nadzorni center

Dobrodošel nazaj v Evropi, Alex. Zapustili smo Karla Velikega, ki je kronal samega sebe (ali skoraj), in Arabce, ki so gradili vrtove v Španiji. Zdaj, okoli leta 1000, je Evropa zapleten kraj. Obstaja temeljni problem: kdo zares poveljuje? Papež pravi: "Jaz sem božji namestnik, torej poveljujem vsem, tudi Cesarju". Cesar pravi: "Jaz sem Gospodov maziljenec, ščitim Cerkev, torej poveljujem jaz".

Stoletja so se razumeli (bolj ali manj). A zdaj se je vrv pretrgala. Začel se je **Investiturni boj**. Zdi se kot dolgočasno vprašanje o tem, kdo mora imenovati škofe. V resnici je to evropska državljanska vojna za absolutno oblast. Videl boš papeže, ki izobčijo cesarje, cesarje, ki oblegajo papeže, in vmes škofe, ki so generali, ter grofice, ki poveljujejo vojskam.

Pripravi se na mraz. Glavni prizor tega poglavja se odvija v snegu.

CILJI SKOKA (SCENE)

1. Železni papež (Rim, 1075 n. št.)

Cilj: Spoznaj Gregorja VII. Majhen mož, a z jekleno voljo. Piše *Dictatus Papae*, šokanten dokument: "Papež lahko odstavi cesarje". To je vojna napoved.

2. Jezni cesar (Worms, 1076 n. št.)

Cilj: Pojdi v Nemčijo. Henrik IV., mlad in impulziven, prebere papeževo pismo in pobesni. Skliče svoje škofe in razglasi papeža za “lažnega meniha”. Usodna napaka.

3. V snegu (Canossa, januar 1077 n. št.)

Cilj: Ponižanje. Henrik IV., izobčen in zapuščen od svojih plemičev, mora prositi odpuščanja. Tri dni čaka bos v snegu pred gradom Canossa. To je čisto politično gledališče.

4. Bojevita grofica (Canossa, 1077 n. št.)

Cilj: Kdo je gospodarica gradu? Matilda iz Canosse. Zelo mogočna ženska, ki posreduje med dvema najmočnejšima možema na svetu. Odkrij njeno ključno vlogo.

5. Škof grof (Milano, ~1050 n. št.)

Cilj: Razumi korenino problema. Zakaj hoče Cesar imenovati škofe? Ker škofje vladajo mestom! So državni uradniki. Če jih imenuje Papež, Cesar izgubi nadzor nad ozemljem.

6. Konkordat (Worms, 1122 n. št.)

Cilj: Konec (začasen) sovražnosti. Kompromis: Papež da prstan (duhovna oblast), Cesar da žezlo (posvetna oblast). Vsak na svojem mestu. A mir bo trajal kratek čas.

Železni papež

M.E.M.O. me odpelje v **Rim**. Leto **1075 n. št.** Smo v Lateranski palači (Vatikan še ni glavni sedež). Soba je majhna, osvetljena s svečami. Za pisalno mizo sedi moški. Je majhen, sključen, ne zdi se nevaren. A njegove oči gorijo. To je **Gregor VII.**, rojen kot Ildebrando iz Soane. Je najbolj revolucionaren papež v zgodovini.

TARČA ID: GREGOR VII.

Vloga: Papež (od 1073 do 1085).

Značaj: Nepopustljiv, fanatičen, vizionarski.

Cilj: Osvoboditi Cerkev nadzora laikov (cesarjev in kraljev). Hoče, da samo Papež imenuje škofe.

Vzdevek: "Sveti Satan" (dal mu ga je prijatelj Peter Damiani, ker je njegova svetost zbujala strah).

Gregor narekuje pisarju. Njegov glas je miren, a besede so ročne bombe.

Gregor: "Piši. Točka 12: *Quod illi liceat imperatores deponere.*" (Da je njemu [Papežu] dovoljeno odstaviti cesarje.)

Pisar se ustavi. Roka se mu trese.

Pisar: "Vaša svetost... ste prepričani? Odstaviti Cesarja? Nihče si ni nikoli drznil toliko."

Gregor ga pogleda.

Gregor: "Kristus je dal ključne Petru, ne Cezarju. Če jaz lahko sodim o duhovnih stvareh, mar ne morem soditi o posvetnih? Cesar je le človek. Če greši, mora biti kaznovan kot kmet."

Nadaljuje z narekovanjem.

Gregor: "Točka 27: *Quod a fidelitate iniquorum subiectos potest absolvere.*" (Da Papež lahko odveže podložnike zvestobe do krivičnih.)

To je še huje. Pomeni, da če Papež izobči Kralja, ga državljanom ni treba več ubogati. To je legalizirana anarhija. Gregor piše **Dictatus Papae**. To ni zakon. Je osebni zapis, seznam 27 tez. A je manifest Teokracije: Bog (preko Papeža) poveljuje vsemu.

Alex: "M.E.M.O., ampak zakaj to počne? Hoče le oblast?"

"Ne samo to, Alex. Cerkev je skorumpirana. Škofje kupujejo položaje (simonija) in imajo žene ali ljubice (konkubinat). Pogosto so plemiči, ki jih je Cesar postavil tja le zato, da bi vladali, ne da bi molili. Gregor hoče

očistiti Cerkev. A da bi to storil, mora Cesarju odvzeti moč izbiranja škofov.”

Vstopi sel. Zadihan je.

Sel: “Vaša svetost, cesar Henrik IV. je imenoval nove škofo v Milanu in Spoletu. Pravi, da je to njegova pravica.”

Gregor se ne vznemiri. Vzame pergament, ki ga je pravkar napisal.

Gregor: “Dobro. Henrik hoče vojno? Imel bo vojno. A ne bom uporabil mečev. Uporabil bom Petrove ključe.”

Vstane in gre k oknu. Gleda Rim. Ve, da tvega vse. Če izgubi, bo končal v izgnanstvu ali mrtev. A se ne boji. Počuti se investiranega z božansko nalogo. Je en sam človek proti najmočnejšemu človeku na zemlji. In zmagal bo.

SKENIRANJE: DICTATUS PAPAE

- > **Predmet:** Seznam 27 kratkih in jedrnatih trditev.
- > **Vsebina:** Potrjuje absolutno nadvlado Papeža.
 - > Papeža ne more soditi nihče.
 - > Rimska cerkev se ni nikoli zmotila in se nikoli ne bo zmotila.
 - > Samo Papež lahko uporablja cesarske insignije.
- > **Učinek:** Je osnova modernega kanonskega prava. Cerkev spremeni iz federacije škofov v absolutno monarhijo, ki jo vodi Papež.

REALITY CHECK

Gregor VII. ni bil priljubljen. Rimljani so ga sovražili, ker je bil preostre. Nemški škofje so ga sovražili, ker jim je hotel odvzeti privilegije. Umrl bo v izgnanstvu v Salernu, rekoč: “Ljubil sem pravico in sovražil krivico, zato umiram v izgnanstvu”. A dolgoročno je njegova vizija zmagala: danes Papež imenuje škofo, ne predsednik republike.

M.E.M.O. SLOVAR

Simonija: Kupoprodaja cerkvenih položajev (plačilo, da postaneš škof). Ime je dobila po Simonu Magu, ki je v Apostolskih delih skušal kupiti moči Svetega Duha.

Investitura: Formalno dejanje, s katerim se nekomu podeli oblast (z izročitvijo prstana in palice). Težava je bila: kdo da palico škofu? Papež ali Cesar?

Teokracija: "Božja vladavina". Sistem, v katerem verska oblast prevladuje nad politično.

Jezni cesar

M.E.M.O. me prestavi v Nemčijo. **Worms, januar 1076 n. št.** Mraz je. Smo v veliki kapiteljski dvorani, polni nemških škofov. V sredini je mlad moški, visok, svetlolas, z arogantnim videzom. To je **Henrik IV.**, nemški kralj in bodoči cesar. Star je le 26 let, a vlada že od svojega šestega leta. Navajen je, da ga ubogajo.

TARČA ID: HENRIK IV.

Vloga: Kralj Rimljanov (Cesar).

Značaj: Impulziven, ponosen, trmast.

Težava: Papež mu je pravkar poslal pismo, v katerem mu grozi z izobčenjem, če ne neha imenovati škofov.

Reakcija: Tega ni dobro sprejel.

Henrik udari s pestjo po mizi.

Henrik: "Kako si drzne? Tisti mali italijanski menih! Tisti... Ildebrando!" (Opazite: ne imenuje ga papež Gregor, ampak z njegovim krstnim imenom, iz prezira).

Nemški škofje so na njegovi strani. Tudi oni sovražijo Gregorja, ker jim hoče preprečiti, da bi imeli žene in bogastvo. Henrik vzame pergament in začne narekovati odgovor. To ni diplomatsko pismo. To je tri strani dolga žalitev.

Henrik: “Henrik, kralj ne z uzurpacijo, ampak po božji volji, Ildebrandu, ki ni več papež, ampak lažni menih.”

Dvorana mrmra v odobravanju.

Henrik: “Drznil si si groziti meni! Meni, ki me je Bog mazilil! Ponižnost si zamenjal za strah. A zdaj je dovolj. Jaz, Henrik, kralj po božji milosti, ti skupaj z vsemi svojimi škofi pravim: Sestopi! Sestopi s prestola, ki si ga uzurpiral! Zapusti Božjo Cerkev!”

Pismo podpiše z besno kretnjo.

Henrik: “Pošljite to v Rim. In povejte tistemu duhovniku, da je odstavljen.”

Alex: “M.E.M.O., ampak ali lahko to stori? Ali lahko Cesar odpusti Papeža?”

“Teoretično ne, Alex. A v praksi so cesarji v preteklosti to pogosto počeli (se spomniš Otona I.?). Težava je v tem, da so se časi spremenili. Gregor ni šibek papež. In predvsem, Gregor ima orožje, ki ga Henrik podcenjuje.”

Prizor se spremeni. Smo v Rimu, nekaj tednov kasneje. Gregor bere Henrikovo pismo. Ne razjezi se. Nasmehne se. Ledeni nasmeh. Vstane pred koncilom rimskih škofov. Dvigne desno roko.

Gregor: “Blaženi Peter, poslušaj svojega služabnika. Za čast in obrambo tvoje Cerkve, v imenu Vsemogočnega Boga, prepovedujem kralju Henriku vladati kraljestvu Nemčije in Italije. In odvezujem vse kristjane prisege zvestobe, ki so mu jo dali. In vežem ga s sponami **Anateme.**”

Izobčenje. Beseda pade kot kamen v tišino cerkve. Henrik IV. je zunaj Cerkve. Ne more prejemati zakramentov. A predvsem, njegovim podložnikom ga ni treba več ubogati. To je verski državni udar.

Vrnem se v Worms. Novica o izobčenju pride kot potres. Nemški plemiči, ki so sovražili Henrika (ker je bil preveč avtoritaren), izkoristijo priložnost.

Švabski vojvoda: “Kralj je izobčen! Ni več naš Kralj! Če mu Papež v enem letu ne odpusti, bomo izvolili novega Kralja.”

Henrik je sam. Njegovi škofje ga zapustijo. Njegovi vojaki dezertirajo. Mladi arogantnež, ki je kričal “Sestopi!”, je zdaj preganjan človek. Nekaj mora storiti. In hitro. Iti mora k Papežu. Peš. Pozimi.

SKENIRANJE: IZOBČENJE (ANATEMA)

- > **Pomen:** Izključitev iz skupnosti vernikov.
- > **Duhovne posledice:** Če umreš izobčen, greš v Pekel.
- > **Politične posledice:** V srednjem veku kraljeva oblast prihaja od Boga. Če te Cerkev odreže od Boga, izgubiš legitimnost za vladanje. Nihče te ni več dolžan ubogati. To je civilna smrt.

REALITY CHECK

Izobčenje Henrika IV. je bilo šok za Evropo. Nihče ni mislil, da ima Papež tako resnično moč. Dokazalo je, da lahko “beseda” (duhovna oblast) premaga “meč” (posvetno oblast). Vsaj za nekaj časa.

M.E.M.O. SLOVAR

Sinoda: Zborovanje škofov za odločanje o cerkvenih vprašanjih. Tista v Wormsu je bila “cesarska sinoda” (sklical jo je Kralj), tista v Rimu pa “papeška sinoda”.

Odstaviti: Odvzeti nekomu njegov položaj (odpustiti).

Uzurpator: Kdor prevzame oblast brez pravice do nje.

V snegu

M.E.M.O. me odpelje v Emilijske Apenine. **Canossa, januar 1077 n. št.** Pasje mrzlo je. Sneg je visok pol metra. Pred mano je mogočen grad, postavljen na pečino iz peščenjaka. Je neosvojljiv. Znotraj gradu je papež Gregor VII. Je gost grofice Matilde (o njej bomo govorili kasneje). Zunaj gradu je najmočnejši človek na svetu. Ali vsaj tisti, ki je *bil* najmočnejši človek na svetu.

Henrik IV. je tam, pred zaprtimi vrati. Ne nosi oklepa. Ne nosi krznenega plašča. Nima krono. Nosi kuto iz grobe volne, kot spokornik. In je bos. Da, prav ste prebrali. Cesar Svetega rimskega cesarstva je bos v snegu. Trese se od mraza, a se ne premakne.

Alex: "M.E.M.O., ampak ali je nor? Umrl bo zaradi podhladitve!"

"To je preračunano, Alex. Henrik ve, da je Papež duhovnik. In duhovnik ne more zavriniti odpuščanja grešniku, ki se javno pokesa. Če bi Henrik prišel z vojsko, bi Papež zaprl vrata in čakal. A s tem, ko je prišel tako, ponižan, prisili Papeža, da mu odpusti. To je poteza političnega juda: uporabi moralno moč nasprotnika proti njemu samemu."

Mine dan. Vrata se ne odprejo. Mine noč. Henrik spi (če mu uspe) v zasilni koči zunaj obzidja. Mine drugi dan. Nič. Gregor VII. je notri, na toplem. Gleda skozi okno. Ve, da Henrik igra. Ve, da je njegovo kesanje lažno. Če odpre tista vrata, se bo Henrik vrnil v Nemčijo, ponovno prevzel oblast in se slej ko prej skušal maščevati. A če ne odpre, bo Gregor izpadel kot pošast brez srca, duhovnik, ki zavrača krščansko odpuščanje. Ujet je v past.

Tretji dan se situacija premakne. Matilda iz Canosse (gospodarica hiše) in opat Hugo iz Clunyja (Henrikov boter) prepričata Papeža.

Matilda: "Sveti oče, ne morete ga pustiti umreti tam zunaj. Konec koncev je Kralj, maziljen od Gospoda. Ljudje šepetajo, da ste vi tiran."

Gregor vzdihne. Ve, da je izgubil šahovsko partijo.

Gregor: "Spustite ga noter."

Vrata se odprejo. Henrik vstopi, opotekajoč se, z nogami vijoličnimi od mraza. Vrne se pred Papeževe noge, jokajoč (ali pa se zelo dobro pretvarja, da joka).

Henrik: “Oče, grešil sem! Odpustite mi!”

Gregor ga gleda s prezirom, a mora odigrati svojo vlogo. Dvigne roko in naredi znamenje križa.

Gregor: “Odvezujem te tvojih grehov. Vrne se v občestvo Cerkve.”

Henrik poljubi Papežev prstan. A ko vstane, vidim njegove oči. Ni ponižnosti. Je čisto sovraštvo. Zmagal je. Dobil je nazaj svojo krono. Takoj ko se vrne v Nemčijo, bo ponovno zbral vojsko. In naslednjič, ko bo prišel v Rim, ne bo bos. Prišel bo z mečem.

Alex: “Torej je bila farsa?”

“Da in ne. To je bil najbolj dramatičen trenutek srednjega veka. Dokazal je, da nihče, niti Cesar, ni nad Cerkvijo. Podoba Henrika v snegu bo za vedno ostala vtisnjena. Stoletja kasneje, ko se bo Bismarck (nemški kancler) sprl s Papežem, bo izrekel slavni stavek: ‘Mi ne bomo šli v Canosso’. Češ: mi se ne bomo ponižali.”

Gledam Henrika, ki ga odpeljejo notri, da bi ga ogreli in nahranili. Rešil je svoje kraljestvo, a izgubil je svojo sveto dostojanstvo. Pred Canosso je bil Cesar polbog. Po Canossi je le politik, ki se je moral opravičiti duhovniku. Svet se je za vedno spremenil.

SKENIRANJE: CILICIJ

- > **Predmet:** Oblačilo iz grobega blaga (pogosto kozje dlake) ali kovinski trak z bodicami, nošen pod obleko v stiku s kožo.
- > **Uporaba:** Orodje pokore. Povzroča srbenje in stalno bolečino. Henrik IV. ga je verjetno nosil pod kuto, da bi dokazal svoje trpljenje.

REALITY CHECK

Ponižanje v Canossi je delovalo... predobro. Henrik je ponovno prevzel oblast, premagal uporne plemiče in nato, kot predvideno, z vojsko odšel v Italijo. Oblegal je Rim, prisilil Gregorja VII. v beg in imenoval protipapeža. Gregor je umrl v izgnanstvu, poražen. Torej, kdo je zares zmagal v Canossi? Kratkoročno Henrik. Dolgoročno Papeštvo.

M.E.M.O. SLOVAR

Pokora: Zakrament ali dejanje, s katerim se prosi odpuščanja za grehe. Zahteva kesanje (bolečino), spoved in zadoščenje (kazen).

Priprošnja (Intercesija): Dejanje molitve ali prošnje za uslugo za nekoga drugega. Matilda je posredovala za Henrika pri Papežu.

Izobčenje: Glej prejšnjo sceno. V Canossi je bilo izobčenje preklicano (odvzeto).

Bojevita grofica

Ostanem v Canossi, a se premaknem znotraj obzidja. Sem v prestolni dvorani gradu. Ni Papeža. Je ženska. Sedi na kurulskem stolu (kot tisti rimskih magistratov), z mečem ob boku. Ima rdeče lase in pogled nekoga, ki nikoli ni sklonil glave pred nikomer. To je **Matilda iz Canosse**.

TARČA ID: MATILDA IZ CANOSSE

Vloga: Velika grofica, podkraljica Italije.

Moč: Obvladuje ogromno ozemlje, ki sega od Lombardije do Toskane (vključno z Modeno, Reggio, Mantovo, Ferraro, Firencami).

Značilnost: Je edina ženska svojega časa, ki poveljuje vojskam v bitki. Zna latinsko, nemško in francosko.

Matilda se pogovarja s svojimi generali. Ne govori o oblekah ali zabavah. Govori o utrdbah, o zalogah žita, o samostrelcih.

Matilda: “Henrik se bo vrnil. Vem to. In ko se bo vrnil, ne bo prišel prosit odpuščanja. Prišel bo požgat moje dežele.”

General prikima.

General: “Grofica, vaši vazali so zaskrbljeni. Pravijo, da je stati ob strani Papežu nevarno. Cesar je močan.”

Matilda vstane. Je mogočna.

Matilda: “Cesar je močan, a Bog je močnejši. In jaz sem hči svetega Petra. Dokler bom dihala, bom branila Cerkev. Če je moje vazale strah, naj odidejo. Borila se bom sama.”

Alex: “M.E.M.O., to je neverjetno. Ženska, ki poveljuje moškim v srednjem veku?”

“Matilda je absolutna izjema, Alex. Je najmočnejša ženska v Evropi. Brez nje bi bil Gregor VII. ujet že pred leti. Njeni gradovi so trezor Papeštva. In ona ni le financerka. Ona jezdi na čelu čet, v oklepu.”

Vidim Matildo, kako gre v grajsko kapelo. Poklekne k molitvi. Ne moli za moža ali otroke (njen zakon je bil politična katastrofa). Moli za zmago. Na njenem grobu bodo stoletja kasneje napisali: *Honoris et Libertatis Ecclesiae Defensatrix* (Branilka časti in svobode Cerkve).

A njeno življenje ni le vojna. Vidim, da so na gradu tudi učenjaki. Eden od njih, **Irnerij**, preučuje stare rimske kodekse, ki jih je dala Matilda iskati povsod. To je Justinijanov *Corpus Iuris Civilis*, rimsko pravo, pozabljeno stoletja. Matilda hoče, da Irnerij ustanovi šolo za poučevanje teh zakonov. Tista šola bo postala **Univerza v Bologni**, prva univerza na svetu (1088).

Alex: “Torej je univerza nastala po njeni zaslugi?”

“Posredno da. Matilda je potrebovala dobre odvetnike, da bi branili njene pravice proti Cesarju. Rimsko pravo je bilo popolno orožje. Financirala je pravni študij iz političnih razlogov, a rezultat je bil rojstvo moderne univerze.”

Spet jo pogledam. Sama je, obkrožena s sovražniki. Cesar ji bo zaplenil dežele, jo razglasil za izobčenko. A ona se ne bo nikoli vdala. Umrla bo v

svoji postelji, stara, potem ko bo videla zmagoslavje svoje stvari. Ona je “Boter Italije”.

SKENIRANJE: FEV

- > **Definicija:** Kos zemlje, ki ga Gospod (Cesar) da Vazalu v zameno za zvestobo in vojaško službo.
- > **Matildin problem:** Njeni fevdi so bili cesarski, a ona jih je uporabljala proti Cesarju. Pravno je bilo to izdajstvo (felonija). A ona je trdila, da je zvestoba Bogu (in Papežu) pred tisto do Cesarja.

REALITY CHECK

Matilda je ena redkih žensk, pokopanih v baziliki svetega Petra v Rimu (skupaj s kraljico Kristino Švedsko). Njen grob je izklesal Bernini. To dokazuje, kako hvaležna ji je Cerkev. Brez njenega denarja in njenih vojakov bi Gregorijanska reforma propadla.

M.E.M.O. SLOVAR

Vazal: Kdor prejme fevd in priseže zvestobo.

Felonija: Najhujši zločin v srednjem veku: izdaja prisege zvestobe s strani vazala.

Kurija: Dvor ali uprava (Papeža ali Cesarja).

Škof grof

M.E.M.O. me odpelje nazaj v času za nekaj let, v **Milano**. Mesto je v vrenju. Smo na trgu pred stolnico (ki še ni tista gotska, ki jo poznamo, ampak starejša bazilika). Vidim moža na konju. Pod talarjem nosi oklep.

To je nadškof **Aribert iz Intimiana**. Ne izgleda kot duhovnik. Izgleda kot kralj. In dejansko to tudi je.

TARČA ID: ŠKOF-GROF

Vloga: Škof, ki je od Cesarja prejel tudi pooblastila grofa (sojenje, pobiranje davkov, vodenje vojske).

Prednost za Cesarja: Škofje ne morejo imeti zakonitih otrok. Torej se ob njihovi smrti fevd vrne Cesarju in ne postane deden. To je genialen sistem za nadzor ozemlja.

Slabost za Cerkev: Ti škofje bolj mislijo na vojno kot na duše.

Aribert novači vojake za boj proti cesarju Konradu II. (dedku Henrika IV.). Da, prav ste razumeli. Škof, ki ga je imenoval Cesar, se je uprl. A ni sam. Okoli njega vidim ljudstvo Milana. Obrtnike, trgovce, mesarje. Izumili so novo stvar: **Carroccio**. To je velik voz, ki ga vlečejo voli, na njem pa so križ, oltar in mestni prapor. Je simbol njihove svobode.

Alex: “M.E.M.O., ampak kakšno zvezo ima to z bojem med Papežem in Cesarjem?”

*“Ima veliko zveze, Alex. Sistem škofov-grofov je srž problema. Cesar jih hoče imenovati, ker so njegovi najbolj zanesljivi uradniki. Papež jih hoče imenovati, ker so pastirji duš. A vmes je tretja sila, ki se rojeva: **Komune**. Mesta, kot je Milano, postajajo bogata in močna. In začenjajo govoriti: ‘Nočemo, da nam vlada niti Cesar niti Škof. Hočemo si vladati sami’.”*

Vidim prizor kaosa. Skupina jeznih meščanov (imenovanih **Patarini**, “cunjasti”) napada hišo duhovnika, ki živi z žensko. Kričijo: “Simonisti! Konkubinarji! Stran s skorumpiranimi duhovniki!” Patarini so zavezniki Papeža. Hočejo čisto Cerkev. A so tudi nevarni. Požigajo hiše, pretepajo nevredne duhovnike. To je revolucija od spodaj.

Aribert jih skuša pomiriti, a mu ne uspe. Njegova moč se ruši. Cesar ga napada od zunaj, Patarini ga napadajo od znotraj. To je konec starega fevdalnega sveta. Škof-grof je figura, ki ji je usojeno izginiti. Namesto

njega bosta nastali dve novi stvari: 1. **Škof**, preprosto in samo to (izbran od Papeža). 2. **Podestat** ali **Konzul** (izbran od meščanov).

Ločitev med Cerkvijo in Državo, ki se nam zdi samoumevna, se rojeva tukaj, v krvi in kričanju tega trga.

SKENIRANJE: CARROCCIO

- > **Predmet:** Sveti bojni voz.
- > **Funkcija:** Simbol komunalne avtonomije. V bitki je bila obramba Carroccia vprašanje življenja ali smrti. Če ga je sovražnik zajel, je bila to popolna sramota.
- > **Zanimivost:** Na Carrocciu je bila "Martinella", zvon, ki je zvonil za dajanje ukazov vojski.

REALITY CHECK

Gibanje Patarinov v Milanu je bilo izjemno nasilno. Bili so fanatični moralizatorji. Zavračali so zakramente, ki so jih podeljevali nevredni duhovniki. Na koncu jih je morala Cerkev obsoditi kot heretike, ker so pretiravali (hoteli so revno Cerkev, brez lastnine), a na začetku so jih reformni papeži uporabljali kot "jurišne enote" proti skorumpiranim škofom.

M.E.M.O. SLOVAR

Komuna: Mesto, ki se samoupravlja in voli svoje magistrate. Nastane v Italiji v 11. stoletju.

Beneficij: Ekonomski prihodek, vezan na cerkveno službo (npr. posestva opatije).

Celibat: Obveznost duhovnikov, da se ne poročijo. Strogo je bila uveljavljena prav v tem obdobju, da bi preprečili, da bi cerkveno premoženje šlo dedičem duhovnikov.

Konkordat

M.E.M.O. me odpelje nazaj v **Worms**, v Nemčijo. A minilo je skoraj 50 let od prizora jeznega Henrika IV. Smo v letu **1122 n. št.** Henrik IV. je mrtev (žalosten in sam, izdan od lastnega sina). Gregor VII. je mrtev (v izgnanstvu). Protagonisti so se zamenjali. Zdaj sta tu cesar **Henrik V.** (sin Henrika IV.) in papež **Kalist II.**

Utrujena sta. Evropa je utrujena od te državljanske vojne, ki traja že pol stoletja. Škofje proti škofom, mesta proti mestom. Treba je najti rešitev.

Smo na travniku zunaj mesta, blizu Rena. Tam je velik lesen oder. Cesar in papeževi legati se srečajo. Ne kričijo drug na drugega. Sežejo si v roke. V rokah imajo dva pergamenta. To je **Wormški konkordat**.

Alex: "M.E.M.O., kdo je na koncu zmagal?"

"Nihče. Ali bolje rečeno, zmagali so pravniki. Našli so tehnični kompromis. Dobro pogledaj, kaj si izmenjujejo."

Cesar se odpove temu, da bi škofu izročil **Prstan** in **Pastirsko palico** (simbola duhovne oblasti). Prizna, da ju lahko podeli le Cerkev. V zameno Papež dovoli, da je Cesar prisoten pri volitvah nemških škofov in da jim izroči **Žezlo** (simbol posvetne oblasti, torej fevde).

To je tanka, a temeljna razlika. Prej je bil Škof eno samo: duhovnik in grof. Zdaj se reče: "Kot duhovnik odgovarjaš Papežu. Kot grof odgovarjaš Cesarju". To je prvič v zgodovini, da sta ti dve sferi uradno ločeni.

Vidim Henrika V., kako podpisuje dokument. Zdi se olajšan. Vidim kardinala Ostienseja (papeževega predstavnika), kako blagoslavlja množico. Ljudje vzdikajo. "Pax! Pax!" Mislijo, da je za vedno konec. Ubogi naivneži. Premirje bo trajalo kratek čas. Kmalu bo prišel drug cesar, tisti z rdečo brado, ki bo hotel vzeti nazaj vse. In bo drug Papež, ki bo hotel biti gospodar sveta. A za danes je vsaj mir.

Oddaljim se od odra. Vidim meniha, ki prepisuje besedilo Konkordata. Piše v latinščini, a na rob riše risbe. Nariše meč in ključ, prekrižana, a ločena. To je popoln simbol tega poglavja. Srednjeveška Evropa stoji na dveh nogah: Cerkvi in Cesarstvu. Če ena od dveh skuša spodrezati drugo, padeta obe.

Alex: "Torej je lekcija ta, da je treba ločiti oblasti?"

“Točno tako. To je lekcija, ki se jo bo Evropa naučila s krvjo. Potrebna bodo stoletja, da pridemo do prave laičnosti države. A prvi korak je bil narejen tukaj, na tem blatnem travniku ob Remu.”

Sonce zahaja nad Wormsom. M.E.M.O. začne vibrirati. Naslednji skok bo zelo drugačen. Zapustili bomo palače in katedrale. Šli bomo na Vzhod. Tokrat ne zato, da bi se učili. Ampak da bi se borili. Bog tako hoče.

SKENIRANJE: PASTIRSKA PALICA

- > **Predmet:** Škofova ukrivljena palica.
- > **Simbolika:** Predstavlja palico pastirja, ki vodi čredo (vernike).
- > **Spor:** Ko je Cesar izročil pastirsko palico škofu, je bilo, kot da bi rekel: “Jaz ti dajem moč vodenja duš”. Za Cerkev je bilo to nesprejemljivo. S Konkordatom se Cesar neha dotikati pastirske palice.

REALITY CHECK

Wormški konkordat je bil mojstrovina dvoumnosti. V Nemčiji je Cesar še vedno veliko veljal pri izbiri škofov. V Italiji je veljal veliko manj. Vsak si je sporazum razlagal po svoje. A vsaj za nekaj časa so se izognili odprti vojni.

M.E.M.O. SLOVAR

Konkordat: Diplomatski sporazum med Katoliško cerkvijo in državo.

Posvetna oblast: Oblast nad zemeljskimi stvarmi (politika, davki, vojska).

Duhovna oblast: Oblast nad dušami (zakramenti, doktrina, zveličanje).

POROČILO O NALOGI: SPORNA OBLAST

ZA: Agenta Alexa

OD: Nadzorni center

Naloga opravljena, Alex. Videl si dva velikana, kako se borita v blatu. Razumel si, da srednji vek ni statično obdobje, ampak obdobje silovitih konfliktov. Investiturni boj ni bil le vprašanje prstanov in palic. Bil je mati vseh političnih bitk Zahoda. Vzpostavil je načelo, ki se nam danes zdi samoumevno: politika in religija nista ista stvar. Papež je Papež, Cesar je Cesar. Seveda bodo potrebna stoletja, da bo to zares delovalo, a seme je bilo posejano v Canossi in Wormsu.

A zdaj se pripravi. Kajti vsa ta energija, vsa ta verska gorečnost, ki je vodila Gregorja VII., da je izzval Cesarja, bo usmerjena drugam. Proti zunanjemu cilju. Proti Sveti deželi. Naslednji skok bo za mnoge potovanje v eno smer. Nadeni si čelado, Alex. Gremo na **Križarske vojne**.

Naloga opravljena. Konec.

DOSJE 6: BOG TAKO HOČE (KRIŽARSKE VOJNE IN KIVOVERSTVA)

POROČILO O NALOGI: VERA V GIBANJU

ZA: Agenta Alexa

OD: Nadzorni center

Evropa se je prebudila. Po stoletjih strahu in vpadov zdaj Evropa vpada. Preveč je ljudi, preveč energije, preveč vere. Ta energija se mora nekje sprostiti. In sprostí se v dveh smereh: 1. **Navzven:** Križarske vojne. Iti in vzeti nazaj Jeruzalem (in si morda ustvariti fevd na Vzhodu). 2. **Navznoter:** Boj proti krivoverstvom. Iskanje absolutne čistosti, tudi za ceno sežiganja tistih, ki mislijo drugače.

V tem poglavju boš videl svetlo in temno plat srednjeveške vere. Videl boš viteze, ki jočejo pred Božjim grobom, potem ko so masakrirali na tisoče civilistov. Videl boš bogatega fanta, ki se sleče do nagega na trgu, da bi se poročil z Revščino. Videl boš sodišča, ki preiskujejo vest.

M.E.M.O. je nastavljen na "Fanatizem". Bodi previden. Tukaj se umira za idejo.

CILJI SKOKA (SCENE)

1. Poziv (Clermont, 1095 n. št.)

Cilj: Poslušaj govor Urbana II. Ni hotel sprožiti svetovne vojne, hotel je le pomagati Bizantincem. A množica ponori. "Deus Vult!" (Bog tako hoče). To je začetek prve križarske vojne.

2. Obleganje (Jeruzalem, 1099 n. št.)

Cilj: Osvojitev. Po treh letih hoje, lakote in boleznih križarji prispejo. Videl boš končni napad in strašen pokol, ki sledi. Kri sega konjem do gležnjev.

3. Vitez Templjar (Sveta dežela, ~1120 n. št.)

Cilj: Spoznaj novo vrsto človeka: meniha-bojevnika. Moli in ubija. Templjarji so božje specialne enote (in tudi prvi mednarodni bankirji).

4. Ubožec (Assisi, 1206 n. št.)

Cilj: Zamenjaj sceno. Frančišek Asiški zavrne bogastvo Cerkve in izbere radikalno revščino. To je miroljubna revolucija, ki tvega, da bo zamenjana za krivoverstvo.

5. Krivoverec (Albi, 1209 n. št.)

Cilj: Katari ("Čisti"). Verjamejo, da je svet hudičevo delo. Cerkev sproži križarsko vojno proti njim. Kristjani, ki ubijajo kristjane na jugu Francije. "Pobijte vse, Bog bo prepoznal svoje".

6. Inkvizitor (Toulouse, ~1230 n. št.)

Cilj: Prisostvuj zaslišanju. Inkvizicija nastane za "zdravljenje" krivovercev, a postane stroj za nadzor misli. Strah pred drugačnim postane zakon.

Poziv

M.E.M.O. me odpelje v Francijo. **Clermont, november 1095 n. št.** Mraz je, a množica je nepregledna. Smo na polju zunaj mesta, ker katedrala ni bila dovolj velika, da bi sprejela vse. Tam je lesen oder. Na njem je papež **Urban II.** Je Francoz, plemič. Dobro govori. Ljudje visijo na njegovih ustnicah.

TARČA ID: URBAN II.

Vloga: Papež.

Cilj: Ponovno združiti krščanstvo (razdeljeno z razkolom leta 1054 z Vzhodom) in ustaviti notranje vojne med evropskimi plemiči.

Ideja: "Namesto da se pobijate med seboj za kos zemlje, pojdite osvobodit Božji grob. Storili boste dobro delo in postali bogati."

Urban dvigne roke.

Urban: "Ljudstvo Frankov! Ljudstvo, ki ga Bog ljubi! Iz Jeruzalema in Konstantinopla je prišla žalostna novica. Prekleta rasa, sovražnica Boga, je vdrla v dežele kristjanov."

Govori o Turkih Seldžukih (ki so dejansko veliko bolj agresivni od prejšnjih Arabcev). Pripoveduje grozne zgodbe (nekatero resnične, mnoge izmišljene) o požganih cerkvah in mučenih romarjih. Množica začne mrmrati. Vidim viteze, ki stiskajo ročaje mečev. Vidim kmete, ki jočejo.

Urban: "Naj torej prenehajo vaša notranja sovraštva! Naj utihnejo vaši prepiri! Podajte se na pot k Božjemu grobu! Iztrgajte tisto deželo zlobni rasi in jo obdržite zase. Tista dežela, kot pravi Sveto pismo, se cedi od mleka in medu."

To je marketinška mojstrovina. Ponuja dve neustavljivi stvari: 1. **Odpuščenje grehov** (Popolni odpustek): če umreš tam, greš naravnost v Raj. 2. **Zemlja in bogastvo**: če preživiš, postaneš bogat.

Množica eksplodira. Krik se dvigne, najprej tiho, nato kot grom.

Množica: "Deus Vult! Deus Vult!" (Bog tako hoče!)

Vidim ljudi, ki režejo kose rdečega blaga s svojih plaščev in jih šivajo na ramena v obliki križa. "Križajo" se. Postanejo **Križarji**. To ni organizirana vojska. To je človeška plima. Vidim plemiče z bleščečimi oklepi, a vidim tudi reveže z vilami, ženske, otroke, starce. Vsi hočejo oditi. Takoj. Nimajo pojma, kako daleč je Jeruzalem (4000 km peš). Nimajo zemljevidov. Nimajo hrane. Mislijo, da bo Bog poskrbel.

Alex: "M.E.M.O., ampak ali vedo, v kaj se spuščajo?"

“Ne, Alex. Mnogi od njih niso nikoli videli morja. Mislijo, da je Jeruzalem za vogalom. Na tisoče jih bo umrlo na poti, od lakote, žeje ali pa jih bodo ubili Madžari in Bolgari (ki jim prehod te drhali roparjev ni všeč). Le najmočnejši in najbolj neusmiljeni bodo prispeli.”

Urban II. gleda množico. Smehlja se. Dosegel je, kar je hotel: nasilje je izvozil izven Evrope. A morda je sprožil nekaj večjega od sebe. Prižgal je ogenj, ki bo gorel dve stoletji.

SKENIRANJE: POPOLNI ODPUSTEK

- > **Definicija:** Izbris vse časne kazni, dolgovane za grehe.
- > **V praksi:** Če se spoveš, ti Bog odpusti krivdo (ne greš v Pekel), a moraš še vedno odslužiti kazen (v Vicah). Odpustek ti izbriše tudi Vice. Greš naravnost v Raj.
- > **Pomen:** To je bila glavna motivacija za mnoge križarje. Bili so nasilni možje, morilci, posiljevalci. Bali so se Pekla. Križarska vojna je bila njihova vstopnica za odrešenje.

REALITY CHECK

Niso vsi odšli zaradi vere. Mnogi “kadeti” (drugorojeni sinovi) so odšli, ker v Evropi niso imeli dediščine. Zakon *majorata* je dal vse prvemu sinu. Ostali so morali postati duhovniki ali iskati srečo drugje. Sveta dežela je bila njihov “Divji zahod”.

M.E.M.O. SLOVAR

Seldžuki: Nomadski Turki, spreobrnjeni v Islam, veliko bolj bojevit od Arabcev. Jeruzalem so iztrgali egiptovskim Arabcem Fatimidom in blokirali romanja.

Oboroženo romanje: Na začetku se niso imenovale “Križarske vojne” (beseda izmišljena kasneje). Imenovale so se *Iter* (potovanje) ali *Peregrinatio*. Ideja je bila, da romar nosi meč za obrambo.

Obleganje

M.E.M.O. me prestavi za 4 leta naprej. **Jeruzalem, julij 1099 n. št.** Sonce je neusmiljeno. Sem na obzidju Svetega mesta. Pod seboj vidim križarsko vojsko. Odšli so v stotisočih. Ostalo jih je dvanajst tisoč. So okostnjaki, ki hodijo. Pojedli so svoje konje, pojedli so travo, nekateri pravijo, da so pojedli celo trupla sovražnikov pri Ma'arrat al-Nu'manu. A zdaj so tu. In so vzhičeni.

Zgradili so dva ogromna lesena oblegovalna stolpa. Branilci (arabski Fatimidi) mečejo grški ogenj in puščice. A križarji napredujejo in pojejo psalme. Poveljnik, **Godfrej Bouillonski**, je na severnem stolpu. Vidim dvizni most stolpa, ki se spušča na obzidje. Godfrej je prvi, ki skoči noter.

Godfrej: "Bog tako hoče! Za Božji grob!"

Kar sledi, ni bitka. Je klavnica. Križarji vdrejo v mesto kot poplava. Ponoreli so od besa, lakote in fanatizma. Ubijejo vsakogar, ki ga srečajo. Moške, ženske, otroke. Muslimane in Jude (ki so se zatekli v sinagogo, ki jo zažgejo z njimi vred).

M.E.M.O. mi kaže prizore, ki bi jih rad pozabil. Kronist tistega časa, Raymond d'Aguilers, bo s ponosom zapisal: "*V Salomonovem templju se je jezdilo s krvjo do konjskih kolen.*" To je literarno pretiravanje (vzeto iz Apokalipse), a daje idejo o grozi.

Po pokolu se zgodi najbolj absurдна stvar. Križarji, še vedno umazani od krvi, odložijo meče. Snamejo čelade. In gredo v procesiji do Božjega groba. Jočejo od sreče. Pojejo *Te Deum*. Iskreno so ganjeni. Pravkar so iztrebili mesto, zdaj pa molijo s predanostjo svetnikov. Ta moralna shizofrenija je srce Križarskih vojn.

Alex: "Kako lahko molijo po tem, kar so storili?"

"Zanje ni protislovja, Alex. Ubili so 'božje sovražnike'. Za mentaliteto tistega časa to ni greh. Je dejanje čiščenja. 'Očistili' so sveto mesto. Za nas je grozno, zanje pa je bilo logično."

Godfrej Bouillonski je izvoljen za kralja. A zavrne naslov Kralja.

Godfrej: "Ne bom nosil zlatne krono tam, kjer je moj Odrešenik nosil trnovo krono." Sprejme le naslov *Advocatus Sancti Sepulchri* (Branilec Božjega groba).

Jeruzalem je krščanski. Krščanski bo ostal 88 let, dokler ga drug vojskovodja, Saladin, ne bo vzel nazaj. A Saladin ne bo izvajal pokolov. Kristjanom bo pustil oditi ob plačilu odkupnine. Lekcija civilizacije, ki je križarji ne bodo pozabili.

SKENIRANJE: GRŠKI OGENJ

- > **Orožje:** Skrivna zažigalna mešanica (verjetno nafta, žveplo in živo apno), ki so jo uporabljali Bizantinci in Arabci.
- > **Značilnost:** Gori tudi na vodi. Ne ugasne z vodo (nasprotno, voda ga podžge). Ugasne se le s peskom ali kisom.
- > **Učinek:** Čista groza. To je bil napalm srednjega veka.

REALITY CHECK

Osvojitev Jeruzalema je bila travma za islamski svet, a ne takojšnja. Na začetku so Arabci mislili, da gre le za še en bizantinski vpad. Potrebovali so desetletja, da so dojemali, da so "Franki" prišli, da bi ostali. In potrebovali so še več časa, da so se združili in jih pregnali (Džihad).

M.E.M.O. SLOVAR

Križarske države: Štiri države, ki so jih ustanovili križarji na Vzhodu: Jeruzalemsko kraljestvo, Grofija Tripoli, Kneževina Antiohija, Grofija Edesa.

Saraceni: Splošen izraz, ki so ga kristjani uporabljali za muslimane (Arabce ali Turke).

Nevernik: Kdor ne verjame v "pravo" vero. Za kristjane so bili to muslimani, za muslimane pa kristjani.

Vitez Templjar

M.E.M.O. me pomakne za dvajset let naprej. **Jeruzalem, 1120 n. št.** Mesto je mirnejše. Trupla so že zdavnaj pokopana. Zdaj so povsod romarji. A ceste zunaj mesta so še vedno nevarne. Saracenski razbojniki napadajo vsakogar. Za njihovo zaščito je nastalo nekaj novega.

Sem pred mošejo Al-Aksa (ki jo križarji imenujejo “Salomonov tempelj”). Vidim skupino vitezov. Nosijo bel plašč z rdečim križem. Pod plaščem imajo verižno srajco. A ne obnašajo se kot navadni vojaki. Ne pijejo, ne kockajo, ne gledajo žensk. Molijo. To so **Ubožni vitezi Kristusa in Salomonovega templja**. Ali preprosteje: **Templjarji**.

TARČA ID: HUGO PAYNSKI

Vloga: Prvi veliki mojster Templjarjev.

Inovacija: Izumil je “Meniha-Bojevnika”. Prej je bil to oksimoron: ali si molil (in nisi ubijal) ali pa si ubijal (in nisi bil menih). On je združil oboje.

Moto: *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (Ne nam, Gospod, ne nam, ampak svojemu imenu daj slavo).

Hugo se pogovarja z romarjem, ki je pravkar prispel iz Evrope. Romar mu izroči vrečko zlatnikov. Hugo mu v zameno da pergament s pečatom.

Hugo: “S tem pismom boš lahko dvignil enako vsoto v Parizu, Londonu ali Rimu. Ni ti treba potovati z zlatom pri sebi. Prenevarno je.”

Alex: “M.E.M.O., so izumili ček?”

“Točno tako. Templjarji so postali prva multinacionalna banka v zgodovini. Imajo trdnjave po vsej Evropi in na Vzhodu. Tu lahko položiš in tam dvigneš. Postali bodo tako bogati, da bodo posojali denar kraljem (in to bo njihov propad).”

Vidim Templjarje, kako vadijo. So vojni stroji. Železna disciplina. V bitki se ne smejo umakniti, dokler niso v manjšini 3 proti 1. Če so ujeti, ne plačujejo odkupnin. Ali se spreobrnejo ali umrejo. Skoraj vsi izberejo smrt.

Sveti Bernard iz Clairvauxa, največji intelektualec tistega časa, bo zanje napisal hvalnico: *De Laude Novae Militiae*. Rekel bo, da ubijanje pogan ni umor, ampak **Malicidij** (ubijanje zla). To je grozno teološko opravičilo, a učinkovito.

Templjarji bodo branili Sveto deželo dve stoletji. Zgradili bodo neverjetne gradove, kot je **Krak des Chevaliers** v Siriji (ki je še vedno tam, ogromen). A na koncu bodo izgubili. Ko bo leta 1291 padla zadnja trdnjava (Acre), se bodo Templjarji vrnili v Evropo. A zdaj so premočni in prebogati. Francoski kralj Filip Lepi (ki jim dolguje kup denarja) jih bo obtožil krivoverstva, sodomije in pljuvanja na križ. Dal jih bo aretirati vse ob zori v petek, 13. oktobra 1307 (od tod nesreča petka trinajstega). Zadnji veliki mojster, Jacques de Molay, bo sežgan na grmadi v Parizu, preklinjajoč kralja in papeža.

A tukaj, v soncu Jeruzalema leta 1120, so še vedno heroji. Branilci vere. Varuhi Templja.

SKENIRANJE: KRAK DES CHEVALIERS

- > **Tip:** Koncentrični grad (obzidje znotraj obzidja).
- > **Zmogljivost:** Lahko je gostil 2000 vojakov in konj za več let.
- > **Inženiring:** Imel je nagnjene brežine, da so se kamni, ki so jih metali oblegovalci, odbijali, in "smolnice" za zlivanje vrelega olja. Bil je "Črna smrt" gradov.

REALITY CHECK

Templjarji niso bili edini. Bili so tudi **Hospitalci** (Vitezi svetega Janeza, danes Malteški vitezi), ki so upravljali bolnišnice za romarje, in **Tevtoni** (Nemci), ki so kasneje šli na križarske vojne v Severno Evropo proti poganom Baltika.

M.E.M.O. SLOVAR

Pravilo: Sklop predpisov, ki urejajo življenje meniškega reda (npr. revščina, čistost, pokorščina). Templjarji so sledili cistercijanskemu pravilu, prilagojenemu za vojno.

Veliki mojster: Vrhovni vodja reda, ki ga vitezi izvolijo doživljenjsko.

Papeška bula: Uradni dokument papeža s svinčnim pečatom (*bulla*).

Ubožec

M.E.M.O. me odpelje nazaj v Italijo. **Assisi, 1206 n. št.** Pustim meče in kri za nekaj povsem drugega. Sem na trgu pred škofijsko palačo. Tam je množica, a ni besna množica. Je radovedna množica. V sredini je suh fant, oblečen v razkošna oblačila. To je **Frančišek**, sin Pietra di Bernardoneja, najbogatejšega trgovca z blagom v mestu. Pred njim je njegov oče, besen.

Pietro: "Vrni mi vse! Denar, ki si ga ukradel, in obleke, ki jih nosiš! Če se hočeš iti svetnika, se pojdi, a ne z mojim denarjem!"

Frančišek ne odgovori. Sname žametni plašč. Sname svilen tuniko. Sname hlače. Ostane popolnoma nag pred vsemi. Škof Guido, v zadregi, steče, da bi ga pokrtil s svojim plaščem.

Frančišek: "Doslej sem tebe klical oče na zemlji. Odslej bom rekel le: Oče naš, ki si v nebesih."

Frančišek pobere svoja oblačila in jih vrže pred očetove noge. Nato odide, polgol, proti mestnim vratom. Proti gozdovom. Proti gobavcem. Nima ničesar. In je najsrečnejši človek na svetu.

Alex: "M.E.M.O., ampak ali je nor?"

"Ne, Alex. Je edini, ki je zares razumel Evangelij. Medtem ko Križarji ubijajo za Boga, se Frančišek sleče za Boga. Njegovo dejanje je protest proti bogati in mogočni Cerkvi Inocenca III. A namesto da bi se boril proti njej od zunaj (kot krivoverci), jo spreminja od znotraj."

M.E.M.O. mi pokaže Frančiška nekaj let kasneje. Nosi kuto iz grobe volne (rjavo, barve zemlje) z vrvjo okoli pasu. Ni sam. Na stotine fantov

mu je sledilo. Pustili so vse, da bi živeli kot on. Spijo v skednjih, delajo za kos kruha, pridigajo mir. Imenujejo jih “Božji norčki”.

Frančišek gre celo v Egipt, med peto križarsko vojno. Medtem ko se kristjani in muslimani koljejo pri Damietti, on prečka sovražne linije. Gre k sultanu **Al-Kamilu**. Saracenski vojaki ga imajo za norca in ga za zabavo odpeljejo k sultanu. A sultan je navdušen nad tem malim umazanim možem, ki govori o ljubezni in miru. Ne spreobrne se, a ga posluša. In mu dovoli, da se varno vrne nazaj. To je edini trenutek svetlobe v dveh stoletjih teme.

Vrnem se v Assisi. Frančišek umira. Je skoraj slep. Ima stigme (Kristusove rane) na rokah in nogah. Dá se položiti na golo zemljo. Poje *Sončno pesem*. “*Laudato si’, mi’ Signore, per sora nostra morte corporale...*” (Hvaljen, moj Gospod, v naši sestri smrti...) Umre med petjem.

Cerkev, ki ga je na začetku gledala s sumom, razume, da je on njena rešitev. Dve leti po smrti je razglašen za svetnika. Njegovi bratje (Frančiškani) bodo postali najmočnejši red krščanstva. A Frančišek ni hotel moči. Hotel je biti le “manjši”.

SKENIRANJE: KUTA

- > **Predmet:** Preprosta tunika v obliki križa (Tau).
- > **Material:** Groba nebarvana volna (torej siva ali rjava).
- > **Cingulum:** Vrv okoli pasu ima tri vozle, ki predstavljajo tri zaobljube: Revščina, Čistost, Pokorščina.

REALITY CHECK

Frančišek ni bil duhovnik. Bil je laik (kasneje diakon). Ni hotel ustanoviti strukturiranega reda s samostani in strogimi pravili. Hotel je le živeti Evangelij *sine glossa* (brez komentarjev, dobesedno). A njegovo gibanje je preveč zraslo (na tisoče bratov) in Cerkev ga je morala "institucionalizirati". Frančišek je zaradi tega zelo trpel. Počutil se je izdanega od lastnih bratov, ki so hoteli študirati in imeti hiše.

M.E.M.O. SLOVAR

Beraški redovi: Verski redovi (kot so Frančiškani in Dominikanci), ki živijo od miloščine in nimajo posesti (za razliko od Benediktincev).

Stigme: Rane Kristusovega križanja, ki se čudežno pojavijo na telesu svetnika. Frančišek je bil prvi v zgodovini, ki jih je prejel (na gori La Verna, 1224).

Krivoverec

M.E.M.O. me odpelje na jug Francije. **Albi, 1209 n. št.** Pokrajina je čudovita: zeleni griči, vinogradi, gradovi. A smrdi po dimu. Sem v cerkvi. A to ni katoliška cerkev. Je prazna. Nič križev, nič kipov, nič zlatega oltarja. Mož, oblečen v črno, govori skupini kmetov. Je katarski "Popolni".

TARČA ID: KATARI (ALBIŽANI)

Vera: Dualizem. Obstajata dva Boga: Dobri Bog (duh) in Zlobni Bog (materija).

Posledica: Vse, kar je materialno, je zlo. Telo, spolnost, hrana, oblast. Katoliška cerkev je s svojim bogastvom "Satanova sinagoga".

Življenjski slog: "Popolni" ne jedo mesa, nimajo spolnih odnosov, živijo v absolutni revščini. So veliko bolj sveti od skorumpiranih katoliških duhovnikov, zato jih ljudje ljubijo.

Popolni govori z nežnim glasom.

Popolni: “Ne bojte se smrti. Smrt je osvoboditev duha iz ječe mesa. Ta svet je Pekel. Raj je drugje.”

Nenadoma se vrata na stežaj odprejo. Vstopijo vojaki s križem na prsih. Niso Saraceni. So Francozi s Severa. Vodi jih **Simon de Montfort**, neusmiljen baron. To je **Albižanska križarska vojna**. Prvič križarska vojna ne proti nevernikom, ampak proti drugim kristjanom.

Vojaki zvlečejo Katare ven. Odpeljejo jih na trg. Tam je velika grmada drv. Simon de Montfort pogleda papeževega legata, Arnauda Amauryja.

Simon: “Oče, kako naj ločimo katare od dobrih katolikov? Vsi so pomešani.”

Arnaud Amaury odgovori s stavkom, ki bo postal žalostno slaven (čeprav ga morda ni rekel točno tako, smisel je ta).

Arnaud: “*Caedite eos. Novit enim Dominus qui sunt eius.*” (Pobijte jih vse. Bog bo prepoznal svoje.)

Pokol se začne. V Béziersu v enem dnevu ubijejo 20.000 ljudi. Moške, ženske, katoliške duhovnike, ki so skušali zaščititi svoje sosede. Tukaj v Albiju “Popolne” vržejo v ogenj. Ne kričijo. Pojejo. Resnično verjamejo, da ogenj osvobaja njihove duše.

Alex: “M.E.M.O., zakaj se jih Cerkev tako boji? Saj so miroljubni!”

“Miroljubni so, a njihov nauk je smrtonosen za srednjeveško družbo. Če je materija zlo, potem je porok zlo, imeti otroke je zlo (ker zapreš dušo v telo), prisega zvestobe Kralju je zlo. Če bi vsi postali katari, bi človeštvo izumrlo v eni generaciji. Cerkev jih vidi kot raka, ki ga je treba izrezati.”

Vidim dim, ki se dviga proti nebu. Kultura Provanse, dežele trubadurjev in dvorne ljubezni, je izbrisana. Francoski kralj to izkoristi, da osvoji Jug (ki je bil prej neodvisen). To je politična vojna, zamaskirana v versko vojno. Kot skoraj vse verske vojne.

SKENIRANJE: CONSOLAMENTUM

- > **Obred:** Edini zakrament Katarov.
- > **Funkcija:** Nekakšen duhovni krst in duhovniško posvečenje hkrati. Kdor ga prejme, postane "Popolni" in mora živeti v čistosti in absolutni revščini.
- > **Endura:** Nekateri Katari so se po prejemu Consolamentuma pustili izstradati do smrti, da se ne bi "ponovno onesnažili" z materijo.

REALITY CHECK

Albižanska križarska vojna je trajala 20 let (1209-1229). To je bil kulturni genocid. Jezik d'Oc (okcitanski) je izgubil pomen v primerjavi z jezikom d'Oïl (severnofrancoski). Trubadurji so morali pobegniti v Italijo (kjer so vplivali na Danteja in Petrarco).

M.E.M.O. SLOVAR

Krivoverstvo (Herezija): Iz grškega *hairesis* ("izbira"). Nauk, ki nasprotuje uradni resnici Cerkve.

Dualizem: Verovanje v dva nasprotna in enakovredna principa (Dobro in Zlo). To je stara ideja (Maniheizem), ki se v zgodovini pogosto znova pojavi.

Inkvizitor

M.E.M.O. me odpelje v **Toulouse**. Leto **1230 n. št.** Križarska vojna je končana, a vojna se nadaljuje. Zdaj je to tiha vojna. Sem v temni sobi, v samostanu Dominikancev. Tam je miza, sveča, pisar. In menih v črno-belem habitu. To je **Inkvizitor**.

TARČA ID: INKVIZITOR

Red: Dominikanci (imenovani *Domini Canes*, Gospodovi psi čuvaji).

Metoda: Ne uporablja meča. Uporablja logiko, psihologijo in strah.

Cilj: Rešiti dušo krivoverca. Če krivoverec prizna in se pokesa, je rešen (in dobi pokoro). Če se ne pokesa, je izročen "posvetni roki" (državi), da ga sežgejo.

Pred Inkvizitorjem je tresoč se moški. Obtožen je, da je dal kruh kataru. Inkvizitor ne kriči. Govori tiho.

Inkvizitor: "Brat, nočem ti žalega. Hočem le resnico. Si videl Popolnega Petra? Si mu dal jesti?"

Moški zanika.

Moški: "Ne, oče. Prisegam."

Inkvizitor vzdihne.

Inkvizitor: "Imamo priče. Če priznaš zdaj, boš dobil le lahko pokoro. Morda romanje. A če lažeš... bom moral misliti, da si tudi ti krivoverec. In veš, kaj se zgodi z nepokornimi krivoverci."

Moški plane v jok.

Moški: "Da! Videl sem ga! Bil je lačen! Usmilil sem se ga!"

Inkvizitor se nasmehne (nasmeh, ki mi sploh ni všeč).

Inkvizitor: "Vidiš? Resnica te osvobaja. Zdaj mi povej: kdo drug je bil z njim?"

To je popoln stroj. Inkvizicija uničuje družbeno solidarnost. Sosed ovadi sosedu. Sin ovadi očeta. Vsi se bojijo. In strah je najboljše orodje nadzora.

Alex: "M.E.M.O., ampak ali je vse to zakonito?"

"Žal da, Alex. Inkvizicija uvaja pravno novost: preiskavo po uradni dolžnosti (*inquisitio*). Prej je bil za sojenje potreben zasebni tožnik. Zdaj lahko sodnik preiskuje sam, na podlagi govoric ali sumov. In obtoženec

nima pravice do odvetnika (ker bi odvetnik branil krivoverstvo). To je rojstvo policijske države.”

Vidim moškega, ki podpiše priznanje. Rešen je grmade, a za vedno bo moral nositi rumen križ, prišit na oblačila. Bil bo izobčenec. A je živ.

Inkvizitor zapre knjigo. Opravi svojo dolžnost. “Rešil” je dušo. In okrepil je moč Cerkve. A za kakšno ceno? Cerkev Frančiška Asiškega, ki je objemala gobavce, je postala Cerkev, ki sežiga disidente. Vera se je spremenila v ideologijo.

Grem iz samostana. Sonce sije na Toulouse, a mene zebe. Videl sem junaštvo Križarjev in grozo grmad. Videl sem veličino in bedo srednjega veka. Čas je za odhod.

SKENIRANJE: PRIROČNIK INKVIZITORJA

- > **Naslov:** *Practica Inquisitionis Heretice Pravitatis.*
- > **Avtor:** Bernard Gui (da, zlobnež iz “Imena rože”).
- > **Vsebina:** Tehnični priročnik o tem, kako zasliševati, kako prepoznati trike krivovercev in kako jih klasificirati. To je prvi priročnik forenzične policije v zgodovini.

REALITY CHECK

Srednjeveške inkvizicije ne smemo zamenjevati s Špansko (ki bo prišla kasneje, leta 1478, in jo bodo nadzorovali kralji) ali z Rimsko (iz leta 1542, proti protestantom). Srednjeveška inkvizicija je bila bolj “obrtiška”, zaupana posameznim potujočim sodnikom. In v nasprotju z legendo ni sežgala vseh. Večina procesov se je končala s pokorami (posti, romanja). Grmada je bila skrajni ukrep za tiste, ki so zavrnili preklic svojih zmot.

M.E.M.O. SLOVAR

Posvetna roka: Civilna oblast (laični sodnik). Cerkev ni smela prelivati krvi (*Ecclesia abhorret a sanguine*), zato je krivoverca "izročila" posvetni roki, ki je izvršila smrtno obsodbo. Popolna pravna hinavščina.

Preklic (Abiura): Formalno dejanje, s katerim se krivoverec odreče svojim zmotam in priseže zvestobo Cerkvi.

POROČILO O NALOGI: BOG TAKO HOČE

ZA: Agenta Alexa

OD: Nadzorni center

Naloga opravljena, Alex. Bilo je težko potovanje, kajne? Videl si, kaj se zgodi, ko vera postane fanatizem. Križarske vojne niso "osvobodile" Svete dežele (vsaj ne za dolgo). A Evropo so spremenile za vedno. Odprle so nove trgovske poti (ki jih bosta izkoristili Benetke in Genova). Na Zahod so prinesle nova znanja (medicino, matematiko, arabsko filozofijo). In ustvarile so skupno evropsko identiteto, ki temelji na nasprotovanju "drugemu".

A medtem ko so se vitezi borili na Vzhodu, se je v Evropi dogajalo nekaj drugega. Nekaj manj hrupnega, a veliko pomembnejšega. Ljudje so začeli obdelovati zemljo na nov način. Trgovati. Graditi mesta. Naslednji skok nas bo odpeljal daleč od bojnih polj. Odpeljal nas bo na tržnice, v banke, na univerze. Evropa bo postala bogata. Pripravi se na **Preporod leta tisoč**.

Naloga opravljena. Konec.

DOSJE 7: OBDOBJE KOMUN

OPERATIVNI SESTANEK: URBANA KULTURA

ZA: Agenta Alexa

OD: Mission Control

Živijo, Alex. Pripravi se na radikalno spremembo okolja. Po izoliranih gradovih in tihih samostanih te mečemo v kaos. Dobrodošel v Italiji 12. stoletja. Tukaj se dogaja nekaj, kar se ne dogaja nikjer drugje v Evropi. Mesta so se prebudila. Niso več le kraji za spanje, zaščiteni z obzidjem. Postala so... živa. Jezna. Ambiciozna.

Tvoja naloga je razumeti, kako deluje ta novi "motor" zgodovine: **Komuna**. Predstavlja si mesto, ki se odloči, da ne potrebuje Cesarja in da si bo vladalo samo. Volijo svoje voditelje, pišejo svoje zakone, kujejo svoj denar. To je rojstvo sodobne politike, a je tudi začetek pretepa, ki bo trajal stoletja.

Ne boš sam. **M.E.M.O.** je vedno s teboj. Uporabi ga za razvozlanje zakonov, razumevanje simbolov cehov in da se ne izgubiš v labirintu frakcij.

Ne potrebujemo datumov pogodb. Želimo slišati hrup. Želimo vedeti, kakšen je občutek kričati na trgu proti nemškemu Cesarju. Želimo razumeti ponos obrtnika, ki brani svoje delo, in norost plemiča, ki zgradi sto metrov visok stolp samo zato, da bi vzbudil zavist pri sosedu.

Aktiviraj senzorje. Poslušaj glasove tržnice, univerze, bojišča. Mestni zrak osvobaja, pravijo. A naredi te tudi zelo nevarne. Si pripravljen na izstrelitev?

CILJI SKOKA (PRIZORI)

Tukaj je, kamor te bomo poslali. M.E.M.O. je že nastavil koordinate.

1. Arengo (12. stol.)

Pristal boš na glavnem trgu. Poišči množico.

Cilj: Prisostvuj mestni skupščini. Je to demokracija ali le tisti, ki kriči najglasneje? Razumi, kaj za te ljudi pomeni reči "NE" Cesarju.

2. Carroccio (1176 n. št.)

Premaknil se boš na bojno polje pri Legnanu. Tarča je **Carroccio**.

Cilj: Ne glej bitke, glej simbol. Zakaj je lesen voz pomembnejši od samega življenja? Odkrij, kako so pešci premagali najmočnejšo konjenico na svetu.

3. Študent (Bologna)

Vstopi v krčmo blizu Univerze. Poišči **Študenta**.

Cilj: Razumeti revolucijo kulture. Znanje ni več zaprto v samostanih, prodaja se in kupuje. Govori s tistim, ki izumlja sodobno Pravo med kozarcem vina in predavanjem.

4. Mojster umetnosti (Firence)

Infiltriraj se v delavnico volne. Govori z **Mojstrom**.

Cilj: Odkrij moč Cehov. Niso le sindikati, so zakonite mafije, ki nadzorujejo vse. Kakovost, cene, življenje in smrt.

5. Gvelfi in Gibelini (13. stol.)

Znašel se boš sredi mestnega pretepa. Poskusi, da te ne ubijejo.

Cilj: Razumeti sovraštvo. Zakaj se sosedje koljejo za Papeža ali Cesarja? Je to politika ali le izgovor za poravnavo starih računov?

6. Stolp (San Gimignano)

Zadnja postaja: vrh stolpa. Govori s **Plemičem**.

Cilj: Gledati svet od zgoraj. Razumeti navpično norost. Zakaj graditi neudobne in temne kamnite nebotičnike? Je to le obramba ali čisti ego?

ČAKANJE NA OPERATIVNO POTRDITEV... 3... 2... 1...
Izstrelitev začeta.

Arengo (Zbor)

SCANNING: MARTINELLA

- > **Tip:** Mestni zvon iz brona.
- > **Izvor:** Ulit v lokalnih delavnicah (pogosto iz recikliranega brona).
- > **Uporaba:** Klicanje meščanov na Arengo in vojni signal.
- > **Tehnična podrobnost:** Ko zvoní "a martello" (hiter in neprekinjen ritem), se srce mesta ustavi. Pomeni "vsi na trg ali vojna". Je glas Komune.

Zvok je oglušujoč, fizičen. To ni cerkveni zvon, nežen in ritmičen, ki odmerja ure molitve. Je besno, kovinsko, obupano udarjanje, ki ti prodre v želodec in zaradi katerega ti vibrirajo kosti. *Bong. Bong. Bong.* Vsak udarec je ukaz, ne vabilo. Sem na trgu, ki je videti kot gradbišče na prostem. Povsod so leseni odri, apneni prah, ki beli zrak, in oster, jedek vonj, mešanica prepotenih konj, slabo strojenega usnja, zažganih začimb in tistega nezgrešljivega smradu prenaseljenega mesta, kjer je kanalizacija še vedno le medla ideja.

Barvar: "Premakni se, fant! Ali hočeš ostati zunaj obzidja, ko bodo zaprli vrata?"

Moški me potisne z ramo, da me skoraj vrže na tla. Nosi rdečo tuniko iz grobe volne, ki mu sega do kolen, umazano s temnimi madeži, in kapuco, ki mu pokriva pol obraza. Ima ogromne, žuljave roke, umazane od neizbrisnega modrega barvila, ki mu je zašlo pod nohte. Barvar, zagotovo. Eden tistih, ki delajo dol pri reki, z ledeno vodo in kemikalijami, ki ti ožgejo kožo.

Alex: "Kam gremo?"

Vprašam in poskušam paziti, da me ne potepta množica, ki teče proti središču kot poplavljen reka.

Barvar: “Na Arengo! Konzul mora govoriti! Nisi slišal Martinelle? Ko ona poje, mora mesto odgovoriti!”

Sledim človeški reki. Ozrem se okoli in takoj razumem, da to niso kmetje. Ti ljudje so drugačni. Imajo močne usnjene čevlje, ne cokel ali bosih nog. Nosijo pasove z žvenketajočimi mošnjami, polnimi kovancev ali orodja. Njihovi pogledi so bistri, preračunljivi, včasih arogantni. Nekateri imajo bodalo za pasom, na vidnem mestu, kot bi hoteli reči: “Ne stopaj mi na prste”. Prispemo pred palačo, ki je videti kot trdnjava, ne hiša. V pritličju nima oken, le strelnice, ozke kot priprte oči, pripravljene, da pljuvajo puščice ali vrelo olje. To je Mestna palača, utripajoče srce te nove politične kreature. Na lesenem balkonu, štrleči *ogradi*, moški dvigne roke in prosi za tišino. Nosi plašč, obrobljen s krznom, znak bogastva, a spodaj se vidi železna srajca. Tukaj se vlada s peresom v eni roki in mečem v drugi.

Konzul: “Meščani!”

Zavpije in njegov glas je hripav, vaje ukazovanja. Tišina pade na trg. A to ni podredljiva tišina, kot tista, ki sem jo slišal v cerkvah ali pred fevdalnimi gospodi. Je napeta, električna tišina. Tišina, ki sodi. Ta množica ni tukaj, da bi slepo ubogala, tukaj je, da odloča.

Konzul: “Cesar Friderik, ki ga kličejo Rdečebradec, je poslal svoje sla! Zahteva nove davke! Hoče *fodio* za svoje vojske! Hoče, da naši sodniki prisežejo zvestobo njegovim nemškim uradnikom! Hoče, da on odloča, kdo mora vladati našemu mestu!”

Hrup žvižgov in krikov se dvigne iz množice, tako močan, da se zdi, da tresejo odre.

Množica: “Tatovi! Nikoli! Naj pride in si jih vzame, če ima pogum! Svobodni smo! Nismo hlapci Cesarstva!”

Ozrem se okoli, omamljen od tolikšnega besa. M.E.M.O., daj mi kontekst. Kaj se v resnici dogaja?

M.E.M.O. GLOSSARIO

Arengo: Generalna skupščina vseh moških meščanov, ki imajo hišo ali dejavnost. V teoriji je to neposredna demokracija, v praksi pa vladajo najbogatejši.

Per Rumorem: Način glasovanja "z vzklikanjem". Kdor najglasneje kriči, zmaga. Je grob, a učinkovit sistem za merjenje ljudske volje (in besa).

Fodio: Cesarski davek za vzdrževanje vojske (krma za konje). Komune so ga sovražile, ker je financiral čete, ki so jih zatirale.

Barvar poleg mene s prezirom pljune na tla, temen curek, ki konča na škornjih dobro oblečenega moškega, ki pa se za to ne zmeni, preveč je zaposlen s kričanjem.

Barvar: "Mi delamo, mi tvegamo! Jaz si lomim hrbet dvanajst ur na dan v kadeh! Trgovci tvegajo ladje in karavane! In tisti Nemec hoče naš denar za svoje vojne v Sveti deželi ali za plačilo svojih plačancev? Naj ostane v Nemčiji in pije pivo!"

Alex: "Ampak on je Cesar... Je vrhovna oblast..."

Poskusim reči in se trudim biti hudičev odvetnik. Pogleda me, kot bi bil neumen ali, še huje, cesarski vohun. Približa se, njegov zadah smrdi po česnu in kislem vinu.

Barvar: "In mi smo Komuna, fant. Tukaj vladamo mi. Imamo ključne mesta, držimo jih mi, ne škof ali grof. Imamo svoje milice, sestavljene iz nas meščanov. Imamo denar, zlatnike, ki veljajo povsod. Cesar je le ime na stoletja starem pergamentu. Če hoče vladati tukaj, mora stopiti s konja in govoriti z nami."

Nenadoma razumem. Ne gre le za denar, davke ali dajatve. Gre za ponos. Čist, divji ponos. Ti ljudje se počutijo gospodarje lastne usode. To bogastvo so zgradili iz nič, s trgovino in obrtjo, in ga niso pripravljene prepustiti oddaljenemu vladarju, ki ga vidijo kot parazita. Na balkonu Konzul znova prevzame besedo in dvigne palico, simbol poveljevanja.

Konzul: “Tukaj imam odgovor za Cesarja! Rekli mu bomo, da priznavamo njegovo oblast... a le, če on prizna naše *svoboščine*! Naše običaje! Naše pravice do kovanja denarja in do tega, da si sami sodimo!”

Meščan: “Kaj pa, če zavrne?”

Zavpije nekdo iz prvih vrst. Konzul se nasmehne, s hladnim, nevarnim nasmehom.

Konzul: “Če zavrne... potem naj bodo naša obzidja visoka in naše sulice ostre! Ker Milano se ne upogne! Torej, meščani? Bomo plačali in sklonili glavo kot ovce, ali bomo zaprli vrata in se borili kot levi?”

Množica: “ZAPRIMO VRATA!”

Zavpije trg kot en mož. To je krik, ki prihaja iz trebuha, ki sprošča leta frustracij. Vidim ljudi, ki se objemajo. Vidim trgovce, ki stiskajo roko obrtnikom. V tem trenutku ni bogatih ali revnih, ni rivalstva med družinami. Je le Mesto proti Cesarstvu. To je naelektren trenutek. Čutim srh po hrbtu. Napovedujejo vojno najmočnejšemu človeku na svetu, nasledniku Cezarjev, in to počnejo z dvigom roke, na prašnem trgu.

REALITY CHECK

V Komuni oblast ne izvira od Boga ali modre krvi, ampak iz soglasja državljanov (vsaj tistih, ki štejejo, *cives*), kar obrača fevdalno piramido. Državljanji se popolnoma identificirajo s svojim mestom, pri čemer postavljajo to, da so “Milančani” ali “Firenčani”, pred to, da so “Italijani”, a ta samouprava ima visoko ceno: plačevanje za obrambo in predvsem pripravljenost umreti zanjo.

Carroccio (Bojni voz)

SCANNING: CARROCCIO

- > **Tip:** Ceremonialni bojni voz.
- > **Izvor:** Milanski izum (Ariberto d'Intimiano).
- > **Uporaba:** Mobilni oltar, taktična in moralna referenčna točka.
- > **Tehnična podrobnost:** Brani ga "Družba smrti". Izguba pomeni popoln poraz. Nosi križ in mestni prapor.

Blato mi sega do gležnjev, hladno in lepljivo kot lepilo. Smo na odprtem polju, na opustošeni ravnini blizu Legnana. Dežuje, droben, vztrajen dež, ki ti prodre v kosti in zaradi katerega je oklep težak kot svinec. Nebo je železno sivo, nizko, moreče. Pred menoj, v središču formacije, je ogromen voz, ki ga vlečejo trije pari belih volov, ogromnih, s pozlačenimi rogovi. To ni kmečki voz. Je premikajoči se tempelj. Na njem je oltar z velikanskim križem in plapola, ogromen in težak od dežja, milanski prapor: rdeči križ na belem polju. Okoli voza stoji skupina izbranih vojakov negibno, kot bronasti kipi.

Narednik: "Ne prestopi črte! Nazaj!"

Zavpije narednik in me potisne z drogom sulice. Ima železno čelado z nosnikom, ki mu pokriva obraz, tako da se vidijo le oči, pordele od utrujenosti in napetosti. Nosi verižno srajco, ki mora tehtati vsaj dvajset kilogramov, in čeznjo tuniko z barvami svojega mesta.

Alex: "Kdo so tisti?"

Vprašam in pokažem na vojake na vozu, ki se zdi, da ignorirajo dež in mraz.

Narednik: "Družba smrti. Devetsto vitezov. Prisegli so pri Bogu in svetnikih, da bodo raje umrli, kot da bi pustili, da Carroccio pade, ali se umaknili. Če jih vidiš bežati, to pomeni, da smo vsi že mrtvi."

Narednik vraževerno pljune na tla. V daljavi slišim zamolkel, ritmičen hrup. To ni grom. Je nekaj hujšega.

Izvidnik: “Prihajajo! Nemci prihajajo!”

Tla se tresejo pod nogami. Vidim temno črto, ki se pojavi iz megle na obzorju. Nato vidim lesketanje. To so oklepi. Na tisoče oklepljenih vitezov, cesarska težka konjenica, najmočnejši vojni stroj znanega sveta. Ogromni so, jahajo bojne konje, obložene z železom in usnjem. Videti so kot jeklene pošasti, nepremagljivi. Mi smo peš. Pehota. Kmetje, iztrgani s polj, obrtniki, ki so zapustili delavnice, trgovci, ki so kupili oklep. Imamo sulice, dolge tri metre, ščite iz ojačanega lesa in veliko strahu.

Narednik: “Pike naprej! Zapičite jih v blato! Nihče ne sme stopiti koraka nazaj! Kdor zbeži, ga bom jaz ubil!”

Glas se mu rahlo zatrese. Prva vrsta poklekne v blato in zapiči kopito sulice v tla. Druga vrsta se spusti in nasloni sulico na ramo tovariša spredaj. Tretja vrsta stoji, pripravljena na udarec. To je zid železnih konic, človeški ježevec. Trk je grozljiv. Hrup je nepopisen: bučanje mesa ob kovino, lesa, ki se lomi, človeških krikov in živalskega rezgetanja. Nemški konji, izurjeni za napad, trčijo v naše pike. Vidim nabodene konje, ki brcajo, viteze, ki letijo iz sedla kot polomljene lutke. Neki vitez pade tik pred menoj, v blato. Velikan je. Poskuša vstati, a ga oklep drži dol kot obrnjeno želvo. Kovač iz Bergama, nizek in čokat možki z usnjenim predpasnikom čez verižno srajco, skoči nanj in ga večkrat udari z okovanim kijem. *Klang. Klang. Klang.* Dokler se vitez ne premakne več. Brutalno je. Tu ni viteške časti, ni vljudnih dvobojev. To je pretep v blatu za preživetje. To je sovraštvo tistega, ki brani svoj dom, proti tistemu, ki ga želi vzeti. M.E.M.O., kako lahko pehota premaga težko konjenico? Na papirju je nemogoče.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Družba smrti: Izbrana enota vitezov (legendarnih, vodil jih je Alberto da Giussano), ki so prisegli zmago ali smrt.

Falanga: Strnjena formacija komunalnih pešcev. Z ramo ob rami in z dolgimi sulicami ustvarijo neprebojen zid za konje.

Lombardska liga: Vojaško zavezništvo komun Severne Italije (prisega pri Pontidi, 1167) za boj proti Barbarossi. Politični čudež v razdeljeni Italiji.

Bitka traja ure. Blato se meša s krvjo in postaja rdečkasta brozga. Toda Carroccio se ne premakne. Voli še naprej žvečijo travo, ravnodušni, medtem ko se okoli njih ljudje koljejo. Na vozu trobentači še naprej igrajo, dajejo ritem in pogum borcem. Duhovnik blagoslavlja vojake, ki gredo mimo, in kriči molitve, ki jih nihče ne sliši. Na koncu vidim, da cesarski prapor, črni orel na zlatem polju, omahuje. Nato pade.

Množica: “Bežijo! Nemci bežijo!”

Krik se začne tiho, nato raste, postane rjojenje.

Množica: “Zmaga! Zmaga!”

Vidim cesarske viteze, tiste, ki so bili videti kot bogovi, kako obračajo konje in bežijo v blato, preganjajo pa jih naši, ki tečejo peš, lahki, divji. Krik zmagoslavja se dvigne iz naše linije in preglasi hrup dežja. Zmagali smo. Trgovci, barvarji, kovači so premagali cesarjevo vojsko. David je podrl Goljata in to je storil v blatu Lombardije. Narednik si sname čelado in jo pusti pasti. Obraz ima umazan od krvi in blata, lase prilepljene na čelo, a se smeji, s histeričnim, osvobajajočim smehom.

Narednik: “Vidiš, fant? Železo revežev reže enako dobro kot tisto bogatih. In danes smo Cesarja naučili, da mestni zrak ne le osvobaja, ampak naredi ljudi tudi nevarne.”

Udari me po rami, da me zaboli.

REALITY CHECK

Carroccio ni le voz, ampak duša mesta in braniti ga pomeni braniti svojo identiteto. Zmaga pri Legnanu (1176) dokazuje, da lahko vojska motiviranih državljanov premaga profesionalce vojne in da so Komune, običajno razdeljene, v združitvi Lombardske lige našle moč, potrebno za preživetje.

Študent

SCANNING: CORPUS IURIS CIVILIS

- > **Tip:** Zbirka rimskih zakonov (Justinijanov zakonik).
- > **Izvor:** Ponovno odkrit in komentiran v Bologni (Šola glosatorjev).
- > **Uporaba:** Temelj sodobnega civilnega prava.
- > **Tehnična podrobnost:** Celoten rokopis stane premoženje. Študenti prepisujejo dele ("pecie") za študij. To je pravna "programska oprema" Evrope.

Bologna je labirint arkad, neskončen tunel rdeče opeke, ki ščiti pred nebom in svetom. Dežuje, močan dež, ki neasfaltirane ceste spreminja v reke blata, a tu spodaj hodiš po suhem. Hrup je peklenski, babilonski stolp jezikov, ki te omami. Slišim govoriti nemško, francosko, angleško, provansalsko in italijanska narečja, ki jih sploh ne morem ločiti. Kot bi se vsa Evropa zbrala pod temi oboki. Vstopim v natrpano krčmo, gnan od lakote in mraza. Zrak je gost, skoraj trden: smrdi po kislem vinu, po lojnih svečah, ki se kadijo, po česnu, znoju in mokrih oblačilih, obešenih blizu ognja, da bi se posušila.

Študentje: "Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus!"

Na ves glas prepeva skupina pijanih fantov v kotu in razbija s kositrnimi kozarci po mastni leseni mizi. Sedem blizu suhega mladeniča, revno oblečenega, v večkrat zakrpani tuniki. Ima rdeče podočnjake, blede kožo nekoga, ki že tedne ni videl sonca. Bere ogromno knjigo, odprto pred seboj kot zaklad, ob migetajoči svetlobi sveče, ki ji je skoraj zmanjkalo voska.

Alex: "Kaj študiraš?"

Vprašam in poskušam biti prijazen. Nezadovoljno dvigne pogled zaradi motnje. Videti je kot nekdo, ki že dni ni spal.

Študent: "Civilno pravo. *Corpus Iuris Civilis*. Jutri imam izpit pri mojstru Irneriju, "Svetilki prava". Če ne naredim ali če ne odgovorim dobro

na *quaestio*, mi oče neha pošiljati denar. In če mi neha pošiljati denar, bom končal pod arkadami s psi.”

Alex: “Prihajaš od daleč?”

Študent: “Iz Poljske. Dva meseca sem hodil, prečkal Alpe peš, trikrat so me skoraj oropali. Vse zato, da bi prišel sem.”

Alex: “Zakaj prav sem? Ali na Poljskem ni šol?”

Nežno zapre knjigo, kot bi bila iz kristala.

Študent: “Ker je Bologna edino mesto, kjer poučujejo Pravo. Ne kraljevega prava, ki se spremeni vsakič, ko se zamenja kralj. Ne papeževega prava, ki misli le na dušo. Rimsko pravo. Tisto pravo. Tisto, ki razlaga, kako deluje svet, kako se sklepa pogodbe, kako se rešujejo spori brez uporabe meča. Tukaj se naučiš vladati svetu z logiko, ne s silo.”

M.E.M.O., razloži mi. Zdi se, da govori o magiji.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Universitas: Izvorno ni pomenilo “šola”, ampak “združenje”. Študenti so se združevali, da bi se zaščitili, najeli hiše in plačali profesorje.

Goliardija: Srednjeveški študentski duh. Svobodno življenje, alkohol, potegavščine, pesmi (kot *Gaudeamus Igitur*) in kritika oblasti.

Clerici Vagantes: Študenti, ki so potovali po Evropi od ene šole do druge. Veljali so za “klerike” (torej jih je ščitila Cerkev), čeprav niso bili duhovniki.

Alex: “In kako živite tukaj? Zdi se... kaotično.”

Študent: “Je pekel in raj hkrati. Bolonjčani nas sovražijo, ker delamo kažin, ker se opijamo, ker tekamo za njihovimi ženskami. A nas imajo radi, ker prinašamo denar. Naše najemnine plačujejo njihove palače. Naši nakupi bogatijo njihove trge. Zanje smo zlata jama in to vedo.”

Nenadoma se vrata krčme silovito odprejo. Vstopi skupina mestnih stražarjev, oboroženih s sulicami in z obrazi tistih, ki iščejo težave.

Stotnik: “Polijska ura! Vsi domov! In vi študenti, nehajte razgrajati, ali pa vas vržem v ječo!”

Tišina pade na krčmo za sekundo. Nato eden od pijanih fantov vstane in se opoteka.

Pijan Študent: “Mi smo *clerici*! Nimate pristojnosti nad nami! Odgovarjamo samo rektorju ali škofu! Dotaknite se nas in boste izobčeni!”

To je iskra. Stotnik stopi korak naprej, fant vanj vrže kozarec, ki ga zadane v čelado. *Klang*. V trenutku izbruhne kaos. Letijo stoli, krožniki, pesti. Poljski fant zgrabi svojo dragoceno knjigo in jo skrije pod plašč z materinskim zaščitniškim gibom.

Študent: “Pojdi stran! Če uničijo knjigo, sem mrtev! Stane več kot moje življenje!”

Pobegneva skozi zadnji izhod, tečeva po temnih, ozkih in smrdečih uličicah, preskakujeva luže in smeti. Slišiva krike in hrup pretepa, ki se nadaljuje za nama.

Alex: “Je vedno tako?”

Vprašam in sopiham, medtem ko se ustaviva pod drugo arkado, da bi zajela sapo.

Študent: “Vedno. To je nenehna vojna. A je vredno. Mi smo prihodnost, prijatelj moj. Mi bomo s svojimi knjigami in peresi napisali zakone, ki bodo vladali Evropi naslednjih tisoč let. Cesar ima meč, mi pa imamo Razum.”

Nasloni se na opečni zid, izčrpan, a s čudno svetlobo v očeh.

Študent: “Toda nocoj... nocoj pijemo v čast cesarju, Podestatu in tudi mojstru Irneriju.”

Se nasmehne in izpod plašča izvleče steklenico vina, ki jo je čudežno rešil (ali ukradel) v zmedi.

REALITY CHECK

Univerza nastane kot svobodno in posvetno združenje, ki znanje spremeni iz meniškega zaklada v prodajno blago in demokratizira kulturo (za tiste, ki lahko plačajo). Latinščina deluje kot lingua franca, ki študentom iz vse Evrope omogoča sporazumevanje in razpravljanje, kar ustvarja nekakšen pustolovski "srednjeveški Erasmus", ki postavlja temelje za nadnacionalno intelektualno skupnost.

Mojster umetnosti

SCANNING: FIORINO D'ORO

- > **Tip:** Kovanec iz čistega zlata (24 karatov).
- > **Izvor:** Firenze (1252).
- > **Uporaba:** Mednarodna valuta za trgovino.
- > **Tehnična podrobnost:** Nosi podobo Lilije (simbol mesta) in Janeza Krstnika. Je "dolar" srednjega veka.

Vonj je prva stvar, ki te zadane, udarec v obraz, takoj ko vstopiš. Je slabost vzbujajoča mešanica mokre volne, fermentiranega urina (uporabljenega za razmaščevanje vlaken, kakšen gnus), galuna, žvepla in rastlinskih barvil, ki vrejo v velikih bakrenih kotlih. Zrak je vroč, vlažen, zadušljiv. Sem v delavnici v Firencah, v četrti San Martino. To ni trgovinica. To je tovarna. Velika soba, odprta na cesto, polna kamnitih kadi, lesenih statev, ki ritmično škripajo, in na desetine ljudi, ki delajo kot nore mravlje. *Klak-klak-klak*. Hrup statev je hipnotičen, neprestan. Deček, star morda deset let, suh kot prekla in oblečen v cunje, meša temno in smrdečo tekočino v kadi, ki je visoka toliko kot on. Roke ima do komolcev umazane od rdeče barve, kožo razdraženo od kislin.

Mojster: "Hej, pazi, da ne poškropiš!"

Nanj zavpije obilen moški, oblečen v škrlatni žametni telovnik in s klobukom s peresom. To je Mojster, gospodar vsega tega. Med kadmi se giblje z videzom kralja v svojem gradu in s kritičnim očesom preverja vsako podrobnost.

Vajenec: “Da, gospod, oprostite.”

Odgovori deček in trepeti, ne da bi nehal mešati. Približam se Mojstru in poskušam ne zdrsniti na mokrih in spolzkih tleh.

Alex: “Lepa tkanina.”

Rečem in pokažem na kos rdečega blaga, obešenega na stojalu, da se posuši. Barva je neverjetna: globoka, sijoča, živa. Sumničavo me pogleda in me premeri od glave do pet.

Mojster: “To je firenški škrlat. Najboljši na svetu. Ne tista zbledela šara, ki jo delajo v Lucci ali na Flandrijskem. Ta rdeča zdrži sto let.”

Alex: “Kako dobite to barvo?”

Vprašam naivno. Mojster bruhne v smeh, masten smeh, ki zatrese njegov trebuh.

Mojster: “Hočeš, da ti razkrijem skrivnost Umetnosti? Moral bi ti odrezati jezik takoj zatem. To je skrivnost Ceha predelovalcev volne. To vedo samo mojstri. Če bi moj delavec poskušal to prodati konkurentu, bi ga našli v Arnu s kamnom okoli vratu.”

M.E.M.O., razloži mi ta pravila. Zdi se kot mafija.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Veliki cehi (Arti Maggiori): Najmočnejše korporacije (Sodniki, Trgovci, Menjalci, Volna, Svila, Zdravniki in Lekarnarji, Krznarji). Vladali so mestu.

Mali cehi (Arti Minori): Skromnejši obrtniki (Kovači, Čevljarji, Mesarji, Zidarji). Imeli so manj politične moči.

Ciampi: Najrevnejši delavci volne (česalci). Niso imeli Ceha, niso se mogli organizirati in niso imeli političnih pravic. Bili so srednjeveški proletariat.

Deček se spotakne od utrujenosti in polije malo dragocene tekočine po tleh. Mojster plane kot gad in mu prisoli zaušnico, da skoraj pade v kad.

Mojster: "Neroda! Tisto barvilo stane več, kot tvoj oče zasluži v celém življenju! Narejeno je iz *grane*, posušenih žuželk, ki prihajajo z Vzhoda!"

Vajenec: "Oprostite, Mojster... nisem hotel..."

Zaihti deček in se drži za rdeče lice.

Mojster: "Ne jokaj. Delaj. Če hočeš postati nekdo, moraš trpeti. Jaz sem začel pometati tla pri sedmih letih, dobival brce in jedel ostanke. Zdaj pa me poglej: sem Prior Umetnosti. Sedim v svetu Komune. Vladam v mestu."

Pogledam dečka. Ni suženj, tehnično je svoboden, a njegovo življenje pripada Mojstru. Je vajenec. Leta dela zastonj, ali skoraj zastonj, samo zato, da bi se naučil skrivnosti, ki ga bodo nekega dne, morda, naredile bogatega.

Alex: "Kaj pa, če se ne nauči?"

Vprašam in gledam druge delavce, odrasle moške, ki krtačijo volno ali tolčejo blago, z utrujenimi in vdanimi obrazi. Nekateri kašljajo, suh in grd kašelj, ki ga povzroča volneni prah, ki dan za dnem polni pljuča. Drugi imajo roke deformirane od artritisa, ker so bili predolgo v ledeni vodi.

Mojster: "Potem bo ostal *ciompo*, dninar. Meso za klanje. Ljudje, ki nimajo pravic, ki ne morejo voliti, ki se ne morejo niti zbrati, da bi se pritožili. Če to storijo, jih obesimo. Živijo v barakah zunaj obzidja, jedo črni kruh in čebulo ter umirajo pri štiridesetih. V tem mestu si ali Mojster ali nihče. Ali ješ ali pa si poješen. V trgovini z volno ni prostora za usmiljenje."

Odgovori Mojster s prezirom in pljune na tla. Ozrem se okoli in opazim, da kljub oglušujočemu hrupu statev obstaja podzemna napetost. Pogledi, ki jih delavci namenjajo Mojstru, ko jim je obrnjen s hrbtom, niso pogledi spoštovanja, ampak čistega sovraštva. Hladnega, potrpežljivega sovraštva, ki čaka le na iskro, da eksplodira. Morda se bodo nekega dne ti "ciompi" naveličali, da z njimi ravnajo kot z živino, in bodo vse to požgali. Mojster se vrne k svoji mizi, kjer odprta velika glavna knjiga čaka, da jo posodobi. S peresom začne pisati številke in izračunava dobičke, ki so za te ljudi nepredstavljeni.

Mojster: “Denar nikoli ne spi, fant. In Firenze so banka sveta. Mi posojamo kraljem in papežem. Če oni ne plačajo, mi zapremo mošnjiček in njihove vojske se ustavijo. Močnejši smo od cesarjev, le da ne nosimo krone.”

Zamrmra, bolj sebi kot meni, medtem ko pomoči pero v črnilo. Deček si obriše solze z rdečo roko, potegne z nosom in znova začne mešati, s pogledom, uprtim v škrlatni vrtinec, in morda sanja o dnevu, ko bo on nosil žamet.

REALITY CHECK

Cehi niso bili preprosta obrtna združenja, ampak prava država, ki je nadzorovala gospodarstvo in politiko s togim sistemom, ki je zagotavljal odličnost srednjeveškega “Made in Italy”, a ustvarjal tudi hude neenakosti. Ciompi, nekvalificirani delavci, izključeni iz vseh pravic, predstavljajo izkoriščani proletariat tega nastajajočega kapitalizma, katerega izključenost bo neizogibno pripeljala do upora.

Gvelfi in Gibelini

SCANNING: MERLATURA

- > **Tip:** Obrambni arhitekturni element.
- > **Oblika:** “Lastovičji rep” (Gibelinska) ali “Kvadratna” (Gvelfska).
- > **Uporaba:** Zaščita za lokostrelce, predvsem pa politični signal.
- > **Tehnična podrobnost:** Dovolj je pogledati streho palače, da veš, ali je lastnik s Papežem ali s Cesarjem.

Firence so sod smodnika, pripravljen na eksplozijo. Hodim po cesti in čutim napetost v zraku, gosto kot megla. Okna palač so zapahnjena z lesenimi deskami, kot bi čakali na orkan. Stolpi, ki so običajno videti le

visoki, so danes videti kot grozeči kamniti velikani, pripravljeni na udarec. Na vsakem vogalu so železne verige, pripravljene, da jih napnejo z ene strani ceste na drugo in tako blokirajo konjenico. Nenadoma nenaravno tišino prekine krik, ki ti požene kri v žilah. »Smrt Gibelinom! Naj živi Papež!« »Naj živi Cesar! Smrt Gvelfom! Izdajalci!« V trenutku se ulica napolni z oboroženimi ljudmi. To niso redni vojaki. To so sosedge, ljudje, ki so se še včeraj pozdravljali na tržnici. Mesarji s sekači, umazanimi od živalske krvi, plemiči z izdrtimi meči, služabniki z okovanimi palicami in kamni. Zatečem se v vežo z masivnimi lesenimi vrati in se poskušam narediti majhnega. Vidim dve skupini, ki trčita tik pred menoj. To je zmeden in brutalen pokol. Ni strategije, le čisto sovraštvo. Svetlolas fant, star morda šestnajst let, pade na tla, v glavo ga zadane kamen, vržen z okna. Drugi, v jopiču Gvelfov, skoči nanj z bodalom v roki. »Ustavite se!« zavpije duhovnik in priteče iz bližnje cerkvice. Poskuša se postaviti vmes in dvigne lesen križ kot ščit. »Bratje ste! Kristjani ste! Ustavite se v božjem imenu!« Nihče ga ne posluša. Duhovnika silovito odrinejo in pade v blato, križ pa poteptajo škornji bojevnikov. Poleg mene v veži stoji starec, ki opazuje prizor in zmajuje z glavo, z očmi, polnimi solz. »Zakaj?« ga vprašam in kričim, da bi me slišal nad truščem kovine in krikov. »Zakaj se tako sovražijo? Kaj so naredili?« »«Ker Buondelmonte ni hotel poročiti ženske iz rodbine Amidei,« odgovori z utrujenim glasom, kot bi pripovedoval žalostno pravljico, ki jo je slišal že tisočkrat. »Obljubil je, nato pa si je premislil in poročil drugo, iz rodbine Donati. Takšna žalitev se spere le s krvjo. Ubili so ga na Veliko noč, prav tam, pri Ponte Vecchio. In od tistega dne je vse mesto ponorelo. Vsaka družina je morala izbrati, na kateri strani bo.« Starec za trenutek zapre oči, kot bi se poskušal spomniti nekega drugega časa. »Spomnim se, ko sem bil otrok,« zašepeta s tresočim glasom. »Ni bilo Gvelfov ali Gibelinov. Bili so le Firenčani. Skupaj smo hodili k maši, sklepali posle, praznovali svetega Janeza brez strahu, da bi nas zabodli. Vrata hiš so bila odprta. Zdaj... zdaj pa nas poglej. Znotraj mesta smo zgradili zidove. Zidove iz kamna in zidove iz sovraštva. Ne morem več pozdraviti starega prijatelja Piera, ker on drži z Ubertiji, jaz pa z Buondelmontiji. Če naju vidijo govoriti, naju zmerjajo z izdajalci. Zastrupili smo vodnjake lastnega življenja.« M.E.M.O., je res vse to zaradi propadle poroke? Zdi se absurdno.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Gvelfi: Podporniki Papeža. Običajno so bili to meščani, trgovci, obrtniki, ki so želeli več avtonomije od Cesarja.

Gibelini: Podporniki Cesarja. Običajno so bile to stare plemiške družine, ki so želele ohraniti svoje fevdalne privilegije.

Krvno maščevanje (Faida): Zasebno maščevanje. Če je nekdo ubil tvojega sorodnika, si *moral* ubiti njega ali njegovega sorodnika. To je bila častna obveznost, ki je sprožila neskončne verige umorov.

Pretep se konča šele, ko na konjih pridejo stražarji Podestata in z nagnjenimi sulicami napadejo množico. Bojevniki se razbežijo v uličice kot šcurki, ko prižgeš luč. Na cesti ostanejo ranjenci, ki ječijo, in mrtvi, ki ne povzročajo več hrupa. Kri teče med tlakovci, meša se z blatom in odpadki ter ustvarja temne potoke, ki so videti kot odprte žile samega mesta. Vidim žensko, ki pride iz hiše in steče k truplu svetlolasega fanta. Vrže se nanj in kriči ime, ki ga ne razumem, ter boža njegove s krvjo umazane lase, kot bi ga lahko zbudila. »Prekleti!« nato zavpije in dvigne obraz proti stolpu nasproti, kjer je videti glave, ki molijo čez cine, ravnodušne kot bruhalniki. »Prekleti vi in vaša politika! Preklet Cesar in preklet Papež! Ubili ste mojega sina zaradi zastave!« S stolpa nekdo odgovori tako, da vrže cvetlični lonec, ki se raztrešči nekaj metrov stran od nje, pri čemer se razsujeta zemlja in črepinje. »Tiho bodi, gibelinska čarovnica! Ali pa pridi dol in mu delaj družbo!« Ni usmiljenja. Ni spoštovanja niti do bolečine matere. Državlјanska vojna je izbrisala človečnost. Starec poleg mene z besom pljune na tla. »Danes so zmagali Gvelfi,« zamrmra in stisne pesti. »Jutri bodo zmagali Gibelini in nas vse izgnali, požgali naše hiše in zaplenili naše imetje. To mesto je mati, ki žre svoje otroke. In mi smo tako neumni, da ji to dovolimo.« Zavije se v plašč in odšepa stran, pri čemer prestopi truplo, ne da bi ga sploh pogledal, saj je že vaju vsakodnevne groze. Jaz ostanem tam in gledam kri, ki se meša z blatom na cesti, in mislim, da ima ta "svoboda" Komun zelo grenak okus, okus po železu in pepelu.

REALITY CHECK

Politika v Komuni ni soočenje, ampak stalna državljanska vojna, kjer prvinsko sovraštvo med frakcijami (Gvelfi in Gibelini) vsiljuje popolno pripadnost, ki izniči posameznika. Ta kronična nestabilnost, v kateri zmaga pomeni fizično uničenje ali izgnanstvo nasprotnika, bo zaznamovala konec komunalne demokracije in odprla pot prihodu Gospodov (Signorie), da bi s silo vsilili mir.

Stolp

SCANNING: OPEKA

- > **Predmet:** Opeka
- > **Material:** Glina, žgana na soncu in nato v peči
- > **Funkcija:** Osnovni element navpične gradnje
- > **Opombe:** Zložene ena na drugo, na tisoče krat, ustvarjajo moč. Ena sama opeka ni vredna nič, zid iz opek je nepremagljiv.

San Gimignano je videti kot New York iz kamna, mrzlične sanje o navpičnosti v vodoravnem svetu. Dvignem oči in zvrtil se mi, občutek vrtočlavice me zgrabi v želodcu. Na ducate stolpov praska nebo, kamniti prsti, uperjeni proti Bogu, ali morda v izziv Njemu. Nekateri so tako visoki, da nizki oblaki prehajajo skozi njih in skrivajo vrh kot umetne gore. Sem gost v stolpu družine Salvucci, ene najmočnejših v mestu. Da sem prišel v zadnje nadstropje, sem potreboval dvajset minut, plezal sem po ozkih, strmih in škripajočih lesenih stopnicah. Ni ograje, le mastna vrv, katere se oprimeš. Če padeš, umreš. Stopnice so premične: če jih umakneš, ne more nihče gor. Stolp postane navpični sef, neosvojljiv. Glavar družine, gospod Guido Salvucci, starejši moški z obrazom, zaznamovanim z brazgotinami, in očmi, hladnimi kot led, mi ponudi začinjeno vino na terasi na vrhu stolpa. Veter je tu zgoraj močan, žvižga v ušesih in trga obleko. Od tu se vidi celotna dolina Val d'Elsa, zeleno morje gričev in vinogradov. A

on ne gleda razgleda. Ne zanima ga lepota. Gleda stolp sosedov, družine Ardinghelli, ki stoji le nekaj metrov stran, grozeč in temen.

Guido Salvucci: "Vidiš tistega? Prejšnji teden so dodali dva metra. Delali so ponoči, ob soju bakel, da jih ne bi videli. Mislijo, da so pomembnejši od nas samo zato, ker delajo več sence na trgu."

Mi pokaže s prezirom in pljune koščico olive v praznino.

Alex: "In kaj boste storili vi?"

Vprašam in se trdno držim ograje, da me veter ne odnese.

Guido Salvucci: "Še bomo gradili. Naročil sem že deset tisoč opek in hrastovih tramov. Naš stolp bo presegel njihovega za vsaj pet vatlov. Ali pa se bo pri tem zrušil. Toda dokler Guido Salvucci diha, nihče ne bo gledal Salvuccijevih zviška."

Odgovori s strašljivo mirnostjo.

Alex: "Ampak čemu služi? Je neudoben, hladen, temen... Sobe so majhne, v njih se niti stati ne da. Kuhanje je nočna mora, nošenje vode je mučenje..."

Vprašam in gledam notranjost stolpa skozi loputo. Zasmeji se, s suhim smehom brez veselja.

Guido Salvucci: "Ničesar ne razumeš, fant. Ne služi bivanju. Za bivanje imamo palačo spodaj, s kamini in tapiserijami. Ta stolp služi eni sami stvari: da vsem pove, da so Salvuccijevi gospodarji. Ko kmet dvigne glavo s polj, deset milj od tu, mora videti moj stolp in trepetati. Vedeti mora, da ga vidim. Višina je moč. Kdor je zgoraj, ukazuje, kdor je spodaj, uboga."

Prisilil sem se, da sem bolje pogledal v loputo. Notranjost stolpa je temen, vlažen vodnjak, ki smrdi po plesni in zatohlem. Vidim lesene tramove, ki podpirajo tla, počrnele od dima bakel. Ni pohišta, le zaboji, polni kamenja za metanje, in sodi olja. To ni hiša, to je orožje, uperjeno v nebo. Predstavljam si, kaj pomeni biti tukaj med obleganjem, v temi, ob hrupu udarcev, ki tresejo zidove, in čakati, da sovražnik zažge temelje. To je prostovoljni zapor, zgrajen iz zlata in ponosa. M.E.M.O., to je arhitekturna norost. To je tekmovanje, kdo ima večji ego.

M.E.M.O. GLOSSARIO

STOLPI IN NAVPIČNO MESTO V srednjem veku je prostor znotraj obzidja omejen in drag. Toda višina je neskončna (ali skoraj). San Gimignano je imel kar 72 stolpov (danes jih je ostalo 14). Bili so statusni simboli, kot nebotičniki Manhattan ali superšportni avtomobili danes. Bili so neuporabni kot bivališča, a bistveni za mestno vojskovanje (na sosede so metali kamenje in vrelo olje) in za javno podobo. Družina brez stolpa je bila drugorazredna družina.

Nenadoma zaslišimo zamolkel hrup, kot podzemno grmenje. Zemlja se rahlo zatrese pod našimi nogami. Oblak rumenkastega prahu se dvigne z nasprotnega dela mesta in zakrije sonce.

Guido Salvucci: “Zrušil se je! Stolp Cugnanesijev se je zrušil! Vedel sem! Vedel sem!”

Zavpije gospod Guido in steče k ograji, srečen kot otrok za božič. Nazdravi katastrofi s svojim srebrnim kelihom in izlije malo vina kot daritev bogovom uničenja.

Guido Salvucci: “Bog je pravičen! Gradili so prehitro, na peščenih temeljih. Hoteli so se dotakniti neba s prsti, umazanimi od oderuške obresti. Naučili se bodo, da ni dovolj imeti denar, treba je imeti tudi pamet in božji blagoslov. Zdaj so prah, mi pa smo še vedno tukaj, višji kot prej.”

Vzklikne z očmi, ki sijejo s fanatično svetlobo. Pogledam dol, v praznino, proti oblaku prahu, ki se razkaduje. Predstavljam si krike, ranjene, ruševine, ki so zmečkale sosednje hiše. To je tekma, kdo ima daljšega (opeko), ki se igra na koži navadnih ljudi, ki živijo spodaj, v senci teh kamnitih velikanov.

Alex: “Se ne bojite, da se zruši tudi vaš?”

Vprašam in čutim, kako tla vibrirajo zaradi vetra, ki tuli kot lačen volk. Z ljubeznijo poboža grobo kamnito ograjo, skoraj s poželenjem.

Guido Salvucci: “Ta stolp bo stal tisoč let. In tisoč let bodo vsi vedeli, kdo je bil Guido Salvucci. Moje meso bo zgnilo, a moj kamen bo ostal. To je edina nesmrtnost, ki si jo lahko kupimo.”

Zašepeta.

REALITY CHECK

Srednjeveški stolpi so "nebotičniki", ki niso nastali zaradi potrebe po prostoru, ampak kot čisti statusni simboli, ogromna potrata virov za dokazovanje bogastva in moči v tekmi vertikalnega ega. Ta kamniti gozd, katerega preživel primer je San Gimignano, priča o ambicijah družin, ki so iskale nesmrtnost skozi opeko in pustile neizbrisen pečat v urbani pokrajini.

MISIJA OPRAVLJENA: DEBRIEFING##

OPERATIVNI SESTANEK PO MISIJI:

URBANA KULTURA

OD: Mission Control

ZA: Alexa (Časovni poročevalec)

ZADEVA: Analiza po misiji 12.-13. stoletje

Odlično delo, Alex. Preživel si kaos Komun. Videl si rojstvo Italije, ki jo poznamo: Italije stotih mest, trgov, bank in univerz. Razumel si, da se za lepoto palač vedno skriva krut boj za oblast.

Ključne točke misije:

1. **Svoboda je naporna:** Komune niso demokratični raji. So nasilni kraji, kjer se svoboda vsak dan osvaja z orožjem in denarjem (Prizor 1 in 2). Toda prvič navadni ljudje nekaj štejejo.
2. **Moč denarja:** Videl si, kako firenški florinti (Prizor 4) štejejo več kot meči. Rojen je nov družbeni razred: buržoazija. Ne molijo (kot menihi) in se ne borijo (kot plemiči), ampak delajo in služijo. In spremenili bodo svet.
3. **Kultura postane posvetna:** Univerza (Prizor 3) Cerkvi odvzame monopol nad znanjem. Zdaj se študira za kariero, da bi postali odvetniki, notarji, sodniki. Kultura postane socialno dvigalo.
4. **Državljansko sovraštvo:** Stolpi San Gimignano (Prizor 6) in pretepi med Gvelfi in Gibelini (Prizor 5) nas učijo, da je Italija dežela zvonikov. Ljubezen do lastnega mesta pogosto postane sovraštvo do sosedu. To je razvada, ki se je ne bomo nikoli povsem znebili.

Zaključek: Obdobje Komun je adolescenca Evrope. Je obdobje eksplozivne rasti, upora proti avtoriteti (Cesarju), nebrzdane ustvarjalnosti in iracionalnega nasilja. Mesta, ki si jih obiskal, so laboratoriji, kjer se

izumlja prihodnost: kapitalizem, predstavniška demokracija, civilno pravo. Vse, kar smo danes, v dobrem in slabem, se je rodilo na teh hrupnih trgih.

NASLEDNJA MISIJA: Pripravi se na spremembo vzdušja. Hrup italijanskih tržnic zapuščamo zaradi mistične tišine gotskih katedral in mraza križarskih vojn. Šli bomo pogledat, kaj se zgodi, ko Vera postane orožje. Obleci si težko volneno majico. Odhajamo na Sever.

Konec in ven. **REŽISER**

POGLAVJE 8: VERA V GIBANJU (Križarske vojne in herezije)

 DOSJE: 08

 ČASOVNI OKVIR: XI-XIII stoletje (1095-1291)

 LOKACIJA: Evropa, Sveta dežela

 MISIJA: NAVODILA (BRIEFING)

AGENT: REŽISER **ZA:** KRONORPORTERJA **ALEXA ZADEVA:** OGENJ VERE

Dobrodošel v srednjem veku meča in križa. Če je bilo leto 1000 gospodarsko prebujenje, so naslednja stoletja duhovno prebujenje... a oboroženo. V tem dosjeju ne bomo govorili o kraljih ali cesarjih, ki se borijo za ozemlje, ampak o celih množicah, ki se premikajo zaradi ideje. To je doba, ko Vera ni zasebna stvar, ampak uničujoča politična in vojaška sila.

Vsi gledajo proti Jeruzalemu. Romanje se iz potovanja pokore spremeni v vojaško odpravo: Križarsko vojno. “Bog tako želi” je klic, ki kmete, viteze in kralje požene na tisoče kilometrov dolg pohod v neznano. Toda ogenj vere gori tudi doma. Kdor misli drugače (heretiki), je viden kot virus, ki ga je treba izkoreniniti. Cerkev na vrhuncu svoje moči ne dopušča odstopanj. Tako nastanejo Inkvizicija in beraški redovi, kot so Frančiškani, ki poskušajo Cerkev vrniti k uboštvu njenih začetkov, a ostajajo pokorni Papežu.

Tvoja naloga je razumeti, kaj človeka žene, da zapusti vse in umre v tuji deželi v božjem imenu, in kaj se zgodi, ko ljubezen do resnice postane nestrpnost.

CILJI SKOKA (PRIZORI)

1. **POZIV (Clermont, 1095):** Prisostvuj govoru papeža Urbana II. Točen trenutek, ko zgodovina spremeni smer.
2. **OBLEGANJE (Jeruzalem, 1099):** Doživi brutalnost osvojitve. Ni slave, le kri.
3. **VITEZ TEMPLJAR (Sveta dežela):** Spoznaj meniha, ki vihti meč. Živ paradoks, rojen za zaščito romarjev.
4. **UBOŽEC (Assisi):** Opazuj Frančiška, kako se odreče svojemu premoženju. Nenasilna revolucija ubožstva.
5. **HERETIK (Albi):** Vstopi v dramo Katarov. Kristjani, ki ubijajo druge kristjane v srcu Evrope.
6. **INKVIZITOR (Sodišče):** Sedi nasproti tistega, ki sodi dušam. Strah pred drugačnim razmišljanjem in rojstvo "miselne policije".

OPERATIVNA OPOMBA: Bodi previden. V tem obdobju je meja med svetnikom in fanatikom zelo tanka. Ne sodi z današnjimi očmi, ampak poskušaj razumeti logiko včerajšnjega dne.

Začetek zaporedja izstrelitve... Destinacija: Clermont, Francija. Leto: 1095.

SREČNO, KRONORPORTER.

Poziv

SCANNING: PAPEŠKI ODER

- > **Struktura:** Dvignjena lesena ploščad na odprtem polju.
- > **Lokacija:** Zunaj katedrale (preveč ljudi, da bi bili notri).
- > **Podrobnost:** Rdeče in zlato blago, ki je v kontrastu s sivim novembrskim blatom.
- > **Funkcija:** Ojačanje glasu in avtoritete enega samega človeka nad tisoči.

Smo v Clermontu v Franciji. Piše se november 1095 in mraz ti leze v kosti. Nebo je svinčena plošča, tla pa so močvirje zmrznjenega blata, ki ti pri vsakem koraku poseša škornje. Še nikoli nisem videl toliko ljudi na kupu. Nismo na trgu, smo na odprtem polju zunaj mestnega obzidja, saj nobena cerkev, niti katedrala, ne bi mogla sprejeti te množice. Tu so škofje s svojimi zlatimi mitrami, opati v habitih iz grobe volne, vitezi v verižnih srajcah, ki žvenketajo, in morje kmetov, trgovcev, žensk in otrok. Vonj je močan: mešanica kadila, neumitega potu, mokrega usnja in dima z žerjavic, prižganih za ogrevanje. V zraku je električno pričakovanje, kot pred nevihto. Vsi gledajo proti dvignjenemu lesenemu odru sredi polja. Nato nenadoma zavlada tišina. Na oder stopi mož. To je papež Urban II. Ne izgleda kot bojevnik, je cerkveni mož, a ko začne govoriti, je njegov glas ostrejši od meča.

Papež Urban II: “Ljudstvo Frankov! Ljudstvo, ki ga ljubi Bog! Iz Jeruzalema je prišla žalostna novica. Turki, perzijsko ljudstvo, preklet narod, so vdrl v dežele kristjanov!”

Njegov glas odmeva v ledeni tišini. Ne uporablja mikrofонов, a kriči z močjo, ki se zdi nadnaravna.

Papež Urban II: “Opustošili so božje kraljestvo z ognjem in mečem. Cerkev so spremenili v hleve za svoje konje. Oltarje so oskrunili s svojo nesnago. Vaši bratje na Vzhodu prosijo za pomoč! Kdo jih bo šel braniti, če ne vi?”

Vidim obraze okoli sebe. Vitezi, ki jokajo, kmetje, ki stiskajo pesti. Papež pritiska na prave tipke. Ne govori o politiki, govori o časti in veri.

Papež Urban II: “Nehajte se boriti med seboj! Nehajte se pobijati za kos zemlje v tem tesnem kraljestvu! Podajte se na pot Svetega groba! Iztrgajte tisto deželo zlobnemu rodu in si jo podredite! Tisto deželo, kjer se cedita mleko in med!”

In potem končna obljuba, tista, ki spremeni vse.

Papež Urban II: “Vsem tistim, ki bodo odšli, če bodo umrli na poti ali v bitki proti nevernikom, obljubljam takojšnje odpuščanje vseh grehov! Odprite si pot v Raj s svojim mečem!”

Kot bi vrgel vžigalico v sod smodnika. Iz množice se dvigne krik, najprej plašen, nato oglušujoč, grmenje, ki strese zemljo.

Množica: “Deus Vult! Deus Vult! Bog tako želi!”

Na tisoče ljudi začne trgati kose rdečega blaga s svojih plaščev in si jih šivati na desno ramo v obliki križa. To je kolektivni delirij. Poleg mene v blato pade vitez in joka.

Vitez: “Grešnik sem! Ubijal sem, kradel sem! A zdaj... zdaj se lahko rešim! Šel bom! Šel bom v Jeruzalem!”

M.E.M.O., to je neverjetno. Ne razmišljajo o strategiji ali logistiki. Razmišljajo o svoji duši. Papež je pravkar spremenil vojno v sveto dejanje.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Popolni odpustek: Izbris vseh kazni za storjene grehe. V praksi direktna vstopnica za Raj, s preskokom Vic. To je bila najmočnejša motivacija za srednjeveškega človeka, ki se je bal Pekla.

Oboroženo romanje: Na začetku se ni imenovalo “Križarska vojna” (izraz, izumljen stoletja pozneje), ampak *iter* (potovanje) ali *peregrinatio*. Novost je bila, da si lahko nosil meč.

Deus Vult: “Bog tako želi”. Bojni krik, ki je združil različna ljudstva, ki so govorila različne jezike.

Ko se množica razide, vidim prizore čistega fanatizma. Kovač že kuje koso, da bi jo spremenil v sulico. Ženska ponuja svojega edinega novorojenega sina nebu in obljublja, da bo Kristusov vojak. A vidim tudi drugo. Vidim plemiče, ki pohlepno preračunavajo ozemlja, ki jih bodo lahko osvojili tam doli. Vidim trgovce, ki razmišljajo o novih poteh za začimbe. Vera je motor, a pohlep je gorivo. Približam se skupini kmetov, ki se organizirajo za takojšen odhod, brez zalog, brez pravega orožja, prepričani, da bo Bog poskrbel za vse.

Alex: “Ampak ali veste, kako daleč je Jeruzalem? Veste, da bo potrebnih mesece hoje?”

Vprašam starca z lesenim križem okoli vratu.

Starec: “Kaj je pomembna razdalja? Če je Bog z nami, kdo bo proti nam? Obzidje Jeruzalema se bo zrušilo ob našem prihodu kot tisto v Jerihu!”

Imajo blazne oči. Ne vidijo resničnosti, vidijo le cilj. To bo pokol. Mnogi od njih ne bodo prišli niti iz Francije. Ledeni novembrski veter še naprej piha, a zdi se, da ga nihče več ne čuti. Vse greje notranji ogenj, ki bo žgal Evropo in Bližnji vzhod naslednji dve stoletji.

REALITY CHECK

Urban II. je dokazal moč besede in propagande, saj je mobiliziral ogromno vojsko, ne da bi imel svojo lastno, in nasilni Evropi ponudil varnostni ventil proti zunanjemu sovražniku. Križarska vojna se tako kaže kot neločljiva mešanica iskrene vere in brutalnega gospodarskega interesa, kjer se verska predanost neločljivo meša z žejo po zemlji in bogastvu.

Obleganje

SCANNING: OBLEGOVALNI STOLP

- > **Višina:** 18 metrov (višji od obzidja).
- > **Material:** Les, prekrit z mokrimi kožami (da ne zgori).
- > **Oborožitev:** Dvižni most na vrhu, samostrelci v spodnjih nadstropjih.
- > **Gibanje:** Potiskanje z rokami na kotalečih se deblih.

Minila so štiri leta od poziva v Clermontu. Štiri leta pohoda, lakote, bolezni in bitk. In zdaj smo tukaj. Jeruzalem. Sveto mesto se blešči pod neusmiljenim soncem, ki drobi kamenje. A danes v zraku ni svetosti. Je le vonj po smrti. Sem na obzidju, ali bolje rečeno, na oblegovalnem stolpu, ki so ga križarji potisnili ob obzidje. To je pekel hrupa. Katapulti mečejo ogromne kamne, ki treščijo ob obrambo, branilci mečejo posode z “grškim ognjem”, ki zažge vse, tudi meso. Poleg mene je Godfrey Bouillonski, eden od vodij križarske vojne. Pokrit je s prahom in krvjo, a njegove oči se svetijo s fanatično svetlobo.

Godfrej Bouillonski: “Potiskajte! Potiskajte v Kristusovem imenu! Most! Spustite most!”

Kriči svojim možem. Dvižni most stolpa s topim udarcem pade na mestno obzidje. Končano je. Pot je odprta. Križarji se vlijejo notri kot poplavljen reka. Niso več ljudje, so podivjane zveri. Preveč so pretrpeli, da bi prišli do sem: jedli so svoje konje, v puščavi so pili svoj urin. Zdaj se želijo le izživeti.

Vitez: “Nikogar ne pustite živega! Bog bo prepoznal svoje!”

Zavpije vitez z rdečim križem na prsih, medtem ko spusti meč na neoboroženega branilca. Vstopim v mesto za njimi. Ob tem, kar vidim, mi gre na bruhanje. To ni bitka, to je klavnica. Moški, ženske, otroci, starci... nikomur ni prizanešeno. Muslimani iščejo zatočišče v mošaji Al-Aqsa, a križarji razbijejo vrata in jih tam notri pobijejo. Kri. To ni metafora. Kri resnično teče po ulicah, gosta in temna, meša se s prahom. Ponekod sega do gležnjev. Konjem drsi na tlaku, ki je zaradi pokola postal spolzek. Vidim skupino Judov, ki so se zatekli v svojo sinagogo. Križarji blokirajo vrata in zažgejo zgradbo. Kriki, ki prihajajo od znotraj, so parajoči.

Alex: “Ampak zakaj? Predali so se! Zakaj jih pobijate?”

Poskušam ustaviti vojaka, ki se pripravlja, da bi udaril žensko. Pogleda me s praznimi očmi, podplutimi s krvjo.

Vojak: “Ker so oskrunili Kristusov grob! Morajo biti očiščeni! To mesto mora biti oprano greha!”

Odrine me in udari. Ni usmiljenja, ni človečnosti. Le slepi bes, upravičen z religijo. Omotičen hodim med trupli. Vidim Godfreja Bouillonskega, ki vstopa v Cerkev Svetega groba. Sname si čelado, odloži okrvavljen meč in poklekne k molitvi, jokajoč od ganjenosti. Nekaj metrov stran njegovi možje režejo vratove otrokom. Kontrast je tako nasilen, da se mi vrti. Kako lahko molijo k Bogu Ljubezni z rokami, tako umazanimi od krvi?

M.E.M.O.: “Zaznavam stopnje ekstremne kognitivne disonance, Alex. Za njih ni protislovja. Ubijanje nevernika ni umor, je *malicid* (ubijanje zla). Velja za hvalevredno dejanje.”

Zatečem se v stransko ulico, da bi pobegnil pred grozo. Tam najdem starega Saracena, ki sedi na tleh in v naročju drži truplo deklice. Niti joka ne več. Samo gleda me.

Starec: “Vi častite preroka, ki je pridigal mir, in prinašate vojno. Častite preroka, ki je pridigal uboštvo, in ropate naše zlato. Kdo ste vi v resnici? Demoni ali ljudje?”

Ne vem, kaj naj odgovorim. Nimam odgovorov. Osvojitev Jeruzalema ni zmaga vere. Je njen največji poraz. Osvojili so kamenje, a izgubili so dušo.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Grški ogenj: Zažigalno orožje, ki so ga uporabljali Bizantinci in Arabci. Skrivna mešanica (morda nafta, živo apno, žveplo), ki je gorela tudi na vodi in se je ni dalo pogasiti. Napalm srednjega veka.

Malicid: Izraz, ki ga je uporabljal sveti Bernard iz Clairvauxa za opravičevanje ubijanja poganov. Ne ubiješ človeka, ubiješ zlo, ki je v njem.

Križarske države: Po osvojitvi križarji niso vrnili ozemelj bizantinskemu cesarju (kot so obljubili), ampak so ustanovili fevdalna kraljestva (Jeruzalemsko kraljestvo, Grofija Edesa itd.), ki so jih upravljali tako kot v Evropi.

Noč pada na sveto mesto. Tišina se je vrnila, prekinjajo jo le jeki ranjencev in prasketanje požarov. Zrak smrdi po zažganem mesu. Gledam luno, ki vzhaja nad Kupolo na skali, in mislim, da bo ta dan zaznamoval sovraštvo med Vzhodom in Zahodom za tisoč let.

REALITY CHECK

Osvojitev Jeruzalema razkriva brutalnost srednjeveške vojne, kjer sta ropanje in pokol civilistov norma, verski fanatizem ("Bog tako želi") pa odstrani vsako moralno zavoro. Ta prelivanje krvi ne bo pozabljeno, ampak bo združilo muslimanski svet proti krščanskim napadalcem in postavilo temelje za Saladinovo prihodnjo ponovno osvojitev.

Vitez Templjar

SCANNING: TEMPLJARSKI PLAŠČ

- > **Barva:** Bela (čistost) z rdečim križem (mučeništvo).
- > **Material:** Groba volna, težka.
- > **Pomen:** To ni uniforma, to je meniško oblačilo. Kdor ga nosi, se je zaobljubil uboštvu, čistosti in pokorščini.
- > **Podrobnost:** Pod plaščem ni kute, ampak verižna srajca.

Smo na cesti, ki vodi iz Jafe v Jeruzalem. To je prašen trak, ki prečka gola gričevja in doline, kjer se lahko razbojniki skrijejo kjerkoli. Potujem s karavano romarjev. To so preprosti ljudje: nemški kmetje, italijanski trgovci, francoske vdove. Sem so prišli molit, a jih je strah. Vsaka senca se zdi kot zaseda. Varuje nas skupina nenavadnih vitezov. Ne smeji se, ne pijejo, ne kockajo kot drugi vojaki. Jezdijo v tišini, s popolno disciplino. Nosijo bele plašče z rdečim križem na prsih. Približam se enemu od njih. Ime mu je Brat Hugo. Ima dolgo in neurejeno brado (kot predpisuje njihovo pravilo) in oči, utrujene od preveč bitk.

Alex: "Ste menihi ali vojaki? Ne razmem."

Ga vprašam, medtem ko se ustavimo, da bi napojili konje. Pogleda me, medtem ko čisti svoj meč z naoljeno krpo. To počne z enako skrbnostjo, s katero duhovnik čisti kelih pri maši.

Brat Hugo: “Smo oboje. In nobeden od njiju. Smo Novo Viteštvo. Ne borimo se za slavo, ne za ženske, ne za zlato. Borimo se, da zaščitimo tiste, ki se ne morejo zaščititi sami.”

Alex: “Ampak Jezus je rekel, nastavi drugo lice. Kako lahko ubijate in molite?”

To je vprašanje, ki me muči, odkar sem prišel sem.

Brat Hugo: “Jezus je tudi z bičem pregnal trgovce iz templja. Vidiš te romarje? Prodali so vse, da so prišli sem in se dotaknili Kristusovega groba. Če ne ubijem razbojnika, ki jih hoče zaklati, sem sokriv zla. Moj meč je dejanje usmiljenja.”

To je železna in strašna logika. Ustvarili so teologijo vojne. Nenadoma v daljavi zatuli rog. Skupina saracenskih konjenikov se pojavi izza hriba, hitri kot veter. Romarji kričijo in se stiskajo za vozovi. Brat Hugo ne kriči. Ne razburja se. Mirno si nadene čelado.

Brat Hugo: “Bratje, v formacijo. Non nobis, Domine, non nobis.”

Templjarji: “Sed nomini tuo da gloriam!”

Odgovorijo drugi v zboru (“Ne nam, Gospod, ne nam, ampak svojemu imenu daj slavo”). Napadejo. Ni jih veliko, morda ducat proti tridesetim Saracenom. A napadejo kot železni zid. Ni strahu, saj je za njih smrt le začetek pravega življenja. Spopad je kratek in brutalen. Templjarji ne iščejo elegantnih dvobojev. Udarjajo, da bi ubili, s strašljivo učinkovitostjo. Saraceni, ko vidijo, da ne morejo prebiti formacije, se umaknejo tako hitro, kot so prišli. Brat Hugo se vrne. Na roki ima ureznino, a zdi se, da je ne čuti.

Brat Hugo: “Ste v redu?”

Vpraša starko, ki se trese. Poljubi mu roko, pokrito z železno rokavico. Hitro umakne roko, skoraj z nelagodjem. Njihovo pravilo prepoveduje dotikanje žensk, celo mater ali sester.

Alex: “Zmagali ste.”

Rečem občudujoče.

Brat Hugo: “Bog je zmagal. Mi smo le orodje. In zdaj nadaljujmo pot. Jeruzalem je še daleč in noč se bliža.”

Nadaljujejo pohod, tihi kot beli duhovi v prahu. So najbolj smrtonosni ljudje svojega časa, a vendar živijo kot reveži, jedo v dvoje iz iste skledе in spijo oblečeni, pripravljeni na bitko. M.E.M.O., to so prvi profesionalni elitni vojaki v zgodovini. Božje specialne enote.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Ubožni vitezi Kristusa: Prvotno ime Templjarjev. Na začetku so bili tako revni, da je njihov pečat prikazoval dva viteza na enem konju.

Tempelj: Jeruzalemski kralj jim je dal za sedež mošejo Al-Aqsa, za katero so verjeli, da je Salomonov tempelj. Od tod ime "Templjarji".

Bančniki: Da bi financirali vojne, so postali izjemno bogati. Izumili so "menico" (prednika čeka): romar je deponiral denar v Parizu in ga dvignil v Jeruzalemu, ne da bi tvegala rop.

Gledam jih, kako odhajajo, in razmišljam o njihovem koncu. Čez dvesto let jih bo francoski kralj, zavisten zaradi njihovega bogastva, obtožil grozljivih herezij in jih dal sežgati na grmadi. Brat Hugo in njegovi tovariši bodo umrli izdani prav od Cerkve, ki so jo prisegli braniti.

REALITY CHECK

Templjarji predstavljajo konceptualno revolucijo, saj prvič združujejo figuro meniha s figuro bojevnika in ustvarjajo prvo moderno profesionalno vojsko, ki temelji na absolutni disciplini. Paradoksalno je Red kljub zaobljubi uboštva postal najbogatejša multinacionalka srednjega veka, gospodarska sila, ki je na koncu povzročila njihov propad v rokah zavidljivega kralja.

Ubožec

SCANNING: TRGOVČEVA OBLEKA

- > **Blago:** Rdeč žamet, obrobljen s krznom.
- > **Vrednost:** Enaka enoletni plači kmeta.
- > **Pomen:** V družbi, razdeljeni na stanove, obleka naredi človeka. Dobro se obleči pomeni imeti moč.
- > **Podrobnost:** Žive barve (rdeča, modra, zelena) so bile rezervirane za bogate. Reveži so nosili sivo ali rjavo.

Assisi je majhen dragulj iz belega kamna, oprijet na goro Subasio. Toda danes na škofijskem trgu nihče ne gleda razgleda. Poteka sojenje. Na eni strani je Pietro di Bernardone, eden najbogatejših trgovcev v mestu. Oblečen je kot kralj, rdeč od jeze, in v roki drži vrečko kovancev, kot bi bila orožje. Na drugi strani je njegov sin, Frančišek. Je mlad, suh, z očmi, ki se svetijo s čudno, mrzlično svetlobo. Med njima, sedeč na svojem prestolu, je škof Guido, ki zaskrbljeno opazuje prizor. Trg je poln ljudi, ki mrmrajo. Nekateri se smejujejo, drugi zmajujejo z glavo, tretji jokajo.

Pietro di Bernardone: “Hočem vse nazaj! Denar, ki ga je ukradel za popravilo tiste cerkvice v ruševinah, in obleke, ki jih nosi! Če noče biti trgovec, ne sme uživati sadov mojega dela!”

Kriči oče in s prezirom kaže na sina. Frančišek ne odgovori takoj. Ozre se okoli sebe, kot bi videl nekaj, česar drugi ne vidijo. Nato se s počasnimi in slovesnimi kretnjami začne slačiti. Sname si žametni plašč. Nato svilen tuniko. Nato nogavice. Ostane popolnoma gol, tam, sredi trga, pod hladnim umbrijskim soncem. Množica obmolkne. To je nezaslišan škandal. Sin, ki javno osramoti očeta. Frančišek skrbno zloži obleke in jih položi k očetovim nogam, skupaj z vrečko kovancev.

Frančišek: “Do danes sem tebe, Pietro di Bernardone, klical oče. Od zdaj naprej pa bom lahko z vso gotovostjo rekel: Oče naš, ki si v nebesih. Kajti v Njem sem položil ves svoj zaklad in vse svoje upanje.”

Njegov glas ni jezen. Je nežen, a trden kot skala. Oče je okamenel. Ne ve, ali bi ga udaril ali pobegnil. Škof Guido hitro vstane in pokrije Frančiškovo goloto s svojim plaščem, v gesti zaščite, ki je tudi uradno sprejetje s strani Cerkev.

Alex: “Ampak ali te ne zebe? Te ni strah, da boš umrl od lakote?”

Ga vprašam in se približam, medtem ko ga škof odpelje proti palači. Frančišek se mi nasmehne. To je najbolj svoboden nasmeh, kar sem jih kdaj videl.

Frančišek: “Brat, strah izvira iz tistega, kar imaš za izgubiti. Če nimaš ničesar, se ne bojiš ničesar. Svoboden sem. Poročil sem se z Gospo Revščino in ona me ne bo nikoli izdala.”

Nekaj časa mu sledim. Ne gre v bogat samostan. Gre proti gozdovom, h gobavcem, k zadnjim. M.E.M.O., ta fant dela večjo revolucijo kot Lenin ali Robespierre. A brez sekanja glav. Pravi, da je gospodarski sistem, na katerem temelji svet (pohlep, dobiček, imetje), napačen.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Beraški redovi: Frančiškani in Dominikanci. Za razliko od tradicionalnih menihov (ki so živeli v bogatih, izoliranih opatijah) so oni živeli v mestih, prosili za vbogajme in pridigali med ljudmi.

Sončna pesem: Prva pesem v italijanskem jeziku. Frančišek ne hvali Boga zaradi čudežev ali moči, ampak zaradi preprostih stvari: sonca, vode, ognja, celo smrti (“Sestra naša telesna smrt”).

Stigme: Rane, ki posnemajo Kristusove rane na križu. Frančišek je bil prvi svetnik v zgodovini, ki jih je prejel (na gori La Verna), kot znak njegove popolne identifikacije z Jezusom.

V naslednjih mesecih vidim, kako se Assisi spreminja. Drugi mladi, sinovi plemičev in trgovcev, zapustijo vse, da bi sledili temu bosemu norcu. Oblečejo se v vrečevino, spijo na tleh, delajo z rokami in ne sprejemajo denarja, le hrano. Ljudje jih kličejo “božji norčki”. Vedno se smeji, pojejo, pridigajo pticam. Zdi se, da so pijani, a pijani so od veselja. V svetu, obsedenem z močjo in vojno (kot smo videli v Jeruzalemu), je Frančišek šok. On je anti-Križar. Namesto da bi ubijal

nevernike, bo šel k egiptovskemu sultanu, neoborožen, da bi mu govoril o miru. In sultan ga ne bo ubil, ampak ga bo poslušal in ga pustil oditi.

REALITY CHECK

Frančišek Asiški se na duhovno krizo prebogate Cerkve ne odzove s herezijo, ampak s pokorščino in radikalnim uboštvom, ki želi reformirati sistem od znotraj. Njegova "ekološka" vizija pred svojim časom, ki vidi naravo kot ogledalo Boga, in njegov miroljuben pristop do islama predstavljata revolucionarno alternativo nasilju križarskih vojn in pohlepu trgovske družbe.

Heretik

SCANNING: CONSOLAMENTUM

- > **Predmet:** Katarski obred.
- > **Funkcija:** Duhovni krst.
- > **Učinek:** Vernika spremeni v "Popolnega". Od tistega trenutka ne sme več jesti mesa, lagati ali imeti spolnih odnosov.
- > **Opomba:** Za Katoliško cerkev je to smrtna herezija, ker zanika tradicionalne zakramente.

Smo v Languedocu, na jugu Francije. To je čudovita dežela, polna vinogradov in sonca, kjer govorijo mehak jezik (langue d'oc) in trubadurji pojejo o dvorni ljubezni. Toda danes zrak smrdi po dimu. Sem zunaj obzidja majhnega utrjenega mesta. Vojska križarjev s severa, ki jo vodi Simon de Montfort, je pravkar prebila obrambo. A to niso križarji, ki gredo v Jeruzalem. To so kristjani, ki ubijajo druge kristjane. Vstopim v mesto med ruševinami. Vidim vojake s križem na prsih, ki iz hiš vlečejo moške in ženske, oblečene v črno, suhe kot okostnjake. To so "Popolni", duhovniki Katarov.

Vitez: “Prekličite! Prisegite zvestobo Papežu in živeli boste!”

Kriči dominikanski menih, ki spremlja vojake. V roki ima križ in ga skoraj potisne v obraz ujetniku. Ujetnik, starejši moški z belo brado, mirno zmaje z glavo.

Popolni: “Mi ne prisegamo. Vaš svet je Satanovo kraljestvo. Vaš Papež je volk, preoblečen v pastirja. Vaš Bog materije ni naš Bog duha.”

Menih: “Na grmado! Sežgite jih vse! Očistite zemljo te kuge!”

Vojaki jih privežejo na lesene kole, zbrane na glavnem trgu. K njihovim nogam naložijo butare suhega lesa. Množica tiho opazuje. Mnogi jokajo, saj so ti “Popolni” njihovi sosedge, njihovi strici, njihovi prijatelji. Ljudje, ki niso nikomur storili nič žalega, ki so živeli v revščini in pomagali bolnim. Prižgejo ogenj. Plameni se hitro dvignejo in prasketajo. Pričakujem krike, prošnje. Namesto tega Katari začnejo peti. Čudna, melanholična pesem, ki se dviga nad hrup ognja. Poleg mene vojak s severa pljune na tla.

Vojak: “Poslušaj jih. Pojejo, medtem ko gorijo. Res so Hudičevi otroci.”

Alex: “Ali pa morda res verjamejo v to, kar govorijo.”

Zamrmram, a pazim, da me ne slišijo. Tu je dovolj ena napačna beseda, da končaš v ognju skupaj z njimi. Vročina postane neznosna. Vonj po zažganem mesu mi napolni nosnice, sladkoben in grozen vonj, ki ga ne bom nikoli pozabil. V plamenih vidim žensko. Ne poje. Gleda v nebo z izrazom zamaknjenosti, kot bi videla nekaj, česar mi ne moremo videti. Nato se zgrudi med pepel.

Simon de Montfort: “Bog bo prepoznal svoje.”

Reče poveljnik, ki z zadovoljstvom gleda grmado. To je isti stavek, kot so ga izrekli v Jeruzalemu. Zgodovina se ponavlja, vedno enaka, vedno krvava. M.E.M.O., ampak zakaj toliko nasilja? Kaj so ti Katari verjeli tako groznega?

M.E.M.O. GLOSSARIO

Dualizem: Katari so verjeli, da obstajata dva Boga. Dobri Bog (ki je ustvaril duha) in zlobni Bog (ki je ustvaril materijo in telo). Za njih je bilo vse, kar je bilo materialno (denar, spolnost, hrana, bogata Cerkev), delo Hudiča.

Albižanska križarska vojna: Edina križarska vojna, razglašena proti evropskemu ljudstvu. Trajala je dvajset let in opustošila jug Francije ter uničila njegovo prefinjeno kulturo.

Inkvizicija: Rodila se je prav tu, da bi izsledila Katare, ki so se skrivali. Ker vojske niso bile dovolj za izkoreninjenje ideje, je bilo potrebno posebno sodišče.

Grmada počasi ugaša, pušča le kup črnih kosti in sivega dima. Vojaki začnejo ropati hiše. Oddaljim se in kašljam zaradi dima. Videl sem vero graditi katedrale in videl sem vero sežigati žive ljudi. Je to ista vera? Ali sta to dve plati iste medalje, ena svetla in ena temna?

REALITY CHECK

Križarska vojna proti Albižanom dokazuje, da monolitna družba, kot je bila srednjeveška, ni mogla tolerirati nestrinjanja, saj je herezijo obravnavala kot politični zločin in socialno izdajo. Grmada je bila videna kot dejanje "javnega zdravja", potrebno za rešitev duš pred korupcijo, neusmiljena logika, ki je pripeljala ne le do uničenja verskega gibanja, ampak do izbrisa celotne okcitanske kulture.

Inkvizitor

SCANNING: INKVIZICIJSKI REGISTER

- > **Predmet:** Glavna knjiga.
- > **Vsebina:** Imena, datumi, priznanja.
- > **Tehnologija:** Papir (cenejši od pergamenta) in železogatno črnilo.
- > **Funkcija:** Spomin groze. Če tvoje ime konča tukaj, ne boš nikoli več prišel ven.

Smo v podzemni sobi dominikanskega samostana. Ni oken, le bakle, ki mečejo dolge in drhteče sence na vlažne kamnite stene. Sredi sobe je miza. Za mizo sedi suh moški v črno-belem habitu Dominikancev. To je Bernard Gui, Inkvizitor. Ne izgleda kot pošast. Izgleda kot birokrat. Miren, preudaren, s sklenjenimi rokami. Pred njim, na neudobnem stolu, je tresoč se moški. To je mlinar, obtožen, da je dal kruh heretiku. V kotu pisar namaka pero v črnilo. Zvok peresa na papirju (*skrič, skrič*) je edini zvok v sobi, poleg hropečega dihanja obtoženca.

Bernard Gui: “Nismo tukaj, da bi te kaznovali, sinko. Tukaj smo, da te rešimo. Herezija je bolezen duše. Če imaš gangreno na nogi, jo mora zdravnik odrezati, da reši telo. Mi počnemo isto.”

Njegov glas je nežen, skoraj očetovski. In prav zaradi tega je grozljiv.

Mlinar: “Ampak nisem vedel, da je heretik! Bil je le revež, ki je bil lačen! Jezus je rekel, naj nahranimo lačne!”

Joka mlinar.

Bernard Gui: “Jezus je rekel, naj ne mečemo biserov svinjam. S tem, ko si nahranil telo tega človeka, si nahranil demona, ki je v njem. Podaljšal si njegovo življenje v grehu. Ogrozil si svojo dušo in dušo svojih sosedov.”

Bernard pomigne. Iz senc stopi moški s kapuco, ki mlinarju pokaže vrsto železnih orodij, položenih na mizo: klešče, vijake, natezalnice. Ne uporabi jih. Samo pokaže jih.

Bernard Gui: “Resnica, sinko. Le resnica te bo osvobodila. Kdo drug je bil s teboj? Kdo drug je govoril z njim?”

Mlinar gleda orodja, nato gleda Inkvizitorja. Zlomi se.

Mlinar: “Bila je... bila je moja žena. In kovač. In stara Agata...”

Začne naštevati imena. Imena verjetno nedolžnih ljudi. A strah je stroj, ki proizvaja laži, samo da bi ustavil bolečino. Pisar vse beleži, brezizrazen. Vsako ime je obsodba. Bernard Gui se nasmehne, zadovoljen.

Bernard Gui: “Vidiš? Priznanje očičuje. Zdaj si lažji, kajne?”

Slado mi je. To ni sojenje. To je logična past, iz katere ni izhoda. Če priznaš, si kriv. Če ne priznaš, te mučijo, dokler ne priznaš. M.E.M.O., kako je mogoče, da je Frančiškova Cerkev (ki smo jo videli prej) ista Cerkev kot Cerkev tega Inkvizitorja?

M.E.M.O. GLOSSARIO

Inkvizicija: Cerkveno sodišče, ustanovljeno za boj proti hereziji. Za razliko od civilnih sodišč (kjer je bil potreben tožnik) je tu sodnik lahko postopal po uradni dolžnosti (*ex officio*, od tod “inquisitio”, preiskava).

Mučenje: Ni se uporabljalo za kaznovanje, ampak za pridobitev priznanja. Bilo je regulirano (obtoženca niso smeli ubiti ali pohabiti), a je bilo vseeno grozno.

Autodafé: “Dejanje vere”. Javna slovesnost, na kateri so brali sodbe. Obsojene na smrt so izročili “posvetni roki” (civilni oblasti), ker Cerkev “ne preliha krvi”. Pravna hinavščina, da so si umili roke pred usmrtnitvijo.

Grem iz sobe, medtem ko mlinar še naprej joka in našteva imena. Zunaj sije sonce, a jaz še vedno čutim mraz. Videl sem temno plat Vere. Ko religija postane moč, preneha biti most do Boga in postane zid, ki tlači ljudi.

REALITY CHECK

Inkvizicija ni bila iracionalen bes, ampak rojstvo "policijske države", ki je temeljila na hladni in organizirani birokraciji, ki je uporabljala strah in ovaduhovstvo za nadzor prebivalstva in pretrganje socialnih vezi. Njene pravne metode, kot so tajno zasliševanje, domneva krivde in mučenje, so mračna dediščina, ki bo v evropskih sodiščih preživela stoletja, vse do razsvetljenstva.

POROČILO O MISIJI 08

ZAKLJUČNO POROČILO

AGENT: REŽISER STATUS: MISIJA OPRAVLJENA

KLJUČNE TOČKE MISIJE

1. **Ambivalenca vere:** Videli smo, kako lahko isti duhovni vzgib ustvari svetnike, kot je Frančišek (univerzalna ljubezen), in pošasti, kot je Inkvizicija (popolna nestrpnost). Vera je nevtralna energija: odvisno je od tega, kam je usmerjena.
 2. **Vojaški neuspeh, gospodarski uspeh:** Križarske vojne niso “osvobodile” Svete dežele za dolgo (Jeruzalem je ponovno padel leta 1187), so pa odprle trgovske poti, ki so obogatile pomorske republike (Benetke, Genova). Evropa je odkrila sladkor, bombaž, arabske številke in grško filozofijo (ki so jo prevedli Arabci).
 3. **Cerkev na razpotju:** V 13. stoletju je Cerkev velesila Evrope. Papež odstavlja cesarje in sproža križarske vojne. Toda ta politična moč jo oddaljuje od ljudi. Heretična gibanja so alarmni zvonec, ki se ga Cerkev odloči ugasniti s silo namesto s poslušanjem.
-

ZAKLJUČEK

Kronorporter, hodil si po krvi Jeruzalema in pepelu Albija. Videl si, da srednji vek niso le “mračna stoletja”, ampak doba nasilnih in vseobsegajočih strasti. Srednjeveški človek ne pozna polovičarstva. Ali vse za Boga ali vse za Hudiča. Toda medtem ko se Papež in Cesar še naprej borita za univerzalno prevlado, se nekaj spreminja. V igro vstopajo novi igralci. Kralji, ki nočejo več nikomur ubogati, ki govorijo jezik svojega ljudstva in ki rišejo meje moderne Evrope.

Pripravi se. Naslednji skok nas bo popeljal v “Igro prestolov” resnične zgodovine.

NASLEDNJA MISIJA: DOSJE 09

NASLOV: VELIKA ŠAHOVNICA (Nacionalne države) **CILJ:** Opazovati rojstvo Francije in Anglije ter zaton univerzalnih sil. **PREDVIDENI DATUM:** XIII-XIV stoletje.

Prekinitev povezave...

POGLAVJE 9: VELIKA ŠAHOVNICA (Nacionalne države)

 DOSJE: 09

 ČASOVNI OKVIR: XIII-XV stoletje (1215-1453)

 LOKACIJA: Zahodna Evropa (Francija, Anglija, Italija)

 MISIJA: NAVODILA (BRIEFING)

AGENT: REŽISER **ZA:** KRONORPORTERJA **ALEXA ZADEVA:**
KONEC VELIKANOV

Dobrodošel nazaj. Pripravi se na spremembo merila. Do sedaj smo videli dva velikana, ki sta obvladovala prizorišče: Papeža in Cesarja. Oba sta hotela vse: duhovno in posvetno oblast nad celotnim znanim svetom. No, velikana sta utrujena. In medtem ko se prepirata, so za mizo sedli novi igralci. Imenujejo se “Kralji”. Nočejo vladati celemu svetu, zadovoljijo se s kosom. Toda v tem kosu želijo zares ukazovati. Želijo sprejemati zakone, pobirati davke, imeti svojo vojsko, ne da bi koga prosili za dovoljenje. Rjeva se moderna država. To je krvava šahovska partija, kjer so kmetje vojaki, trdnjave so gradovi in kralji... no, kralji včasih končajo v šah-matu.

Videl boš rojstvo narodov, ki jih poznaš danes: Francije in Anglije. Videl pa boš tudi zadnji poskus Cesarja, da bi vse združil pod seboj, in zadnji poskus Papeža, da bi bil kralj kraljev. Oba bosta propadla. Prihodnost govori francosko in angleško, ne več univerzalne latinščine.

CILJI SKOKA (PRIZORI)

1. **STUPOR MUNDI (Palermo):** Spoznaj Friderika II., cesarja, ki je govoril arabsko, pisal pesmi in izvajal znanstvene poskuse. Človek, ki bi lahko spremenil vse, a je prišel prezgodaj (ali prepozno).
2. **VELIKA LISTINA SVOBOŠČIN (Runnymede, 1215):** Prisostvuj epohalnemu dogodku. Kralj (Ivan Brez dežele) je prisiljen s strani svojih baronov podpisati kos papirja, ki omejuje njegovo moč. To je babica vseh ustav.
3. **SVETI KRALJ (Pariz):** Ludvik IX. deli pravico pod hrastom. Tu boš videl, kako kralj gradi svojo državo ne le z mečem, ampak z zakoni in birokracijo.
4. **KLOFUTA (Anagni):** Šokanten trenutek. Francoski kralj pošlje svoje vojake, da aretirajo Papeža. Univerzalna moč Cerkve se konča z železno rokavico v obraz.
5. **STOLETNA VOJNA (Crecy):** Dež puščic zatemni nebo. Angleški lokostrelci uničijo francosko konjenico. To je konec dobe vitezov in začetek modernega vojskovanja.
6. **DEKLA (Orleans):** 17-letna kmečka deklica vodi vojsko in krona kralja. Ivana Orleanska: svetnica, čarovnica, bojevnica. Nacionalizem se rodi z njo.

OPERATIVNA OPOMBA: V tem poglavju je politika vse. Ne glej le bitk, glej dokumente, zakone, simbole. Tam se odloča, kdo poveljuje.

Začetek zaporedja izstrelitve... Destinacija: Palermo, Kraljestvo Sicilije. Leto: okoli 1230.

SREČNO, KRONORPORTER.

Stupor Mundi

SCANNING: SOKOL SELEC

- > **Ime:** "Imperiale" (Cesarski).
- > **Vrsta:** Falco peregrinus.
- > **Urjenje:** Arabska metoda (uporaba kapuce).
- > **Pomen:** Lov s sokoli ni le šport, je plemenita umetnost, ki zahteva potrpežljivost in preučevanje narave.

Smo v Palermu, v Normanski palači. A ne zdi se, da smo v Evropi. Zdi se, da smo v Bagdadu ali Kairu. Zrak diši po jasminu in začimbah. Stene so okrašene z zlatimi mozaiki, ki se bleščijo na soncu. In ljudje... kakšna neverjetna mešanica! Vidim saracenske stražarje s turbani in ukrivljenimi sabljami, grške pisarje, ki prepisujejo rokopise, nemške viteze, svetlolase kot žito. V središču tega sveta je on: Friderik II. Švabski, cesar Svetega rimskega cesarstva. Ne sedi na visokem prestolu. Sedi na perzijski preprogi, obkrožen s knjigami in čudnimi instrumenti: astrolabi, bučkami, okostji živali. Ima rdečkaste lase in modre oči, inteligentne in nemirne. Živahno razpravlja z arabskim učenjakom in pizanskim matematikom (mislim, da je to Leonardo Fibonacci).

Friderik II.: "Torej, prijatelj moj, ti trdiš, da je ničla številka? Kako je lahko nič nekaj?"

Vpraša v popolni arabščini.

Fibonacci: "Veličanstvo, ničla je praznina, ki omogoča drugim številkam, da imajo vrednost. Brez ničle ne moremo izračunati zvezd ali trgovine. Je ključ do vesolja."

Friderik se zasmеji, očaran.

Friderik II.: "Čudovito! Zapiši to, zapiši takoj! Hočem, da se vsi v mojem kraljestvu naučijo teh arabskih števil. Dovolj je teh nerodnih rimskih števil, ki ne služijo ničemur!"

Približam se in se pretvarjam, da sem prepisovalec. Friderik me takoj opazi. Nič ne uide njegovemu pogledu.

Friderik II.: “In ti? Si tukaj, da bi vohunil zame v imenu Papeža? Ali si tukaj, da bi se učil?”

Alex: “Tukaj sem, da bi se učil, Veličanstvo. Pravijo, da ste *Stupor Mundi*, čudo sveta.”

Friderik II.: “Ali Antikrist, kot me kliče tisti starec v Rimu. Vidiš, fant, Papež hoče, da sem le meč za ubijanje nevernikov. A jaz gledam te ‘nevernike’ in vidim zdravnike, astronome, filozofe, boljše od naših. Zakaj bi jih ubijal, ko pa se lahko od njih učim?”

Vstane in gre proti kletki, kjer je čudovit sokol. Boža ga z neskončno nežnostjo.

Friderik II.: “Narava je prava božja knjiga. Ne Sveto pismo, ki si ga ljudje razlagajo, kakor hočejo. Če opazuješ, kako leti sokol, razumeš zakone fizike. Če odpreš jajce, razumeš skrivnost življenja. Jaz hočem vedeti, *kako* svet deluje, ne *zakaj*.”

To je tako moderna misel, da me zmrazi. On je znanstvenik na prestolu Cezarjev. A njegova modernost je tudi njegova obsodba.

Stražar: “Veličanstvo! Sel iz Rima! Papež vas je ponovno izobčil!”

Friderik se ne vznemiri. Še naprej boža sokola.

Friderik II.: “Spet? To je že tretjič letos. Povejte Papežu, da sem preveč zaposlen s pisanjem svoje knjige o pticah (*De arte venandi cum avibus*), da bi me skrbelo za njegova prekletstva. Pekel lahko počaka, znanje ne.”

M.E.M.O., ta človek je velikan. Ustanovil je Univerzo v Neaplju (prvo državno v zgodovini), da bi izobraževal laične birokrate, ne duhovnikov. Napisal je Melfijske konstitucije, kjer pravi, da je zakon enak za vse, plemiče in kmete. A je sam. Preveč pred svojim časom.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Stupor Mundi: "Čudo sveta". Tako so sodobniki klicali Friderika II. zaradi njegove enciklopedične izobrazbe in njegove ekscentričnosti.

Izobčenje: Papežev atomsko orožje. Kdor je bil izobčen, je bil zunaj Cerkve: podložnikom ga ni bilo treba več ubogati in kdorkoli ga je lahko ubil brez greha. Friderik je bil izobčen trikrat.

Sicilska šola: Na Friderikovem dvoru je nastala prva poezija v italijanskem ljudskem jeziku ("Rosa fresca aulentissima"), še pred Dantejem. Italijanščina se je rodila tukaj, v Palermu.

Ko grem iz palače, vidim menihe, ki na trgu sežigajo Friderikove knjige in kričijo, da so hudičeva dela. On je luč razuma, ki si poskuša utirati pot v temi dogme. A tema je še vedno premočna. Ko bo umrl, se bo njegov imperij zrušil in njegova strpnost bo pozabljena za stoletja.

REALITY CHECK

Friderik II. je prvi moderni vladar, čigar moč ne izvira le od Boga, ampak iz Zakona in Kulture, in ki sanja o laični in učinkoviti državi. Njegova Sicilija je bila edinstven primer multikulturalizma, kjer so kristjani, Judje in muslimani sodelovali, a prav ta odprtost in njegova znanost sta strašili Cerkev, saj je tisti, ki razmišlja s svojo glavo, vedno nevaren za absolutno oblast.

Velika Listina Svoboščin

SCANNING: KRALJEVI PERGAMENT

- > **Material:** Obdelana ovčja koža.
- > **Pečat:** Kraljevi pečatni vosek (Kralj ne zna pisati, zato se "podpiše" s pečatom).
- > **Jezik:** Latinščina (jezik prava).
- > **Vsebina:** 63 členov, ki bodo spremenili svet.

Smo v Angliji, na zelenem travniku, imenovanem Runnymede, blizu Temze. Piše se 15. junij 1215. Vzdušje je napeto kot struna violine. Na eni strani je razkošen kraljevi šotor z grbom treh zlatih levov. Na drugi strani je vojska vitezov, oboroženih do zob. Niso tuji sovražniki. To so angleški baroni. Kralj, Ivan Brez dežele, je besen. Hodi gor in dol po svojem šotoru in brca stole. Je majhen mož z izmuzljivim in krutim pogledom. Izgubil je skoraj vsa posestva v Franciji (od tod vzdevek "Brez dežele") in obdavčil svoje plemiče do kosti, da bi plačal nekoristne vojne. Zdaj so plemiči rekli dovolj.

Kralj Ivan: "To je nezaslišano! Jaz sem Kralj! Bog me je posadil na ta prestol! Kako si ti izdajalci drznejo meni postavljati pogoje?"

Kriči na svojega svetovalca.

Svetovalec: "Veličanstvo, če ne podpišete, vas bodo odstavili. Imajo vojsko. Vi je nimate."

Ivan gre iz šotora. Baroni ga gledajo v tišini, z rokami na mečih. Njihov vodja, Robert Fitzwalter, mu poda meter dolg pergament.

Fitzwalter: "Podpišite, Veličanstvo. Ali pa bo krona padla z vaše glave pred sončnim zahodom."

Ivan bere (ali se pretvarja, da bere, saj je verjetno nepismen). Njegov obraz postane rdeč.

Kralj Ivan: “Hočete, da ne morem nikogar aretirati brez sojenja? Hočete, da ne morem uvesti davkov brez vašega soglasja? Ampak to me dela manj kot kralja! To me dela... upravnika!”

Fitzwalter: “To vas dela pravičnega Kralja, Veličanstvo. Zakon je nad Kraljem, ne pod njim.”

Ta stavek je atomska bomba. Do danes je bil Kralj *zakon*. Če je Kralj hotel tvojo glavo, jo je vzel. Če je hotel tvojo zemljo, jo je vzel. Zdaj prvič v zgodovini nekdo reče: “Ne. Tudi zate obstajajo pravila.” Ivan vzame prstan s kraljevim pečatom in ga pritisne v vroč vosek. To stori s takšnim besom, da skoraj razbije mizo.

Kralj Ivan: “Izvolite! Imate svojo listino! A ne mislite, da se tu konča. Papež me bo odvezal te prisege, izsiljene s silo!”

Obrne se in gre nazaj v šotor, preklinjajoč. Približam se mizi in preberem 39. člen.

Alex: “*Noben svoboden človek ne bo aretiran, zaprt... ali izgnan... razen po zakoniti sodbi njemu enakih ali po zakonu kraljestva.*”

M.E.M.O., razumeš, kaj tu piše? To je *Habeas Corpus*. To je načelo, da nihče ne more biti vržen v ječo samo zato, ker ni vseh trenutnemu mogotcu. To je temelj moderne demokracije. Seveda zaenkrat velja le za “svobodne” (torej plemiče), ne za kmete. A je začetek.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Magna Carta Libertatum: “Velika listina svoboščin”. Ni bila zamišljena kot demokratična ustava, ampak kot fevdalna pogodba za zaščito privilegijev plemičev. Vendar so se njena načela sčasoma razširila na vse državljane.

Parlament: Rojen kmalu zatem. Ker Kralj ni mogel uvesti davkov brez soglasja plemičev, jih je moral začeti redno sklicevati na pogovore (iz francoščine *parler*, govoriti).

Šerif: *Shire-reeve*, kraljevi uradnik, ki je upravljal grofijo (*shire*). V legendi o Robinu Hoodu je Šerif iz Nottinghama zlobnež, ker pobira nepravilne davke kralja Ivana.

Medtem ko baroni slavijo, vidim skupino kmetov, ki gledajo od daleč. Oni ne znajo brati, ne vedo, kaj piše na tistem pergamentu. Za njih se danes nič ne spremeni: še naprej bodo morali obdelovati zemljo in plačevati desetino. A tisti pergament je seme. Potrebna bodo stoletja, a to seme bo postalo drevo, ki bo ščitilo tudi njih.

REALITY CHECK

Z Magno Carto se konča absolutizem: kraljeva oblast ni več samovoljna, ampak omejena s pisanimi pravili, kar določa, da je Zakon nad vladarjem. Tu se rodi tudi načelo "ni davkov brez zastopstva", ki bo stoletja pozneje sprožilo revolucije: paradoksalno je prav šibek in zloben kralj, kot je bil Ivan, nehote ustvaril temelje moderne svobode.

Sveti Kralj

SCANNING: HRAST V VINCENNESU

- > **Vrsta:** *Quercus robur*.
- > **Simbol:** Moč, stabilnost, pravičnost.
- > **Funkcija:** Sodišče na prostem. Kralj se ne skriva v palači, ampak sodi na sončni svetlobi.

Smo v gozdu Vincennes, tik pred Parizom. Pomladni dan je in gozd je poln ljudi. Niso lovci, so navadni državljani: kmetje, trgovci, vdove. Vsi čakajo njega: Ludvika IX., francoskega kralja. Ko pride, ne nosi oklepa in niti krone. Nosi preprosto tuniko iz modre volne. Sede na travo, pod velik stoletni hrast. Njegovi svetovalci sedejo okoli njega. Ni ovir, ni stražarjev, ki bi te odrivali. Vsakdo se lahko približa in govori s Kraljem.

Kmet: "Gospod! Grof Blois mi je vzel njivo! Pravi, da je njegova, a moja družina jo obdeluje že tri generacije!"

Kriči moški z žuljavimi rokami. Ludvik ga pozorno posluša. Nato pokliče pisarja.

Ludvik IX.: “Pišite Grofu. Povejte mu, da Kralj želi videti lastniške dokumente. Če jih nima, se njiva vrne temu človeku. In povejte mu tudi, da če bo še kradel revnim, bo odgovarjal meni, ne Bogu.”

Množica mrmra od občudovanja. V svetu, kjer plemiči počnejo, kar hočejo, je imeti Kralja, ki jih spravi v red, čudež. Približam se Jeanu de Joinvillu, kraljevemu biografu in prijatelju.

Alex: “Je vedno tako?”

Joinville: “Vedno. Po maši pride sem in posluša. On verjame, da je Kralj oče naroda. In oče mora ščititi šibkejša otroke pred močnejšimi otroki.”

Ludvik ni le dober. Je tudi graditelj države. Medtem ko posluša pritožbe, tke mrežo zakonov, ki pokriva celo Francijo. Prepovedal je sodne dvoboje (prej je imel prav tisti, ki je zmagal v dvoboju). Uvedel je kraljevi denar v celotnem kraljestvu in izrinil denar baronov. A v tej svetlobi je senca. Približa se skupina Judov. Na obleki imajo prišit rumen znak (“kolo”), izum prav Ludvika, da bi jih ločil od kristjanov.

Rabin: “Veličanstvo, vaši uradniki so sežgali naše svete knjige! Talmud! Pravijo, da vsebuje kletvice proti Jezusu!”

Ludvikov obraz, prej tako nežen, postane kamnit.

Ludvik IX.: “In ni res? Bral sem prevode. Te knjige so strup. Ne morem dovoliti, da strup kroži po mojem kraljestvu. Zahvalite se, da sežigam knjige in ne vas.”

Judje odidejo s sklonjenimi glavami, prestrašeni. Ludvik se spet nasmehne vdovi, ki prosi za pokojnino. M.E.M.O., to je pretresljivo. Je svetnik in preganjalec hkrati. Ljubi svoje ljudstvo, a sovraži tiste, ki ne verjamejo v njegovega Boga.

M.E.M.O.: “Ne pozabi, da je od cesarja v Konstantinoplu za astronomsko vsoto kupil Trnovo krono in zgradil Sainte-Chapelle samo zato, da bi jo hranil. Zanj je Francija nova Sveta dežela.”

Gledam Sainte-Chapelle v daljavi, z njenimi vitraži, ki so videti kot iz čiste svetlobe. Čudovita je. A plačana je bila tudi z davki Judov in s krvjo

križarskih vojn (Ludvik je šel na dve in v drugi je umrl). “Sveti Kralj” je popoln model srednjeveškega monarha: človek, ki išče Raj z vladanjem na Zemlji, a ki včasih spremeni Zemljo v Pekel za tiste, ki se z njim ne strinjajo.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Sainte-Chapelle: Mojstrovina gotske arhitekture v Parizu. Je praktično škatla iz barvnega stekla. Zgrajena je bila kot ogromen relikviarij.

Prevošti in Balifi: Kraljevi uradniki, poslani v province, da bi delili pravico in pobirali davke v imenu Kralja. Bili so oči in ušesa Ludvika IX. proti fevdalnim gospodom.

Kanonizacija: Ludvik IX. je bil razglašen za svetnika leta 1297, le 27 let po svoji smrti. Je edini francoski kralj, ki je svetnik.

Sonce zahaja nad hrastom v Vincennesu. Ludvik vstane, utrujen, a zadovoljen. Poslušal je na stotine ljudi. Delil je pravico. Okrepil je Francijo. Medtem ko odhaja, razmišljam, da se Moderna država ne rodi le iz uradnih listin (kot v Angliji), ampak tudi iz karizme človeka, ki verjame, da ga je investiral Bog.

REALITY CHECK

Ludvik IX. centralizira oblast v svojih rokah, ustvarja francosko državno birokracijo in postane vrhovni sodnik, na katerega se lahko vsakdo pritoži, kar ga naredi zelo priljubljenega. Vendar pa se njegova nacionalna kohezija gradi tudi na državni nestrpnosti: antisemitizem je institucionaliziran z diskriminatornimi zakoni, kar dokazuje, da je lahko tudi “Sveti Kralj” preganjalec.

Klofuta

SCANNING: PAPEŠKA TIARA

- > **Ime:** Triregnum.
- > **Oblika:** Tri krone druga nad drugo.
- > **Pomen:** Oče princev in kraljev, Vladar sveta, Kristusov namestnik.
- > **Vrednost:** Nепrecenljiva (zlato in dragi kamni).

Smo v Anagniju, utrjenem mestecu južno od Rima. Piše se 7. september 1303. Papeška palača je oblegana. A ne napadajo Saraceni. To so francoski vojaki in italijanski plačanci. Tečem po poslikanih hodnikih, medtem ko sekire razbijajo vrata. Povsod je kaos. Kardinali bežijo kot prestrašene podgane. Pridem v prestolno dvorano. Tam, na stolu svetega Petra, sedi Bonifacij VIII. Je starec, star 70 let, a ima ponos leva. Nosi najdragocenejša sveta oblačila, tiaro na glavi in v rokah stiska zlat križ. Odločil se je umreti kot Papež. Vrata se na stežaj odprejo. Vstopita dva moška. Eden je Guillaume de Nogaret, odposlanec francoskega kralja Filipa Lepa. Je hladen, preračunljiv, odvetnik. Drugi je Sciarra Colonna, rimski plemič in zaprisegel sovražnik Papeža. Rdeč je od jeze, oborožen z železom.

Sciarra Colonna: “Predaj se, prekleti starec! Tvoj čas je potekel!”

Kriči Sciarra in se grozeče približuje.

Bonifacij VIII.: “Tukaj je moja glava, tukaj je moj vrat! Umrl bom, a umrl bom kot Papež in Kristusov namestnik!”

Odgovori Bonifacij s trdnim glasom, brez tresenja. Sciarra dvigne roko, pokrito z železno rokavico. Zdi se, da hoče udariti Papeža v obraz. Nogaret ga ustavi tik pred zdajci in ga zgrabi za roko.

Nogaret: “Stoj! Nismo tukaj, da bi delali mučence. Tukaj smo, da tega zločinca odpeljemo v Lyon, kjer mu bo Koncil sodil zaradi herezije, simonije in umora.”

Bonifacij VIII.: “Sodili meni? Jaz sem sodnik vseh in nihče mi ne more soditi razen Boga! Tvoj Kralj je ponarejevalec, ki razvrednoti denar, da bi kradel svojim podložnikom!”

Nogaret: “In ti si duhovnik, ki je prodal Cerkev, da bi obogatil svojo družino. Francoski kralj ne priznava nobene avtoritete nad seboj, razen Boga. In Bog danes ni s teboj.”

To je neverjeten dialog. Stoletja so papeži odstavljali cesarje. Zdaj francoski odvetnik govori Papežu, da je navaden kriminallec in da mu morajo soditi. Sciarra, frustriran, vseeno udari Papeža, morda ne z roko, ampak z rokavico ali ročajem meča. Bonifacij se opoteče, a ne pade. Vidim solzo, ki teče po obrazu starega Papeža. To ni fizična bolečina. To je ponižanje. Razume, da se je svet spremenil. Izobčenje, ki je nekoč treslo kralje (kot pri Frideriku II.), je zdaj topo orožje. Filip Lepi ga je ignoriral in poslal vojsko.

Alex: “Ampak ne morete ga aretirati! On je Papež!”

Rečem šokiran. Nogaret me pogleda s prezirom.

Nogaret: “On je človek, fant. Samo človek. In kot vsi ljudje, če krši zakon, plača.”

Odvlečejo ga. Bonifacij bo umrl nekaj mesecev pozneje, od žalosti. In za njim bodo papeži zapustili Rim in se preselili v Avignon v Franciji, pod nadzor Kralja. M.E.M.O., to je konec srednjega veka. Univerzalna moč Cerkve je končana. Zdaj poveljujejo Nacionalne države.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Bula “Unam Sanctam”: Dokument, v katerem je Bonifacij VIII. trdil, da mora biti vsako človeško bitje podrejeno Papežu, da bi se rešilo. To je bil labodji spev teokracije.

Avignonsko suženjstvo: Skoraj 70 let (1309-1377) so bili papeži Francozi in so bivali v Avignonu. Rim je postal mesto duhov, polno ruševin in volkov.

Generalni stanovi: Skupščina, ki jo je sklical Filip Lepi, da bi dobil soglasje francoskega ljudstva proti Papežu. Prvič je Kralj prosil narod za pomoč v boju proti Cerkvi.

Medtem ko vojaki ropajo papeški zaklad, vidim tiaro, ki se kotali po tleh. Nihče je ne pobere. Raje imajo zlato kelihov. Simbol univerzalne moči je postal smeti.

REALITY CHECK

Filip Lepi dokazuje, da vojaška in gospodarska moč zdaj premagata versko tradicijo: ne boji se izobčenja, ker ima podporo ljudstva in francoske duhovščine. Tako se rodi nacionalna suverenost, kjer je "Kralj cesar v svojem kraljestvu" in nobena zunanja avtoriteta ne sme posegati vanj, načelo, ki se brani tudi s propagando in "lažnimi novicami" za uničenje Papeževega ugleda.

Stoletna Vojna

SCANNING: ANGLEŠKI DOLGI LOK

- > **Ime:** Longbow.
- > **Material:** Tisov les (prožen in odporen).
- > **Domet:** Več kot 200 metrov.
- > **Moč:** Prebije verižno srajco na 100 metrov.
- > **Hitrost:** Izkušen lokostrelec izstrelí 10-12 puščic na minuto.

Smo na hribu blizu Crecyja, na severu Francije. Piše se 26. avgust 1346. Nebo je črno od oblakov in pravkar je nehalo deževati. Tla so spolzka. Sem sredi angleške vojske. Ne vidim veliko bleščečih vitezov. Vidim na tisoče navadnih mož, valižanskih in angleških kmetov, oblečenih v usnje in volno. Vsak od njih stiska lok, visok skoraj dva metra. Pred seboj so zasadili ošiljene kole, da bi ustavili konje. Na drugi strani doline je francoska vojska veličasten prizor. Na tisoče plemiških vitezov s sijočimi oklepi, pisanimi prapori in okrašenimi konji. Videti so, kot bi prišli s turnirja. Prepričani so v zmago. Navsezadnje je težka konjenica že

stoletja kraljica bitk. Slišim grmenje kopit. Francozi napadejo. To je neustavljiva masa jekla, ki trese zemljo. Kričijo "Montjoie Saint Denis!", njihov bojni krik.

Angleški stotnik: "Napnite!"

Na tisoče lokov se enoglasno dvigne proti nebu. Zvok lesa, ki se upogiba, je kot skupinski ječanje.

Angleški stotnik: "Streljajte!"

To ni salva. To je oblak. Nebo za trenutek potemni. Nato se zasliši grozen zvok, kot toča na pločevinasti strehi. *Tak-tak-tak*. A to ni toča. To so puščice, ki zadevajo oklepe, konje, čelade. Francoski napad se zlomi. Konji, zadeti, ponorijo in vržejo jezdece v blato. Kdor pade, se zaradi teže oklepa ne more pobrati. A Francozi so ponosni. Reorganizirajo se in napadejo znova. In znova. In znova. Petnajstkrat. To je mehanski pokol. Angleški lokostrelci se ne premaknejo niti za korak. Pobirajo puščice s tal in streljajo s stalnim, smrtonosnim ritmom. Ni časti, ni dvoboja. Je le smrt na daljavo. Približam se valizanskemu lokostrelcu. Prste ima deformirane od uporabe loka že od otroštva.

Alex: "Vas ni strah? To so plemiški vitezi!"

Pljune na tla in napne novo puščico.

Lokostrelec: "Plemiči? To so pločevinaste tarče. Moj lok ne gleda družinskega grba. Gleda le, kje je oklep najtanjši."

Na drugi strani vidim češkega kralja, Ivana Slepega. Star je in slep, a je prosil svoje viteze, naj privežejo svoje konje na njegovega, da bi ga vodili v gnečo, saj želi umreti v boju. To je herojska gesta, kot iz viteškega epa. A tu nismo v epu. Puščica ga zadene v grlo in pade v blato kot vsi ostali. Ob koncu dneva cvet francoskega plemstva leži mrtev na polju. Grofje, vojvode, baroni. Ubili so jih kmetje, ki niti brati ne znajo.

M.E.M.O.: "Taktična analiza končana. Doba viteštva je končana, Alex. Tehnologija (dolgi lok) je demokratizirala vojno. Zdaj lahko poceni usposabljanje in nizkocenovno orožje premagata najdražjo vojaško elito na svetu."

Hodim med trupli. Angleški zmagovalci hodijo naokrog z dolgimi noži ("misericordie"), da bi pokončali ranjence in ukradli oklepe. Vidim mladega francoskega oproda, ki joka nad truplom svojega gospoda.

Oproda: “Ni pravično... ni pravično... niti boriti se nam niso pustili...”

Prav ima. To ni bila bitka. To je bila industrijska usmrnitev. Fevdalni svet, ki je temeljil na nadvladi viteza, je danes umrl na tem blatnem polju.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Stoletna vojna: Niz spopadov med Francijo in Anglijo, ki je trajal od 1337 do 1453 (v resnici 116 let). Začela se je kot dinastični spor (angleški kralj je hotel francoski prestol) in končala kot nacionalna vojna.

Pehota: Po Crecyju so kralji razumeli, da je pehota pomembnejša od konjenice. To je spremenilo družbo: če so kmetje koristni v vojni, morajo imeti več pravic (ali vsaj biti bolje plačani).

Bombarde: Proti koncu vojne so se pojavili tudi prvi topovi. Še ena tehnologija, zaradi katere so srednjeveški gradovi postali nekoristni.

Sonce zahaja nad goro jekla in mesa. Anglija je dobila bitko, a vojna bo še dolga. In za vedno bo spremenila obraz Evrope.

REALITY CHECK

Dolgi lok in smodnik sta končala dobo viteštva in demokratizirala vojno: izurjen kmet lahko zdaj ubije oklepljenega plemiča. Ta konflikt je izoblikoval tudi nacionalni identiteti Francije in Anglije, spremenil podložnike v patriote, ki se medsebojno sovražijo, in prisilil kralje v ustvarjanje ogromnih davčnih birokracij za plačevanje vojsk, kar dokazuje, da vojna ustvarja državo in država ustvarja vojno.

Dekla

SCANNING: IVANIN PRAPOR

- > Barva: Bela.
- > Simboli: Jezus in Marija, dva angela, francoske lilije.
- > Funkcija: Vizualna referenčna točka v bitki. Ivana je rekla, da ga ljubi "štiridesetkrat bolj kot svoj meč".

Smo v Orleansu, na bregovih Loire. Piše se maj 1429. Mesto že mesece oblegajo Angleži. Ljudje umirajo od lakote. Francoski vojaki so demoralizirani, umazani, pripravljeni na predajo. Nato se zgodi nemogoče. Mestna vrata se odprejo in ven pride vojska. A ne vodi je veteran general. Vodi jo 17-letna deklica, oblečena v bel oklep, narejen po njeni meri. Ima na kratko pristrižene lase "na fanta" in visoko drži bel prapor. To je Ivana Orleanska. Vojaki, ki so še včeraj preklinjali in dezertirali, ji zdaj sledijo, kot bi bila maščevalni angel.

Ivana Orleanska: "Naprej! Naprej v božjem imenu! Angleži nimajo pravice biti tukaj! To je francoska zemlja!"

Njen glas je visok, skoraj otroški, a ima magnetno moč. Sem poleg La Hira, najemniškega kapitana, znanega po svoji brutalnosti. Vidim ga jokati, medtem ko gleda dekle.

La Hire: "Trideset let sem se boril za denar in iz jeze. A zanjo... zanjo bi se boril zastonj. Ona vidi stvari, ki jih mi ne vidimo."

Bitka se začne. Angleži, ki so se smejali ideji, da bi se borili proti "ženski", se kmalu nehajo smejati. Ivana ni v zaledju. Je v prvi bojni črti. Puščica jo zadene v ramo, med oklep in vrat. Pade s konja. Angleži slavijo. "Čarovnica je mrtva!", kričijo. A Ivana vstane. Sama si iztrga puščico, kričeč od bolečine, in ponovno zjaše na konja.

Ivana Orleanska: "Ni nič! Je le praska! Bog je z nami! Odprite oči in pogledajte zmago!"

To je nadnaraven trenutek. Francozi, ko vidijo, da je vstala, napadejo z nezaslišanim besom. Angleži, prestrašeni, zbežijo. Resnično mislijo, da se

borijo proti nečemu nečloveškemu. Zvečer, po zmagi, jo najdem sedeti ob ognju. Ne slavi. Moli za duše mrtvih sovražnikov. Previdno se približam.

Alex: “Kako to počneš? Kako te ni strah?”

Pogleda me z ogromnimi očmi, temnimi in globokimi kot vodnjaki.

Ivana Orleanska: “Vsak trenutek me je strah, gospod. Bojim se bolečine, bojim se ognja. A Glasovi mi pravijo, naj grem naprej. In jaz ubogam. Kdo sem jaz, da bi rekla ne svetemu Mihaelu?”

Alex: “In kaj ti Glasovi pravijo zdaj?”

Ivana Orleanska: “Da je moj čas kratek. Kronati moram Delfina v Reimsu, preden... preden se konča.”

Ve, da bo umrla. Ve, da jo bo izdal Kralj, ki ga rešuje, in sežgala Cerkev, ki ji pravi, da služi. A vseeno gre naprej. M.E.M.O., to dekle je utelešenje nacionalizma. Pred njo so se borili za svojega fevdalnega gospoda. Z njo se borijo za “Francijo”. Izumila je domovino.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Delfin: Naslov francoskega prestolonaslednika (ker mu je pripadal fevd Dauphiné). Karel VII. je bil Delfin, a ni mogel biti kronan, ker je bil Reims v rokah Angležev.

Inkvizicija (spet ona): Ivano so ujeli Burgundci (zavezniki Angležev) in jo prodali Angležem. Sodili so ji zaradi herezije (ker je nosila moška oblačila in trdila, da govori z Bogom neposredno, brez posredovanja duhovnikov). Živo so jo sežgali v Rouenu leta 1431.

Rehabilitacija: 25 let po njeni smrti je Papež razveljavil sojenje in jo razglasil za nedolžno. Leta 1920 je bila razglašena za svetnico.

Gledam njen bel prapor, ki plapola v dimu bitke. To je začetek nove dobe. Dobe, v kateri ljudstva, in ne le kralji, ustvarjajo zgodovino.

REALITY CHECK

Ivana Orleanska je dokazala, da lahko osebna karizma razbije družbene hierarhije, saj so jo v mačističnem obdobju ubogali generali in plemiči. Z združitvijo Boga in Domovine je ustvarila "nacionalno religijo", ki bo uporabljena v vseh prihodnjih vojnah, a njen tragični konec nas opominja, da je državni razlog hladnejši od hvaležnosti: Kralj, ki ga je rešila, ni mignil s prstom, da bi ji prihranil grmado.

POROČILO O MISIJI 09

ZAKLJUČNO POROČILO

AGENT: REŽISER STATUS: MISIJA OPRAVLJENA

KLJUČNE TOČKE MISIJE

1. **Konec univerzalnih sil:** Videli smo propad dveh velikih srednjeveških sanj. Univerzalni imperij Friderika II. se je zrušil z njim. Papeška teokracija Bonifacija VIII. je dobila klofuto v Anagniju. Svet ni več en sam.
 2. **Rojstvo države:** V Franciji in Angliji so kralji zgradili močne državne stroje. Ustvarili so zakone, sodišča, valute in davke. Nehali so biti “prvi med enakimi” (v primerjavi s plemiči) in postali absolutni vladarji.
 3. **Nacionalna identiteta:** Stoletna vojna je ustvarila nekaj novega: občutek pripadnosti narodu. Ivana Orleanska se ni borila za gospoda, ampak za Francijo. To je dvorezno orožje: združuje navznoter, a ustvarja sovraštvo navzven.
-

ZAKLJUČEK

Kronorporter, videl si rojstvo moderne Evrope. To je Evropa, razdeljena z mejami, jeziki in zastavami. Bolj učinkovita Evropa, a tudi bolj prepirljiva. Medtem ko se v Parizu in Londonu gradijo veliki narodi, kaj se dogaja v Italiji? Italija je bogata, kulturna, prelepa... a razdeljena na tisoč kosov. Medtem ko se drugi združujejo, se mi drobimo. Pripravi se. Naslednji skok nas bo popeljal v srce lepote in izdajstva. Videl boš umetnike, ki slikajo angele, in prince, ki zastrupljajo brate.

NASLEDNJA MISIJA: DOSJE 10

NASLOV: LUČI IN SENCE (Italijanske sinjorije) **CILJ:** Raziskati kulturni sijaj in politično šibkost renesančne Italije. **PREDVIDENI DATUM:** XIV-XV stoletje.

Prekinitev povezave...

POGLAVJE 10: LUČI IN SENCE (Italijanske sinjorije)

 DOSJE: 10

 ČASOVNI OKVIR: XIV-XV stoletje (1350-1498)

 LOKACIJA: Italija (Milano, Firenze, Trst, Neapelj)

 MISIJA: NAVODILA (BRIEFING)

AGENT: REŽISER ZA: KRONORPORTERJA ALEXA ZADEVA: VRT STRUPOV

Dobrodošel v renesansi, Alex. Italija tega obdobja je najlepši kraj na svetu. Michelangelo kleše, Leonardo slika, Botticelli sanja. Mesta so čista, bogata, polna bank in knjižnic. A naj te zlato ne zavede. Pod lepoto je kri. Svobodne komune, kjer so državljani glasovali na trgih, so mrtve. Na njihovem mestu so Sinjorije. Kaj to pomeni? Pomeni, da ena družina prevzame oblast in je ne izpusti več. Visconti v Milanu, Medici v Firencah, Este v Ferrari. Niso več “prvi državljani”, so gospodarji. Umetnost uporabljajo kot propagando in strup kot politiko. In medtem ko se oni igrajo male cesarje, veliki tuji imperiji (Francija in Španija) gledajo na Italijo kot na slastno jed, ki jo bodo pojedli. V tem poglavju boš videl slepeči sijaj dvorov in temo zarot. In videl boš mesto, Trst, ki se odloči drugače, da bi preživel.

 CILJI SKOKA (PRIZORI)

1. **GOSPODAR (Milano):** Gian Galeazzo Visconti od cesarja kupi naslov vojvode. Moč ne prihaja več od ljudstva, ampak od denarja.

2. **NAJEMNIK (Bojišče):** Spoznaj Johna Hawkwooda (Giovannija Acuta), angleškega kondotjerja, ki se bori za tistega, ki bolje plača. Vojna je postala posel.
 3. **ZAROTA (Firence):** Kri v cerkvi. Pazzijevi poskušajo ubiti Lorenza Veličastnega med mašo. Politika se dela z bodalom.
 4. **OBJEM ORLA (Trst, 1382):** Ključni trenutek. Trst se, da ga ne bi požrle Benetke, prostovoljno preda Avstriji. Izbira, ki bo zaznamovala njegovo zgodovino za 500 let.
 5. **JEZIČEK NA TEHTNICI (Neapelj/Firence):** Lorenzo Veličastni uporablja diplomacijo, da bi preprečil eksplozijo Italije. Je izumitelj političnega ravnovesja.
 6. **PRIDIGAR (Firence):** Savonarola sežiga umetniška dela na "Kresu nečimrnosti". Fanatična reakcija proti razkošju in korupciji Cerkve.
-

OPERATIVNA OPOMBA: Pazi na podrobnosti. V tem obdobju obleka, dragulj ali slika niso le predmeti. So politična sporočila. Dobro jih preberi.

*Začetek zaporedja izstrelitve... Destinacija: Milano, Grad Visconti.
Leto: 1395.*

SREČNO, KRONORPORTER.

Gospodar

SCANNING: CESARSKA DIPLOMA

- > **Material:** Škrlatni pergament.
- > **Pečat:** Masivno zlato.
- > **Cena:** 100.000 zlatih florinov (nora vsota, enakovredna proračunu države).
- > **Vsebina:** Cesar Venceslav imenuje Giana Galeazza Viscontija za "Vojvodo Milana".

Smo v Milanu, na trgu Piazza del Duomo. Piše se 5. september 1395. Trg je gradbišče. Katedrala (Duomo) se gradi šele nekaj let, je le okostje iz belega marmorja, obdano z odri. A danes nihče ne gleda Katedrale. Vsi gledajo spreved, ki prihaja z Gradu. Še nikoli nisem videl toliko razkošja. Konji imajo žametna pregrinjala, izvezena z zlatimi nitmi. Vojaki imajo oklepe, spolirane kot ogledala. Plemiči nosijo obleke iz kitajske svile, ki stanejo več kot hiša. V središču vsega je on: Gian Galeazzo Visconti. Ni mišičast bojevnik. Je bled, suh moški, z očmi, hladnimi kot led. Pravijo, da nikoli ne gre iz svojega gradu zaradi strahu pred boleznimi in morilci. Pravijo, da je zastupil svojega strica Bernabòja, da bi prevzel oblast. A danes je tukaj, sedi na visokem prestolu, medtem ko mu cesarjev odposlanec na glavo polaga vojvodsko krono.

Glasnik: “V imenu Njegovega Cesarskega Veličanstva Venceslava razglašam Giana Galeazza Viscontija za Vojvodo Milana, Grofa Pavie, Gospodarja Verone, Vicenze, Padove...”

Seznam je neskončen. Gian Galeazzo je osvojil pol Italije. Ne z mečem, ampak z denarjem in porokami. Množica ploska, a ni topline. Je strah. In je občudovanje.

Trgovec: “Si videl? Zdaj ni več le naš Gospodar. Je Vojvoda. Njegovi otroci bodo Vojvode. Nikoli več ne bomo volili.”

Mi zašepeta moški poleg mene. Prav ima. Do včeraj je bila oblast Viscontijev “dejanska”. Vladali so, ker so bili najmočnejši. A teoretično je bil Milano še vedno Komuna. Danes se vse spremeni. Oblast postane “pravna”. Postane zasebna lastnina družine Visconti. Gian Galeazzo vstane. Ne smehlja se. Gleda množico, kot kmet gleda svojo živino.

Gian Galeazzo: “Ljudstvo Milana! Danes se začne nova doba. Ne bo več frakcij, ne bo več gvelfov in gibelinov. Obstajala bo le Država. In Država sem jaz.”

To je grozen in veličasten stavek. Gian Galeazzo gradi popoln stroj. Ustvaril je poštni sistem, ki omogoča, da ukaz pride iz Milana v Bellinzono v nekaj urah. Ustvaril je urad za zdravje, ki zapre mestna vrata ob prvem znaku kuge (in s tem rešil Milano pred Črno smrtjo). Je tiran, da. A je učinkovit tiran. Približam se gradbišču Katedrale. Vidim nemške in francoske inženirje, ki razpravljajo o načrtih. Gian Galeazzo jih je poklical

iz vse Evrope. Hoče, da je njegova katedrala največja na svetu, narejena iz marmorja, ne iz opeke kot italijanske cerkve.

Inženir: “Vojvoda je nor. Hoče fiale, visoke kot gore. Pravi, da se morajo dotikati neba, da bi Bogu pokazale, kako mogočen je.”

Alex: “Bogu? Ali Firenčanom?”

Inženir se zasmеji.

Inženir: “Firenčanom, zagotovo. Oni imajo kupolo, mi bomo imeli fiale. To je vojna kamnov.”

Medtem ko se sprevod oddaljuje, povsod vidim grb Viscontijev: “Biscione”, kačo, ki žre otroka. To je popoln simbol. Gospodar je kača, ki je pogoltnila svobodo Komune. A v njenem želodcu je mesto zraslo, postalo bogato, postalo evropska prestolnica. M.E.M.O., to je paradoks Sinjorij. Manj svobode, več lepote. Manj demokracije, več učinkovitosti. To je cena, ki so jo bili Italijani pripravljeni plačati.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Sinjorija: Oblika vladavine, ki nadomesti Komuno. Oblast je v rokah enega samega človeka (Gospodarja) in njegove družine.

Vojvodina: Evolucija Sinjorije. Naslov Vojvode podeli Cesar ali Papež in naredi oblast legitimno in dedno.

Mecenstvo: Gospodarji so uporabljali umetnost za legitimizacijo svoje oblasti. Plačevali so slikarje in kiparje, da so ustvarjali dela, ki so slavila njihovo veličino. Milanska stolnica in Certosa v Pavii sta “reklamna spota” Viscontijev.

Sonce zahaja na belem marmorju Katedrale. Gian Galeazzo bo umrl zaradi kuge čez nekaj let, ravno ko je bil tik pred tem, da osvoji Firenze in postane Kralj Italije. Njegove sanje se bodo razblinile, a njegov politični model bo zmagal. Prihodnost pripada Princem.

REALITY CHECK

Komune so postale kaotične in nasilne, ljudje pa so, utrujeni od državljskih vojn, raje izbrali red močnega človeka kot nevarno svobodo: to je konec srednjeveške demokracije. Gian Galeazzo dokazuje, da ima v renesansi vse svojo ceno, celo plemstvo, saj je vojvodski naslov kupil z zlatimi florini. Nazadnje si velja zapomniti, da velika umetniška dela, ki jih občudujemo danes, niso nastala le iz ljubezni do lepega, temveč iz potrebe tiranov po propagandi in legitimizaciji lastne oblasti.

Najemnik

SCANNING: POGODBA O NAJEMU

- > **Predmet:** Najem vojske.
- > **Cena:** 10.000 florinov na mesec.
- > **Klavzula:** "Brez ropanja na ozemlju delodajalca" (pogosto ignorirana).
- > **Podpis:** Giovanni Acuto (John Hawkwood).

Smo na prašni ravnini blizu Verone. To ni herojska bitka kot tista pri Crecyju. To je šahovska partija, ki se igra s pravimi ljudmi. Tabor "Bele družbe" je mobilno mesto. Tu so kovači, prostitutke, trgovci, notarji. Da, notarji. Ker je vojna tukaj pravni posel. Vstopim v poveljnikov šotor. Giovanni Acuto je masiven Anglež, poln brazgotin. Je piščančje bedro, medtem ko preučuje zemljevid. Ne bori se za angleškega kralja. Bori se za tistega, ki plača. Danes za Papeža, jutri za Firence, pojutrišnjem za Milano.

Giovanni Acuto: "Torej, Verončani ponujajo 5.000 florinov, da ne napadem mesta? Povejte jim, da je moja cena 8.000. Če ne plačajo, zažgem pridelke."

Govori polomljeno italijanščino z močnim angleškim naglasom.

Poročnik: “Ampak gospod, imamo pogodbo s Padovo, da jih napademo!”

Giovanni Acuto: “Pogodba s Padovo pravi, da se moram *boriti* proti veronski vojski, ne da moram uničiti mesto. Če mi Verona plača, da je ne oropam, je to bonus. Posel je posel.”

Pogleda me in se zasmeji. Hladen smeh, poslovni smeh.

Giovanni Acuto: “In ti, fant? Se želiš pridružiti? Plača je dobra in če preživiš, postaneš bogat. Bolje kot kopati zemljo, ne?”

Alex: “Ampak ali nimate ideala? Zastave?”

Giovanni Acuto: “Moja zastava je zlati florin. Vidiš, v Italiji ste čudni. Imate prebogata mesta, polna umetnikov in pesnikov, a si ne želite umazati rok z vojno. Zato plačujete nas. Mi smo vaši smetarji. Čistimo vaše sovražnike.”

Prav ima. Italijanske sinjorije so bogate, a lene. Državljanji nočejo več biti vojaki (nevarno je in jemlje čas poslu). Zato obrambo oddajo najemnikom. A to je nevarna igra. Nenadoma zazvoni alarm. Veronska vojska se premika. Acuto si z olimpijskim mirom nadene čelado.

Giovanni Acuto: “Dobro. Pogledjmo, ali so vredni denarja, ki mi ga dajejo.”

Bitka je čudna. Ni samomorilskih napadov. Vojaki poskušajo ujeti drug drugega, ne pa se pobiti. Ker je živ ujetnik vreden odkupnine, mrtev pa ni vreden nič. Vidim dva viteza, ki trčita. Eden pade. Drugi sstopi s konja in... mu ponudi roko.

Vitez: “Se predaš, Luigi? Običajna vsota?”

Luigi: “V redu, Mario. A reci svoji ženi, naj lepo ravna z mano kot prejšnjič.”

Zdi se kot farsa. A je draga farsa. Ob koncu dneva je Acuto zmagal. Ujel je tristo vitezov. Z odkupninami bo zaslužil bogastvo. M.E.M.O., ta sistem je poguba Italije. Machiavelli bo čez sto let napisal: “Najemniško orožje je nekoristno in nevarno”. Ker te v času miru oropajo, v času vojne pa zbežijo. A zaenkrat je Acuto kralj trga. Firenze mu bodo celo postavile spomenik v Katedrali (freska Paola Uccella) in ga obravnavale kot narodnega heroja. Heroja na plačilo.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Kondotjer: Vodja najemniške družbe (compagnia di ventura). Imenuje se tako, ker sklene "condotta" (pogodbo) z mestom, ki ga najame.

Družba sreče (Compagnia di Ventura): Zasebna vojska, pravo podjetje d.d., namenjeno vojni. Najbolj znani sta bili Bela družba (Angleži) in Velika družba (Nemci).

Plenjenje (Sacco): Ko mesto ni plačalo ali je bilo osvojeno, so imeli najemniki pravico, da ga tri dni plenijo. To je bila groza za civiliste.

Medtem ko Acuto šteje denar od plena, razmišljam, da je renesančna Italija kot čudovita kristalna vaza sredi železnih vaz. Sije bolj kot vse, a dovolj je en udarec, da se razbije na koščke.

REALITY CHECK

V italijanski renesansi vojna ni stvar patriotizma, ampak čiste ekonomije: vojaki so profesionalci, ne državljani. Zanašanje na najemnike pa naredi Sinjorije šibke in izsiljevalske, tako da se kondotjerji pogosto obrnejo proti svojim gospodarjem, da bi sami postali Gospodarji. Giovanni Acuto popolnoma uteleša ta cinizem: za lepoto renesančne umetnosti se pogosto skriva brutalnost denarja.

Zarota

SCANNING: BODALO

- > **Ime:** Misericordia (Usmiljenje).
- > **Rezilo:** Kaljeno jeklo, tanko in koničasto.
- > **Uporaba:** Narejeno za prodiranje med plošče oklepa ali... med rebra med mašo.
- > **Lastnik:** Francesco de' Pazzi.

Smo v Firencah, v katedrali Santa Maria del Fiore. Je velikonočna nedelja leta 1478. Katedrala je nabito polna. Zrak polni kadilo, pomešano z vonjem po vosku in volnenih oblačilih. V prvi vrsti so oni: Medičejci. Lorenzo Veličastni in njegov brat Giuliano. So gospodarji Firenc, čeprav nimajo nobenega uradnega naslova. So bankirji, pesniki, mecen. Ljudje jih obožujejo. A ne vsi. Vidim Francesca de' Pazzija in Bernarda Bandinija, ki se približujeta Giulianu. Zdi se, da so prijatelji. Francesco objame Giuliana in se šali.

Francesco de' Pazzi: "Zredil si se, Giuliano! Preveč zabav?"

V resnici preverja, ali Giuliano pod obleko nosi verižno srajco. Giuliano se zasmije in zmaje z glavo. Danes je brez oklepa in brez meča, ker ga boli noga. Je nezaščiten. Duhovnik dvigne posvečeno hostijo. To je znak. V tistem svetem trenutku, ko bi morali vsi moliti, se sprosti pekel. Bernardo Bandini izvleče bodalo in z brutalno silo zabode Giuliana v prsi. Giuliano pade in krvavi. Francesco de' Pazzi se vrže nanj kot zver in ga znova in znova zabada (devetnajstkrat!), s takšnim besom, da se sam rani v nogo.

Giuliano de' Medici: "Izdaja! Izdaja!"

Kriči Lorenzo. Dva duhovnika (da, duhovnika morilca!) ga poskušata zabosti v vrat, a je hiter. Brani se z mečem in zbeži proti zakristiji, varujejo ga njegovi prijatelji Poliziano in Landino. Težka bronasta vrata zakristije se zaprejo ravno pravočasno. Lorenzo je rešen, a ranjen. Zunaj, v cerkvi, je panika. Ljudje kričijo, bežijo, teptajo ranjene. Grem na trg. Jacopo de' Pazzi, stari vodja rivalske družine, jezdi proti Palazzo Vecchio in kriči "Ljudstvo in svoboda!", v upanju, da se bodo Firenčani uprli Medičejcem. A Firenčani niso neumni. Vedo, da so Pazzijevi pohlepni bankirji, ki jih podpira Papež (Sikst IV., ki sovraži Medičejce). Vedo, da je Lorenzo z vsemi svojimi napakami naredil Firenze velike. Odgovor množice je grozljiv krik: "Palle! Palle!" (bojni krik Medičejcev, ki imajo v grbu rdeče krogle).

Meščan: "Smrt izdajalcem! Ubili so Giuliana!"

Množica postane zver. Zgrabijo Francesca de' Pazzija, ga izvlečejo iz njegove palače in ga obesijo na okno Palazzo Vecchio. Poleg njega obesijo nadškofa Pise, Salviatija, ki je bil prav tako sokrivec. Vidim trupla, ki bingljajo v prazno, medtem ko jih množica spodaj zmerja. Lorenzo se

pojavi na oknu, bled, s povojem okoli vratu. Dvigne roko, da bi prosil za mir, a ga nihče ne posluša. Hočejo kri. M.E.M.O., to je politika renesanse. Ni volitev, ni razprav. Je le tisti, ki prvi ubije. Lorenzo je zmagal, a je izgubil brata, ki ga je ljubil. Od danes ne bo več brezskrben mladenič, ki je pisal ljubezenske pesmi. Postal bo sumničav tiran, obkrožen s telesnimi stražarji.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Zarota Pazzijev: Zarota, ki so jo organizirali družina Pazzi in papež Sikst IV., da bi odstranili Medičejce in prevzeli nadzor nad Firencami. Ni uspela, ker je Lorenzo preživel in je ljudstvo ostalo zvesto Medičejcem.

Izobčenje (spet!): Po neuspehu zarote je Papež izobčil Lorenza in napovedal vojno Firencam. Lorenzo je moral sam oditi v Neapelj, tvegajoč življenje, da bi prepričal neapeljskega kralja, naj ne podpira Papeža.

Veličastni: Častni naslov, ki ne pomeni "lep", ampak "tisti, ki dela velike stvari" (magna facere). Lorenzo si ga je zaslužil s svojim mecenstvom in diplomatsko spretnostjo.

Gledam kri na stopnicah Katedrale. Botticelli bo naslikal obešene zarotnike na stene carine, kot opomin za vse. Umetnost služi tudi temu: da spomni, kdo poveljuje.

REALITY CHECK

Renesansa niso le slike in kipi, ampak obdobje ekstremnega nasilja, kjer je politični umor veljal za normalno orodje. Medičejci pa niso vladali le s silo, ampak z ljudskim soglasjem: ljudstvo jih je branilo, ker so zagotavljali stabilnost in bogastvo. Končno, vloga Papeža kot političnega princa, ki organizira umore, pojasnjuje, zakaj bodo mnogi, kot Savonarola ali Luter, kmalu začeli ostro kritizirati korupcijo Cerkve.

Objem Orla

SCANNING: LISTINA O PREDAJI

- > **Datum:** 30. september 1382.
- > **Kraj:** Grad Gradec (Avstrija).
- > **Vsebina:** Trst se "prostovoljno" preda avstrijskim vojvodam.
- > **Pogoj:** Ohranitev lokalnih zakonov in vojaška zaščita pred Benetkami.

Smo v Trstu, v katedrali svetega Justa. Zunaj piha ledena burja, ki trese vitraže. Vzdušje je mračno. Ni milanskega slavlja ali firenškega razkošja. Tu se diha strah. Mesto je majhno, stisnjeno med morje in kraško planoto. In z morja prihaja nevarnost: beneške galije. Lev svetega Marka hoče požreti ves Jadran. Trst se je boril leta, a je izčrpan. Mestni svet je zbran. Vidim trgovce, plemiče, kapitane. Imajo utrujene obraze. Sprejeti morajo nemogočo odločitev: biti osvojeni s strani Benetk ali se predati nekomu drugemu. Vstane Ljudski kapitan.

Kapitan: "Državljeni! Benetke so blokirale pristanišče. Nimamo žita. Nimamo orožja. Če ne storimo ničesar, bo jutri Lev na našem obzidju."

Trgovec: "In torej? Se predamo? Postanemo sužnji Benečanov?"

Kapitan: "Ne. Obstaja druga pot. Na severu je Orel, ki nas lahko zaščiti pred Levom. Avstrijski vojvode."

Mrmranje gre skozi dvorano. Avstrija je daleč, je nemška, je drugačna. A je močna. Vidim mladega tržaškega plemiča, ki vstane.

Plemič: "Bolje Orel kot Lev! Orel leta visoko in nam bo pustil dihati. Lev bi nas raztrgal. Če se damo Habsburžanom, bomo obdržali svoje statute, svoje zakone, svojo svobodo trgovanja. Če nas vzamejo Benetke, bomo postali le kolonija."

To je izračun obupa. Bolje oddaljen gospodar kot vsiljiv sosed. Odločitev je sprejeta. Prizor se spremeni. Smo v Gradcu, v gradu vojvode Leopolda III. Habsburškega. Delegacija Tržačanov kleči pred njim.

Leopold je mogočen mož, s svetlečim oklepom. Te Italijane s severa gleda z radovednostjo. Zanj je Trst okno na morje, strateški dragulj.

Leopold III.: “Sprejemam vašo predajo. Od danes je Trst pod zaščito Avstrijske hiše. Kdor se dotakne vas, se dotakne mene.”

Podpiše pergament. V tistem trenutku se usoda Trsta za vedno spremeni. Medtem ko se preostala Italija drobi na lokalne Sinjorije, se Trst veže na celinski imperij. Postane “srednjeevropski”. Vrnem se v Trst. Zastava Benetk je spuščena z obzidja. Na njeno mesto se dvigne rdeče-belo-rdeča zastava Avstrije. Ljudje gledajo z upanjem in strahom. Približam se staremu ribiču na pomolu.

Alex: “Kaj meniš? Zamenjal si gospodarja.”

Pljune v morje.

Ribič: “Nov gospodar, stare mreže. Samo da mi pustijo loviti in da držijo Benečane stran. Ostalo ni pomembno.”

M.E.M.O., ta prizor je ključen. Pojasnjuje, zakaj je Trst tako drugačen od drugih italijanskih mest. Ni imel firenške renesanse, ni imel Medičejcev ali Viscontijev. Imel je Avstrijo. Postal je imperialno pristanišče, križišče jezikov in kultur (Italijani, Slovani, Nemci). Medtem ko so Firenze izumljale moderno umetnost, je Trst izumljal diplomatsko preživetje.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Predaja (Dedizione): Pravni akt, s katerim se skupnost prostovoljno podredi vladarju v zameno za zaščito. To ni vojaška osvojitev, to je pogodba.

Habsburžani: Družina, ki bo stoletja obvladovala Evropo. S pridobitvijo Trsta dobijo svoj prvi izhod na morje.

Burja: Katabatični veter, značilen za Trst. Pravijo, da “očisti zrak in glave”. Morda je tisti dan pomagal Tržačanom trezno razmišljati.

Gledam morje, ki ga je razburkala burja. Benetke so tam zunaj, jezne. A zdaj ima Trst močan ščit. Objem Orla bo trajal do leta 1918. Petsto let zgodovine, odločenih v eni noči strahu.

REALITY CHECK

Majhna mesta ne morejo preživeti sama med velikani in morajo izbrati, na čigavi strani bodo: Trst je izbral Imperij, da bi se rešil pred Regijo, in to zavezništvo z Avstrijo (ki ni nastalo iz ljubezni, ampak iz sovraštva do Benetk) je oblikovalo njegovo identiteto meje. Trst ni le italijanski, ni le slovanski, ni le nemški: je edinstvena mešanica, rojena prav iz tiste obupane izbire leta 1382.

Jeziček na Tehnici

SCANNING: ŠIFRIRANO PISMO

- > Pošiljatelj: Lorenzo de' Medici.
- > Prejemnik: Kralj Ferrante Neapeljski.
- > Vsebina: Predlog tajnega zavezništva za izolacijo Papeža.
- > Tehnika: Polialfabetska substitucijska šifra (zelo napredna za tisti čas).

Smo v Neaplju, v Castel Nuovo (Maschio Angioino). Piše se december 1479. Lorenzo Veličastni je tukaj. Prišel je sam, brez vojske, in se izročil v roke svojemu sovražniku, kralju Ferranteju Aragonskemu. To je samomorilna ali genialna poteza. Ferrante je krut človek (znan po tem, da balzamira svoje sovražnike in jih hrani v sobi kot trofeje). A je tudi inteligenten. Vidim Lorenza in Ferranteja, ki se sprehajata po grajskih vrtovih s pogledom na morje.

Lorenzo: “Veličanstvo, če uničite Firenze, bo Papež postal premočan. In po Firencah boste na vrsti vi. Papež hoče vaše kraljestvo za svoje nečake.”

Lorenzo govori mirno, a vem, da ga obliva mrzel pot. Njegovo življenje je odvisno od teh besed.

Kralj Ferrante: “In zakaj bi zaupal firenškemu bankirju?”

Lorenzo: “Ker jaz nočem ozemelj. Jaz hočem le ravnovesje. Italija je kot tehtnica. Če ena skleda tehta preveč, se vse zruši. Jaz sem jeziček, ki drži skledi pri miru.”

Ferrante se ustavi in pogleda Vezuv. Razume, da ima Lorenzo prav. Italija je kompleksen sistem petih držav (Milano, Benetke, Firenze, Rim, Neapelj). Če ena postane premočna, se morajo druge združiti, da jo ustavijo. To je rojstvo “Politike ravnovesja”. Lorenzo se vrne v Firenze ne kot ujetnik, ampak kot zmagovalec. Rešil je svoje mesto, ne da bi izstrelil en sam naboj, le z močjo besed. Naslednjih deset let bo Lorenzo lutkar Italije. Piše v Milano, da bi jih pomiril, piše v Benetke, da bi jim grozil, piše Papežu, da bi ga podkupil. Sem v njegovi delovni sobi v Palazzo Medici. Polna je zemljevidov in pisem. Lorenzo dela noč in dan.

Alex: “Ali nikoli ne počivaš?”

Pogleda me z utrujenimi očmi.

Lorenzo: “Počitek je za mrtve. Dokler sem živ, moram držati skupaj to norišnico, ki je Italija. Če jaz popustim, bodo prišli Francozi in nas vse pojedli.”

Ima preroško vizijo. Ve, da je Italija bogata, a šibka. Ve, da so velike evropske monarhije pripravljene na invazijo. M.E.M.O., Lorenzo je prvi moderni politik. Ne uporablja surove sile, uporablja obveščevalne podatke, diplomacijo, vohune. On je “Mehka moč” v osebi. A njegov sistem je krhek. Vse stoji na njem.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Mir v Lodiju (1454): Sporazum, ki je vzpostavil ravnovesje med petimi italijanskimi državami. Lorenzo je bil porok tega miru štirideset let.

Rezidenčna diplomacija: V tem obdobju nastanejo prva stalna veleposlaništva. Prej so veleposlanike pošiljali le ob posebnih priložnostih. Zdaj veleposlaniki živijo na tujih dvorih, da bi vsak dan vohunili in se pogajali.

Politično mecenstvo: Lorenzo je umetnost uporabljal tudi v zunanji politiki. Svoje najboljše umetnike (kot Leonarda da Vinci) je pošiljal na druge dvore kot “darila”, da bi se prikupil vladarjem.

Ko Lorenzo umre leta 1492 (istega leta kot odkritje Amerike), se ravnoesje poruši. Francoski kralj Karel VIII. se spusti v Italijo s svojimi topovi. Nihče ga ne ustavi. Jeziček na tehtnici se je zlomil in kaos bo pogoltnil renesanso.

REALITY CHECK

Koncept "ravnoesja moči", ki je še danes osnova mednarodnih odnosov, se je rodil tukaj: nobena država ne sme postati hegemon. Lorenzo je dokazal, da je diplomacija lahko močnejše orožje od konjenice, a njegov uspeh je razkril tudi krhkost sistema: vse je slonelo na geniju posameznika in ko je umrl on, institucije niso bile dovolj močne, da bi ustavile kaos.

Pridigar

SCANNING: KRES NEČIMRNOSTI

- > **Gorivo:** Knjige, slike, obleke, ogledala, igralne karte.
- > **Kraj:** Piazza della Signoria, Firenze.
- > **Datum:** 7. februar 1497 (Pustni torek).
- > **Pomen:** Očiščenje od grehov renesanse.

Spet smo v Firencah, a zdi se kot drugo mesto. Ni pesmi, ni zabav. Je težka tišina, ki jo prekinjajo le molitve. Lorenzo Veličastni je mrtev že pet let. Medičejci so bili izgnani. Zdaj poveljuje dominikanski menih: Girolamo Savonarola. Je majhen mož, z orlovskim nosom in očmi, ki gorijo od fanatizma. Pridiga s prižnice Katedrale in njegov glas grmi kot glas bibličnega preroka.

Savonarola: "Firence! Sodoma! Gomora! Opile ste se z razkošjem in poželenjem! Častile ste lažne malike umetnosti namesto pravega Boga! Pokesajte se, ali pa vas bo požrl peklenški ogenj!"

Ljudje se tresejo. Strah jih je. Verjamejo, da je konec sveta blizu (leto 1500 se bliža). Na trgu Piazza della Signoria so zgradili dvajset metrov visoko piramido. A ni iz kamna. Narejena je iz "nečimrnosti". Vidim plemkinje, ki na kup mečejo svoj nakit, lasulje, svilene obleke. Vidim trgovce, ki mečejo kocke in karte. In vidim... o ne... vidim slikarje, ki mečejo svoje slike. Prepoznam Sandra Botticellija. Star je, utrujen. V rokah drži platno z golo Venero. Joče, a jo vseeno vrže v ogenj.

Alex: "Mojster, ne! To je mojstrovina!"

Poskušam ga ustaviti, a me odrine.

Botticelli: "Greh je! Nečimrnost je! Celo življenje sem slikal poganske demone. Zdaj hočem slikati le za Boga."

Ogenj prižgejo. Plameni švigajo visoko in požirajo lepoto in kulturo. Vročina je neznosna. Savonarola gleda grmado z balkona Palazzo Vecchio, zadovoljen. Firenze je spremenil iz mesta umetnosti v samostan na prostem. Ustvaril je "otroške patrolje": otroke, oblečene v belo, ki hodijo po mestu in prijavljajo tiste, ki preklinjajo ali se nedostojno oblačijo. To je moralna diktatura. A veter se obrača. V množici slišim mrmranje jeze. Firenčani ljubijo Boga, a ljubijo tudi življenje. In predvsem, Papež (Aleksander VI. Borgia, eden najbolj skorumpiranih v zgodovini) ima dovolj tega meniha, ki ga žali. Čez eno leto bom spet tukaj, na tem istem trgu. A grmada bo drugačna. Namesto slik bo tam Savonarola. Obesili ga bodo in sežgali kot heretika. Njegov pepel bodo vrgli v Arno, da ne bi postal relikvija.

M.E.M.O.: "To je konec sanj, Alex. Renesansa je bila sanje o harmoniji med človekom in Bogom, med lepoto in vero. Savonarola je pokazal, da so bile te sanje krhke. Strah pred grehom se je vedno pripravljen vrniti."

Gledam pepel Kresa nečimrnosti. Koliko mojstrov in smo danes izgubili? Koliko pesmi, koliko odkritij? Renesansa se ne konča z zabavo. Konča se z dimom.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Piagnoni (Jokavci): Privrženci Savonarole. Tako so se imenovali, ker so jokali med njegovimi pridigami in se kesali svojih grehov.

Aleksander VI. Borgia: Španski papež, znan po svojih nezakonskih otrocih (Cesare in Lucrezia) in spletkah. Bil je popolno nasprotje Savonarole: ljubil je razkošje, moč in ženske. Spopad med njima je bil neizogiben.

Teokracija: Vlada, v kateri Bog velja za neposrednega vladarja in verski zakoni so državni zakoni. Savonarolove Firenze so bile kratek teokratični eksperiment.

Medtem ko se dim razkaja, vidim moškega, ki opazuje prizor s ciničnim nasmehom. Ima suh in inteligenten obraz. Dela si zapiske v beležnico. To je Niccolò Machiavelli. On je razumel lekcijo. "Oboroženi preroki zmagujejo, neoboroženi propadejo," bo napisal. Za vladanje niso dovolj molitve. Potrebno je orožje.

REALITY CHECK

Zgodovina vedno niha kot nihalo: po obdobju velike svobode, kot je renesansa, pogosto pride obdobje zatiranja. Savonarola ni osvojil Firenc z orožjem, ampak s strahom pred Peklom, kar dokazuje, da je strah izjemno močan politični motor. Za nas je umetnost sveta, zanje pa je bila lahko nevaren malik: lepota ni vedno nedolžna.

POROČILO O MISIJI 10

ZAKLJUČNO POROČILO

AGENT: REŽISER STATUS: MISIJA OPRAVLJENA

KLJUČNE TOČKE MISIJE

1. **Cena lepote:** Italijanska renesansa je bila plačana z izgubo svobode. Demokratične komune so postale tiranske sinjorije. A brez tiranov (kot so bili Medičejci ali Viscontiji) ne bi imeli umetnosti, ki nam jo zavida svet.
 2. **Politična šibkost:** Italija je bila razdeljena, prepirljiva in so jo branili nezvesti najemniki. Bila je kulturni velikan, a politični palček. Zaradi tega je postala lahek plen za velike tuje sile.
 3. **Izbira strani:** Videli smo, kako se je Trst, da bi preživel, odločil vezati na Avstrijo. Izbira, ki dokazuje, da zgodovine ne sestavljajo le veliki ideali, ampak praktični izračuni, da te ne bi pojedla večja riba.
-

ZAKLJUČEK

Kronorporter, naša misija v srednjem veku se tukaj konča. Videli smo padec Rima, prihod barbarov, nastanek gradov, prepород mest in končno sijaj sinjorij. Italija se je tisočkrat spremenila. Bila je napadena, uničena, obnovljena. A vedno je ohranila svojo dušo: edinstveno mešanico genija in nereda, lepote in nasilja. Zdaj bo svet postal veliko večji. Genovski mornar bo odkril novo celino. Nemški menih bo razklal Cerkev na dvoje. Srednji vek je končan. Začenja se novi vek.

NASLEDNJA MISIJA: DOSJE 11

NASLOV: NOVI SVET (Geografska odkritja) **CILJ:** Vstopiti na Kolumbove karavele in razumeti, kako je Evropa osvojila svet (in uničila tisočletne civilizacije). **PREDVIDENI DATUM:** 1492 in naprej.

Prekinitev povezave...

POGLAVJE 11: Jesen (Kriza 14. stoletja)

NAVODILA ZA NALOGO (BRIEFING)

Agent: Režiser **Prejemnik:** Kronoporočevalec Alex **Zadeva:** Koda “Apokalipsa” **Datacija:** XIV. stoletje (1300-1400) **Kraj:** Celinska Evropa

KONTEKST

Alex, M.E.M.O., dobro me poslušajta. Če sta se do zdaj zabavala z viteškimi turnirji in sejmi, polnimi trgovcev, pozabita na vse to. Vstopamo v najbolj mračno, težko in grozljivo stoletje celotnega srednjega veka.

Se spomnita “booma” leta tisoč? Več hrane, več ljudi, več mest? No, predstavljajta si, da je Evropa stroj, ki je tristo let drvel s polnim plinom. Zdaj se je motor pokvaril. Najprej je ponorelo podnebje: začelo je preveč deževati, mraz je, pridelki gnijejo na poljih (temu pravijo “mala ledena doba”). Ljudje so lačni. Nato pa, kot da to ne bi bilo dovolj, pride nepovabljen gost. Pride z morja, na genovskih ladjah, ki se vračajo z Vzhoda. Ne vidi se ga, ne sliši se ga, a ubije v treh dneh. To je **Črna smrt**.

V nekaj letih bo izginila tretjina evropskega prebivalstva. Tretjina, Alex. Predstavljaj si, da se v tvojem razredu od 25 sošolcev jutri 8 ne vrne več v šolo. Je to konec sveta? Mnogi tako verjamejo. Videla bosta mesta, spremenjena v pokopališča, duhovnike, ki ne zmorejo blagosloviti vseh mrtvih, ljudi, ki se bičajo po ulicah, prepričani, da je to božja kazen.

A pozor: v tem peklu se nekaj spremeni. Kdor preživi, se znajde v novem svetu. Ljudi je manj, zato je tisti, ki dela, vreden več. Stare fevdalne vezi pokajo. Smrt izenači vse, bogate in revne. To je strašna jesen, da, a pripravila bo tla za novo pomlad.

CILJI NALOGE

Vajina naloga je dokumentirati Apokalipso, a brez panike (in prosim, ne nalezita se kuge, M.E.M.O., imej vključene biološke filtre).

1. **Prestrezita Pacienta Nič:** Pojdita v Messino, leta 1347. Hočem videti točen trenutek, ko se Črna smrt izkrca v Evropi.
2. **Analizirajta Strah:** V Benetkah in na evropskih pokopališčih. Kako reagira človek, ko medicina ne deluje in se zdi molitev nekoristna?
3. **Dokumentirajta Bes:** V Londonu in Parizu. Kmetje nočejo več umirati od lakote, medtem ko se plemiči vojskujejo. Hočem slišati njihove glasove.
4. **Poiščita Upanje:** Na opustošenem podeželju. Odkrijta, kako kriza paradoksalno izboljšuje življenje preživelih.

Bodita previdna. Smrt tu pleše po ulicah. Srečno.

Ladja duhov

SCANNING: YERSINIA PESTIS

- > **Vrsta:** Gram-negativna bakterija.
- > **Prenašalec:** Podganja bolha (*Xenopsylla cheopis*).
- > **Izvor:** Stepe Srednje Azije.
- > **Smrtnost:** 30-60 % (bubonska oblika), skoraj 100 % (pljučna in septična oblika).
- > **Opomba:** Za srednjeveškega človeka je to neviden in nerazumljiv sovražnik. Vidi jo le uničujoč učinek: črne bule, visoko vročino, delirij in hitro smrt.

Pristanišče v Messini se blešči pod neusmiljenim oktobrskim soncem leta 1347. Morje je modra plošča, ki jo naguba le rahel vetrič, ki piha s Peloritanskih gora. Običajno, ko prispejo galeje z Vzhoda, pristanišče eksplodira od življenja. To je karneval zvokov in barv: trgovci tečejo, da bi si zagotovili najbolj dišeče začimbe, najmehkejšo svilo, drage kamne, ki so

potovali po Svilni poti. Nosači kričijo v narečju, galebi vreščijo v iskanju ribjih ostankov, zrak diši po soli, znoju in denarju. Messina je vrata Sicilije, križišče kultur in bogastva. A danes ne. Danes je nekaj globoko narobe. Vlada težka, nenaravna tišina, ki jo prekinja le ritmično pljuskanje vode ob trupe dvanajstih genovskih galej, ki so pravkar vplule v пристanišče. Jadra imajo slabo zvita, razcefrana od vetra in soli. Les je videti star, utrujen. Videti so kot ladje duhov, plavajoče razbitine, ki jih morje ni hotelo pogoltniti. Skrit sem za kupom lesenih zabojev in s cmokom v grlu opazujem prizor. Vonj, ki prihaja s teh ladij, ni oster vonj popra ali sladkega vonja cimeta. Je sladkoben, slabosten vonj, ki se ti prilepi na grlo. Je nezgrešljiv vonj po gnilem mesu, po bolezni, po smrti.

Alex: "M.E.M.O., nekaj ni v redu. Zakaj nihče ne pride dol? Zakaj na krovu ni nikogar, ki bi dajal ukaze?"

Vprašam in si z rokavom tunike pokrijem nos, da bi poskušal filtrirati ta neznosen smrad. Kljub vročini me po hrbtu spreleti srh.

M.E.M.O.: "Analiza poteka, Alex. Moji senzorji zaznavajo nenormalno koncentracijo bakterij v zraku. Izjemno visoko. Alex, toplo ti svetujem, da se ne približuješ. Ohrani varnostno razdaljo. Te ladje prihajajo iz Kafe, genovske kolonije na Črnem morju, na Krimu. Prinašajo tovor, ki ni bil prijavljen na carini in za katerega se ne plača dajatve."

Vidim lesen mostiček, ki ga počasi, z zloveščim škripanjem, spuščajo z ene od osrednjih ladij. Mornar se opoteka navzdol, kot bi bil pijan. A to ni pijanost. Bled je kot oprana krpa, njegova koža ima sivkast, nezdrav odtenek. Hladno se poti, lasje so mu prilepljeni na čelo. Naredi dva negotova koraka po pomolu, noge se mu vdadijo in težko se zgrudi na vroče kamne pomola. Nekaj Messinčanov, ki jih žene krščansko sočutje ali morda preprosta človeška radovednost, steče k njemu, da bi mu pomagali. "Brat, ti je slabo?" vprašajo. Nežno ga obrnejo na hrbet. Slišim krik čiste groze, ob katerem vsem prisotnim zaledeni kri v žilah. Mornarjeva srajca je pod pazduho raztrgana. Koža tam spodaj je otekla, napeta, sijoča. Črna je kot oglje. Bula, velika kot jabolko, utripajoča, grozljiva na pogled.

Mornar: "Vodo... peče... vse peče... Bog usmili se..."

Ječi moški s hripavim glasom in pljuva temno, gosto kri, ki madeži bele kamne pristanišča. Oči ima široko odprte, polne groze, kot bi videl demone, ki jih mi ne moremo videti. Reševalci sunkovito stopijo nazaj, se

mrzlično križajo in mrmrajo nepovezane molitve. A prepozno je. Dotaknili so se ga, dihali so isti zrak, delili so si njegov življenjski prostor. Smrtni pakt je bil sklenjen. In, česar v splošni paniki nihče ne opazi, s priveznih vrvi, ki povezujejo ladje s kopnim, se spuščajo temne sence. Na desetine črnih podgan, spretnih in hitrih, drsi po vrveh in se tiho razkropi med zaboje v pristanišču, v razpoke skladišč, v mestno kanalizacijo. Vsaka od njih je biološki trojanski konj, ki na hrbtu nosi na stotine okuženih bolh, pripravljenih, da skočijo na naslednjega toplokrvnega gostitelja. Smrt se je pravkar izkrcala v Evropi. In ne potrebuje potnega lista.

Trgovec: “Stran! Ponedite jih stran! Prinašajo božje prekletstvo! Te ladje so preklele!”

Kriči debel možki, oblečen v žamet, ki instinktivno dojame, da so te ladje smrtna obsodba za njegovo mesto. Množica se začne vznemirjati, med strahom in jezo. Nekateri pobirajo kamenje. A kam lahko gredo ti ubogi mornarji? So Genovežani, so kristjani, so človeška bitja, ki trpijo. Potrebujejo pomoč, nego, tolažbo. To je strašna dilema, ki bo v naslednjih letih ubila milijone ljudi: krščansko usmiljenje, ki veleva skrbeti za bolne in pokopavati mrtve, proti brutalnemu instinktu preživetja, ki kriči, naj zbežijo, naj izolirajo, naj zapustijo.

Alex: “Ampak kako je prišla sem? Kafa je zelo daleč, na drugem koncu znanega sveta.”

M.E.M.O.: “To je bila biološka vojna, Alex. Morda prva v zgodovini. Tataři Zlate horde, ki jih je vodil kan Janibeg, so oblegali Kafo. A v njihovem taboru je izbruhnila kuga. Vojaki so umirali kot muhe. Janibeg se ni umaknil, ampak je dobil strašno in genialno idejo: okužena trupla svojih mož je naložil na katapulte in jih izstrelil čez obzidje genovskega mesta. ‘Če vas ne morem zavzeti z mečem, vas bom z boleznijo’. Genovežani so zbežali z ladjami, prestrašeni, in s seboj odnesli kugo. Pluli so mesece, se ustavili v Konstantinoplu, nato na Siciliji, in na vsakem postanku sejali smrt.”

Gledam podgane, ki tečejo proti mestu, se izmuznejo v kleti, v kašče, v hiše revnih in bogatih. Nihče jih ne ustavi. Nihče ne ve, da so one pravi morilci. Medicinska znanost tistega časa je nemočna. Zdravniki govorijo o “miazmi”, o pokvarjenem zraku, o neugodnih zvezdnih konjunkcijah med Saturnom, Jupitrom in Marsom. Vsi gledajo umirajoče mornarje in mislijo,

da je to božja kazen za grehe človeka, nov vesoljni potop, a iz ognja in vročine. Namesto tega je le biologija. Neusmiljena, učinkovita, slepa biologija. Bakterija, ki se želi le razmnoževati, brez zlobe, a s smrtonosno učinkovitostjo.

Večer se spušča nad Messino in barva nebo v krvavo rdečo. Cerkevni zvonovi začnejo zvoniti mrličem, mračen in stalen zvok, ki bo postal zvočna kulisa naslednjih let po vsej Evropi. Oddaljim se od pristanišča, počutim se nemočnega in majhnega. Videl sem začetek konca neke dobe. Od tu bo kuga kot črna plima preplavila Italijo, nato Francijo, Anglijo, Nemčijo, Skandinavijo, vse do Rusije. Nič je ne bo ustavilo. Ne molitve papežev, ne obzidja gradov, ne zdravila lekarnarjev. Ubila bo tretjino evropskega prebivalstva. Za vedno bo spremenila gospodarstvo, religijo, miselnost. Srednji vek umira tukaj, na tem pomolu v Messini, med napadi kašlja in črnimi bulami.

REALITY CHECK

Črna smrt (1347-1351) je bila največja demografska katastrofa v dokumentirani evropski zgodovini. Ubila je med 25 in 30 milijonov ljudi (približno tretjino celotnega prebivalstva, v nekaterih mestih pa celo 50-60 %). Njeno širjenje je paradoksalno spodbudila prav tista trgovska "globalizacija", ki je obogatila Evropo v poznem srednjem veku: hitre ladje, prometne ceste, mednarodni sejmi, prenaseljena mesta s slabimi higienskimi razmerami so bili popolna avtocesta za bakterijo. Brez genovske in beneške trgovine bi kuga ostala omejena na azijsko stepo.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Bula (Bubbon): Najbolj očiten in grozljiv simptom bubonske kuge. Gre za akutno in boleče vnetje bezgavk (pazduhe, dimlje, vrat), ki zatečejo in postanejo črne zaradi notranjih krvavitev in nekroze tkiva.

Lazaret: Kraj za zaprtje in izolacijo bolnikov s kugo (kmalu zatem ga je izumila Beneška republika na otoku Santa Maria di Nazareth, od tod "Nazaretto" in nato "Lazzaretto"). Edino učinkovito odkrito "zdravilo" je bila karantena (40 dni izolacije za prihajajoče ladje), čeprav pogosto ni zadostovala za ustavitev podgan.

Pandemija: Epidemija, ki ni omejena na eno območje, ampak se razširi po vsem svetu (ali po vsem znanem in povezanem svetu, kot v tem primeru). Črna smrt velja za drugo veliko pandemijo kuge v zgodovini (prva je bila Justinijanova kuga v 6. stoletju).

Zdravnik za kugo

SCANNING: ZAŠČITNA OPREMA

- > **Predmet:** Maska s kljunom.
- > **Material:** Voskano usnje, steklo (za oči).
- > **Vsebina kljuna:** Aromatična zelišča (timijan, rožmarin, česen, kadilo).
- > **Funkcija:** Filtriranje "miazem" (slabega zraka), za katere so verjeli, da prenašajo bolezen.
- > **Učinkovitost:** Omejena proti bakterijam, a voskan plašč je ščitil pred bolhami.

Smo v Benetkah, leto dni pozneje. Najbogatejše mesto v Evropi je postalo plavajoče pokopališče. Na Rialtu ni običajnega tržnega hrupa. Na Trgu svetega Marka ni menestrellov. Slišati je le pljuskanje vode ob palače in vsake toliko časa top udarec telesa, ki ga vržejo na čoln. To so čolni "pizzigamortov", pobiralcev trupel. Tiho plujejo po kanalih in vpijejo: "Kdor ima mrtve, naj jih prinese ven!". In z oken plemiških palač in revnih koč spuščajo rjuhe, zavožlane okoli tistega, kar je ostalo od očetov, mater,

otrok. Hodim po zapuščenem mostu in poskušam ne dihati pregloboko. Zrak je težak, vlažen, poln dima. Povsod gorijo kresovi brina in rožmarina v obupanem poskusu, da bi "očistili" zrak. Nenadoma se iz megle pojavi postava. Je sama podoba nočne more. Moški, popolnoma oblečen v črno. Nosi dolg plašč iz voskanega platna, ki se skoraj vleče po tleh, debele rokavice, težke škornje in klobuk s širokimi krajci. A obraz je tisti, ob katerem ti zaledeni kri. Nima obraza. Namesto njega je bela maska z dolgim, ukrivljenim kljunom, podobnim kljunu ptice ujede, in dvema okroglima, neizraznima steklenima očesoma. To je Zdravnik za kugo.

Alex: "Doktor... lahko govorite z mano?"

Postava se ustavi. Pogleda me skozi zamegljena stekla. Njegov glas je pridušen, kovinski, kot bi prihajal z drugega sveta.

Zdravnik: "Nazaj. Ne približujte se mojemu dahu. Zrak je pokvarjen."

V roki drži leseno palico, s katero se dotika bolnikov, ne da bi se jim preveč približal, in z njo dviguje okužene odeje.

Alex: "Kaj je v tem kljunu?"

Zdravnik: "Rešitev, fant. Ali vsaj tako upam. Spužve, namočene v kis, nageljnovcve žbice, cimet, teriak. Kužne miazme ne morejo skozi ta filter. Če diham čist zrak, bolezen ne more vstopiti v moje telo."

To je napačna teorija, seveda. Kuga ne potuje po zraku (oziroma le pljučna, a zelišča je ne ustavijo). Potuje z bolhami. A paradoksalno ga ta smešna obleka resnično ščiti: voskan plašč je gladek in bolhe se nanj ne morejo oprijeti. Škornji in rokavice pokrivajo vsak centimeter kože. Ne da bi vedel, je izumil prvo obleko za biološko zaščito v zgodovini.

Alex: "Ali deluje? Jih uspete pozdraviti?"

Zdravnik zmaje z glavo, počasen in žalosten gib belega kljuna.

Zdravnik: "Jaz ne zdravim. Jaz spremljam. Prerezujem bule, da izteče gnoj, nastavljam pijavke, dajem piti kis. A od desetih, ki se jih dotaknem, jih devet umre. Včasih mislim, da sem jaz tisti, ki prinaša smrt. Kamor grem jaz, ljudje umirajo."

Pokaže mi, naj mu sledim. Vstopimo v hišo. V postelji leži cela družina. Oče je že mrtev, mati blodi. V kotu joka otrok, še zdrav, a obsojen na smrt zaradi lakote ali okužbe. Zdravnik opravi svoje delo z mehanskimi

gibi. Ni usmiljenja, le postopek. To je edini način, da ne zblazniš. M.E.M.O. analizira prizor z znanstveno hladnostjo.

M.E.M.O.: “Galenska medicina propada, Alex. Teorija štirih telesnih sokov ne pojasni tega pokola. A poglej, kaj delajo Benetke. Ker ne morejo zdraviti, se učijo upravljati. Ustanovili so Zdravstveni urad (Provveditori alla Sanità), posebno sodišče z absolutnimi pooblastili. Lahko zaprejo tržnice, zažgejo hiše, izolirajo četrti. To je rojstvo sodobnega javnega zdravstva.”

Grem iz hiše, duši me tesnoba. Benetke so se odzvale z neusmiljeno racionalnostjo. Izumile so Lazaret. Pogledam proti laguni. Tam je otok, Lazzaretto Vecchio, kamor vozijo bolne, da umrejo daleč od mesta. In drugi, Lazzaretto Nuovo, kjer morajo ladje in posadke čakati 40 dni, preden vplujejo v pristanišče. “Karantena”. Beneška beseda, ki jo uporabljamo še danes.

Alex: “Torej rešitev ni medicina. Ampak politika.”

M.E.M.O.: “Točno tako. Izolacija je edino učinkovito orožje proti epidemiji, ko nimaš antibiotikov. Benetke so pred drugimi dojeli, da je treba svobodo posameznika žrtvovati za rešitev skupnosti. To je trda, a nujna lekcija.”

Zdravnik za kugo pride iz hiše. S kredo nariše rdeč križ na vrata. To pomeni, da je notri bolen. Nihče ne sme vstopiti ali izstopiti. Oddalji se v meglo in s palico udarja ob kamne. *Tok. Tok. Tok.* Zdi se, kot da hodi sama Smrt. V resnici pa je le prestrašen človek, skrit za masko, ki se poskuša boriti proti nevidnemu sovražniku s topim orožjem. A vsaj poskuša.

REALITY CHECK

Maska zdravnika za kugo, ki je pozneje postala pustna maska, je bila zelo resno delovno orodje. V 17. stoletju jo je kodificiral francoski zdravnik Charles de Lorme, a v različnih oblikah so jo uporabljali že prej. “Kljun” je služil za shranjevanje aromatičnih esenc, ki so prekrile vonj po gnilobi in naj bi po teoriji miazem “razkužile” zrak, preden je prišel do nosu.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Miazma: Staro prepričanje, da bolezni povzroča "slab" zrak (mal'aria), ki ga oddajajo močvirja ali razpadajoča telesa.

Teriak: "Čudežno" zdravilo, sestavljeno iz več kot 50 sestavin (vključno z gadjim mesom, opijem in medom), ki se je stoletja uporabljalo kot univerzalni protistrup. Benetke so bile znane po njegovi proizvodnji.

Zdravstveni uradniki (Provveditori alla Sanità): Beneški magistrati, zadolženi za obvladovanje kuge. Imeli so oblast nad življenjem in smrtjo ter izumili sodobne protokole za zajezitev epidemij.

Mrtvaški ples

SCANNING: FRESKA

- > **Motiv:** Mrtvaški ples (Danse Macabre).
- > **Liki:** Okostnjaki, ki plešejo z živimi ljudmi vseh družbenih slojev (papeži, kralji, kmetje).
- > **Sporočilo:** *Memento Mori* (Spomni se, da moraš umreti). Smrt je velika izravnalka.
- > **Slog:** Grotesken, ironičen, skoraj komičen.

Smo na pokopališču v Franciji, blizu Pariza. A to ni tih in žalosten kraj kot naša sodobna pokopališča. Je gneča. Ljudje hodijo po njem, klepetajo, celo prodajajo kruh. Smrt je postala tako domača, da je nihče več ne opazi. Je vsiljiva, a neizogibna sostanovalka. Na steni cerkve slikar dokončuje ogromno fresko. Barve so žive, skoraj nasilne: bela barva kosti, rdeča barva kraljevskih plaščev, črna barva meniški kut. Približam se, da bi bolje videl. To je prizor, ki je hkrati grozljiv in smešen. Tam so okostnjaki, ki se smeji, skačejo, igrajo na violine iz kosti. In za roke držijo žive. Ne jemljejo le revnih. Jemljejo vse. Vidim okostnjaka, ki vleče papeža s tiaro na glavi. Zdi se, da papež pravi: "Ampak jaz sem Kristusov namestnik!",

okostnjak pa kot da odgovarja: "Vseeno mi je, pridi plesat." Vidim drugega okostnjaka, ki objema kralja. In še enega, ki odpelje otroka.

Alex: "To je grozno. Zakaj bi kdo slikal kaj takega?"

Vprašam slikarja. Je suh moški z vdrlimi očmi nekoga, ki je videl preveč pogrebov.

Slikar: "Grozno? Ne, fant. Pravično je. Dobro jih poglej. Kdo je srečnejši? Kralj, ki joka, ker izgublja svojo krono, ali okostnjak, ki se smeji, ker pozna resnico?"

Čopič pomoči v apneno belo barvo.

Slikar: "Smrt je edina prava pravica. V življenju plemič pretepa kmeta. Bogataš strada reveža. Kaj pa tukaj? Tukaj smo vsi enaki. Smrt sname maske. Pod svilo in pod cunjami smo vsi le kosti, ki škripljejo."

V njegovih besedah je čudna jeza. Mračno zadoščenje. Kuga je uničila družbene hierarhije. Če škof umre natanko tako kot hlevar, potem škof morda ni tako poseben. Morda Bog ne ščiti mogočnih bolj kot ponižnih.

M.E.M.O.: "Psihološka analiza. To govori kolektivna travma. Po kugi se je umetnost spremenila. Prej je bila vedra, božanska. Zdaj je obsedena s propadom, črvi, razpadanjem. To je način za izganjanje strahu. Če se smrti smejiš, te morda manj straši."

Medtem ko gledamo, gre mimo pravi pogrebni sprevod. To je pogreb bogatega trgovca. Tam so žalovalke, plačane za jokanje, duhovniki, ki pojejo, in mrliški voz, prekrit z zlatom. Slikar pljune na tla.

Slikar: "Poglej to farso. Ves denar, ki ga je nakradel v življenju, zapravlja za nakup Nebes. A poglej tja gor."

Pokaže na fresko, kjer okostnjak trga mošnjo z denarjem debelemu trgovcu.

Slikar: "Denar ne gre čez carino Onostranstva, prijatelj moj. Goli smo prišli, goli odhajamo."

"Mrtvaški ples" ni le slika. Je nov manifest Evrope. Ljudje so nehali verjeti, da je svet urejen in pravičen kraj. Dojeli so, da vlada kaos. In kako se odzovejo? Na dva načina. Vidim skupino mladih, ki pijejo vino in pojejo tik nad svežim grobom.

Mladenič: “Pijmo! Jutri imamo lahko bule! Uživajmo življenje, dokler je!”

To je obupan *Carpe Diem*. Če je življenje kratko, naj bo vsaj sladko. Na drugi strani vidim ljudi na kolenih, ki se bičajo po hrbtu in prosijo odpuščanja za grehe, ki jih niso storili. To je fanatizem strahu. Hedonizem in pokora. Dve plati iste medalje.

Alex: “Izgubili so upanje v prihodnost.”

M.E.M.O.: “Ali pa so se naučili živeti v sedanjosti. Srednji vek je bil ves usmerjen v Večnost. Kuga jih je prisilila, da gledajo na Uro. Čas je dragocen, ker se izteče. To zavedanje bo vzmet, ki bo sprožila renesanso. Človek bo želel pustiti pečat *tukaj*, na zemlji, preden se glasba konča.”

Zadnjič pogledam fresko. Zdi se, da me okostnjak, ki igra violino, gleda in mi pomežikne. “Pleši, Alex,” kot da pravi. “Pleši, dokler lahko.”

REALITY CHECK

Tema *Mrtvaškega plesa* eksplodira prav po črni smrti. Prej je bila smrt prikazana kot slovesen prehod (duša, ki se dviga v nebo). Zdaj je prikazana kot razpadajoče truplo, ki s silo vleče žive s seboj. To je konec srednjeveškega idealizma in začetek surovega, skoraj ciničnega realizma, ki bo vplival na vso poznejšo umetnost.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Memento Mori: Latinski izraz, ki pomeni “Spomni se, da moraš umreti”. V srednjem veku je bil stalen opomin, po kugi pa je postal vizualna obsesija (lobanje, peščene ure, kosti povsod).

Kostnica (Ossuary): Stavba ali soba, kamor so zmetali kosti, izkopane s prepolnih pokopališč. V Parizu je bilo pokopališče nedolžnih tako polno, da so kosti padale v kleti sosednjih hiš.

Izravnalka: Družbeni koncept smrti, ki izniči razredne razlike. “Smrt je demokratična,” bi rekli danes.

Upor

SCANNING: IMPROVIZIRANO OROŽJE

- > **Predmet:** Bojna kosa.
- > **Izvor:** Predelano kmetijsko orodje.
- > **Uporaba:** Rezilo se zravna in namesti navpično na dolg drog.
- > **Učinkovitost:** Uničujoča proti konjenici (konjem poreže noge) in proti lahkim oklepom. To je orožje revnih, ki se uprejo.

London gori. Nebo nad mestom je črno od gostega, mastnega dima, a ulice so osvetljene kot podnevi zaradi kresov plemiških palač. Savojska palača, rezidenca najbolj osovraženega človeka v Angliji, Johna Gaunta, je ogromna bakla, ki osvetljuje Temzo. Nikoli še nisem videl toliko besa. To je starodaven bes, ki se je kopičil generacije in je zdaj eksplodiral kot jez, ki popusti. Na tisoče moških, žensk in otrok koraka proti Londonskemu stolpu. Niso izurjeni vojaki. So kmetje, kovači, strojarji, opečkarji. Obraze imajo umazane od saj, oči pa jim žarijo v nevarni, fanatični svetlobi. Sredi njih stoji duhovnik na prevrnjenem sodu piva in govori. Ni škof z zlato mitro in svilenimi oblačili. Je vaški duhovnik z obrabljeno kuto in raztrganimi sandali. Ime mu je John Ball. Leta je bil v zaporu, ker je pridigal o enakosti. Zdaj je svoboden in njegov glas grmi kot glas svetopisemskega preroka.

John Ball: “Ko je Adam kopal in Eva predla, kdo je bil takrat plemič?”

Množica zarjove v odgovor. To je preprosto, skoraj otroško vprašanje, a v trenutku uniči stoletja fevdalne teorije. Če smo vsi otroci Adama in Eve, če smo vsi rojeni goli, zakaj so nekateri gospodarji in drugi sužnji? Zakaj nekateri jedo fazane, drugi pa stradajo?

John Ball: “Bog nas je ustvaril svobodne! Plemiči so nam nadeli verige! Vzeli so našo zemljo, naše žito, naše hčere! Ravnali so z nami kot s tovarno živino! In zdaj hočejo še naš zadnji denar s svojimi prekletimi davki!”

Množica: “Smrt izdajalcem! Smrt izterjevalcem! Živel kralj Rihard in pravo ljudstvo!”

Alex: “Kaj točno zahtevajo?”

Vprašam moškega poleg sebe, oboroženega z zavrženo koso, ki se blešči v soju ognja. Ima žuljave roke, razpokane od zemlje, in brazgotino, ki mu prečka lice.

Kmet: “Zahtevamo konec tlačanstva, fant. Hočemo biti plačani za svoje delo. Hočemo najemati zemljo po pošteni ceni, štiri penije na aker, nič več. Nočemo več prositi gospodarja za dovoljenje, da bi poročili svoje hčere ali zmleli svoje žito. Nismo živali. Smo svobodni Angleži.”

Poll Tax (glavarina) je bila kaplja čez rob. Trije šilingi za vsako osebo nad 15 let. Za bogataša je to nič, cena enega kosila. Za reveža je to črna lakota, izbira, katerega otroka bo nahranil. Množica se premika proti Smithfieldu, velikemu prostoru zunaj obzidja, kjer poteka živinski trg. Tam se je mladi kralj Rihard II., 14-letni deček, strinjal, da se sreča z njimi. To je ogromno tveganje. Njegovi svetovalci so prestrašeni, a kralj je videti miren. Wat Tyler, vojaški vodja upora, jaha na čelu. Je človek iz ljudstva, karizmatičen in aroganten. Kralju se približa z domačnostjo, ob kateri plemičem v kraljevem spremstvu zaledeni kri. Stisne mu roko, ga kliče “brat”, pljune na tla pred kraljevega konja.

Wat Tyler: “Hočemo listine, kralj Rihard. Hočemo, da napišeš, da smo svobodni. In hočemo glave tvojih skorumpiranih svetovalcev. Nadškof, zakladnik... vsi morajo umreti.”

Kralj, bled, a zbran, prikima. Je rojen igralec.

Kralj Rihard II.: “Dobili boste vse, kar zahtevate. Moji podaniki ste in rad vas imam. Vrnite se na svoje domove in poslal vam bom listine o osvoboditvi s kraljevim pečatom.”

Zdi se neverjetna zmaga. Kmetje slavijo. Upognili so monarhijo. Zmagali so. A to je past. Medtem ko Tyler pije vrček piva za proslavitev, londonski župan William Walworth ne zdrži več. Izvleče bodalo in zabode Tylerja v vrat. Tyler pade s konja, kri brizga na prah. Množica, ki vidi svojega vodjo na tleh, napne loke. Na tisoče jih je proti nekaj desetim. Tik pred tem so, da sprostijo pekel. Kralja bodo raztrgali na koščke. Toda

Rihard s pogumom, ki ga nihče ni pričakoval od štirinajstletnika, sam požene konja proti njim. Postavi se med upornike in svoje vojake.

Kralj Rihard II.: “Ne streljajte! Tyler je bil izdajalec! Jaz sem vaš Kralj! Jaz bom vaš stotnik! Sledite mi na polja in dal vam bom, kar želite!”

Kmetje omahujejo. Vajeni so ubogati kralja, maziljenega od Gospoda. V njem vidijo očeta, ne sovražnika. Spustijo orožje. Zaupajo temu svetlolasemu dečku z žalostnimi očmi. To je usodna napaka. Takoj ko se razidejo in zapustijo mesto, jih kraljeva vojska obkoli in pokolje. John Ball bo ujet, obešen, razparan in razkosan. Njegovi deli bodo razstavljeni v štirih različnih mestih kot opozorilo. Obljube o svobodi so bile le besede v veter, laži, potrebne za rešitev krone.

Alex: “Izdali so jih. Uporabili so njihovo vero v kralja, da so jih razorožili.”

M.E.M.O.: “Da, Alex. To je brutalna lekcija realpolitike. A nekaj se je za vedno spremenilo. Plemiči so se prestrašili. Videli so brezno. Dojeli so, da kmetje niso več pripravljeni tiho trpeti. Tlačanstvo v Angliji bo vseeno umrlo, ne zaradi kraljevega odloka, ampak ker ekonomsko ni več vzdržno. Zaradi kuge so delavci postali preveč dragoceni, da bi z njimi ravnali kot s sužnji. Trg bo zmagal tam, kjer je upor spodletel.”

Oddaljim se, medtem ko glave upornikov natikajo na sulice na Londonskem mostu, črne proti sivemu nebu. Izgubili so bitko, a so začeli zmagovati v vojni zgodovine. Seme enakosti je bilo posejano in trajalo bo stoletja, a na koncu bo vzkliko.

REALITY CHECK

Upori v 14. stoletju (Jacquerie v Franciji, Ciompi v Firencah, Lolardi v Angliji) niso preprosti izgredi zaradi hrane. So politični upori. Nižji sloji, ki so po kugi pridobili večjo pogajalsko moč (ker primanjkuje delovne sile), zahtevajo pravice in sodelovanje. Zatrli so jih v krvi, a označujejo konec klasičnega fevdalnega sistema. Angleški kmetje tistega dne niso dobili svobode, a v enem stoletju je tlačanstvo skoraj popolnoma izginilo z otoka.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Poll Tax: "Glavarina" (davek na glavo). Je fiksni davek, ki ga morajo plačati vsi, ne glede na dohodek. Velja za nepravičnega, ker prizadene revne veliko bolj kot bogate (3 šilingi so za vojvodo nič, za kovača pa teden dni dela).

Tlačanstvo: Položaj srednjeveških kmetov, ki so bili "privezani na zemljo". Niso mogli oditi brez dovoljenja gospodarja in so morali zanj delati zastonj (tlaka). Niso bili sužnji (niso jih mogli prodati posamezno), a niso bili svobodni.

Jacquerie: Zaničljivo ime za francoske kmete (iz "Jacques Bonhomme", Jakob Dobričina, stereotip neumnega in podredljivega kmeta). Ko so se "Jacquesi" leta 1358 uprli, je njihova krutost šokirala plemstvo.

Bičar

SCANNING: DISCIPLINA

- > **Predmet:** Bič.
- > **Material:** Pleteno usnje z vozli ali kovinskimi konicami (pogosto zarjaveli žebliji).
- > **Uporaba:** Javno in kolektivno samokaznovanje.
- > **Namen:** Odplačevanje grehov za ustavitev božje jeze (kuge).

Slišim petje, preden jih vidim. Je nizek, mračen, monoton zvok, za katerega se zdi, da prihaja iz drobovja zemlje. *Dies irae, dies illa...* (Dan jeze, tisti dan...). Ritma ne narekujejo bobni, ampak suhi udarci po mesu. Nato se pojavijo, iz megle se dvignejo kot vojska prikazni. Na stotine jih je, moških in žensk, oblečenih v grobo raševino, s kapucami, potegnjenimi čez obraz, ki razkrivajo le blazne oči. Hodijo bos po hladnem blatu, ne zmenijo se za kamenje in trnje. Nosijo težke križe in praporje iz črnega žameta. Na znak vodje, ki hodi na čelu s srebrnim bičem, se ustavijo. Pokleknejo v blato. Slečejo se do pasu. In se začnejo udarjati. *Tlesk. Tlesk.*

Tlesk. Zvok biča na golem mesu je grozljiv, vlažen. Hrbti so zemljevid krvi, krast in svežih brazgotin. Kri brizga na tla in se meša z blatom. Nekateri gledalci se približajo, da bi v tej krvi namočili krpe, prepričani, da je sveta, da ima moč zdravljenja. To so Bičarji (Flagelanti). Množično gibanje, rojeno iz obupa. Prepričani so, da je kuga puščica, ki jo je izstrelil Bog, da bi kaznoval grehe človeštva. Mislijo, da bodo le s trpljenjem, kakršnega je prestal Kristus na križu, 33 dni in pol, lahko ustavili bolezen.

Alex: “Ampak to nič ne pomaga! Nasprotno, s temi odprtimi ranami se še bolj okužijo!”

Zašepetam M.E.M.O., skrit za stoletnim drevesom. Prizor mi povzroča slabost.

M.E.M.O.: “Točno tako. Z epidemiološkega vidika so super-prenašalci. Potujejo iz mesta v mesto in s seboj nosijo ne le svojo fanatično vero, ampak tudi bakterije, bolhe in parazite. A racionalna logika tu nima nič zraven. To je čista verska panika. Imajo tudi pismo, za katero pravijo, da je padlo z neba v Jeruzalemu, v katerem Bog grozi, da bo vse pobil, če se ne pokesajo.”

Moški se loči od skupine. Hrbet ima spremenjen v krvavo kašo, a zdi se, da ne čuti bolečine. Njegove oči gorijo v nori svetlobi. Stopi na miljni kamen in s tresočim prstom pokaže proti judovski četrti mesta, katere hiše se vidijo onkraj obzidja.

Bičar: “Naša kri ni dovolj! Bog je še vedno jezen! Kuga se ne ustavi! Veste zakaj? Ker nekdo zastruplja vodnjake! Nekdo sovraži Kristusa in želi uničiti kristjane!”

Množica, ki je s strahospoštovanjem opazovala procesijo, se zdaj vznemiri. Mrmrnanje preleti trg kot zloben veter. Iščejo krivca. Pretežko je sprejeti, da smrt prihaja naključno, prinaša pa jo nevidna bakterija. Veliko lažje, bolj tolažilno je sovražiti nekoga iz mesa in krvi. Nekoga “drugačnega”.

Bičar: “Judje so! Ste videli njihove hiše? Oni ne umirajo tako kot mi! Oni so sklenili pakt s Hudičem! V vodnjake so vrgli strup, da bi nas vse pobili in vzeli naše bogastvo!”

To je laž, seveda. Pošastna laž. Judje umirajo natanko tako kot kristjani. A morda se bolj umivajo (zaradi obrednih zakonov Tore), se manj

dotikajo mrtvih in živijo bolj izolirano v getu, zato včasih nekoliko manj zbolevalo. Za množico, ponorelo od strahu in žalovanja, je to neizpodbiten dokaz njihove krivde.

Množica: “V geto! Sežgimo jih! Očistimo mesto zla!”

Vidim ljudi, kako se oborožujejo z baklami, palicami, vilami. Ženske, ki so še pred trenutkom molile, zdaj kričijo kletvice. Moški, ki so bili videti kot družinski očetje, imajo zdaj obraz popačen od sovraštva. Tečejo proti hišam Judov, vodijo jih Bičarji. To je *pogrom*. Pokol, ki ga je odobril strah. Poskušam koga ustaviti, kričati, da je to norost, a me silovito odrinejo. To je deroča reka sovraštva, ki je ni mogoče zaječiti. Vidim črn dim, ki se dviga iz judovske četrti. Slišim prasketanje ognja in krike, ki niso verske pesmi. So kriki groze.

Alex: “M.E.M.O., nekaj morava storiti! Vse bodo pobili!”

M.E.M.O.: “Ne moreva posredovati, Alex. To je fiksni zgodovinski dogodek. Po vsej Evropi, od Nemčije do Španije, uničujejo judovske skupnosti. V Strasbourgu so jih v enem samem dnevu sežgali dva tisoč, na leseni ploščadi, zgrajeni posebej za to na pokopališču. V Mainzu so se zažgali v svojih hišah, da ne bi padli v roke množice. To je temna stran strahu. Ko se človek boji umreti, postane morilec.”

Gledam Bičarje, ki nadaljujejo svoj pohod, ravnodušni do pokola, ki so ga sprožili. Še vedno pojejo *Dies Irae*, prepričani, da so svetniki, da so opravili božje delo. Sam papež Klemen VI. jih bo iz Avignona obsodil kot krivoverce in fanatike. Dojel je, da so nevarni, da prinašajo kaos in nasilje, ne odrešitve. Poskušal je celo zaščititi Jude s papeško bulo, v kateri je zapisal, da je tisti, ki jih obtožuje, “zapeljan od hudiča”. A papežev glas je daleč. Bič in ogenj sta blizu. Kuga ubija telo, strah pa ubija dušo. In danes, tukaj, je duša Evrope malo umrla.

REALITY CHECK

Med Črno smrtjo se je sprožil lov na krivca brez primere. Jude so obtožili zastrupljanja vodnjakov in jih na tisoče pobili, zlasti v Nemčiji in v dolini Rena. Mnogi preživeli so pobegnili na Vzhod, na Poljsko, kjer jim je kralj Kazimir Veliki ponudil zaščito (zato je bila na Poljskem velika judovska skupnost vse do tragedije 20. stoletja).

M.E.M.O. GLOSSARIO

Bičarji (Flagelanti): Fanatično versko gibanje. Verjeli so v javno samokaznovanje za pomiritev božje jeze. Cerkev jih je sprva tolerirala, nato pa razglasila za krivoverce, ker so spodkopavali avtoriteto duhovščine (trdili so, da odpuščajo grehe brez potrebe po duhovnikih).

Pogrom: Ruska beseda (ki pomeni "opustošenje" ali "nasilno uničenje"), ki se zgodovinsko uporablja za nasilno preganjanje Judov v Ruskem imperiju, a se retroaktivno uporablja tudi za srednjeveške pokole.

Grešni kozel: Nekdo, ki mu pripišejo krivdo za vse zlo, da bi sprostili kolektivno napetost. Izraz izhaja iz starega judovskega obreda, v katerem so grehe ljudstva simbolično naložili na kozla, ki so ga poslali v puščavo.

Po nevihti

SCANNING: DELOVNA POGODBA

- > **Predmet:** Notarski pergament s pečatom iz pečatnega voska.
- > **Vsebina:** Dogovor med posestnikom in svobodnim dninarjem.
- > **Novost:** Plača je podvojena v primerjavi s tisto pred desetimi leti. Delavec dobi tudi hrano (meso, vino, sir) in ogrevano nastanitev.
- > **Opomba:** Pred kugo je bila takšna pogodba nepredstavljiva.

Od velike kuge je minilo pet let. Hodim po francoskem podežlju, nedaleč od Pariza. Pokrajina se je korenito spremenila. Kjer so bila prej polja pšenice do obzorja, zdaj vidim zaplate gozda, ki napredujejo, robidovje, ki požira suhe zidove, cele vasi s porušenimi strehami in okni, praznimi kot očesne votline lobanj. Narava si jemlje nazaj tisto, kar ji je človek iztrgal v stoletjih krčenja gozdov. A nekaj je čudnega. Zrak ni žalosten. Svetloba je drugačna. Srečam skupino kmetov, ki imajo odmor za kosilo v senci stoletnega hrasta. Pričakoval sem, da bom videl lačne, izčrpane ljudi, oblečene v sive cunje, kot v prejšnjih prizorih. Namesto tega me tisto, kar vidim, pusti odprtih ust. Jedo bel kruh, iz čiste pšenice, ne tiste črne svinjarije, pomešane z ržjo in kamenjem, kot prej. Tam je kos mastnega sira in... neverjetno... meso. Svinjska pečenka, ki se vrti na improviziranem ražnju. In pijejo rdeče vino iz keramičnih vrčev, ne umazane vode iz vodnjaka. Eden od njih, krepak moški z rdečo brado, nosi jopič iz živo modre volne, barve, ki je bila pred kugo rezervirana za bogate trgovce ali nižje plemstvo.

Alex: “Dober tek, gospodje. Videti je kot svatbena pojedina. Kdo se poroči?”

Rečem in se previdno približam. Najstarejši kmet se od srca zasmеji in si obriše mastna usta z rokavom jopiča (ki je čist in zakrpan).

Kmet: “Nobene poroke, fant. Samo torek je. Hočeš kos? Dovolj ga je za vse.”

Ponudi mi kos mesa, naboden na nož. Je sočno, okusno. Pred desetimi leti je kmet jedel meso morda dvakrat na leto, za božič in veliko noč, če prašič ni prej poginil.

Alex: “Kako si lahko to privoščite? Ali ni kuga uničila vsega?”

Kmet: “Uničila je ljudi, ne zlata. In ne prašičev. Vidiš, fant, gre za številke. Pred kugo nas je sto iskalo delo v tej dolini. Gospodar nam je lahko dal skorjo črnega kruha in rekel ‘vzemi ali pusti’. Če si zavrnil, je bilo deset drugih obupancev pripravljenih prevzeti tvoje mesto za še manj. Bilo nas je preveč, zemlje pa premalo.”

Naredi dolg požirek vina, si obriše brke in nadaljuje z videzom nekoga, ki je dojel, kako se vrti svet.

Kmet: “Zdaj nas je ostalo dvajset. Najboljša polja čakajo. Žito je treba pospraviti, sicer zgrije. Ovce je treba ostriči. Gospodar je obupan. Če nas ne plača dobro, če nam ne da mesa in vina, poberemo svoje stvari in gremo k sosednjemu gospodu, ki nam ponudi dvojno. Zdaj mi postavljamo ceno. Gospodar nas potrebuje bolj, kot mi potrebujemo njega.”

To je zakon ponudbe in povpraševanja, brutalen in preprost. Kuga je s tem, ko je pobila tretjino (ali morda polovico) evropske delovne sile, preživele naredila za dragoceno blago. Razbila je verige skrajne revščine. Bogastvo je prerazporedila učinkoviteje kot katera koli politična revolucija. Seveda je bila cena izjemno visoka. Vsak od teh mož je izgubil ženo, otroke, starše, prijatelje. Njihove oči so videle pekel. A kdor je ostal, živi bolje. Je bolje. Oblači se bolje.

M.E.M.O.: “Ekonomska analiza potrjena, Alex. Realne plače v Evropi so se v desetletjih po črni smrti dvignile za 40-50 %. Poleg tega so bila mnoga obrobna in manj rodovitna zemljišča opuščena (tako imenovane *Lost Villages*), kmetijstvo pa se je osredotočilo le na najboljša zemljišča, kar je povečalo produktivnost. To je začetek konca ekonomskega srednjega veka.”

Vidim prihajati oskrbnika lokalnega gospoda. Nekoč bi prišel na konju, z bičem v roki, in kričal ukaze. Zdaj prihaja peš, z zaskrbljenim, skoraj plašnim videzom. Nima več biča. Ve, da če bi ga uporabil, bi ti možje jutri zjutraj odšli.

Oskrbnik: “Ehm... fantje, sonce je visoko. Treba bi bilo končati polje na jugu, preden pride nevihta...”

Kmet z rdečo brado niti ne vstane. Z neznosno mirnostjo odreže še en kos sira.

Kmet: “Počasi, Jacques. Počasi. Spijemo vino do konca. In spomni se, da nam je baron za nocoj obljubil sod temnega piva. Če ne bo piva, bo jutri žito ostalo tam, kjer je.”

Oskrbnik prikima, pogoltne cmok in odide, poražen. Svet se je obrnil na glavo. Hlapci diktirajo zakone gospodarjem. Gledam te site in (relativno) svobodne ljudi. Nevihta je minila. Pustila je globoke brazgotine, polna pokopališča in vasi duhov, ki jih požira gozd. A odplaknila je tudi star, tog in nepravičen sistem. Ustvarila je prostor. Evropa, ki se rojeva iz pepela kuge, je drugačna. Demografsko je manjša. A na prebivalca je

bogatejša. Je bolj cinična, morda, bolj obsedena s smrtjo, a tudi bolj dinamična, bolj mobilna. Pripravljena na nekaj novega. Pripravljena, da neha biti le “Krščanski svet” in postane “Evropa”. Pripravljena na renesanso.

REALITY CHECK

Kriza 14. stoletja je imela paradoksalen učinek: drastično je izboljšala življenjski standard preživelih nižjih slojev. Manj ljudi je pomenilo več virov za vse (koncentrirana dediščina, višje plače, nižje cene hrane zaradi padca povpraševanja). Ta pojav ekonomski zgodovinarji imenujejo “zlata doba mezdnih delavcev”. Plemiči so poskušali blokirati dvig plač s posebnimi zakoni (kot je *Statute of Laborers* v Angliji), a jim je klavarno spodletelo. Trg je bil močnejši od zakona.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Zakon ponudbe in povpraševanja: Osnovno ekonomsko načelo. Če je stvar redka (v tem primeru delavci), njena cena (plača) raste. Če je je v izobilju, cena pade.

Realna plača: Kupna moč plače (koliko stvari lahko kupiš s tem denarjem), ne le nominalni znesek. Po kugi so cene žita padle, plače pa zrasle, zato je kupna moč eksplodirala.

Zapuščena vas: Po kugi je bilo na tisoče vasi v Evropi (v Angliji imenovanih *Lost Villages* ali v Nemčiji *Wüstungen*) popolnoma zapuščenih in nikoli več poseljenih, ker ni bilo več dovolj ljudi, da bi v njih živeli, ali pa je bila zemlja prerevna.

POROČILO O NALOGI (DEBRIEFING)

Agenti: Režiser, Alex, M.E.M.O. **Status:** Naloga “Apokalipsa” opravljena
Izid: Preživeli (komaj)

KONČNA ANALIZA

Dobrodošli nazaj, agenti. Privoščita si dekontaminacijski tuš, potrebujeta ga. Videla sta pekel, kajne? 14. stoletje je bilo najtežje stoletje v evropski zgodovini. Lakote, neskončne vojne in nato Ona, Črna smrt. Zdelo se je kot konec vsega. Namesto tega pa je bil to paradoksalno nov začetek.

Poglejta podatke, ki jih je zbral M.E.M.O.: 1. **Konec tlačanstva:** Pomanjkanje ljudi je uničilo fevdalni sistem. Kmetje niso več sužnji, ampak plačani delavci. 2. **Nova miselnost:** Vseprisotna smrt je ljudi naredila bolj navezane na življenje (*Carpe Diem*), a tudi bolj kritične do Cerkve in starih avtoritet. 3. **Inovacije:** Da bi nadomestili pomanjkanje rok, so izumili nove stroje in nove tehnike.

Bilo je kot gozdni požar, Alex. Grozno, medtem ko je gorelo, a uničilo je staro in gnilo podrast ter naredilo prostor novim drevesom, da zrastejo močnejša in višja proti soncu. Evropa, ki izhaja iz tega tunela, je manjša, a bogatejša in sodobnejša. Je Evropa, ki je nehala gledati le v Nebo iz strahu in je začela z radovednostjo gledati na Zemljo.

Pripravita se. Naslednji skok nas bo popeljal prav tja, v ta “novi gozd”, ki raste. V dobo umetnikov, izumiteljev in norih pomorščakov. Jesen je končana. Prihaja pomlad. Prihaja **Renesansa**.

Prekinjam povezavo.

POGLAVJE 12: Zora (Renesansa)

NAVODILA ZA NALOGO (BRIEFING)

Agent: Režiser **Prejemnik:** Kronoporočevalec Alex **Zadeva:** Koda “Vitruvij” **Datacija:** XV. stoletje (1400-1492) **Kraj:** Italija in Evropa

KONTEKST

Alex, M.E.M.O., zbudita se. Nočna mora je končana. Prišla smo iz tunela 14. stoletja. Zrak se je spremenil. Ne smrdi več po smrti in strahu. Diši po sveži barvi, črnilu in odprtem morju. Dobrodošla v Renesansi.

Kaj se je zgodilo? Preprosto: človek se je nehal počutiti kot kmet na šahovnici usode (ali Boga) in se odločil postati igralec. Tisoč let so nam govorili: “Glej dol, grešnik si. Glej gor, išči Raj.” Zdaj pa nenadoma nekdo reče: “Poglej sebe. Čudež si. Imaš možgane, uporabi jih. Imaš roke, gradi.”

To je doba *piflarjev* pred svojim časom. Ljudi, ki kopljejo po prašnih knjižnicah, da bi našli stare pozabljene rimske knjige. Ljudi, ki prebedijo noči ob seciranju trupel, da bi razumeli, kako delujejo mišice. Ljudi, ki gradijo kupole, ki kljubujejo gravitaciji, in stroje, ki tiskajo besede, namesto da bi jih pisali na roke.

To ni miren svet, da se razumemo. Vojne so še vedno tu, strupi tudi (navsezadnje smo v Italiji). A tu je nova energija. Noro, arogantno, čudovito zaupanje v človeške sposobnosti. Leonardov Vitruvijski človek ne moli na kolenih. Stoji, gol, v središču kroga in kvadrata. V središču sveta.

CILJI NALOGE

To je zadnja naloga, fanta. Zaključimo v velikem slogu.

1. **Lovec na knjige:** Švica, 1417. Poiščita Poggia Bracciolinija. Odkril bo knjigo, ki bo spremenila način razmišljanja v Evropi.

2. **Izzivanje gravitacije:** Firenze. Povzpnita se na Brunelleschijevo kupolo, medtem ko jo gradijo. Brez gradbenih odrov s tal. Noro.
3. **Virusna revolucija:** Mainz. Vstopita v Gutenbergovo delavnico. Tam se rojeva internet 15. stoletja.
4. **Človek v središču:** Milano. Obiščita Leonarda. Ne želim avtograma, želim razumeti, kako razmišlja.
5. **Papeževi filozofi:** Rim. Rafael slika Atensko šolo. Platon in Aristotel v Vatikanu? Da, zdaj se sme.
6. **Obzorje:** Palos, 1492. Tam je trmast Genovčan, ki gleda morje. Pravi, da se da priti na Vzhod, če greš na Zahod. Sledita mu s pogledom, kajti tja, kamor gre on, mu srednji vek ne bo mogel slediti.

Pripravljena na vzlet? Letimo visoko.

Lovec na knjige

SCANNING: ROKOPIS

- > **Naslov:** *De Rerum Natura* (O naravi stvari).
- > **Avtor:** Lukrecij (rimski pesnik, 1. stol. pr. n. št.).
- > **Stanje:** Plesniv pergament, pozabljen 1000 let.
- > **Eksplozivna vsebina:** Pravi, da je svet sestavljen iz atomov, da se bogovi ne zanimajo za ljudi in da se ni treba bati smrti.

Smo v srcu zime leta 1417. Samostan svetega Gallena v Švici je kamnita trdnjava, obdana s snegom. Mraz je tak, da prodre do kosti, mraz, ki zamrzne celo črnilo v črnilnikih. Sledim moškemu, ki nima nič skupnega s tem krajem. Ne nosi grobe kute benediktinskih menihov, ampak tuniko iz fine volne, jahalne škornje in plašč, podložen s krznom. Giblje se z živčno spretnostjo lovskega psa, ki je zavohal plen. Ime mu je Poggio Bracciolini. Uradno je papeški tajnik, birokrat rimske kurije, ki je pravkar izgubil službo (njegov papež, Janez XXIII., je bil odstavljen). A v resnici je lovec. Ne lovi jelenov ali divjih svinj. Lovi knjige. Poggio

sovraži ta kraj. Sovraži nemško hrano ("zelje in klobase, ki bi ubile vola"), sovraži kislo vino, sovraži nevednost menihov, ki stare pergamente uporabljajo za pokrivanje kozarcev z marmelado.

Poggio: "Poglej jih, Alex. Poglej jih. V rokah imajo zaklad Rima in z njim ravnaajo kot s smetmi. So ječarji, ne varuhi."

Šepeta z jezo, medtem ko se vzpenjava po ozkem in temnem polžastem stopnišču. Vodi naju v stolp knjižnice. Ali bolje rečeno, v tisto, kar bi morala biti knjižnica. Ko odpre vrata, me zadane oster vonj po plesni, prahu in podganah. To ni svetla čitalnica. Je vlažno, temno podstrešje, kjer so knjige nametane vsepovprek, prekrite s pajčevinami in golobjimi iztrebki.

Poggio: "Moj Bog... Očetje naše civilizacije, vrženi v blato kot vojni ujetniki!"

Jadikuje, medtem ko premetava kope kodeksov, ki so jih razžrli črvi. Njegove roke, običajno elegantne in negovane, zdaj brskajo po umazaniji z mrzlično vnemo. Nekaj išče. Išče glas, ki je bil utišán tisoč let. M.E.M.O. osvetli prostor z diskretno svetlobo in analizira naslove na hrbtih zvezkov.

M.E.M.O.: "Tukaj je vse mogoče, Alex. Kvintilijan, Valerij Flak... dela, za katera smo verjeli, da so izgubljena. A Poggio išče veliko ribo. Išče Lukrecija. Pesnika epikurejstva. Pesnika, ki ga je Cerkev poskušala izbrisati, ker je zanikal nesmrtnost duše in božjo previdnost."

Nenadoma se Poggio ustavi. Roke se mu tresejo, ko izvleče težak zvezek, prekrit s sivim prahom. Obriše ga z rokavom svojega dragega plašča, ne da bi ga skrbelo, da ga bo uničil. Odpre prvo stran. Prebere prve vrstice v latinščini. Oči se mu razširijo, zasijejo od solz.

Poggio: "Ni mogoče... Mislil sem, da je legenda. Pa je tukaj. Živ je."

Alex: "Kaj ste našli, gospod?"

Poggio se obrne k meni z nasmehom, ki razsvetli temno sobo. Nasmehom čistega zmagošlavja.

Poggio: "Svobodo, fant. Našel sem svobodo. To je Lukrecij. Poslušaj: *'Vse je sestavljeno iz atomov in praznine. Nič ne nastane iz ničā, nič se ne vrne v nič'.*"

Poboža stran, kot bi bila lice izgubljene in spet najdene ljubimke.

Poggio: “Tisoč let so nam govorili, da je vesolje toga hierarhija, z Bogom na vrhu in nami na dnu, zmečkanimi od strahu pred grehom in Peklom. Lukrecij pravi, da je vesolje neskončna igra delcev, ki se združujejo in ločujejo. Pravi, da je sreča mogoča tukaj, na zemlji. Pravi, da se nam ni treba bati bogov, ker jim ni mar za nas. Razumeš? Nismo hlapci. Svobodni smo.”

Alex: “Ampak to je nevarno. Če bi menihi vedeli, kaj piše notri...”

Poggio: “Oh, če bi vedeli, bi jo v trenutku sežgali! Za njih je ta knjiga strup. Za nas je zdravilo. Prepisati jo moramo. Takoj. Preden si opat premisli ali podgane dokončajo delo.”

Poggio iz svoje torbe potegne papir, pero in črnilo. Sede na zlomljen stol in začne prepisovati. Njegova roka hitro drsi po papirju. Ne uporablja gotske pisave, oglate, črne in neberljive pisave menihov, tiste, ki je videti kot ograja iz bodeče žice. Uporablja novo pisavo, okroglo, jasno, zračno. Imenuje jo *Littera Antiqua*. To je pisava, ki bo postala naš *Times New Roman*. Tudi oblika črk je vojna napoved srednjemu veku: želi jasnost, svetlobo, racionalnost.

M.E.M.O.: “Analiza besedila. Odkritje tega besedila je kulturna atomska bomba. Brez Lukrecija ne bi imeli Botticellija (Pomlad je navdihnjena s to pesnitvijo), ne bi imeli Montaigna, ne bi imeli Galileja in Newtona. Ideja, da je snov sestavljena iz nedeljivih delcev (atomov), je osnova sodobne znanosti. Poggio ne rešuje le knjige. Ponovno prižiga možgane Evrope. Pravi, da so stari Rimljani vedeli več kot mi in da moramo za napredek najprej stopiti korak nazaj.”

Poggio piše ure in ure, dokler svetloba ne ugasne in mu prsti ne zmrznejo. A se ne ustavi. Ve, da ima v rokah prihodnost. Ko odideva iz samostana s kopijo, skrito v torbi, se zdi hladen alpski zrak drugačen. Čistejši. Poggio pogleda gore, nato pogleda mene.

Poggio: “Srednji vek je končan, prijatelj moj. Čeprav oni tega še ne vedo. Odprli smo kletko.”

Prav ima. Tisti plesnivi pergament vsebuje seme modernosti. Človek ni več trpeč romar v dolini solz. Je raziskovalec v čudovitem in razumljivem vesolju. Renesansa se začne tukaj, na prašnem podstrešju, z možem, ki je imel knjige raje kot svojo dušo.

REALITY CHECK

Humanizem ni le "učenje latinščine". Je gibanje intelektualnega upora. Humanisti, kot je bil Poggio, so verjeli, da je srednji vek "pokvaril" pravo modrost starih, jo prekril s vraževerjem in nevednostjo. V samostane niso hodili molit, ampak "osvobajati" klasike, kot se osvobaja ujetnike. Njihova kaligrafija (*humanistična minuskula*) je bila ustvarjena tako, da jo lahko berejo vsi, v nasprotju z gotico, ki je postala šifra za redke posvečene. To je pisava, ki jo še danes uporabljamo v računalnikih in knjigah.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Kodeks: V srednjem veku ročno napisana knjiga (sestavljena iz vezanih listov, ne zvitek kot v antiki).

Atom: Iz grščine *a-tomos* (nedeljiv). Starodavni filozofski koncept (Demokrit, Epikur), ki ga je povzel Lukrecij in nato sodobna znanost. Za srednjeveško Cerkev je bila to heretična ideja, ker je izključevala neposredno božje stvarjenje.

Amanuensis (Prepisovalec): Menih, ki je ročno prepisoval knjige. Počasno in naporno delo ("Trije prsti pišejo, a celo telo trpi," so pisali na robove). Pogosto so delali napake ali "popravljali" poganska besedila, da bi bila bolj krščanska. Poggio je želel izvirno, čisto besedilo.

Kupola

SCANNING: ARHITEKTURNA STRUKTURA

- > **Objekt:** Kupola Santa Maria del Fiore.
- > **Arhitekt:** Filippo Brunelleschi.
- > **Težava:** Premer je prevelik (45 metrov). Noben lesen oder je ne more podpirati med gradnjo.
- > **Rešitev:** Dvojna samonosna lupina z opekami v vzorcu "ribje kosti".

Firence, 1436. Visim v praznini, sto metrov nad tlemi. Pod menoj je mesto videti kot mravljišče. Vidim rdeče strehe, ozke ulice, reko Arno, ki teče kot srebrn trak. Veter tukaj zgoraj močno žvižga in me poskuša odtrgati z majavega lesenega odra, katerega se oklepam. Okoli mene na desetine delavcev dela s strašljivo mirnostjo. Hodijo po deskah, širokih komaj za dlan, in nosijo košare, polne opek, ter vedra apna. Nimajo varnostnih pasov. Če jim spodrsne, umrejo. A ne spodrsne jim. Gibljejo se kot akrobati in slepo zaupajo možu, ki vodi ta nori orkester. Filippo Brunelleschi. Je majhen, plešast moški z orlovskim nosom in očmi, ki žarijo od inteligence in sumničavosti. Ni plemič, je sin notarja. A tukaj, na tej kupoli, je Bog. Kriči na delovodjo, ki je slabo položil opeko.

Brunelleschi: "Ne tako, idiot! V ribjo kost! Navpično jo moraš zagozditi vsakih pet vodoravnih vrst! Če jih položiš plosko, se bo kupola zrušila še pred večerom!"

Vzame opeko in jo sam namesti s suhim udarcem z zidarsko žlico.

Alex: "Mojster Filippo... kako to stoji pokonci? Spodaj ni ničesar, kar bi jo podpiralo."

Vprašam in poskušam ne gledati navzdol. Brunelleschi se obrne. Premeri me. Verjetno misli, da sem vohun, ki ga je poslal njegov tekmeč Ghiberti.

Brunelleschi: "To je trik, fant. Vsi so govorili, da je nemogoče. Govorili so: 'Filippo je nor, zgraditi hoče kupolo, večjo od Panteona, ne da

bi uporabil opaž'. A oni razmišljajo po starem. Mislijo, da je kamen težak in neumen. Jaz pa ga prisilim, da dela."

Pokaže mi zid, ki raste. Je ukrivljen, nagnjen navznoter. Zdi se, da kljubuje gravitaciji.

Brunelleschi: "Vidiš? Notranja kupola podpira zunanjo. In opeke, položene v ribjo kost, blokirajo vodoravne in jim preprečujejo drsenje. Kupola se drži sama, obroč za obročem. Je kot spirala, ki se vijači proti nebu."

To je revolucionaren koncept. V srednjem veku so gotske katedrale stale pokonci zaradi zunanjih opornikov, ločnih opornikov, kamnitih "bergel", vidnih vsem. Tukaj pa je sila skrita, ponotranjena. Kupola je popoln stroj, organizem, ki raste sam na sebi.

M.E.M.O.: "Strukturna analiza. Brunelleschi je izumil neverjetne dvizžne stroje za prevoz materiala sem gor. Žerjave s polžastim vijakom, škripčevja... Tukaj na vrhu je celo namestil kuhinjo in menzo, da delavci ne bi izgubljali časa s spuščanjem za kosilo. To je prvič, da se inženirstvo in arhitektura tako popolnoma zlijeta. In pazi to: vino, ki ga strežejo delavcem, je razredčeno z vodo, da se ne bi napili in padli."

Zazvoni zvon. Čas je za kosilo. Delavci sedejo na tramove, viseče v praznini, in potegnejo ven kruh in čebulo. Smejijo se, šalijo. Čutijo, da so del nečesa velikega. Vedo, da gradijo čudo sveta. Brunelleschi sedi ob strani. Malo je. Svojo stvaritev gleda z obsesivno ljubeznijo.

Brunelleschi: "Gotski arhitekti... bah. Gradili so kamnite kletke, temne, polne pošasti in koničastih stolpičev. Ta kupola pa objema mesto. Je okrogla, kot materin trebuh. Je racionalna. Je človeška."

Alex: "Človeška?"

Brunelleschi: "Da. Človeka ne tlači k tlom kot stare cerkve. Povzdiguje ga. Ko vstopiš tja spodaj in pogledaš navzgor, se ne počutiš majhnega in prestrašenega. Počutiš se velikega. Počutiš se sposobnega, da se z dotikom dotakneš neba."

Prav ima. To ni le cerkev. Je spomenik človeški ambiciji. Je dokaz, da lahko človek s svojim razumom in matematiko preseže omejitve, ki jih postavlja narava. Za to, da ta kupola stoji, niso potrebni božji čudeži. Dovolj je izračun. Dovolj je genij.

M.E.M.O.: “To je renesansa, Alex. Človek v središču. Ni več podanik narave, ampak njen gospodar. Brunelleschi ni kopiral starih Rimljanov, presegel jih je. Panteon je iz betona, ta je iz opeke. Je lažja, višja, drznejša. Je simbol florentinskega meščanstva: trgovcev in bankirjev, ki želijo svetu pokazati, da njihov denar lahko kupi večnost.”

Veter prinaša zvok florentinskih zvonov. Mesto cveti. Medičejci prevzemajo oblast, Donatello kleše kipe, ki so videti živi, Masaccio slika ljudi s sencami. To je eksplozija ustvarjalnosti, kakršne ni bilo od Periklejevih časov. In vse se vrti okoli te rdeče kupole, ki lebdi na toskanskem nebu.

Brunelleschi: “Nazaj na delo, fant! Slava je lepa, a apno se hitro suši!”

Zadere se name in spet postane čemerni delovodja. Z odra splezam s tresočimi se nogami, a s srcem, polnim občudovanja. Videl sem prihodnost. In zgrajena je v ribjo kost.

REALITY CHECK

Kupola Santa Maria del Fiore je še danes največja opečnata kupola na svetu. Njena gradnja je bila tehnološki podvig brez primere. Brunelleschi je moral vse izumiti iz nič, od žerjavov za dvigovanje bremen do tehnik polaganja opek. Na natečaju za gradnjo je zmagal tako, da je na marmorni mizi pred sodniki razbil jajce in dokazal, da lahko tudi krhka oblika stoji pokonci, če poznaš trik (anekdota o Kolumbovem jajcu je v resnici izvirno pripisana njemu).

M.E.M.O. GLOSSARIO

Opaz (Centina): Začasna lesena konstrukcija (oder v obliki loka), ki služi za podporo loka ali oboka, dokler ni dokončan. Brunelleschi ga ni uporabil, ker bi za tako veliko kupolo porabili ves les toskanskih gozdov.

Ribja kost: Rimska zidarska tehnika (*opus spicatum*), ki jo je obudil Brunelleschi. Navpične opeke delujejo kot "zavore" za vodoravne in jim preprečujejo, da bi med gradnjo zaradi gravitacije zdrsnile navzdol.

Ghiberti: Lorenzo Ghiberti, avtor Rajskih vrat krstilnice. Bil je veliki Brunelleschijev tekmec. Moža sta se iskreno sovražila in sta bila na začetku projekta prisiljena sodelovati, dokler se Brunelleschi ni pretvarjal, da je bolan, da bi dokazal, da Ghiberti ni sposoben nadaljevati sam.

Tiskarski stroj

SCANNING: TEHNOLOGIJA

- > **Izum:** Tisk s premičnimi črkami.
- > **Izumitelj:** Johannes Gutenberg (zlatar).
- > **Ključne komponente:** Črke iz kovinske zlitine (svinec, kositer, antimon), črnilo na oljni osnovi, predelana vinska stiskalnica.
- > **Vpliv:** Drastično znižanje cene knjig. Eksplozija pismenosti.

Mainz, Nemčija, 1455. Vstopimo v delavnico, ki smrdi po zažganem olju, staljeni kovini in znoju. Vroče je, dušeče vroče, čeprav zunaj dežuje. Hrup je ritmičen, hipnotičen. *Klak-tump. Klak-tump.* Sredi sobe je masiven lesen stroj. Videti je kot stiskalnica za vino, kakršne vidimo v kletih. A namesto da bi stiskal grozdje, stiska papir. Bradat možki v usnjenem predpasniku, umazanem s črnino, dela kot obseden. Ime mu je Johannes Gutenberg. Ni videti kot genij. Videti je kot utrujen in zaskrbljen kovač. S hrbtno stranjo roke si obriše čelo in na koži pusti črno sled.

Gutenberg: “Več črnila! Peter, prekletstvo, črnilo mora biti lepljivo, ne tekoče! Če teče, uniči stran!”

Kriči na svojega pomočnika, Petra Schöfferja. Približam se delovni mizi. Tam je na stotine majhnih kovinskih koščkov. Vzamem jih v roko. Hladni so, težki. Na vsakem je reliefna črka, obrnjena narobe. “A”, “B”, vejica.

Alex: “So iz svinca?”

Gutenberg mi sumničavo iztrga črko iz roke.

Gutenberg: “Ne dotikaj se! To je posebna zlitina. Svinec, kositer in antimon. Če uporabiš samo svinec, se pod stiskalnico deformira. Če uporabiš samo železo, pretrga papir. Deset let sem potreboval, da sem našel pravo formulo. Deset let in ves moj denar.”

Glas se mu rahlo trese. Gutenberg je zadolžen do vratu. Od bankirja Johanna Fusta si je sposodil bogastvo, da je kupil kovino in papir. Če ta projekt propade, bo končal v zaporu ali na beraški palici. Gledam stroj v akciji. Je osupljivo preprost. 1. Stavec vzame črke iz predalčnika in jih poravna na ravnilo (vrstičnik), da sestavi besede. 2. Vrstice se blokirajo v okvir (stran). 3. Črnilo se namaže z dvema usnjenima blazinicama (“tampona”). 4. Čez se položi papir. 5. Povleče se ročica stiskalnice. *Tump*. 6. Ročica se dvigne. List je natisnjen. Popoln. Identičen prejšnjemu.

Alex: “Hitro je.”

Gutenberg: “Hitro? Fant, menih prepisovalec potrebuje šest mesecev, da prepiše Sveto pismo. In če se utruji, dela napake. Jaz jih lahko natisnem 180 v treh mesecih. In vsi so enaki. Nobene napake. Nobene packe. To je industrijska popolnost.”

Vzame sveže natisnjen list in mi ga pokaže. To je stran iz Svetega pisma. Besedilo je v dveh stolpcih, gosto, črno kot noč, s popolnimi robovi. Videti je, kot da ga je napisal angel z zelo mirno roko. V resnici ga je napisal stroj. A Gutenberg ne vidi le lepote. Vidi številke.

Gutenberg: “Predstavlja si. Slovnice za študente. Medicinske razprave za zdravnike. Zakoni za odvetnike. Ne bodo več stali toliko kot kmetija. Stali bodo toliko kot krava. In potem toliko kot piščanec. Vsi bodo lahko brali. Ne le duhovniki.”

M.E.M.O.: “Pazi, Alex. On se ne zaveda, kaj sproža. Misli, da bo služil s prodajo Svetih pisem. V resnici oborožuje revolucijo. Brez tega stroja bi bil Luter le jezen menih v nekem zakotnem samostanu. S tem strojem bo njegovih 95 tez obkrožilo Nemčijo v dveh tednih. Tisk Cerkvi odvzame monopol nad Resnico. Če lahko vsak sam bere Sveto pismo, čemu služijo duhovniki, da ga razlagajo?”

Gutenberg poboža stiskalnico, kot bi bila domača žival.

Gutenberg: “Fust hoče svoj denar nazaj. Pravi, da sem počasen. A ne razume. To ni blago. To je mehanska umetnost. Biti mora popolna. Bog si zasluži najboljše.”

Ubogi Gutenberg. Ne ve, da mu bo Fust vzel vse. Tožil ga bo, zmagal in prevzel delavnico ter že natisnjena Svetja pisma. Gutenberg bo umrl reven, medtem ko bo gledal druge, kako bogatijo z njegovim izumom. To je usoda mnogih inovatorjev. A duh je ušel iz steklenice. Grem iz delavnice z vonjem po črnilu v nosu. To je nov vonj. Vonj po informacijah. Do včeraj je bilo znanje počasna reka, ki so jo nadzorovali mogočni jezovi (Cerkev, univerze). Od danes je poplava. Nič več ne bo moglo ustaviti idej. Videl sem rojstvo interneta, narejenega iz lesa in svinca.

REALITY CHECK

Gutenbergovo Sveto pismo (ali Biblija z 42 vrsticami) je prva knjiga, natisnjena v Evropi s tehniko premičnih črk. Izdelanih je bilo okoli 180 izvodov (nekateri na papirju, drugi na pergamentu). Danes jih je ohranjenih manj kot 50 popolnih in vsaka je vredna več deset milijonov evrov. Vpliv tiska je bil uničujoč za obstoječi red: omogočil je širjenje protestantske reformacije, sodobne znanosti in stoletja pozneje časopisov in demokracije.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Premične črke: Genialna ideja ni sam tisk (Kitajci so tiskali z lesenimi bloki že stoletja), ampak dejstvo, da so posamezne črke ločeni kosi, ki jih je mogoče ponovno uporabiti. Lahko sestaviš stran, jo natisneš, nato vse razstaviš in iste "A"-je in "B"-je uporabiš za sestavo druge strani.

Inkunabula: Ime za prve tiskane knjige (iz latinščine *in cuna*, "v zibelki", torej v otroštvu tiska), tiste, ki so nastale pred letom 1500.

Stiskalnica (Torchio): Stroj, ki se uporablja za pritiskanje papirja na načrkovane črke. To je bila neposredna prilagoditev stiskalnic za grozdje ali oljke. Kmetijska tehnologija, uporabljena v kulturi.

Vitruvijski človek

SCANNING: RISBA

- > **Motiv:** Gol moški v dveh prekrivajočih se položajih.
- > **Avtor:** Leonardo da Vinci.
- > **Orodje:** Kovinska konica in črnilo na papirju.
- > **Pomen:** Človek je merilo vseh stvari. Njegova razmerja odražajo harmonijo vesolja.

Milano, 1490. Vstopiti v atelje Leonarda da Vincija je kot vstopiti v možgane vesoljca. To ni urejena umetniška delavnica kot Botticellijeva. Je laboratorij, delavnica, naravoslovni muzej in smetišče, vse hkrati. S stropa visijo čudni modeli letočih strojev, ki so videti kot okostja netopirjev. Na mizah so konjske lobanje, fosili školjk, najdeni v gorah, brušene steklene leče, konkavna in konveksna ogledala. Zrak diši po terpentinu, suhem cvetju in, bežno, po nečem sladkobnem in slabostnem: razpadajočem mesu. On je tam, sedi za mizo, natrpano s papirji. Star je skoraj štirideset let, lep kot grški kip, z negovano brado in močnimi rokami, ki lahko zvijejo konjsko podkev (pravijo, da to počne za zabavo prijateljev na zabavah). Nosi rožnato tuniko, barvo, ki si je ne bi upal nositi noben drug

moški, a na njem je videti kraljevska. Rie z levo roko, hitro, živčno. Približam se po prstih. Na listu sta krog in kvadrat. In v njiju človek.

Leonardo: "Vidiš, fant? Popek je središče. Če človek razširi roke in noge, se dotakne kroga. Če stoji ravno, se dotakne kvadrata."

Govori, ne da bi dvignil glavo, kot bi govoril sam sebi ali duhu. Njegov glas je miren, melodičen.

Alex: "Kaj to pomeni, mojster?"

Leonardo odloži srebrno pero. Pogleda me z jasnimi, prodornimi očmi, za katere se zdi, da me razstavljajo kos za kosom, da bi videle, kako sem narejen.

Leonardo: "Pomeni, da je človek mikrokozmos. Njegovo telo sledi istim matematičnim zakonom kot zvezde in planeti. Dolžina razširjenih rok je enaka višini. Razdalja od začetka lasišča do brade je desetina celotne višine. Vse je število. Vse je razmerje. Nismo ločeni od narave. Mi smo narava."

M.E.M.O.: "Alex, ta risba je popolna sinteza Umetnosti in Znanosti. Za Leonarda ni razlike. Razumevanje delovanja človeškega očesa služi slikanju portreta, pa tudi izdelavi camere obscure. To je dokončni multidisciplinarni pristop. Vitruvij, rimski arhitekt, je zapisal ta razmerja, a nihče jih še ni tako narisal. Leonardo je popravil stare mojstre z uporabo izkušenj."

Leonardo vstane. Visok je, mogočen. Odpravi se proti težki zavesi na koncu sobe. Pokaže mi, naj mu sledim. Za zaveso postane sladkoben vonj neznosen. Na leseni mizi je človeška roka. Odrt. Mišice so izpostavljene, rdeče in vlaknaste, kot strune na makabro violini. Kite so ločene z bucikami. To je nezakonito, seveda. Cerkev prepoveduje oskrunjenje trupel. Če bi to odkrili, bi Leonardo končal na grmadi.

Leonardo: "Da bi naslikal nasmeh, moram vedeti, katera mišica potegne ustnico. Da bi naslikal jezo, moram vedeti, kako nabrekne vratna žila. Lepota ni čarovnija. Je mehanika."

S pinceto potegne kito in prsti mrtve roke se sunkovito zaprejo. Zgrožen stopim korak nazaj.

Alex: "Vas ni strah... duše tega človeka?"

Leonardo se nasmehne, skrivnosten nasmeh, kot ga ima njegova Mona Liza.

Leonardo: “Dušo sem iskal v desetinah teles. Odpiral sem srca, možgane, trebuhe. Našel sem čudovite zaklopke, mreže živcev, ki so videti kot drevesa, žile, ki so videti kot reke. A duše... te s skalpelom nisem nikoli našel. Morda je duša samo gibanje. Je življenje, ki teče.”

Vrne se k svoji glavni mizi. Vzame beležnico in nekaj napiše poleg risbe vodnega vrtnca. Piše narobe, od desne proti levi.

Alex: “Zakaj tako pišete? Je to skrivna šifra?”

Leonardo: “To je udobje, fant. Levičar sem. Če pišem od leve proti desni, gre moja roka čez sveže črnilo in vse razmaže. A morda... morda tudi zato, ker nočem, da bi vsi prelahko brali moje misli. Ljudje se bojijo tistega, česar ne razumejo. Kličejo me čarovnik, ker vem, kako preusmeriti reko ali kako narediti, da lesena ptica leti.”

Prav ima. Mnogi ga imajo za čudnega, heretika. Je vegetarijanec (ptice kupuje na tržnici samo zato, da jih izpusti), ne hodi k maši, smeji se vraževerju. Je človek prihodnosti, ujet v preteklosti. Gledam njegove zapiske. Tam so načrti za tanke, potapljaške obleke, kolesa, helikopterje. Večina ne bo nikoli delovala, ker nima motorja. A ideja je tam.

M.E.M.O.: “Njegova drama je v tem, da želi razumeti vse. Začne tisoč stvari in nobene ne konča. Njegov um drvi prehitro za njegove roke. Napisal bo na tisoče strani, a objavil ne bo ničesar. Če bi objavil svoje študije anatomije ali hidravlike, bi znanost pridobila dve stoletji. Tako pa bodo ostali zaprti v teh zvezkih 400 let.”

Leonardo: “Izkušnja je moja edina učiteljica.”

Reče in s suhim udarcem zapre beležnico. **Leonardo:** “Drugi citirajo Aristotela ali Platona kot papige. Jaz sprašujem Naravo. Ona nikoli ne laže. Če voda vre, obstaja razlog. Če ptica leti, obstaja matematični zakon, ki jo podpira. Moja naloga je najti ta zakon.”

Zadnjič me pogleda. **Leonardo:** “Znati videti. To je skrivnost. Večina ljudi gleda, ne da bi videla, posluša, ne da bi slišala, dotika, ne da bi čutila. Ti, fant... ti si videti kot nekdo, ki vidi.”

To je največji kompliment, kar sem jih lahko dobil. Omamljen odidem iz ateljeja. Srečal sem Univerzalnega človeka. Človeka, ki ni sprejemal

meja med disciplinami. Zanj je bilo slikanje angela ali načrtovanje kanalizacije isto sveto dejanje razumevanja sveta.

REALITY CHECK

Leonardo da Vinci (1452-1519) je arhetip renesančnega genija. Kot nezakonski sin ni bil deležen klasične izobrazbe (ni dobro znal latinščine in se je imenoval "omo senza lettere" - človek brez izobrazbe), kar je bila njegova sreča: ker ni bil indoktriniran s starimi knjigami, se je moral vsega naučiti z neposrednim opazovanjem. Njegove anatomske študije so bile tako napredne, da kardiologi še danes preučujejo njegove risbe srca, da bi razumeli dinamiko tekočin v zaklopkah.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Mikrokozmos: Ideja, da je človek "mali svet", ki odraža red celotnega vesolja (Makrokozmos). Če razumeš človeka, razumeš vesolje.

Zrcalno pisanje: Pisanje narobe, tako da je besedilo berljivo le, če ga gledamo v ogledalu. Leonardo je to počel spontano, ker je bil levičar, a je postalo tudi način za zaščito njegovih idej.

Zlati rez: Matematično razmerje (1,618...), ki velja za estetsko popolno in ga pogosto najdemo v naravi (školjke, sončnice), renesančni umetniki pa so ga uporabljali za dajanje harmonije svojim delom.

Atenska šola

SCANNING: FRESKA

- > **Naslov:** Atenska šola.
- > **Avtor:** Rafael Santi (Raffaello Sanzio).
- > **Kraj:** Stanza della Segnatura, Vatikan.
- > **Motiv:** Največji filozofi antike, zbrani skupaj.
- > **Podrobnost:** Imajo obraze sodobnih umetnikov (Platon je Leonardo, Heraklit je Michelangelo).

Rim, 1510. Večno mesto je gradbišče na prostem. Kamor koli pogledaš, so prah, marmor in gradbeni odri. Stari sveti Peter, bazilika, ki jo je pred tisoč leti zgradil Konstantin, se ruši kos za kosom, da bi naredili prostor za nekaj novega, nekaj velikanskega. To je dejanje vrhunske arogance: uničiti najsvetejšo preteklost, da bi zgradili veličastnejšo prihodnost. Vstopimo v zasebne prostore papeža Julija II. "Bojevniški papež", mož, ki vodi vojske v oklepu, a ljubi umetnost bolj kot samo življenje. V sobi, imenovani "Stanza della Segnatura" (ker papež tu podpisuje odloke), je na odru mladenič. Star je sedemindvajset let, ima dolge lase in obraz tako lep in nežen, da je videti kot angel, ki se je spustil na zemljo. Ime mu je Rafael Santi, prihaja iz Urbina. Ni sam. Okoli njega je majhen dvor pomočnikov, ki mešajo barve, pripravljajo omet, mu podajajo čopiče. Rafael ne kriči kot Brunelleschi, ne zapira se v tišino kot Leonardo. Govori, se smehlja, šali. Vsi ga imajo radi. Je "Princ slikarjev". Slika na ukrivljeno steno. Ne slika svetnikov ali madon. Slika veličasten tempelj, poln svetlobe, v njem pa je na desetine mož v antičnih togah, ki razpravljajo.

Alex: "Ali papež ve za to? To so pogani. Grški filozofi."

Zašepetam, ko gledam osrednjo figuro, starca z belo brado, ki s prstom kaže v nebo.

Rafael: "Seveda ve. On me je prosil za to. Oziroma njegovi teologi."

Rafael stopi z odra z gracioznostjo plesalca. Roke si obriše v krpo.

Rafael: "Vidiš, resnica je ena sama. Naj jo pove Kristus ali Platon, vedno je resnica. Vera in razum nista sovražnika. Sta sestri. Platon je iskal Boga z umom, sveti Peter ga je našel s srcem. A cilj je isti."

To je bistvo rimske renesanse. Ni več strahu pred pogansko preteklostjo. Nasprotno, preteklost je "krščena", vsrkana, uporabljena za slavljenje Cerkve. Julij II. želi biti novi Cezar in novi Peter hkrati. Gledam obraze filozofov. Zdi se mi nenavadno znani. Nimajo splošnih obrazov antičnih kipov. Imajo žive, prave obraze.

Alex: "Tisti tam na sredini... Platon... je podoben Leonardu da Vinciju."

Rafael: "Imaš dobro oko, fant. Da, to je Leonardo. On je pravi današnji filozof. Kdo bolje od njega predstavlja iskanje znanja? Želel sem se mu pokloniti."

Nato pokaže na drugo figuro. Moški, ki sedi sam na marmornih stopnicah, v ospredju. Nosi umazane delovne škornje, glavo opira na pest in besno piše na blok marmorja. Videti je jezen na svet.

Rafael: "In to je Heraklit, filozof, ki je vedno jokal zaradi človeške neumnosti. A v resnici... je Michelangelo."

Zasmejim se. Michelangelo slika strop Sikstinske kapele tik zraven, le nekaj metrov stran. Pravijo, da dela sam, se zaklepa, kriči na papeža, se ne umiva tedne, je le kruh in skorje sira. Rafael ga je naslikal natanko takšnega: močnega, genialnega, a težavnega in osamljenega. To je poklon, a tudi subtilna zbadljivka. Rafael je svetloba, harmonija, družabnost. Michelangelo je senca, trpljenje, samota.

Rafael: "Smo palčki na ramenih velikanov, prijatelj moj. A ker stojimo na njihovih ramenih, vidimo dlje od njih. Jaz vzamem perspektivo od Brunelleschija, sfumato od Leonarda, moč od Michelangela... in poskušam iz tega narediti nekaj novega. Nekaj popolnega."

M.E.M.O. analizira perspektivo freske.

M.E.M.O.: "Geometrija je absolutna. Točka izginjanja je točno med glavama Platona in Aristotela, v središču slike. Vse linije arhitekture se stekajo tja. In pogled naslikano zgradbo: to je Bramantejev načrt za novega svetega Petra, ki je še v gradnji. Rafael nam kaže prihodnost bazilike, še

preden je končana. To je vizualni manifest: Rim je nove Atene, Vatikan je nova Akademija.”

Rafael se vrne k slikanju. Njegov čopič se giblje z osupljivo gotovostjo. Nima dvomov. Nima pomislekov. Sveža barva se blešči na vlažni steni. Za trenutek se v tej sobi zdi, da je svet popoln. Da človek res lahko razume vse, združi nebo in zemljo, preteklost in sedanost, poganstvo in krščanstvo v veliko harmonično sintezo. To so sanje, vem. Zunaj so italijanske vojne, korupcija kurije, papeži, ki prodajajo odpustke, da bi plačali te iste freske. Kmalu bo prišel nemški menih po imenu Martin Luter, videl bo vse to razkošje in rekel “Dovolj”. In Evropa se bo za vedno razklala na dvoje. A za zdaj, v tem rimskem popoldnevu leta 1510, so sanje resnične. Lepota bo rešila svet ali pa ga vsaj naredila znosnejšega.

Alex: “Čudovito je.”

Rafael: “Nujno je. Lepota ni razkošje. Je odsev Boga. Če slikamo lepe stvari, povzdigujemo dušo tistega, ki gleda.”

Po prstih se oddaljim in pustim Princa slikarjev pri njegovem delu. Videl sem vrhunec parabole. Od tu naprej bo umetnost postala bolj mučna, bolj mračna (manierizem). A tukaj, zdaj, je ravnovesje, ki se ne bo nikoli več vrnilo.

REALITY CHECK

“Atenska šola” predstavlja vrhunec krščanskega humanizma. Ideja, da klasična kultura (grška in rimska) ni v nasprotju s krščanstvom, ampak je priprava nanj (*praeparatio evangelica*). Rafael v štirih stenah sobe združi teologijo, filozofijo, poezijo in pravičnost ter pravi, da so vse to legitimne poti do Resnice.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Freska: Zelo težka tehnika stenskega slikarstva. Slika se na še svež (moker) omet, tako da se barve vpijejo in postanejo del stene (karbonatizacija apna). Treba je biti hiter in odločen, saj ko se posuši, popravki niso mogoči, razen če razbiješ steno in narediš vse na novo.

Centralna perspektiva: Geometrijska metoda za prikazovanje globine na ravni površini. Vse vzporedne črte se stekajo v eno točko (točka izginjanja). Simbolizira racionalen in antropocentričen pogled na svet.

Neoplatonizem: Filozofska smer, zelo moderna v renesansi (zlasti v Firencah in Rimu), ki je poskušala uskladiti Platonovo misel s krščanskim naukom, pri čemer je v ljubezni do lepote videla lestev za vzpon k Bogu.

Obzorja

SCANNING: KARAVELA

- > **Ime:** Niña (najmanjša od treh).
- > **Tehnologija:** Latinsko jadro (trikotno) za jadranje v veter.
- > **Posadka:** 24 mož.
- > **Navedeni cilj:** Cipango (Japonska).
- > **Dejanski cilj:** Neznano.

Palos de la Frontera, Španija. Zora 3. avgusta 1492. Zrak je svež, slan, poln vlage. Pristanišče je majhno, blatno, nepomembno. Smrdi po gnilih ribah, vročem katranu in mokrem lesu. Nihče ne bi pomislil, da se od tu začneja najpomembnejša odprava v človeški zgodovini. Tri ladje so pripravljene na izplutje. Majhne so. Smešno majhne za soočenje z Atlantskim oceanom, "Mračnim morjem". Santa Maria, poveljniška ladja, je le malo več kot počasen in težak pramen. Pinta in Niña sta karaveli, okretni kot galeba, a v primerjavi z neskončnostjo vode, ki ju čaka, sta

videti kot orehovi lupini. Na pomolu je tih vrvež. Žene jokajo, duhovniki blagoslovljajo jadra z blagoslovljeno vodo, mornarji nalagajo zadnje sode vode in nasoljenega mesa. Imajo mračne, zaskrbljene obraze. Mnogi so bili prisiljeni v vkrcanje, vzeti iz zaporov ali plačani iz obupa. Vedo, da gredo v nič. Sredi njih, izoliran kot granitni otok, je moški. Lase ima bele kot sneg, čeprav je star le 41 let. Nosi temen plašč in gleda obzorje z intenzivnostjo, ki vzbuja strah. Krištof Kolumb. Približam se. Njegove oči so ledeno modre, mrzlične. To niso oči znanstvenika. So oči mistika, preroka. Prepira se z mornarjem, ki se boji stopiti na krov.

Mornar: “Admiral, voda v sodih ima že okus po starem. In nimamo dovolj nasoljenega mesa, da bi prišli do Kitajske. Umrli bomo od žeje sredi ničla!”

Kolumb: “Ne gremo na Kitajsko, idiot. Gremo v Cipango, otok zlata. In tja bomo prispeli v treh tednih, morda štirih. Moji izračuni so točni. Morje je ozko. Aristotel je to rekel. Seneka je to prerokoval.”

M.E.M.O. mi zašepeta na uho in analizira podatke.

M.E.M.O.: “Njegovi izračuni so popolnoma napačni, Alex. Vzel je Ptolemajeve ocene, jih popravil z Al-Farghanijevimi, a zamenjal arabske milje z italijanskimi. Obseg Zemlje je podcenil za 25 %. Misli, da je Japonska tam, kjer je v resnici Mehika. Če vmes ne bi bilo Amerike, bi vsi umrli od lakote, preden bi prišli v Azijo. To je najsrečnejša napaka v zgodovini.”

Kolumb se obrne k meni. Ne pozna me, a ni videti presenečen. Zanj je vse božje znamenje.

Kolumb: “Kdo ste vi? Še en strahopetec, ki me želi odvrniti?”

Alex: “Ne, admiral. Sem popotnik. Želel sem vas le vprašati... vas ni strah? Pravijo, da je Atlantik poln pošasti, da voda na ekvatorju vre, da padeš čez rob sveta.”

Kolumb se zasmeji, suh smeh, brez veselja.

Kolumb: “Pošasti? Prave pošasti so nevednost in strah. Bog me je izbral za to misijo. Nosim ime svetega Krištofa, prinašalca Kristusa. Luč vere moram prinesti velikemu kanu. In z zlatom, ki ga bomo našli, bomo od Turkov kupili Jeruzalem. To je načrt. To ni trgovina, to je križarska vojna.”

Tukaj je ključ. Kolumb ni sodoben človek. Je človek srednjega veka. Zlata ne želi zato, da bi postal bogat, ampak da bi financiral zadnjo križarsko vojno in ponovno osvojil Sveti grob. žene ga apokaliptična vera. In vendar za uresničitev teh srednjeveških sanj uporablja najsodobnejšo tehnologijo (kompas, astrolab, karavelo) in železno racionalnost. Je živ paradoks.

Kolumb: “Strah je za tiste, ki nimajo vere. Morje bo vsakemu človeku dalo novo upanje, tako kot spanec prinaša sanje.”

Vkrca se na Santo Mario. Ne gleda nazaj. Nikogar ne pozdravi. Gleda le Zahod. Tisočletja je bil Zahod konec sveta. Herkulovi stebri. *Non Plus Ultra*. Onkraj je bilo le brezno. A danes bo ta psihološka pregrada porušena. Jadra se dvignejo. Na njih je naslikan velik rdeč križ. Ladje se začnejo počasi premikati proti ustju reke Tinto, potiska jih kopenski vetrič. Sonce vzhaja za njihovimi hrbti in osvetljuje jadra. To je mogočna, skoraj filmska podoba. Stari svet potiska te tri orehove lupine proti Novemu.

M.E.M.O.: “Naloga opravljena, Alex. Krog je sklenjen. Začeli smo s padcem Rima, ko se je svet razbil na tisoč izoliranih kosov. Zdaj, s temi ladjami, bo svet ponovno sešit skupaj. To bo travma. Bodo kri, suženjstvo, bolezni. A bo tudi kolumbovska izmenjava: koruza, krompir, paradižnik bodo prišli v Evropo in rešili milijone ljudi pred lakoto. Konj se bo vrnil v Ameriko. Svet bo postal eno.”

Medtem ko karavele postajajo pike na obzorju, me zmrazi. Oni tega ne vedo, a zapirajo knjigo, ki je trajala tisoč let. Srednji vek se konča tukaj, na to avgustovsko jutro. Ko se bodo vrnili (če se bodo vrnili), Zemlja ne bo več ravna (v glavah ljudi, saj so učenjaki že vedeli, da je okrogla), ne bo več majhna, ne bo več enaka. Obzorje ni več zid. Je vrata.

Gledam prazno obzorje. Tam zunaj je Amerika. Tam so čokolada, tobak, puran. Tam so Azteki, ki trgajo srca, in Inki, ki gradijo mesta na oblakih. Tam je prihodnost. Nasmehnem se. Bila je lepa pustolovščina.

Alex: “Greva domov, M.E.M.O.?”

M.E.M.O.: “Da, Alex. Portal je odprt. Naslednja postaja: sedanost.”

REALITY CHECK

Leto 1492 je konvencionalni datum konca srednjega veka. Odkritje Amerike (za katero Kolumb ne bo nikoli dojel, da jo je odkril, saj je bil do smrti prepričan, da je v Aziji) premakne težišče sveta iz Sredozemlja na Atlantik. Evropa, ki se je stoletja branila pred vpadi (barbarov, Arabcev, Mongolov), zdaj sama postane osvajalec. Začne se novi vek, doba Evrope kot gospodarice sveta.

M.E.M.O. GLOSSARIO

Karavela: Revolucionarna portugalska ladja. Majhna, okretna, sposobna pluti "v veter" (torej cik-cak proti vetru) zahvaljujoč trikotnim latinskim jadrom. Pred karavelami so ladje lahko plule le tja, kamor je pihal veter.

Cipango: Ime, ki ga je Marco Polo dal Japonski v svojem "Milijonu". Verjeli so, da je to otok, poln zlata, z zlatimi strehami in zlatimi ulicami.

Non Plus Ultra: "Nič več onkraj". Napis, ki ga je po legendi Herkul postavil na Gibraltarsko ožino, da bi mornarje opozoril, naj ne gredo dlje, ker se tam konča človeški svet in začne kaos.

POROČILO O NALOGI (DEBRIEFING)

Agenti: Režiser, Alex, M.E.M.O. **Status:** Naloga "CHRONOS" opravljena
Izid: Prihodnost se je začela

KONČNA ANALIZA

Dobro, fanta. Ugasnita motorje. Prispeli smo. Poglejta nazaj. Začeli smo med kadečimi se ruševinami Rimskega imperija, jahali z Langobardi, molili z menihi, se borili z vitezi, trgovali z bankirji in razpravljali s filozofi. To je bilo potovanje, dolgo tisoč let. In kakšno potovanje.

Srednji vek ni bil mračna doba, kot vsi pravijo. Bil je laboratorij. Neurejena, umazana, nasilna, a neverjetno ustvarjalna delavnica. Tam

notri, med kugo in križarsko vojno, se je človek naučil graditi katedrale iz svetlobe, izumiti banke, univerze, očala, vilice, gumbe in tisk. Naučil se je pasti in vstati.

In zdaj? Zdaj, ko se Kolumb dotika ameriških obal, je svet nenadoma postal večji. In bolj zapleten. Evropa ni več sama. Srečala se bo z Drugim. In to ne bo vedno mirno srečanje. A to je druga zgodba. To je zgodba novega veka.

Za zdaj se spočijta. Opravila sta odlično delo. Dala sta glas tistim, ki jih ni več. Prah sta spremenila v spomin. In ne pozabita: zgodovina ni končana. Zgodovina smo mi, vsak dan.

Konec in ven.
